

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**ÚČINNOST DOHLEDU U OSOB
PODMÍNĚNĚ PROPUŠTĚNÝCH**

**Mgr. Jan Rozum
Mgr. Petr Kotulan
Mgr. Jan Tomášek**

Technická spolupráce: Marie Kuntová

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2008

Poděkování

Autoři děkují PhDr. A. Kroftové z Probační a mediační služby ČR a P. Pěnkavovi z Městského centra sociálních služeb v Praze za laskavou spolupráci při přípravě i realizaci dotazníkového šetření. Poděkování dále patří i předsedům okresních a obvodních soudů za zaslání trestních spisů, stejně jako všem respondentům, kteří se zúčastnili expertního dotazníkového šetření.

ISBN 978-80-7338-073-1

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008
www.kriminologie.cz

Obsah

1. Úvod	5
1.1. Zařazení výzkumu	5
1.2. Předmět a cíl výzkumu	5
1.3. Metody výzkumu	7
1.4. Výzkumné soubory	7
2. Účinnost dohledu u podmíněně propuštěných z pohledu zahraničních kriminologických výzkumů	8
3. Shrnutí poznatků z výzkumu institutu dohledu u podmíněného propuštění z roku 2004	12
4. Statistické údaje o podmíněném propuštění s dohledem	19
5. Analýza údajů z Rejstříku trestů	23
6. Názory expertů na problematiku institutu dohledu u podmíněného propuštění	34
6.1. Výsledky dotazníkového šetření mezi probačními úředníky	34
6.1.1. Názory na praktickou realizaci podmíněného propuštění s dohledem	34
6.1.2. Názory probačních úředníků na institut dohledu	41
6.1.3. Reakce soudu na neplnění podmínek dohledu	44
6.1.5. Názory na příčiny recidivy u podmíněně propuštěných s dohledem	45
6.1.7. Názory na průběh výkonu dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených	47
6.1.8. Spolupráce zainteresovaných subjektů při výkonu dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených	49
6.2. Výsledky dotazníkového šetření mezi sociálními kurátory	53
6.2.1. Činnost sociálních kurátorů při práci s podmíněně propuštěnými odsouzenými ..	53
6.2.2. Názory sociálních kurátorů na institut dohledu	56
6.2.3. Spolupráce sociálních kurátorů se zainteresovanými subjekty při výkonu dohledu u osob podmíněně propuštěných s dohledem	59
7. Poznátky k podmíněně propuštěným odsouzeným z analýzy trestních spisů	61
7.1. Poznátky o průběhu a ukončení podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem získané ze soudních spisů (PP)	64
7.1.2. Rozhodování soudů o ukončení podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem	80
7.2. Spolupráce odsouzených osob s PMS z pohledu probačních úředníků	105
8. Shrnutí	127
9. Závěr	138
10. Použitá literatura	141
Resumé	184
Summary	141
Příloha č. 1 – Dotazník pro probační úředníky	207
Příloha č. 2 – Dotazník pro sociální pracovníky – sociální kurátory / koordinátory péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené	165

1. Úvod

1.1. Zařazení výzkumu

Výzkum byl řešen v souladu se Střednědobým plánem výzkumných úkolů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na období let 2004-2007, který byl schválen rozhodnutím ministra spravedlnosti ze dne 20.2.2004, č.j. 84/2004-Org. V roce 2005 byl zpracován projekt, samotný výzkum byl realizován v letech 2006-2007.

1.2. Předmět a cíl výzkumu

Podstatný nárůst kriminality, ke kterému došlo v České republice po roce 1989, vedl ke značnému zatížení a mnohdy i přetížení orgánů činných v trestním řízení, což mělo dopad především na délku trestního řízení a na zvýšený počet osob ve vězení. Tento stav vyvolal potřebu změnit trestní politiku a zabývat se otázkou účinnosti trestů, zvláště pak trestu odnětí svobody. Na základě poznatků o negativním vlivu věznění na pachatele se i u nás začala hledat nová řešení. Jedním z hlavních úkolů celkové reformy trestního zákonodárství se stala reforma systému trestních sankcí ve prospěch sankcí alternativních.

Důležitou roli při realizaci nové trestní politiky představuje možnost stanovení dohledu u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 63 odst. 1 tr. z.). Do našeho trestního zákonodárství byl tento institut zaveden novelou trestního zákona č. 265/2001 Sb., účinnou od 1.1.2002. Podmíněné propuštění je obecně definováno jako komplex mimoústavního, odborně prováděného výchovného působení na pachatele s cílem zajistit jeho úplnou rehabilitaci a společenskou readaptaci (SUCHÝ, 1970). Propuštění vězně je zkouškou, jak účinné byly vězeňské metody zacházení, jak efektivní je činnost Probační a mediační služby (dále v textu použito i PMS) a jak je společnost ochotná a schopná dostát svým povinnostem přispět k nápravě pachatele. Současně je též testem pachatelovy schopnosti začlenit se zpět do společnosti. Propuštění vězně má proto značný význam nejen pro něj samotného a pro jeho rodinu, ale stejně tak i pro celou společnost a pro hodnocení procesů výchovného působení na odsouzené ve vězení a na svobodě.

V případě podmíněného propuštění s dohledem hovoříme o tzv. paroli, kdy je odsouzenému umožněno vykonat zbytek trestu mimo věznici, a to na základě soudem stanoveného dohledu a dalších podmínek. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním pracovníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem¹. Klienti, jichž se parole týká, vyžadují zpravidla náročnější přístup než odsouzení k probaci, neboť již mají zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody. Sociální práce s nimi by proto měla být mnohem intenzivnější. Nelze přehlédnout ani skutečnost, že zavedením institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem se do značné míry rozšířil okruh potenciálních žadatelů o propuštění obecně, a zároveň se rozšířily i možnosti práce probačních úředníků, spočívající nejen v samotné kontrole a pomoci odsouzenému při výkonu dohledu, ale i ve vlastním výběru vhodných kandidátů doporučených soudem k propuštění.

¹ Viz. § 26a tr. zákona.

Na zajišťování úkolů v jednotlivých fázích podmíněného propuštění se podílejí různé subjekty (Vězeňská služba, soudy, Probační a mediační služba, sociální kurátoři, organizace poskytující sociální služby). Obdobně jako v zahraničí by se i u nás měl tento institut stát pečlivě budovaným mostem mezi uvězněním a návratem do společnosti. Odsouzenému by měla být dána příležitost, aby za asistence probačního úředníka osvědčil svoji schopnost a vůli stát se řádným a platným členem společnosti.

Jedním z hlavních směrů výzkumných úkolů IKSP byly a jsou potřeby společnosti v oblasti trestní politiky. V předchozích letech proto byla pozornost věnována zkoumání nově zavedených alternativních trestů a odklonů². Jednotlivé výzkumné úkoly byly zaměřeny na to, jak nově zavedené sankce působí, jak se uplatňují a osvědčují. Obdobné cíle, související s uplatňováním a účinností prvků probace a mediace v systému trestní justice, jsme se rozhodli v souladu se Střednědobým plánem výzkumných úkolů sledovat i v dalších letech, a to včetně otázek vlivu těchto opatření na recidivu a resocializaci pachatelů. Prvním institutem, který jsme takto podrobili výzkumu, se stal institut podmíněného propuštění s dohledem. Zajímalo nás, nakolik se výše uvedená teoretická východiska daří v našich podmínkách naplňovat.

Předmětem výzkumu se tak stala účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Cílem bylo zjistit, popsat a analyzovat uplatňování dohledu u osob podmíněně propuštěných, přičemž kritériem zde byla kriminální recidiva, respektive úroveň resocializace odsouzených. Současně jsme usilovali o poznání a zhodnocení nejrozličnějších resocializačních opatření, která jsou pro podmíněně propuštěné pod dohledem Probační a mediační služby realizována.

² Viz. např. Kotulan, P. *Výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání*. Praha : IKSP, 1996.
Osmančík, O.; Vůjtěch, J.; Karabec, Z. aj. *K problematice alternativních trestů a opatření*. Praha : IKSP, 1996.
Vůjtěch, J.; Hanák, V.; Karabec, Z. aj. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. Praha : IKSP, 1998.
Rozum, J.; Kotulan, P.; Vůjtěch, J. *Výzkum institutu narovnání*. Praha : IKSP, 1999.
Rozum, J.; Kotulan, P.; Vůjtěch, J. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha : IKSP, 2000.
Vůjtěch, J. aj. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu r. 2000*. Praha : IKSP, 2001.
Rozum, J.; Kotulan, P.; Jarkovská, L. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*. Praha : IKSP, 2004.
Rozum, J.; Kotulan, P.; Háková, L. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a uplatňování alternativ trestního práva*. Praha : IKSP, 2005.

1.3. Metody výzkumu

Pro samotné šetření byly zvoleny následující výzkumné metody a techniky:

- a) analýza domácích i zahraničních odborných pramenů k dané problematice,
- b) analýza statistických údajů Ministerstva spravedlnosti a Vězeňské služby ČR,
- c) analýza údajů z Rejstříku trestů u osob, u nichž bylo soudem rozhodnuto o podmíněném propuštění s dohledem a byly v evidenci Probační a mediační služby v roce 2003,
- d) analýza průběhu dohledu (od roku 2002 do roku 2007) u výzkumného vzorku podmíněně propuštěných odsouzených s dohledem, kteří byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody v období od 1.1. do 30.6.2002; průběh dohledu byl analyzován ze soudních spisů (součástí spisů jsou zprávy od PMS, které nám poskytly cenné informace o samotném průběhu dohledu)³,
- e) dotazníkové expertní šetření mezi probačními úředníky a sociálními pracovníky - koordinátory sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené.

1.4. Výzkumné soubory

Kriminální recidiva, její četnost a vývoj, je významným kritériem účinnosti uplatňovaných probačních a mediačních postupů. Rejstřík trestů dává možnosti k bližšímu poznání registrované kriminální recidivy, k posouzení účinnosti aplikovaných trestů a opatření. Při zpracování údajů z tohoto zdroje jsme analyzovali data o celkem 672 odsouzených, kteří byli v evidenci Probační a mediační služby v roce 2003. Analýza se uskutečnila na základě údajů z rejstříků trestů o podmíněně propuštěných osobách k říjnu roku 2006.

V roce 2004 jsme analyzovali ze soudních spisů údaje o 167 odsouzených⁴. Z tohoto souboru se nám podařilo v roce 2007 pro náš výzkum shromáždit soudní spisy o 97 osobách, u nichž bylo možno provést analýzu samotného průběhu zkušební doby u podmíněného propuštění s dohledem. Ve spisech jsme se zaměřili jednak na postup soudu v průběhu zkušební doby a rozhodování o ukončení podmíněného propuštění s dohledem, jednak jsme podrobně sledovali informace, které o odsouzeném a o sociálních podmínkách, v nichž se v průběhu zkušební doby ocitá, poskytly příslušné zprávy probačních úředníků.

Expertní dotazníkové šetření jsme uskutečnili mezi probačními úředníky a sociálními kurátory - tzv. koordinátory sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené. Respondenti byli dotazováni zejména na problematiku výkonu dohledu, na spolupráci jednotlivých subjektů při výkonu dohledu či na práci s podmíněně propuštěnými odsouzenými. Zajímaly nás rovněž jejich názory na otázku resocializace a recidivy propuštěných odsouzených. Dotazníky určené probačním úředníkům jsme rozeslali prostřednictvím ředitelství Probační a mediační služby ČR. Oslovili jsme všech 76 středisek s jedním dotazníkem, který byl adresován probačnímu úředníkovi, jenž se zkoumanou problematikou zabývá. Nazpět se nám vrátilo 68 dotazníků (návratnost tak činila 89 %). Dotazník pro sociální kurátory byl rozeslán

³ Sonda navazuje na výzkum z roku 2004 (Institut dohledu u podmíněného propuštění), při kterém jsme ze soudních spisů analyzovali údaje ke 167 propuštěným osobám, jimž byl soudem v období od 1.1. do 30.6.2002 uložen dohled.

⁴ Blíže k poznatkům z tohoto šetření viz. výše citovaný Rozum, J. aj. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*. Praha : IKSP, 2004.

prostřednictvím celostátní elektronické konference Pandora. Osloveno bylo celkem 208 pracovníků, dotazníky nám zaslalo 59 z nich (návratnost činila 28 %).

2. Účinnost dohledu u podmíněně propuštěných z pohledu zahraničních kriminologických výzkumů

Problematika osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem a jejich znovu začlenění do společnosti, je v kriminologii již delší dobu ostře sledovaným tématem. Jak navíc upozorňují někteří autoři, jedná se o problém, který v posledních letech nabývá na aktuálnosti, neboť počet jedinců, každoročně opouštějících vězení, v mnoha zemích stoupá. Z řady empirických studií však bohužel nevyplývá příliš optimistický závěr. Ukazuje se, že značná část těchto osob, ba dokonce jejich převážná většina, v procesu reintegrace dřív nebo později selhává, a dostává se tak opět do vážného konfliktu se zákony (MARUNA aj., 2004).

Jakkoli je zřejmé, že pokusy o mezinárodní komparace v oblasti trestní politiky mají svá úskalí, několika zajímavými studiemi se v daném ohledu můžeme inspirovat v USA, kde je výše zmíněné otázky věnována utěšená pozornost. Je tomu tak nepochybně i proto, že počet osob, jimž byla v této zemi parole uložena, neustále roste. Zatímco v roce 1980 se toto opatření týkalo 196.786 dospělých osob, v roce 2000 jich bylo již 652.199, tedy počet více než trojnásobný (HUGHES, 2001). Jedna z neaktuálnějších studií, která se na uvedené téma zaměřila, podává informace o vzorku 272.111 osob (91,3 % z nich představovali muži), propuštěných z věznic v patnácti různých státech USA v roce 1994, přičemž výzkumníci sledovali jejich další osud po dobu následujících tří let (viz. LANGAN, 2002). Zjistili mimo jiné, že již v tomto relativně krátkém období bylo možno u 67,5 % z nich konstatovat opětovné překročení zákona, a to takřka výhradně spácháním nového trestného činu, případně přestupku závažnějšího charakteru. U 29,9 % z celkového počtu přitom došlo k recidivě již v prvních 6 měsících po propuštění, do konce prvního roku se pak do střetu se zákony dostalo 44,1 %. Právě první rok se tak podle autorů studie jeví z hlediska recidivy jako zdaleka nejproblémovější a nejrizikovější období. V obecné rovině pak platilo, že do konce zmíněného tříletého období se ve vězení znovu ocitlo 51,8 % osob z daného výzkumného souboru. Příčinou samozřejmě nebyly jen nové zločiny, ale u některých jedinců též porušení uložených podmínek dohledu.

Za stručnou zmínku stojí, že míra recidivy byla různá podle toho, za jakou trestnou činnost pachatel předchozí trest vykonával. Vyšlo například najevo, že nového deliktu se nejčastěji dopustili pachatelé loupeží (recidivovalo 70,2 % z nich), krádeží vloupáním (74,0 %) či krádeží aut (78,8 %), a obdobně osoby, které byly uvězněny za prodej nebo držení kradených věcí (77,4 %), případně nelegálních zbraní (70,2 %). Podstatně méně naopak recidivovalo pachatelů, souzených za vraždu (40,7 %), znásilnění (46,0 %) či jiné sexuální zločiny (41,4 %), stejně jako za řízení motorového vozidla pod vlivem návykové látky (51,5 %). Platilo navíc, že v období uvedených tří let spáchalo další vraždu pouze 2,5 % z těch, kdo si za stejný delikt odpykávali trest před propuštěním, u znásilnění pak bylo stejné konstatování na místě dokonce jen u 1,2 % osob.

Výše citované šetření je možno porovnat se starší studií, analyzující vzorek 108.580 osob propuštěných z věznic v jedenácti státech USA v roce 1983 (viz. BECK aj., 1989). Recidivy se zde během následujících tří let dopustilo 62,5 % z celkového počtu sledovaných osob (tedy o něco méně než ve zmiňované aktuálnější studii). Ve vězení či ve vazbě se v tomto období znovu ocitlo 41,4 %. Opět se přitom ukázalo, že kritickým obdobím byl zejména první rok po propuštění. V prvních šesti měsících recidivovala hned čtvrtina z celkového počtu sledovaných osob, během prvního roku pak již dvě pětiny. Z faktorů, které autoři citované studie zohlednili, se jako významné z hlediska vyšší míry recidivy ukázalo pohlaví (více recidivovali muži než ženy) a úroveň vzdělání (více recidivy u osob se vzděláním pouze základním).

Jak ve své práci upozorňuje Maruna, reintegrace osob propuštěných z vězení je dlouhodobým problémem také ve Velké Británii, a to přesto, že tato země má bohatou tradici postpenitenciární péče, která se takovým jedincům nabízí (od zajištění ubytování a práce až po nejrůznější poradenské služby). V jedné z nedávných studií se mimo jiné ukázalo, že 57 % osob, propuštěných v roce 1996 z věznic v Anglii a Walesu, spáchalo další trestný čin v následujících dvou letech. Zřejmě i proto není divu, že britští experti již delší dobu volají po vytvoření celonárodní strategie, která by systém péče o propuštěné osoby zdokonalila (MARUNA aj., 2004).

Zásadní otázkou, kterou si kriminologové v souvislosti s účinností opatření typu parole či probace kladou, je potenciální možnost nalézt a empiricky doložit faktory, přispívající k tomu, že daná osoba nejen vyhoví stanoveným podmínkám dohledu, ale současně natrvalo opustí nastoupenou kriminální kariéru a úspěšně se začlení do společnosti. Takový pozitivní obrat v životě jedince bývá díky dosavadním výzkumům nejčastěji spojován s nalezením stabilního zaměstnání. To je zřejmě dáno nejen skutečností, že práce představuje významný zdroj legálních ekonomických příjmů i pozitivních sociálních vazeb, ale zároveň nastoluje i určitý pevný denní řád, v němž na případné kriminální aktivity nezbyvá mnoho času. Jakkoli se však s tvrzeními tohoto typu setkáme v kriminologické literatuře poměrně často, nelze přehlédnout, že existuje několik empirických studií, které výše naznačené vazby mezi zaměstnáním a ustoupením z delikventní kariéry nepotvrdily (viz. např. FARRALL aj., 2007).

Obdobně bývá jako pozitivní faktor v životě propuštěné osoby diskutováno nalezení, respektive uzavření trvalého partnerského svazku, případně narození vlastních dětí. K příslušným výzkumným zjištěním je však opět nutno zaujímat spíše obezřetný postoj. Nepopiratelné je ostatně již to, že nejde o samotný fakt, zda daný jedinec vstoupí či nevstoupí do manželského svazku, ale mnohem větší výpovědní hodnotu zde má kvalita vztahu samotného a uspokojení z něj. Takové informace se ale pro výzkumné účely zjišťují velmi obtížně. Podle některých autorů navíc není snadné rozhodnout, co je ve spojení s uvedeným jevem příčina, a co její následek. Problém totiž můžeme snadno uchopit také tak, že jedinci, kteří mají menší kriminální sklony, se spíše ožení, než ti, kteří jsou na pomyslné delikventní dráze nastoupeni napevno (FARRAL, 2004).

Jinou nesnází, o níž kriminologická literatura posledních let hojně referuje, je otázka, zda je při výzkumech tohoto typu možno rozlišit efektivitu přijímaných oficiálních opatření (tedy například dohled probačního úředníka, účast pachatele na léčebných či jiných programech apod.) od vlivu výše vzpomínaných „přirozených“ faktorů či faktorů spojených s vlastní vůlí jedince. Rozhodně platí, že jakékoli změny v chování je vždy nutno pojímat komplexně, neboť mají zpravidla více než pouze jedinou a snadno odhalitelnou příčinu. Zjednodušováním

můžeme dospět i k velmi zkresleným závěrům. Ukazuje se nicméně, že zcela klíčovým prvkem, hrajícím v daném směru integrální roli, je motivace samotného jedince k tomu, aby své chování a způsob života změnil. Studie, jejichž výsledky byly založeny na rozhovorech s osobami propuštěnými z vězení, poukazují, že v daleko větší míře se celkový obrat na pozitivní životní dráhu dařil těm, kdo od počátku vyjadřovali víru, že je něco takového v jejich silách (MARUNA, 2004).

Před kriminologou stojí i další metodologický problém. Je totiž otázkou, jaká kritéria používat pro posouzení toho, kdy je možno hovořit o úspěchu či efektivitě parole, a kdy naopak o jejím selhání. Nabízí se zde přirozeně jedno, vcelku jednoduché hledisko, a to zda se pachatel řádně osvědčil, či zda mu byl nařízen výkon zbytku trestu. Takový přístup však může být do jisté míry zavádějící. Je-li totiž obecným smyslem dohledu u podmíněně propuštěného jeho kontrola a snaha napomoci mu k vedení řádného života ve společnosti, nenapoví nám uvedené měřítko nic o tom, zda byly tyto cíle skutečně a zcela naplněny. I soudem osvědčený pachatel se totiž mohl dopustit další trestné činnosti či jinak závadového chování, přičemž soud z určitého důvodu k této skutečnosti při rozhodování o osvědčení následně nepřihlédl. Hovořit v takovém případě o řádném životě, a tím pádem i o tom, že parole beze zbytku splnila svůj účel, není možné.

O něco spolehlivějším se jeví obecné kritérium recidivy, kterou můžeme v této souvislosti vnímat jako jakési obnovení kriminální kariéry poté, co již byla vůči dané osobě uplatněna intervence ze strany systému trestní justice (BUSHWAY aj., 2004). Ačkoli platí, že již samotné vymezení pojmu recidiva skýtá značné problémy (srov. u nás např. KUČTA aj., 2005), většina výzkumů, zabývajících se účinností probačního dohledu, využívá jako hodnotící kritérium právě opětovné odsouzení pachatele. Jedná se nepochybně o jeden z mála způsobů, jak posoudit úspěch, či naopak selhání příslušného nápravného opatření (SMITH, 2006). Také tento přístup má nicméně řadu slabin. Jak poukazuje Merrington, bylo by chybou přehlížet fakt, že jen malá část všech deliktů je registrována a vede k formální sankci (MERRINGTON aj., 2007). Jinými slovy, měřítko opětovaného odsouzení nám neumožňuje proniknout do oblasti latentní kriminality. Neinformuje nás tak o kriminalitě skutečné, již se daná osoba dopouští, ale pouze o kriminalitě registrované. Řada autorů proto prosazuje různé alternativní přístupy, a to zejména anonymní dotazování samotných pachatelů, vyjadřujících se k tomu, zda se ve sledovaném období dopustili kriminálního či jinak závadového chování (viz. např. FARRAL, 2004). Poměrně často se uplatňují rovněž takové postupy, jako je sledování postojů a názorů pachatelů a jejich změn vlivem dané intervence, případně se výzkumníci přednostně zaměřují na ekonomickou efektivitu trestů uplatňovaných v rámci komunity, a to v přímé komparaci s trestem odnětí svobody (ISRAEL aj., 2006).

Srovnáme-li situaci v zahraničí se situací v České republice, nelze se bohužel vyhnout konstatování, že téma účinnosti parole, ale i jiných alternativních opatření k trestu odnětí svobody, představuje u nás dosud silně opomíjenou oblast. Je tomu tak i přesto, že odborníci upozorňují na potřebu evaluace nově přijímaných opatření prakticky neustále. Není totiž pochyb, že stát by měl progresivní přístupy tohoto typu nejen rozvíjet, ale současně také monitorovat jejich poskytování, garantovat jejich kvalitu a sledovat jejich efektivitu (viz. např. KROFTOVÁ, 2007). Podpora kriminologického výzkumu, který by v uvedeném směru mohl kýžené informace systematicky poskytovat, je však v České republice spíše okrajovou záležitostí, a dostatečné kapacity, aby se výše nastíněnými otázkami mohli hlouběji zabývat, nemají pochopitelně ani ti, kdo daná opatření realizují v praxi (tedy zejména samotná Probační a mediační služba ČR). Dostáváme se tak do poněkud tristní situace, kdy zatímco v jiných evropských zemích se živě diskutuje o nejvhodnějších metodách evaluačního

výzkumu, u nás se reálná situace v oblasti alternativních trestů a jejich výkonu spíše odhaduje, neboť vědecky ověřená empirická data k dispozici v zásadě nejsou. Uvážíme-li, že se jedná o téma, bezprostředně provázané s otázkou bezpečnosti a ochrany celé naší společnosti, jeví se tento stav jako přinejmenším zarážející.

Práce, kterou čtenář právě drží v ruce, je jedním z prvních pokusů, jak uvedenou situaci postupně změnit. Výzkum účinnosti dohledu u podmíněného propuštění přitom navazuje na předchozí studii IKSP z roku 2004 (Institut dohledu u podmíněného propuštění). Jejím předmětem byl zejména faktický postup zainteresovaných subjektů při aplikaci daného trestněprávního institutu. Základní poznatky, k nimž tehdy autoři dospěli, stručně shrnuje následující kapitola.

3. Shrnutí poznatků z výzkumu institutu dohledu u podmíněného propuštění z roku 2004

Cílem výzkumu⁵ bylo zjištění, jak institut podmíněného propuštění s dohledem přispívá ke snížení vězeňské populace, stejně jako k samotné resocializaci pachatelů. Sledován byl jeho význam pro společnost i pro pachatele, a dále činnost subjektů, které zajišťují úkoly v jednotlivých fázích propuštění (zejména Probační a mediační služby). Nešlo přitom pouze o poznání aktuálního legislativního a praktického stavu, ale i o formulování názoru, jaký stav je žádoucí a optimální. Předneseny byly proto také náměty, jak fungování zkoumaného institutu zefektivnit.

V obecné rovině bylo možno konstatovat, že naše hmotně právní úprava institutu podmíněného propuštění je podobná úpravám zahraničním. Po výkonu poloviny uloženého trestu za méně závažné trestné činy může soud odsouzeného propustit na svobodu, u činů závažnějších pak po výkonu dvou třetin trestu. Zajímavým podnětem může být právní úprava v některých státech, kde lze během zkušební doby odvolat, nebo naopak dodatečně stanovit dohled, případně zkrátit nebo prodloužit zkušební lhůtu u podmíněného propuštění. Inspiraci v zahraničí je třeba hledat i z hlediska podstatně pestřejší nabídky nejrůznějších doplňkových služeb sociální pomoci pro propuštěné, včetně zapojení dobrovolníků do nápravné a výchovné činnosti (mimo jiné probační domovy, sociální výcvik, psychologické poradenství, organizace podporující zaměstnávání propuštěných apod.).

Analýza 167 soudních spisů a 26 samostatných usnesení okresních soudů, kde bylo pravomocně rozhodnuto o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, vcelku přesvědčivě naznačila, že zmíněný institut byl praxí přijat a ve vhodných případech aplikován. Možnost stanovit dohled rozšířila počet podmíněně propuštěných z výkonu trestu i na odsouzené, u nichž by bylo podmíněné propuštění problematické nebo přicházelo v úvahu po vykonání delší části uloženého trestu.

Podnětem k zahájení řízení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody byly převážně žádosti odsouzených. Ředitelé věznic sami podali pouze čtyři návrhy na podmíněné propuštění, přestože i u dalších odsouzených byla jejich hodnocení vysoce příznivá a měli vytvořeny předpoklady pro řádný život na svobodě. Návrhy na podmíněné propuštění od dalších oprávněných subjektů zaznamenány nebyly, žádosti podané neoprávněnými osobami byly vyřizovány jako podněty k zahájení řízení z úřední povinnosti u sedmi odsouzených a další byly dodatečně doplněny žádostmi odsouzených.

Téměř polovina všech žádostí odsouzených byla soudům doručena před uplynutím zákonné lhůty, delší dobu po uplynutí lhůty čekají s podáním žádosti odsouzení, kterým byly uloženy dlouhodobé tresty odnětí svobody. Zjišťování podmínek pro rozhodnutí o podmíněném propuštění většinou začínalo vyžádáním tzv. „rozsudkových dat“ od Vězeňské služby ČR, na jejichž základě byly vyžadovány trestní spisy o předchozích odsouzeních, opisy rejstříku trestů a někdy i další zprávy.

⁵ Závěrečná zpráva z výzkumu viz. Rozum, J.; Jarkovská, L.; Kotulan, P. *Institut dohledu u podmíněného propuštění*. Praha : IKSP, 2004. Dostupné též na internetových stránkách IKSP www.kriminologie.cz

Ukázalo se, že předkládání „rozsudkových dat“ současně se žádostmi odsouzených, případně uvádění potřebných údajů přímo v žádostech, je základním předpokladem pro rychlý postup soudu a dodržení stanovené 30 denní lhůty. U všech odsouzených byla ve spisech založena hodnocení jejich chování ve výkonu trestu odnětí svobody vypracovaná odbornými komisemi Vězeňské služby ČR, která i přes rozdíly v jejich obsahu i kvalitě obsahovala dostatek informací potřebných pro rozhodnutí soudu. Tato hodnocení byla doplňována, někdy písemně, většinou však ústně zástupci věznic u veřejných zasedání. Seznámení odsouzených s hodnocením věznic nebylo vždy provedeno v souladu s interními předpisy, u třetiny odsouzených se nepodařilo zjistit, zda byli s hodnocením seznámeni a zda uplatnili své připomínky.

Soudy se někdy spokojily pouze s opisy rozsudků o trestné činnosti odsouzených, za níž byl vykonáván trest (někdy byly místo spisů přímo vyžadovány), což nelze považovat za postačující k posouzení důvodnosti žádosti (návrhu) na podmíněné propuštění. Vždy byl opatřen opis z evidence rejstříku trestů a často i další zprávy o odsouzeném, které poskytly další potřebné informace pro posouzení, zda byly splněny zákonné podmínky pro podmíněné propuštění (informace PMS byly podány na žádost odsouzeného nebo jeho příbuzných).

Některé soudy rozhodovaly o podmíněném propuštění v senátu, přestože mohl rozhodnout samosoudce. Předseda senátu za podmínek uvedených v ustanovení § 331 odst. 3 tr. ř. rozhodl o podmíněném propuštění pouze u 3 odsouzených. Veřejných zasedání se vždy zúčastnil odsouzený, ve většině případů i zástupce věznice, účast dalších osob byla spíše výjimečná. Státní zástupce byl přítomen u více než poloviny veřejných zasedání a nebylo zjištěno, že by jeho neúčast výrazněji ovlivnila dobu propuštění odsouzených na svobodu. Konečné návrhy státních zástupců se shodovaly s rozhodnutím soudů, ne vždy však bylo navrhováno vyslovení dohledu a zcela výjimečně uložení dalších přiměřených omezení, povinností nebo náhrady škody způsobené trestnou činností. Veřejná zasedání byla dobře připravena, o podmíněném propuštění soudy rozhodly většinou v jednom veřejném zasedání a pouze u 7 odsouzených soudy rozhodly o odročení z důvodu doplnění dokazování.

Ve výrocích usnesení o podmíněném propuštění byla zjištěna formální pochybení v nepřesné aplikaci příslušných zákonných ustanovení a v neuvedení všech uložených trestů, které odsouzený postupně vykonával a které jsou považovány za trest jediný. Délka zkušební doby byla stanovena většinou uprostřed zákonného rozmezí, přiměřeně k délce prominutého trestu, při respektování dalších rozhodných hledisek pro stanovení její délky. Ve výrocích usnesení o vyslovení dohledu nad pachatelem bylo zjištěno nejvíce rozdílů mezi jednotlivými soudy, a to jak v jejich formulaci, tak v konkretizaci povinností vyplývajících z uloženého dohledu (zejména omezení povinností uvedených v ustanovení § 26b odst. 1 písm. a) až d) tr.zák.). Soudy využívaly možnosti ve vhodných případech uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 26 odst. 4 tr. zák., méně již možnosti uložit odsouzenému, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem prokazatelně způsobil. Ne vždy bylo důsledně rozlišováno mezi povinnostmi ukládanými odsouzeným podle § 63 odst. 3 tr. zák. a povinnostmi, které je odsouzený povinen plnit na základě vysloveného dohledu.

Odůvodnění písemného vyhotovení usnesení o stanovení dohledu bylo většinou velmi stručné (někdy zcela chybělo), bez uvedení povinností vyplývajících pro odsouzeného z uloženého dohledu nebo pouze s odkazem na ustanovení § 26a a § 26b tr. zák.

Pouze jedna šestina věcí byla rozhodnuta ve lhůtě do 30 dnů od doručení návrhu nebo žádosti o podmíněné propuštění. Ve většině případů nebyla tato pořádková lhůta dodržena ze závažných důvodů; rychlost řízení ovlivňoval postup soudů při vyžadování podkladů pro rozhodnutí a nedůvodné průtahy zjištěné při nařizování veřejných zasedání k projednání návrhu nebo žádosti. Informační povinnost vůči soudu, který rozhodl ve věci v prvním stupni i vůči Rejstříku trestů, byla ve všech případech řádně splněna.

Sledováním výkonu dohledu stanoveného při podmíněném propuštění bylo vždy pověřeno příslušné středisko Probační a mediální služby, většinou písemným pokynem předsedy senátu na formuláři K.ř. č. 151; vinou kanceláře však někdy docházelo k opožděnému odeslání pověření, a tím k oddálení vlastního výkonu dohledu. S pověřením je středisku PMS zasíláno usnesení o podmíněném propuštění s dohledem a někdy i další informace potřebné pro řádný výkon dohledu, zejména soudní rozhodnutí a opis Rejstříku trestů.

Pouze u jednoho podmíněně propuštěného došlo v průběhu zkušební doby k nařízení výkonu zbytku trestu, u několika dalších již byly soudům signalizovány nedostatky v chování podmíněně propuštěných.

Soudy důsledně neplnily povinnost soustavně sledovat chování podmíněně propuštěného ve zkušební době a ve třetině případů stanovil předseda senátu lhůtu k předložení PP spisu až na konec zkušební doby.

Ve výzkumném vzorku se jednalo převážně o muže (výzkum se týkal pouze dvou žen) a o mladší osoby, které před nástupem výkonu trestu pracovaly v dělnických profesích nebo byly bez pracovního poměru. Výrazným jevem u těchto jedinců byla recidiva, u 107 z nich hodnocená jako přitěžující okolnost podle § 34 písm. j) tr.zák. Celkem 33 osob se trestné činnosti dopustilo ve zkušební době stanovené při podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody a dalších 13 ve zkušební době stanovené při předchozím podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Nejčastěji vykonávaly nepodmíněné tresty odnětí svobody za trestné činy proti majetku a proti svobodě a lidské důstojnosti. Pro výkon trestu byly zařazeny do věznice s dozorem (92) a s ostrahou (73), v jeho průběhu bylo 34 odsouzených přeřazeno do věznic s mírnějším režimem. Ve sledovaném vzorku bylo v průměru na jednoho podmíněně propuštěného prominuto 409 dnů vězení, nejméně 24 a nejvíce 2598 dnů.

Před rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění byla PMS činná ve 13 případech. Vždy přitom poskytla pro potřeby soudu k rozhodnutí o podmíněném propuštění určitý „podklad“, který měl formu zprávy (v 8 případech), stanoviska, vyjádření probační služby nebo informace o navázání spolupráce s PMS. V této souvislosti je nutno uvést, že do vydání metodického pokynu ředitele PMS č.1/2002 k pracovním postupům středisek v trestním řízení v oblasti mediace a probace ze dne 3.6.2002 nebyl jednotný pracovní postup v případech zpracování zprávy pro potřeby rozhodování soudu (v rámci tzv. soudní pomoci) upraven. Podle pokynu jsou vedoucí středisek zodpovědní za dodržování metodických postupů popisovaných v jednotlivých komentářích a návodech, a rovněž za používání metodických listů v předložené grafické úpravě. Z osmi zpráv byly tři zpracované před uvedeným datem, zbylé až po něm, a tak již měly mít formu stanovenou zmíněným metodickým pokynem. Ukázalo se však, že dané náležitosti splňovala pouze jedna z nich.

Analyzované zprávy měly velmi podobnou obsahovou strukturu. Každá z nich zahrnovala informace o průběhu spolupráce s klientem, aktuální životní situaci klienta (s důrazem na rodinnou situaci a na možnost zaměstnání) a o klientově kriminální minulosti. Obsaženo bylo

vždy i shrnující stanovisko PMS k žádosti klienta o podmíněné propuštění, a to včetně názoru probačního úředníka k možnému uložení dohledu či ke stanovení přiměřených omezení a povinností (ve zkoumaném vzorku vždy kladné vyjádření). Některé zprávy obsahovaly příslib klientů, že v případě propuštění jsou ochotni dobrovolně se zapojit do konkrétního probačního resocializačního programu v místě bydliště.

S ohledem na zákonnou povinnost PMS informovat soudy o průběhu výkonu dohledu bylo zjištěno, že v pěti případech z uvedeného vzorku nebyla půlroční zpráva o plnění dohledu dodána, přičemž ani jednou na toto opomenutí soud nezareagoval urgencí. Ve 22 případech probační úředník svou povinnost naplnil a zaslal soudu zprávu o výkonu dohledu. Jedna ze zpráv neměla příslušné formální náležitosti - nebyla na příslušném standardním formuláři a neobsahovala všechny vyžadované informace. Pět zpráv nebylo v rámci soudních spisů k dispozici. Analyzováno bylo tedy celkem 16 plnohodnotných zpráv o výkonu dohledu.

Ukázalo se, že většina klientů se do střediska PMS dostavila relativně brzy. Dohled začal (klient byl vzat do evidence PMS) ve třech čtvrtinách případů do 14 dnů od právní moci rozhodnutí (12 případů z 16). Ve dvou případech se tak stalo v intervalu od 31 do 40 dnů, v dalších dvou od 41 do 50 dnů. Nutno poznamenat, že u těchto případů nebyl pozdní začátek dohledu zaviněn Probační a mediační službou, ale souvisel s opožděným zasláním pověření k výkonu dohledu soudem. V polovině případů konzultace probíhaly zpravidla jednou za měsíc, u jednoho klienta častěji (jednou za 14 dní), u dalších dvou byl hned na počátku dohledu zvolen delší interval (jednou za 2-3 měsíce). U dvou klientů měnil probační úředník flexibilně frekvenci konzultací podle aktuální situace. U třech odsouzených byla konstatována nízká frekvence schůzek, způsobená jejich nekázní a nedostatky v plnění podmínek dohledu.

Velkým problémem pro podmíněně propuštěné bylo sehnat zaměstnání. Z celkového počtu sledovaných šestnácti klientů pracovalo pouze šest. Osm ze zbývajících deseti nezaměstnaných bylo v době sepisování zprávy o průběhu dohledu zaevidováno na úřadu práce. Podobnou obtíž pro podmíněně propuštěné představovala otázka bydlení. Klienti nejčastěji uváděli, že bydlí u rodičů nebo u jednoho z nich (8 odsouzených). Většina klientů (12) se navíc z výkonu trestu vrátila s pohledávkami, které byli povinni dle svých možností v průběhu zkušební doby uhradit.

Podle hodnocení probačních úředníků se k vykonávání dohledu stavěla zodpovědně většina podmíněně propuštěných. Spolupráce s 12 klienty byla hodnocena jako dobrá nebo dokonce velmi dobrá, na konzultace se dostavovali pravidelně a pokud nemohli přijít, telefonicky se omlouvali. U zbylých klientů se již v dosavadním průběhu zkušební doby objevily určité problémy (zejména laxní a nedbalý přístup k dohledu - na středisko PMS se opakovaně a bez omluvy nedostavili).

Nedílnou součástí výzkumu bylo dotazníkové šetření mezi soudci, probačními úředníky a sociálními pracovníky Vězeňské služby. Všichni spatřovali význam institutu podmíněného propuštění zejména v tom, že se jedná o prostředek zmírnění negativních následků pro sociální zázemí odsouzeného, který představuje možnost výchovy občanů (společnost jim dává šanci a odměňuje jejich pozitivní chování). Soudci a sociální pracovníci VS si všímali především možnosti pozitivně tímto způsobem motivovat odsouzeného ve věznici k dobrému chování, probačním úředníkům se jako zásadní jevilo zkrácení doby negativního působení vězeňské subkultury, stejně jako šance neztratit pozitivní sociální zázemí.

Za neaktivnější nestátní subjekty, které mohou napomáhat při naplňování účelu trestu přímo ve věznicích, označili sociální pracovníci VS církve. Jako nedostatečné se jim naopak jevilo působení zájmových sdružení občanů. U nevládních organizací a zájmových sdružení občanů zdůrazňovali jejich materiální pomoc vězňům a aktivní účast na pořádání přednášek a besed (např. pro drogově závislé), případně organizování koncertů či dalších kulturních vystoupení. Pozitivně hodnotili také jejich pomoc v době samotného podmíněného propuštění, především pak zajištění ubytování a asistenci při hledání zaměstnání.

Velká pozornost byla v dotazníku věnována problematice hodnotících zpráv VS a stanovisek PMS. Sociální pracovníci hodnotili jako nejvíce přesné informace o pochvalách, kázeňských trestech a charakteru kontaktů odsouzeného. Méně přesné se jim jevily poznatky o snaze odsouzeného odčinit následky trestné činnosti, respektive o postojích odsouzeného k vlastní trestné činnosti. Soudcům se úroveň zpráv VS jevila jako dobrá, třetina z nich ji dokonce považovala za výbornou. Probační úředníci podle svého vyjádření poskytovali stanovisko k možnému uložení dohledu pouze výjimečně. Jejich zprávy přitom soudci hodnotili příznivě (za dobře či velmi dobře zpracované je považovalo 64 % soudců).

Jak již bylo zmíněno výše, velmi podstatnou je při realizaci institutu podmíněného propuštění spolupráce všech zainteresovaných subjektů. Příznivě ji hodnotili sociální pracovníci VS, kdy více než polovina z nich považovala za dobrou či velmi dobrou součinnost se soudy (67 %), sociálními kurátory (55 %) i s rodinou odsouzeného (53 %). Polovina respondentů (49 %) stejně kladně vnímala také spolupráci s Probační a mediační službou. Menší spokojenost panovala se spoluprací se zájmovými sdruženími občanů (41 % sociálních pracovníků uvedlo, že s jejich zástupci žádná spolupráce v průběhu rozhodování o podmíněném propuštění neprobíhá).

Probační úředníci byli nejspokojenější se součinností s Vězeňskou službou (84 % ji hodnotilo jako velmi dobrou nebo dobrou), následoval soud a rodina odsouzeného. Kooperace se sociálními kurátory byla rovněž vnímána spíše pozitivně (43 % ji hodnotilo kladně). Hůře již probační úředníci hodnotili nestátní organizace a zájmová sdružení občanů. Téměř polovina z nich v době před rozhodnutím soudu nikdy nespolupracovala s žádnou nestátní organizací, u zájmových sdružení občanů to platilo dokonce o 73 %.

Soudci z hlediska rozhodování o podmíněném propuštění nejpříznivěji hodnotili spolupráci s Vězeňskou službou (žádný z respondentů nevyjádřil negativní postoj). Pozitivně byla vnímána i PMS (spokojeno 70 % soudců). Menší spokojenost již mezi soudci panovala ohledně spolupráce se sociálními kurátory a kurátory pro mládež (40 % soudců se domnívalo, že spolupráce s nimi není dobrá, kladně ji hodnotilo jen 31% respondentů).

Otázka vzájemné spolupráce je pochopitelně velmi důležitá i v souvislosti se samotným výkonem dohledu. Probační úředníci byli v tomto směru spokojeni zejména se součinností s jinými středisky PMS (spokojeno 96 % z nich), avšak v zásadě pozitivně byla hodnocena i kooperace se sociálními kurátory (spokojeno 64 %) a soudy (61 %). Horší již byla situace v oblasti spolupráce s nestátními organizacemi, a to především z toho důvodu, že zejména v menších městech probační úředníci pociťovali jejich absenci (31 % respondentů uvedlo, že s žádnou nestátní organizací jejich středisko nespolupracuje). Pokud alespoň nějaká spolupráce v daném směru existovala, hodnotila ji mírná většina probačních úředníků kladně. Zájmová sdružení občanů se na výkonu dohledu příliš nepodílejí, což přiznalo 68 % probačních úředníků. Problematickou se jevila také spolupráce s rodinou odsouzeného.

Soudci hodnotili činnost PMS z několika aspektů. Nejpozitivněji vnímali zvládnání úkolů z hlediska kvalifikačních předpokladů, organizace práce a nasazení pracovníků. Méně příznivě se jim jevila situace v oblasti materiálního vybavení PMS a počtu zaměstnanců. To ostatně odpovídalo i zkušenostem samotných probačních úředníků, kteří rovněž upozorňovali na nedostatečné personální zajištění středisek.

Soudci se vyjadřovali také k problematice rozhodování o podmíněném propuštění. Za nejdůležitější informace považovali v daném ohledu poznatky o druhu trestné činnosti a kriminální kariéře odsouzeného, a dále zprávu od VS a zprávy o jeho sociálním zázemí. Jako podstatné naopak nehodnotili informace získané od sociálního kurátora, a poněkud překvapivě ani poznatky o dosaženém stupni resocializace, o postoji odsouzeného k náhradě škody či informace obsažené ve stanovisku PMS k možnosti uložení dohledu.

Co se týče přiměřených omezení a povinností, soudci je v rámci rozhodnutí o podmíněném propuštění využívali velmi málo. Nejčastěji stanovili povinnost nahradit škodu, kterou odsouzený způsobil trestným činem, povinnost platit výživné, povinnost nastoupit do zaměstnání nebo zaevidovat se na úřadu práce, povinnost dostavit se ve stanoveném termínu na středisko a povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením. Probační úředníci hodnotili podmínky pro jejich realizaci. Nejlépe se jim jevila situace v oblasti léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením, nejhůře podmínky pro plnění programů sociálního výcviku. Obě skupiny respondentů vyjadřovaly shodně názor, že by zařízení, kde je možné vykonat přiměřené povinnosti podle ustanovení § 26 tr.zák., měla získat k výkonu své činnosti akreditaci. Soudci rovněž poukazovali na to, že při rozhodování o propuštění nemají o příslušných zařízeních přehled (uvedlo 87 % z nich).

Všechny oslovené skupiny respondentů hodnotily pozitivně možnost uložit u podmíněného propuštění dohled. Soudci ho však vnímali především jako zpřísnující opatření, zatímco sociálním pracovníkům VS a probačním úředníkům se podmíněné propuštění s dohledem celkově jevílo jako opatření pro odsouzeného výhodnější.

Sociální pracovníci VS a soudci dále shodně uváděli, že hlavním přínosem dohledu je možnost kontroly chování odsouzeného, a tím i šance předcházet trestné činnosti. Negativa spatřovali v činnosti PMS při jeho faktickém výkonu (formální dohled, málo probačních úředníků). Probační úředníci oceňovali zejména možnost dřívějšího návratu do běžného života pro odsouzeného, stejně jako jeho dlouhodobý pravidelný kontakt s PMS, zaručující jak účinnou pomoc při řešení aktuálních problémů, tak kontrolu chování ve zkušební době. Nedostatky podmíněného propuštění s dohledem, které probační úředníci uváděli, se daly rozdělit do třech základních oblastí. První se týkala systémových obtíží, se kterými se nově zaváděný institut zákonitě potýkal, druhá samotného obsahu dohledu a třetí problémů při zapojení klienta do výkonu dohledu.

Podle vyjádření probačních úředníků byly na schůzkách s odsouzenými nejčastěji řešeny problémy s náhradou škody, se získáním zaměstnání, finanční problémy a rovněž důvody, proč se v minulosti dopustili trestné činnosti. Nejméně frekventovaným tématem naopak byly zdravotní a partnerské problémy.

Značnou nespokojenost projevovali probační úředníci s průtahy se započítáním dohledu. Vinu spatřovali jednoznačně na straně soudu (uvedlo 69 % z nich), méně již na straně odsouzených (27 %). Soud podle nich pozdě zasílá rozhodnutí o podmíněném propuštění

a pověření k výkonu dohledu. Odsouzení se pak v některých případech nedostavují na první schůzky, eventuálně nepravdivě uvádějí místo svého pobytu. Podle probačních úředníků by bylo vhodné, aby kromě rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění a pověření k výkonu dohledu střediska obdržela také další podklady, které jsou již k odsouzenému v rámci justičního systému shromážděny. Zejména by přivítali zaslání rozhodnutí soudu, jímž byl odsouzenému uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, a rovněž opis Rejstříku trestů.

Za největší překážky úspěšné resocializace podmíněně propuštěných považovali probační úředníci nemožnost nalézt zaměstnání, návrat do závadového prostředí, opětovné páchaní trestné činnosti, neochotu změnit styl života, nedostatek motivace k resocializaci, ztrátu bydliště, rodinného a sociálního zázemí, neexistenci sociálních a resocializačních programů, nedostatek spolupracujících institucí, finanční problémy (včetně dluhů za náklady výkonu trestu a náklady trestního řízení) a neschopnost platit náhradu škody.

Součástí dotazníkového šetření bylo i celkové hodnocení právní úpravy podmíněného propuštění a případné legislativní náměty. Soudcům i probačním úředníkům se příslušná hmotně právní úprava jevila jako zcela či spíše vyhovující (takto se vyjádřilo 96 % probačních úředníků a 82 % soudců). Úpravu podmíněného propuštění v trestním řádu hodnotili soudci rovněž vcelku pozitivně, ačkoli v porovnání s úpravou v trestním zákoně již kritických hlasů přibývalo. Jako vlastní podněty ke stávající právní úpravě uváděli soudci nejčastěji zpřísnění podmínek pro možnost podmíněného propuštění. Poukazováno bylo též na nadbytečnost lhůty, uvedené v ustanovení § 333 odst.1 tr. ř. Z konkrétních zahraničních legislativních námětů byly u všech skupin respondentů nejpříznivěji hodnoceny možnosti stanovit flexibilní zkušební dobu a dohled.

4. Statistické údaje o podmíněném propuštění s dohledem

Celkový počet podmíněně propuštěných odsouzených v letech 2002-2006 byl 18.699. Pokud jde o počet podnětů k podmíněnému propuštění, lze konstatovat, že poměr mezi kladným a záporným vyřízením žádosti je v podstatě konstantní a pohybuje se v poměru 60 % ku 40 % ve prospěch vyřízení kladného.

V letech 2002-2006 byl soudem uložen dohled u 3.209 (3.054 mužů a 155 žen) podmíněně propuštěných odsouzených. Ve sledovaném období se pohyboval podíl podmíněně propuštěných odsouzených s dohledem na celkovém počtu podmíněně propuštěných odsouzených od 15,4 % do 19,9 %. V průměru se jednalo o 17,2 %.

V roce 2006 byl dohled soudy stanoven u největšího počtu podmíněně propuštěných, a to u 794 osob, což představuje výše zmíněných 19,9 % ze všech osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Soudy využily možnost stanovit dohled ve sledovaném období nejvíce u odsouzených, kteří vykonávali trest odnětí svobody ve věznici s dozorem (u 2.045 odsouzených).

Počet podmíněně propuštěných odsouzených s dohledem podle jednotlivých typů věznic a pohlaví v letech 2002 – 2006

Typ věznice	muži	ženy	celkem
S dohledem	454	15	469
S dozorem	1938	107	2045
S ostrahou	578	32	610
Se zvýšenou ostrahou	50	0	50
Mladiství	34	1	35
CELKEM	3054	155	3209

Zdroj: GŘ VS (stav ke 31.12.)

Počet podmíněně propuštěných odsouzených v letech 1996 – 2006

Rok	Odsouzené osoby	Dospělí -PP		Mladiství -PP		Celkem - PP	Z toho dohled
		muži	ženy	muži	ženy		
1996	12 973	2584	56	85	0	2725	-----
1997	13 824	3173	55	100	0	3328	-----
1998	14 942	2955	81	89	1	3126	-----
1999	16 126	3095	113	89	2	3299	-----
2000	15 571	3793	125	71	0	3989	-----
2001	14 737	4007	190	66	1	4264	-----
2002	12 829	4110	178	60	1	4349	668 15,4 %
2003	13 868	2965	139	36	0	3140	531 16,9 %
2004	15 074	3326	163	51	1	3541	584 16,5 %
2005	16 077	3445	191	61	1	3698	632 17,1 %
2006	16 179	3726	197	47	1	3971	794 19,9 %

Zdroj: GR VS (stav ke 31.12.), PP – podmíněně propuštění

Počet podmíněně propuštěných odsouzených s dohledem podle typu věznice

Typ věznice	2002 muži/ženy	2003 muži/ženy	2004 muži/ženy	2005 muži/ženy	2006 muži/ženy
S dohledem	44/2	43/0	66/4	111/5	190/4
S dozorem	446/11	329/26	353/27	374/22	436/21
S ostrahou	145/5	114/10	106/7	96/4	117/6
Se zvýšenou ostrahou	8/0	5/0	14/0	11/0	12/0
Mladiství	7/0	4/0	7/0	9/0	7/1
Muži / ženy	650/18	495/36	546/38	601/31	762/32
CELKEM	668	531	584	632	794

Zdroj: GR VS

Počet podmíněně propuštěných odsouzených (včetně uložení dohledu) v letech 2002-2006 podle rozhodování soudů

Okresní soud	Věznice	Podmíněně propuštění 2002/z toho dohled	Podmíněně propuštění 2003/ z toho dohled	Podmíněně propuštění 2004/ z toho dohled	Podmíněně propuštění 2005/ z toho dohled	Podmíněně propuštění 2006/ z toho dohled
Brno-město	Brno	123 / 0	119 / 0	197 / 0	129 / 0	98 / 0
Brno-venkov	Kuřim	209 / 62	99 / 16	100 / 19	139 / 37	153 / 49
Břeclav	Břeclav	16 / 1	29 / 3	25 / 5	13 / 0	53 / 2
Česká Lípa	Stráž pod Ralskem	145 / 21	64 / 4	69 / 13	56 / 11	82 / 7
České Budějovice	České Budějovice	54 / 28	53 / 18	56 / 15	63 / 17	60 / 3
Havlíčkův Brod	Světlá nad Sázavou	80 / 1	31 / 12	56 / 16	86 / 7	96 / 7
Hradec Králové	Hradec Králové	138 / 20	100 / 33	144 / 47	159 / 89	155 / 109
Chomutov	Všehrdy	729 / 84	556 / 54	789 / 73	864 / 94	760 / 204
Jablonec	Rýnovice	118 / 3	120 / 6	77 / 0	40 / 0	58 / 1
Jičín	Valdice	56 / 4	28 / 11	41 / 11	27 / 7	37 / 15
Karlovy Vary	Ostrov	107 / 1	159 / 10	281 / 2	504 / 0	565 / 3
Karviná	Karviná	87 / 9	65 / 8	67 / 4	92 / 8	113 / 13
Kladno	Vinařice	52 / 6	29 / 7	20 / 6	24 / 6	41 / 8
Liberec	Liberec	20 / 2	30 / 1	23 / 4	22 / 5	31 / 12
Litoměřice	Litoměřice	31 / 0	26 / 0	31 / 0	21 / 1	32 / 0
Louny	Nové Sedlo, Drahonice	189 / 36	186 / 56	203 / 66	149 / 42	86 / 21
Most	Bělušice	15 / 1	17 / 0	30 / 0	31 / 0	65 / 0
Nymburk	Jiřice	113 / 27	98 / 29	79 / 19	61 / 23	53 / 24
Olomouc	Olomouc	38 / 0	58 / 0	59 / 0	60 / 1	61 / 3
Opava	Opava	229 / 40	196 / 30	196 / 34	221 / 57	152 / 48
Ostrava	Heřmanice, Ostrava	167 / 17	182 / 12	110 / 4	131 / 15	117 / 24
Pardubice	Pardubice	194 / 57	109 / 54	96 / 23	118 / 38	142 / 58
Plzeň-město	Plzeň	151 / 37	70 / 10	92 / 16	101 / 3	141 / 3
Praha 4	Praha - Pankrác	101 / 0	122 / 1	122 / 0	127 / 0	133 / 0
Praha 6	Praha 6 - Ruzyně	66 / 5	63 / 13	56 / 2	53 / 6	69 / 15
Příbram	Příbram	69 / 15	31 / 14	28 / 5	28 / 6	39 / 0
Rakovník	Oráčov	173 / 137	68 / 57	72 / 47	51 / 23	40 / 14
Sokolov	Horní Slavkov, Kynšperk	541 / 26	176 / 39	164 / 113	91 / 73	123 / 71
Šumperk	Mírov	28 / 9	9 / 8	20 / 15	16 / 14	15 / 13
Teplice	Teplice	17 / 3	11 / 4	7 / 4	7 / 1	8 / 1
Trutnov	Odolov	177 / 3	138 / 2	125 / 0	114 / 9	119 / 39
Znojmo	Znojmo	116 / 13	100 / 19	106 / 21	100 / 39	84 / 27
CELKEM		4349 / 668	3140 / 531	3541 / 584	3698 / 632	3971 / 794

Zdroj: GRVS

Počet podmíněně propuštěných odsouzených s dohledem v letech 2002-2006 podle rozhodování soudů a typu věznice

Okresní soud	PP s dohledem v letech 2002 -2006	Věznice - typ	A.	B.	C.	D.
Brno-město	0	Brno	X	X	X	
Brno-venkov	183	Kuřim		X	X	
Břeclav	11	Břeclav	X	X	X	
Česká Lípa	56	Stráž pod Ralskem		X	X	
České Budějovice	81	České Budějovice	X	X		
Havlíčkův Brod	43	Světlá nad Sázavou	X	X	X	X
Hradec Králové	298	Hradec Králové	X	X	X	
Chomutov	509	Všehrady	X	X		
Jablonec	10	Rýnovice		X	X	
Jičín	48	Valdice		X	X	X
Karlovy Vary	16	Ostrov		X		
Karviná	42	Karviná		X		X
Kladno	33	Vinařice		X	X	
Liberec	24	Liberec		X	X	
Litoměřice	1	Litoměřice		X		
Louny	221	Nové Sedlo, Drahonice	X	X		
Most	1	Bělušice		X	X	
Nymburk	122	Jiřice		X	X	
Olomouc	4	Olomouc			X	
Opava	209	Opava	X	X	X	X
Ostrava	72	Heřmanice, Ostrava		X	X	
Pardubice	230	Pardubice		X	X	
Plzeň-město	69	Plzeň	X		X	X
Praha 4	1	Praha - Pankrác	X	X	X	
Praha 6	41	Praha 6 - Ruzyně	X	X		
Příbram	40	Příbram	X	X	X	
Rakovník	278	Oráčov	X	X	X	
Sokolov	322	Horní Slavkov, Kynšperk			X	
Šumperk	59	Mírov		X	X	X
Teplice	13	Teplice		X		
Trutnov	53	Odolov	X	X		
Znojmo	119	Znojmo		X		

Zdroj: GRVS

Legenda: A - věznice s dohledem; B - věznice s dozorem; C - věznice s ostrahou; D - věznice se zvýšenou ostrahou.

Pokud jde o rozhodování o podmíněném propuštění podle jednotlivých soudů, ve sledovaném období bylo nejvíce odsouzených osob podmíněně propuštěno s dohledem u okresních soudů v Chomutově (509 osob), Sokolově (322) a Hradci Králové (298). Možnosti stanovení dohledu u podmíněného propuštění naopak od roku 2002 vůbec nevyužili soudci okresního soudu Brno-město. U okresních soudů v Litoměřicích, Praze 4 a Mostě byl dohled stanoven u propuštěných odsouzených pouze v jednom případě. Je zřejmé, že bez detailní analýzy není možné učinit jakékoli závěry, proč právě tyto soudy dohled nevyužívají. Přesto se domníváme, že je zde patrně velký prostor pro zlepšení vzájemné spolupráce mezi příslušným soudem, Vězeňskou službou a Probační a mediační službou.

5. Analýza údajů z Rejstříku trestů

Jednou z metod, užitých v našem výzkumu, byla i analýza údajů z Rejstříku trestů u osob, u nichž bylo soudem rozhodnuto o podmíněném propuštění s dohledem. Obecně je možné konstatovat, že Rejstřík trestů je velmi vhodnou oficiální databází, s níž lze při kriminologických výzkumech pracovat (viz. např. NOVOTNÝ aj., 2004). Analýza těchto údajů nabízí možnost bližšího poznání registrované kriminální recidivy (její četnosti, charakteru a vývoje), a tím i posouzení účinnosti aplikovaných trestů a opatření. Při přípravě šetření jsme se proto obrátili na Generální ředitelství Probační a mediační služby ČR a požádali je o poskytnutí údajů o propuštěných odsouzených (se stanoveným dohledem), kteří se dostali do jejich evidence v roce 2003. Díky vstřícnému postoji PMS a následné spolupráci s pracovníky Rejstříku trestů jsme u těchto propuštěných odsouzených analyzovali údaje vyznačené v Rejstříku k měsíci říjnu 2006. Je nutno dodat, že s osobními údaji bylo zacházeno v souladu s předpisy, týkajícími se ochrany osobních dat, a veškeré výstupy z výzkumu jsou tak prezentovány ve zcela anonymní podobě.

Celkem byly analyzovány údaje o 672 podmíněně propuštěných odsouzených, u kterých byl soudem stanoven dohled. V 537 případech soud rozhodl o podmíněném propuštění v roce 2003. V evidenci PMS z roku 2003 jsme našli i odsouzené, u nichž soud rozhodl o propuštění v roce 2002 (132 případů) a ve 3 případech v roce 2004 (tyto případy jsou v evidenci PMS za rok 2003 zřejmě omylem). Do evidence PMS se totiž propuštěný odsouzený dostane až poté, co PMS dostane od soudu pověření k probační činnosti. Probační úředník pak v nejkratší možné době po obdržení tohoto pověření vyzve klienta k úvodní konzultaci. Podle našeho názoru není z pohledu resocializace propuštěného dobré, že ze 132 analyzovaných případů z roku 2002 bylo ve 40,9 % (celkem 54 odsouzených) rozhodnuto soudy o podmíněném propuštění v období od ledna do října, avšak do evidence PMS se tyto odsouzení (se stanoveným dohledem) dostali až v roce 2003.⁶ Děje se tak zřejmě v důsledku pozdního zaslání pověření k dohledu od soudu, respektive kanceláře soudu. V praxi se stává, že s dohledem je započato pozdě, a navíc se odsouzený často na středisko PMS dostává z vlastní vůle dříve, než má probační úředník jakýkoliv podklad o jeho osobě. Není přitom nejmenších pochyb, že u této kategorie odsouzených by měl být dohled zahájen ihned po propuštění, neboť čím dříve se podaří probačnímu úředníkovi navázat s propuštěným kontaktem, tím větší je šance na podchycení, a následně i řešení případných problémů po návratu z výkonu trestu. Jakékoli administrativní průtahy jsou zde nevídanou překážkou. Nelze navíc přehlédnout výše diskutované poznatky, vyplývající ze zahraničních kriminologických výzkumů, že právě první měsíce po propuštění jsou nejrizikovější i z hlediska případné recidivy (viz. kapitola 2).

Jak jsme již uvedli, sběr údajů z Rejstříku trestů se odehrál v měsíci říjnu 2006. V té době zkušební doba probíhala u 60,4 % (406) propuštěných odsouzených z daného vzorku.

V obecné rovině je možno konstatovat, že z 672 podmíněně propuštěných osob bylo 629 mužů (93,6 %) a 43 žen (6,4 %). U 555 propuštěných osob (82,6 %) se jednalo o první podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody. Předchozí zkušenost s tímto institutem již naopak mělo 117 osob (17,4 %), přičemž 106 bylo dosud podmíněně propuštěno jednou (15,8 % z celkového počtu), 11 pak dokonce dvakrát (1,6 %). Stojí bezesporu za zmínku, že z uvedených 117 propuštěných bylo v minulosti soudem osvědčeno 68 osob (58,1 %), u zbývajících 41,9 % soud nařídil výkon zbytku trestu odnětí svobody.

⁶ Rok 2002 - 132 případů, měsíc/počet případů: 1/5, 2/3,3/2, 4/3,5/3,6/6, 7/6, 8/10,9/7, 10/9, 11/24,12/53.

Pokud jde o věk odsouzených, sledovali jsme tento údaj nejen ve vztahu k době samotného rozhodnutí soudu o aktuálním podmíněném propuštění s dohledem, ale rovněž věk při první odsouzené trestné činnosti. Průměrný věk při propuštění činil 32,1; modus 25 let (odsouzení v tomto věku představovali 6,3 % z celého vzorku). Nejmladšímu propuštěnému bylo 16 let a nejstaršímu 62 let. Při podmíněném propuštění byly nejčastěji zastoupeny osoby ve věku 22-29 let (37,4 %) a 30-39 let (37,1 %).

Věk odsouzených při podmíněném propuštění

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
15-18	5	0,7
19-21	40	6,0
22-29	251	37,4
30-39	249	37,1
40-49	95	14,1
50-59	30	4,5
60 a více	2	0,2
CELKEM	672	100,0

Průměrný věk při první odsouzené trestné činnosti činil 21,3 roku; modus 18 let (14,7 % všech odsouzených). První záznam v Rejstříku trestů se u propuštěných odsouzených pohyboval v rozmezí od 15 do 61 let. Celkem 61,7 % odsouzených z našeho vzorku mělo první záznam v Rejstříku již ve věku 15-20 let (více viz. následující tabulka).

Věk při první odsouzené trestné činnosti

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
15-18	264	39,3
19-21	201	29,9
22-29	141	21,0
30-39	51	7,6
40-49	10	1,5
50-59	4	0,6
60 a více	1	0,1
CELKEM	672	100,0

V zásadě se potvrdily kriminologické teorie, že počátek rozvinuté kriminální kariéry se objevuje ve věku mladistvém (viz. např. KUČTA aj., 2005). Statistickou analýzou (metoda ANOVA) se navíc podařilo prokázat, že spolu signifikantně souvisí věk prvního odsouzení s celkovým počtem záznamů v Rejstříku trestů. Průměrný věk osob, které měly v Rejstříku sedm a více odsouzení, činil 18,4 let, zatímco u osob s 4-6 tresty 19,9 let; s 2-3 tresty 22,5 let; s jedním trestem 27 let a bez předchozího záznamu v Rejstříku dokonce 29,5 let. Zdá se tedy, že brzký začátek kriminální kariéry predikuje nejen její dlouhé trvání, ale současně i větší počet spáchaných trestných činů (viz. např. PIQUERO aj., 2007).

U propuštěných osob jsme dále sledovali také dobu od prvního odsouzení v jejich kriminální kariéře k aktuálnímu podmíněnému propuštění (jednalo se vlastně o dobu registrované kriminální kariéry propuštěného k datu podmíněného propuštění). Průměrná

doba činila 10,8 roku, nejdelší pak 40 let, a to u jednoho propuštěného. Z výsledků je patrné, že v našem vzorku byla nejpočetnější skupina osob, u nichž je trestná činnost dlouhodobou záležitostí (u 41,8 % odsouzených byla doba od prvního odsouzení k době podmíněného propuštění více než 10 let).

Doba od prvního odsouzení k době podmíněného propuštění

Doba	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Do 3 let	<i>117</i>	<i>17,4</i>
Přes 3 do 5 let	<i>95</i>	<i>14,2</i>
Přes 5 do 10 let	<i>179</i>	<i>26,6</i>
Přes 10 let	<i>281</i>	<i>41,8</i>
CELKEM	672	100,0

Podle již výše vzpomínaného počtu předchozích odsouzení (tzn. počtu odsouzení před podmíněným propuštěním) dominovali v našem vzorku jedinci, kteří již měli v Rejstříku trestů zaznamenáno 4 až 6 předchozích pravomocných odsouzení (40,1 % osob z celého souboru). Jednalo se tedy již o poměrně „zkušené recidivisty“. Nelze navíc přehlédnout, že více než pětina odsouzených měla již 7 a více záznamů („rekordmanem“ byl v našem vzorku třicetiletý muž, který dokázal během deseti let nashromáždit neuvěřitelných 23 záznamů). Pouze desetina podmíněně propuštěných byla naopak trestána poprvé.

Počet předchozích odsouzení (před rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění)

	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
1x odsouzen	<i>68</i>	<i>10,1</i>
2 - 3x odsouzen	<i>182</i>	<i>27,1</i>
4 - 6x odsouzen	<i>269</i>	<i>40,1</i>
7 a více x odsouzen	<i>153</i>	<i>22,7</i>
CELKEM	672	100,0

V rámci naší analýzy jsme se zajímali i o charakter recidivy u podmíněně propuštěných, a to u těch, kteří již byli v minulosti odsouzeni (celkem 604 jedinců - srovnávali jsme tedy jejich předchozí trestnou činnost s trestnou činností, za kterou vykonávali trest odnětí svobody a z které byli aktuálně podmíněně propuštěni). Z hlediska posuzování nebezpečnosti odsouzeného jsme rozlišovali obecnou (nestejnorodou) recidivu (opakování trestné činnosti jako takové), stejnorodou recidivu (opakování stejného druhu trestných činů) a speciální recidivu (opakování trestných činů stejné skutkové podstaty). U 179 odsouzených se jednalo o obecnou recidivu (29,6 %), u 108 o stejnorodou (17,9 %) a u 317 o speciální (52,5 %). Jednoznačně přitom dominovalo opětovné spáchání trestného činu krádeže podle § 247 tr. zák.

Pokud jde o druh trestné činnosti, za který byl odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, musíme poznamenat, že i když byl pachatel odsouzen za spáchání více trestných činů, do našich záznamových archů jsme vyznačovali pouze jeden trestný čin, a to vždy z hlediska

výše zákonné trestní sazby ten nejzávažnější. Stejně tak jsme postupovali i v případech, kdy byl odsouzený propuštěn z výkonu více trestů odnětí svobody, tzn. že byl pokaždé zvlášť odsouzen. Také tehdy jsme zaznamenávali odsouzení pouze za jeden trestný čin, a to z hlediska výše zákonné sazby opět nejzávažnější.

Druh trestné činnosti podle jednotlivých hlav trestního zákona

Tr. zák.	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Hlava V.	13	1,9
Hlava VI.	50	7,4
Hlava VII.	73	10,9
Hlava VIII.	143	21,3
Hlava IX.	312	46,4
Hlava XII.	4	0,6
Hlavy II.,III.,IV., X., XI.	77	11,5
CELKEM	672	100,0

Nebylo překvapujícím zjištěním, že zdaleka nejvíce osob bylo soudy podmíněně propuštěno z výkonu trestu odnětí svobody za odsouzenou trestnou činnost proti majetku podle hlavy deváté trestního zákona (bezmála polovina celého vzorku). Z konkrétních trestných činů podle této hlavy šlo nejčastěji o trestný čin krádeže podle § 247 tr.zák (30 %) a podvodu podle § 250 tr. zák. (12 %). Více než pětina odsouzených byla ve vězení za spáchání trestného činu podle hlavy osmé trestního zákona, nejvíce pak za trestný čin loupeže podle § 234 tr. zák. (18,1 %).

Z ostatních trestných činů stojí za pozornost poměrně značný počet odsouzených za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. (6,7 %), nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr. zák. (6,7 %) a trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák. (6,3 %). Více informací (v absolutních číslech) podává následující tabulka.

Druh trestné činnosti podle jednotlivých trestných činů

Pořadí tr.činů	Druh trestného činu	Počet
1.	247	203
2.	234	122
3.	250	81
4.	187,213	45
5.	219	42
6.	222,248	20
7.	242	8
8.	171,197a,221	6
9.	251	5
10.	155,182,202,224,235, 241,249	4
11.	148	3
12.	140,176 180,204,215,250b,260,282,284	2
13.	150,175,178a,188a,198,199,201,210,217,225,238,251a,261,272b	1

Zajímali jsme se rovněž o výši uloženého trestu, který odsouzený vykonával před podmíněným propuštěním. Také zde jsme vyznačovali pouze výši jednoho trestu, a to u trestného činu nejzávažnějšího z hlediska výše zákonné trestní sazby. Celkem jednoznačně převažovaly tresty do tří let (65,3 %), přičemž tresty do jednoho roku tvořily více než čtvrtinu (viz. následující tabulka). Jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi podle § 41 tr. zák. uložily soudy trest pouze 7 osobám (tedy cca 1 % vzorku).

Délka uloženého trestu před podmíněným propuštěním

Délka trestu	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Do 1 roku	182	27,1
Přes 1 – do 3 let	257	38,2
Přes 3 – do 5 let	121	18,0
Přes 5 – do 10 let	81	12,1
Přes 10 let	31	4,6
CELKEM	672	100,0

Podle ustanovení § 63 odst. 1 tr. zák. stanoví při podmíněném propuštění soud zkušební dobu na jeden rok až sedm let. V našem vzorku 672 podmíněně propuštěných odsouzených činila průměrná délka zkušební doby necelé 4 roky. Roční zkušební doba byla soudem stanovena pouze 11 osobám (2,1 %), naproti tomu nejdelší možnou délku soudy stanovily v 50 případech (7,4 %). Nejčastější byla tříletá zkušební doba (25,6 % odsouzených), následována čtyřletou a pětiletou zkušební dobou (u obou 18,3 % odsouzených).

Zkušební doba u podmíněně propuštěných osob

Délka zkušební doby	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Od 1 roku do 3 let	132	19,6
Přes 3 do 5 let	312	46,5
Přes 5 do 7 let	228	33,9
CELKEM	672	100,0

V rámci analýzy získaných dat jsme se pokoušeli zjistit, zda existuje vztah mezi uloženou délkou zkušební doby a některými dalšími sledovanými údaji. Ukázalo se, že zcela zřejmá je v tomto ohledu souvislost s délkou předchozího trestu (rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi zde byly signifikantní na $p < 0,001$). Při rozhodování o podmíněném propuštění tak evidentně platí, že čím delší je uložený trest odnětí svobody, tím delší zkušební dobu soud stanoví. Tento fakt je nejlépe dokumentován při srovnání délky zkušební doby v rozpětí od 5 do 7 let s délkou uloženého trestu (více viz. následující kontingenční tabulka).

Vztah mezi délkou trestu uloženého před podmíněným propuštěním a délkou zkušební doby při podmíněném propuštění (údaje v %)

Délka zkušební doby	Délka uloženého trestu před podmíněným propuštěním				
	Do 1 roku	1-3 roky	3-5 let	5-10 let	Přes 10 let
Od 1 roku do 3 let	42,9	18,3	4,1	2,5	0,0
Přes 3 do 5 let	47,8	56,4	48,8	22,2	9,7
Přes 5 do 7 let	9,3	25,3	47,1	75,3	90,3
CELKEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 672

Zajímavou se ukázala i souvislost s věkem podmíněně propuštěného. Ukázalo se, že mladším osobám soudy ukládají spíše kratší zkušební dobu, starším naopak zkušební dobu delší (i zde bylo možno považovat rozdíly za statisticky signifikantní). Více viz. následující tabulka.

Vztah mezi věkem podmíněně propuštěného a délkou zkušební doby při podmíněném propuštění (údaje v %)

Délka zkušební doby	Věk odsouzeného při podmíněném propuštění (v letech)						
	15-18	19-21	22-29	30-39	40-49	50-59	60 a více
1-3 roky	60,0	40,0	20,7	16,5	16,8	13,3	0,0
3-5 let	40,0	42,5	51,8	48,2	37,9	20,0	50,0
5-7 let	0,0	17,5	27,5	35,3	45,3	66,7	50,0
CELKEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 672

Za pozornost nepochybně stojí i zjevná souvislost délky zkušební doby s charakterem předchozí trestné činnosti. Tuto skutečnost bychom rádi dokumentovali na srovnání hlavy deváté trestního zákona (trestné činy proti majetku), kde u odsouzených dominuje trestný čin krádeže podle § 247 tr. zák., hlavy osmé (trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti), kde bylo nejvíce odsouzených za trestný čin loupeže podle § 234 tr. zák., a hlavy sedmé (trestné činy proti životu a zdraví), kde bylo nejvíce odsouzených za trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák. Jak vyplývá z následující tabulky, při stanovení délky zkušební doby má velkou váhu nebezpečnost trestného činu a zejména závažnost jeho následku. V případech trestných činů podle hlavy sedmé trestního zákona (objektem trestného činu je život a zdraví) a hlavy osmé trestního zákona (objektem trestného činu jsou svoboda a lidská důstojnost) převažuje u propuštěných odsouzených zkušební doba delší, a to mimo jiné i v případech vražd, které spáchali dosud netrestaní pachatelé. Naproti tomu u odsouzených za spáchání trestných činů podle hlavy deváté trestního zákona (převažoval trestný čin krádeže, často navíc opakovaně páchaný) se ukázalo, že zkušební doba nad 5 let byla soudem stanovena pouze u necelé čtvrtiny odsouzených (23 %).

Vztah mezi druhem trestné činnosti a délkou zkušební doby při podmíněném propuštění (údaje v %)

Délka zkušební doby	Druh trestné činnosti (podle hlav tr. zák.)		
	Hlava 7	Hlava 8	Hlava 9
1-3 roky	4,1	8,3	26,0
3-5 let	30,1	42,0	51,0
5-7 let	65,8	49,7	23,0
CELKEM	100,0	100,0	100,0

N = 528

Z hlediska účinnosti podmíněného propuštění je rozhodné, zda se odsouzený ve zkušební době osvědčil⁷. U celkem 98 osob z našeho vzorku podmíněně propuštěných (14,6 %) již bylo osvědčení v Rejstříku vyznačeno (v 88 případech šlo o muže, v 10 o ženu). U 101 osob (15 % vzorku) bylo již naopak v Rejstříku zaznamenáno nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody (94 mužů a 7 žen).

Není pochyb o tom, že údaj o osvědčení či o nařízení výkonu zbytku trestu měl v rámci naší analýzy největší relevanci u odsouzených, jimž byla soudem stanovena kratší zkušební doba (tedy zhruba do tří let), a soud by tak měl o ukončení rozhodnout. Ukázalo se, že ze 132 osob s délkou zkušební doby od 1 do 3 let, mělo již osvědčení v Rejstříku vyznačeno 64 odsouzených (48,5 %), zatímco u 24 byl nařízen výkon zbytku trestu (18,2 %). Ve zbývajících případech (44 osob) neobsahoval v době našeho šetření Rejstřík informaci ani o jedné z těchto variant.

Podrobnější informace nabízí následující tabulka, v níž jsou uvedeny údaje o osvědčení či nařízení výkonu zbytku trestu podle délky uložené zkušební doby.

⁷ Nutno upozornit, že tyto údaje nemohou být přesné, protože v době analýzy již mohlo být rozhodnuto o osvědčení či přeměně, ale tyto skutečnosti nebyly ještě zaznamenány v Rejstříku trestů.

Osvědčení či nařízení výkonu zbytku trestu dle délky zkušební doby

Délka zk. doby (v letech)	Osvědčení	Nařízen výkon zbytku trestu	V RT není příslušný údaj	Celkem osob
1	12 (85,8 %)	1 (7,1 %)	1 (7,1 %)	14 (100 %)
1,5	5 (71,4 %)	0 (0,0 %)	2 (28,6 %)	7 (100 %)
2	40 (46,5 %)	19 (22 %)	27 (31,5 %)	86 (100 %)
2,5	7 (28 %)	4 (16 %)	14 (56 %)	25 (100 %)
3	33 (19,2 %)	31 (18 %)	108 (62,8 %)	172 (100 %)

U podmíněně propuštěných odsouzených, u kterých došlo k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody (celkem 101 osob), jsme sledovali časový interval od podmíněného propuštění k příslušnému rozhodnutí soudu. Jak je patrné z níže uvedené tabulky, nejčastěji soudy takto rozhodly v intervalu mezi dvěma a třemi lety po propuštění.

Nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody

Doba od propuštění	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
do 6 měsíců	4	4,0
nad 6 měsíců do 1 roku	4	4,0
nad 1 rok do 2 roků	33	32,6
nad 2 roky do 3 roků	39	38,6
nad 3 roky	21	20,8
CELKEM	101	100,0

Předmětem našeho zájmu byla rovněž případná trestná činnost podmíněně propuštěných osob, a to jak během samotné zkušební doby, tak po jejím skončení (tzn. sledovali jsme i další odsouzenou trestnou činnost, vyznačenou v Rejstříku trestů). Za nepochybně velmi závažné zjištění je totiž nutno považovat, je-li podmíněně propuštěný odsouzený (navíc s uloženým dohledem) během zkušební doby opět odsouzen. V těchto případech je zcela evidentní, že dotyčná osoba nevede řádný život, jak ho předpokládá ustanovení § 61 odst.1 písm. a) tr. zák. K údajům o další trestné činnosti v Rejstříku je nicméně nutno v obecné rovině poznamenat, že její část mohla být ve skutečnosti spáchána před podmíněným propuštěním, což samozřejmě nelze zjistit z výše zmíněného zdroje, ale pouze detailní analýzou trestního spisu.

Není rozhodně pozitivním zjištěním, že další odsouzení během zkušební doby jsme zaznamenali u celkem 268 podmíněně propuštěných odsouzených z našeho vzorku (39,9 %). Pokud jde o počet odsouzení, nejčastěji se jednalo pouze o jedno. Našlo se však i 18 osob, které byly ve zkušební době podmíněného propuštění s dohledem odsouzeny více než třikrát. K tomu viz. následující tabulka.

Další odsouzení ve zkušební době

Počet odsouzení	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
1	174	64,9
2-3	76	28,4
4 a více	18	6,7
CELKEM	268	100,0

Ačkoli jsme uložené tresty dále podrobněji neanalyzovali, pokládáme za vhodné upozornit, že velmi často byl propuštěným odsouzeným uložen trest obecně prospěšných prací. Byly zaznamenány případy, kdy došlo k jejich přeměně na trest odnětí svobody, a dohled tedy po určitý čas pouze formálně trval u odsouzeného, který byl ve vězení. Po vykonání náhradního trestu pak dohled dále pokračoval, a v některých případech dokonce došlo k osvědčení.

Zajímavým je nesporně údaj o tom, v jakém časovém intervalu v rámci zkušební doby k dalšímu odsouzení došlo. Ukázalo se, že nejčastěji se tak stalo v období jeden až dva roky po podmíněném propuštění (viz. následující tabulka). Podle dalšího odsouzení (ve vztahu k trestné činnosti, za kterou odsouzení vykonávali trest odnětí svobody a z které byli propuštěni) došlo u odsouzených při spáchání trestné činnosti během zkušební doby ve 119 případech k obecné recidivě (44,4 % z výše uvedeného počtu 268 osob), ve 105 případech k recidivě speciální (39,2 %) a ve 44 případech ke stejnorodé (16,4 %). Při dalším odsouzení uložil soud celkem 11 osobám trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi podle § 41 tr. zák. a § 42 odst. 1 tr. zák.

Další odsouzení ve zkušební době podle doby od propuštění

Doba	Absolutní četnost	Relativní četnost %
do 6 měsíců	42	15,7
nad 6 měsíců až 1 roku	53	19,8
nad 1 rok do 2 roků	107	39,9
nad 2 roky do 3 roků	50	18,6
nad 3 roky	16	6,0
CELKEM	268	100,0

Pomocí statistické analýzy dat jsme se pokusili zjistit, zda existuje vztah mezi odsouzením ve zkušební době a některým z námi sledovaných údajů. Jak naznačuje následující tabulka, podstatnou roli zde hrál především věk odsouzeného, přičemž čím starší v době podmíněného propuštění byl, tím méně pravděpodobné bylo jeho další odsouzení ve zkušební době. Stojí rozhodně za zmínku, že mezi nejmladšími podmíněně propuštěnými byla ve zkušební době znovu odsouzena polovina z nich, zatímco mezi nejstaršími jen každý zhruba desátý.

Další odsouzení ve zkušební době podle věku při podmíněném propuštění

Věková kategorie	Další odsouzení v ZD (v %)
15-21 let	51,1
22-29 let	41,8
30-39 let	41,8
40-49 let	34,7
50 a více let	9,4

Problematiku dalšího odsouzení ve zkušební době bylo možno nahlédnout také z hlediska věku, v němž podle poznatků z Rejstříku trestů došlo k prvnímu odsouzení za trestnou činnost. Ukázalo se, že další odsouzení bylo výrazně častějším jevem u těch, kdo obecně zahájili svou kriminální kariéru v ranějším věku.

Další odsouzení ve zkušební době podle věku při první odsouzené trestné činnosti

Věková kategorie	Další odsouzení v ZD (v %)
15-21 let	44,5
22-29 let	36,9
30-39 let	15,7
40-49 let	10,0
50 a více let	0,0

Kromě věku se jako podstatný jevil též faktor předchozí trestné činnosti (respektive té, za níž si odsouzený odpýkával trest, z jehož výkonu byl podmíněně propuštěn). Jak je možno vysledovat z následující tabulky, nejčastěji bylo možno nalézt v Rejstříku trestů další odsouzení ve zkušební době u osob, které před tím spáchali trestný čin podle hlavy deváté (tedy majetková trestná činnost). Opačné tvrzení platilo o jedincích s předchozím odsouzením podle hlavy sedmé (trestné činy proti životu a zdraví). U Hlavy 12 je nutno upozornit, že k dispozici byly údaje pouze o 4 osobách, a tak zjištěný procentuální podíl není možné přeceňovat.

Další odsouzení ve zkušební době ve vztahu k charakteru předchozí trestné činnosti

Tr. zákon	Další odsouzení v ZD (v %)
Hlava V.	38,4
Hlava VI.	38,0
Hlava VII.	21,9
Hlava VIII.	35,7
Hlava IX.	47,4
Hlava XII.	50,0
Hlava II.,III.,IV., X., XI.	35,1

Rejstřík trestů umožňoval zabývat se i případnými dalšími odsouzeními po skončení samotné zkušební doby. Ta v době našeho výzkumu skončila u 266 osob (tedy 39,6 % z celého vzorku). Z nich bylo po uplynutí zkušební doby znovu odsouzeno 40 osob, tedy 15 %. Nabízí se otázka, za jak dlouho po skončení zkušební doby k dalšímu odsouzení došlo. Ukázalo se, že u 21 osob (tedy u více než poloviny) se tak stalo v intervalu do šesti měsíců po skončení zkušební doby (více viz. následující tabulka). Podle charakteru recidivy (opět ve vztahu k trestné činnosti, za kterou odsouzení vykonávali trest a z které byli propuštěni) došlo v 17 případech (42,5 %) ke speciální recidivě, ve 14 (35 %) k obecné recidivě a v 9 (22,5 %) k recidivě stejnorodé. Jednomu odsouzenému soud uložil trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi podle § 41 tr. zák.

Další odsouzení po zkušební době

Doba, kdy došlo k odsouzení po uplynutí zkušební doby	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Do 6 měsíců	<i>21</i>	<i>52,5</i>
Nad 6 měsíců do 1 roku	<i>11</i>	<i>27,5</i>
Nad 1 rok	<i>8</i>	<i>20,0</i>
CELKEM	40	100,0

U většiny osob, které měly v Rejstříku záznam po uplynutí zkušební doby, se jednalo pouze o jedno další odsouzení. Našlo se však několik jedinců, u nichž jsme zaznamenali dvě a více odsouzení. Více viz. následující tabulka.

Počet dalších odsouzení po uplynutí zkušební doby

Počet odsouzení	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
1x odsouzen	<i>31</i>	<i>77,5</i>
2-3x odsouzen	<i>7</i>	<i>17,5</i>
4x a více odsouzen	<i>2</i>	<i>5,0</i>
CELKEM	40	100,0

6. Názory expertů na problematiku institutu dohledu u podmíněného propuštění

Obdobně jako v roce 2004 (viz. výše) bylo i tentokrát součástí našeho výzkumu expertní dotazníkové šetření⁸. Našimi respondenty se tentokrát stali probační úředníci a sociální kurátoři - koordinátoři sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené (dále v textu sociální kurátoři). Šetření jsme uskutečnili v období října až listopadu 2006. Jak bylo zmíněno již v úvodu této práce, dotazníky určené probačním úředníkům jsme rozeslali prostřednictvím ředitelství Probační a mediační služby ČR. Oslovili jsme všech 76 středisek, a to vždy s jedním dotazníkem pro pracovníka, který se zkoumanou problematikou zabývá. Vrátilo se nám 68 dotazníků (tedy 89 %). Dotazníky pro sociální kurátory byly rozeslány prostřednictvím celostátní elektronické konference Pandora, a to celkem 208 pracovníkům. Návratnost činila 28 % (59 dotazníků). U respondentů z řad sociálních kurátorů lze předpokládat, že odpověděli zejména ti, kteří spolupracují s probačními úředníky při práci s podmíněně propuštěnými.

6.1. Výsledky dotazníkového šetření mezi probačními úředníky

6.1.1. Názory na praktickou realizaci podmíněného propuštění s dohledem

Činnost probačního úředníka při podmíněném propuštění s dohledem lze rozdělit na dvě základní fáze - na činnost před samotným rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění s dohledem a na činnost po tomto rozhodnutí, kdy je probační úředník pověřen prováděním dohledu nad propuštěným odsouzeným. Při výzkumu účinnosti dohledu jsme se logicky zaměřili na činnost, kdy jsou probační úředníci pověřeni prováděním dohledu podle § 26a tr. zák. Tato situace nastává v případech, kdy soud rozhodne o podmíněném propuštění, a zároveň vysloví nad pachatelem dohled. Soud je povinen podle ustanovení § 63 odst. 1 tr. zák. pověřit středisko PMS výkonem kontroly nad chováním podmíněně propuštěného.

Ředitelství PMS připravilo v roce 2004 dva metodické materiály, které se týkají:

1. zajištění výkonu dohledu - metodický standard v oblasti probace,
2. součinnosti mezi Vězeňskou službou ČR a Probační a mediační službou ČR v oblasti zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu o možném podmíněném propuštění s dohledem – metodický standard v oblasti parole.

Metodický standard v oblasti probace (dohledu) se zaměřuje na vytvoření probačního programu, na způsob zpracování informací pro soudce o průběhu dohledu prostřednictvím zpráv o průběhu dohledu a na oblast spolupráce střediska PMS s poskytovateli probačních resocializačních programů.

⁸ Vzory dotazníků tvoří přílohy č. 1 a 2.

Cílem metodického standardu v oblasti parole je zajištění vzájemné koordinace a efektivity výkonu práce zaměstnanců Vězeňské služby a PMS při přípravě podkladů pro možnost podmíněného propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody za současného uložení dohledu.

V uvedené souvislosti nás velmi zajímaly názory probačních úředníků na to, jak se podle jejich osobních zkušeností daří v praxi zmíněné dva metodické postupy prosazovat. Získané poznatky shrnují následující dvě tabulky. Obecně je možno konstatovat, že respondenti vcelku shodně uváděli, že oba metodické postupy se v praxi prosazovat zcela či spíše daří (u prvního 76,3 %, u druhého dokonce 95,6 %).

Prosazování met. postupů v oblasti zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu (respondenti v %)

Daří se zcela	8,8
Spíše se daří než nedaří	67,7
Spíše se nedaří než daří	5,9
Vůbec se nedaří	0,0
Neodpovědělo*	17,6
Celkem respondentů	100,0

* Na tuto otázku neodpovědělo 12 respondentů. Bylo tomu tak zřejmě proto, že s uvedeným metodickým standardem pracují především probační úředníci, v jejichž obvodu se nachází věznice.

Prosazování met. postupů v oblasti výkonu dohledu (respondenti v %)

Daří se zcela	23,5
Spíše se daří než nedaří	72,1
Spíše se nedaří než daří	4,4
Vůbec se nedaří	0,0
Neodpovědělo	0,0
Celkem respondentů	100,0

Dotazník umožňoval, aby respondenti, kteří byli k prosazování metodických postupů kritičtější, doplnili svůj postoj popsáním konkrétních nedostatků, které by podle nich měly být odstraněny. Ukázalo se, že tyto nedostatky nespatořovali v samotných metodických standardech, ale především ve spolupráci se soudy.

Co se týče metodického postupu v oblasti zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu o možném podmíněném propuštění s dohledem, k nedostatkům spojeným s jeho prosazováním se vyjádřilo celkem 20 respondentů. Většina z nich (15) uvedla, že nemá ve svém obvodu věznici, a tak nemůže objektivně posoudit spolupráci s věznicí a soudem, který rozhoduje o podmíněném propuštění s dohledem. Objevily se poznámky, že jsou v kontaktu pouze se střediskem PMS v místě věznice, které je požádá o spolupráci při zpracování podkladů pro rozhodnutí soudu (o sociálních poměrech klienta, o bydlišti, kam by se měl po propuštění z věznice vrátit, informace o tom, zda-li má zajištěné zaměstnání apod.) Zbylých 5 respondentů uvedlo, že se zmíněný metodický postup nedaří v praxi realizovat kvůli problematické spolupráci se soudy. Pro ilustraci doslovně uvádíme názory dvou z nich.

„Domnívám se, že soudy nepřikládají stanovisku PMS větší váhu. Ve většině případů soudce vychází z hodnocení místně příslušné věznice. Myslím si, že by se do budoucna měla situace zlepšit – jelikož PMS vzhledem k časovému působení v oblasti justice zná a poznává klienty blíže (možná minulá spolupráce s PMS, často se jedná o ty samé klienty). PMS je schopna zjistit a ověřit sdělené informace odsouzeného o možném bydlišti, popř. zaměstnání, rodině, což se soudu i k časovému vytížení nedaří.“

„Soud obvykle k vypracovanému stanovisku PMS přihlédne a stanovisko ve svém rozhodnutí zohlední. Problém lze spatřit spíše v tom, že soudy samy o sobě si o stanoviska od PMS nežadají a spolupráce vždy vychází z dobrovolnosti odsouzeného.“

Jeden respondent navíc zmínil také nedostatek komunikace mezi PMS a odborným personálem věznice, který je podle jeho vyjádření *„většinou způsobený zátěží a pracovní vytížeností pracovníků, a to na obou stranách procesu.“*

K nedostatkům, souvisejícím s prosazováním metodického postupu PMS v oblasti výkonu dohledu, se vyjádřilo 6 respondentů. I tentokrát spatřovala většina hlavní chybu v problematické spolupráci se soudy (uvedlo 5 z nich), přičemž kritizována byla zejména jejich pomalá reakce na signalizované porušení podmínek dohledu a také pozdní zaslání pověření k výkonu dohledu. Jako příklad opět uvádíme konkrétní vyjádření.

„Na překážku je spíše pomalost v soudním rozhodování, kdy je propuštěným porušen zákon – rozhodováno je s velkým časovým odstupem. Pružnost by napomohla probační práci.“

„Soudy obvykle nereagují pružně na zprávy PMS o porušování podmínek dohledu ze strany odsouzeného, rovněž poměrně pozdě od rozhodnutí o podmíněném propuštění informují, resp. pověřují PMS probační činností. Vliv má také poměrně časté vysoké zadlužení odsouzených, u nichž velmi rychle po propuštění klesá motivace v dohledu obstat.“

„Nedostatečná spolupráce se soudci, kteří o PP rozhodují, není zájem některých soudců o stanoviska k PP. Nedostatečná možnost sběru relevantních informací o klientovi, což může mít za následek plochost zprávy a její nevyhovující hodnota. Není též prozatím standardizováno posuzování míry rizika případné recidivy, což má též za následek různorodé a nejednotné hodnocení klientů probačními úředníky.“

Jeden respondent dále upozornil na nutnost *„vytvoření metodiky pro případy, kdy má bezproblémový klient uložen pouze dohled bez dalších omezení na poměrně dlouhou dobu.“*

Probační úředníky jsme v dotazníku požádali rovněž o to, aby případně sami navrhli nejzásadnější doporučení pro změnu stávající praxe v oblasti přípravy a výkonu dohledu u podmíněně propuštěných. Této možnosti využilo celkem 60 respondentů (tedy 88,2 %). Domníváme se, že řada jejich podnětů je velmi zajímavá a pro praxi využitelná. Návrhy se týkaly několika oblastí, které na následujících řádcích postupně zmapujeme.

Spolupráce PMS se soudy a dalšími subjekty

Jak naznačily již výše uvedené informace, určitá nespokojenost zjevně panuje s úrovní spolupráce mezi soudem a PMS. K této otázce se vyjádřilo 45 respondentů (66 %), kteří zdůrazňovali především nutnost včasné reakce soudu na zprávy probačního úředníka o průběhu dohledu.

„Podle mého názoru by se soudci více měli zabývat zprávami probační a mediační služby o průběhu dohledu a neměli by přehlížet neplnění povinnosti jim uložených, natož pak „přehlédnutí“ zahájení trestního stíhání v době dohledu.“

„Změna přístupu soudů, které podmíněně propouští – pokud podmíněně propuštěný dlouhodobě nespolupracuje či porušuje povinnosti dohledu (nedostavuje se, nehradí škodu, soudní výlohy, nemá zájem o práci atd., aby soudy pružně reagovaly a věci se zabývaly). Současná praxe je spíše taková, že pokud propuštění opravdu nespáchají závažnou trestnou činnost, zbytek výkonu trestu odnětí svobody nenařizují a ani se případem nijak nezabývají (např. nařízení veřejného zasedání, kdy by soudce důrazně upozornil propuštěného na možnost návratu do vězení, výstražný dopis soudu, adresovaný propuštěnému apod.). Chceme po propuštěných, aby spolupracovali v rámci dohledu, vedli řádný život, řešili svou trestní minulost, dodržovali probační program, omezení, povinnosti apod., avšak toto je následně velmi málo vymahatelné.“

„Bylo by dobré, aby soudy pružněji reagovaly na naše negativní zprávy, aby souzení věděli, že pokud nebudou dodržovat soudem uložené povinnosti, půjdou zpět do vězení.“

„Pokud odsouzený neplní povinnosti dohledu, je nutná rychlejší reakce příslušných orgánů činných v trestním řízení, aby se eliminovala možnost spáchání dalšího trestného činu a tím byla ohrožena společnost. Lepší spolupráce se soudy, které propouští z vězení - dnes kdy každé středisko má faxové a e-mailové spojení, je potřeba veškeré potřebné materiály ihned na příslušné středisko zaslat, jelikož se často stává, že propuštěný se dostaví druhý den na středisko a pracovníci o něm nic neví. Zde vidím vysoké riziko. S člověkem, který byl dlouho ve vězení, je potřeba pracovat pravidelně, často, ihned po propuštění a ne až za měsíc a více, než dojedou papíry od soudu. A to většinou dojde jen něco.“

„Naprosto znevažující dohled a práci probačního pracovníka jsou časové prodlevy v délce i jednoho roku než nastane vrácení do vězení u vážných porušení dohledu.“

„Větší propojenost, provázanost subjektů zapojených do procesu (věznice, soud, probační a mediační služba) pružnější předávání informací z vězeňské služby a soudu na středisko probační a mediační služby při počátečním kontaktu s klientem po jeho podmíněném propuštění nemáme téměř žádné informace – často ani nevíme, co spáchal – máme pouze usnesení o podmíněném propuštění – původní odsuzující rozsudek si musíme žádat na příslušných soudech, případně od klientů, s tím souvisí větší práce s hodnocením rizik klientů, rychlejší a důslednější reakce soudu na negativní zprávy o průběhu dohledu, včetně případného nařízení výkonu zbytku trestu.“

„V rámci realizace výkonu dohledu je třeba, aby v případě neplnění podmínek dohledu bylo ze strany soudu reagováno adekvátním způsobem už v raném stadiu, nařizovat veřejné zasedání, vydávat rozhodnutí o nařízení zbytku trestu, pokud takto není důrazně ze strany soudu reagováno, tak dohled ztrácí svůj smysl a pozice probačního úředníka je značně oslabena – klienti pak žijí v přesvědčení, že i když opomijí podmínky dohledu, tak se jim nic nestane.“

„Při ukládání dohledu by měl soudce vědět, proč dohled uložil (řada dohledů je evidentně uložena formálně a bez rozmyslu), soud by mělo zajímat, zda a jak dohled probíhá – opakovaně mám zkušenost, že kvůli návalu práce soudy vykonávací řízení nezajímá, soudy za porušení podmínek dohledu mnohdy nepovažují ani opakovaně spáchané trestné činy ve

zkušební době, natož pak pouhé zanedbávání pravidelné docházky – probační úředník je pak trapná figura a dohled nemá žádnou váhu. “

Někteří respondenti se vyjadřovali i ke spolupráci s dalšími subjekty.

„Provázání systému – orgány činné v trestním řízení + probační a mediační služba + vězeňská služba + sociální služby, aby bylo jasné, kdo má v jednotlivých fázích podmíněného propuštění zodpovědnost a aby to znamenalo nepřerušovaný tok informací, potřebných pro výkon sociální práce (příklad – informace od vězeňské služby zůstávají za branami věznic, po propuštění se zjišťuje vše znovu).“

„Policie ČR by měla vést seznam propuštěných pod dohledem a v případě jejich jakéhokoliv šetření by měla ihned informovat příslušné středisko probační a mediační služby.“

„Propojit spolupráci všech subjektů podílejících se na podmíněném propuštění, vyjádření všech by mělo mít stejnou váhu, soudce by měl reagovat na doporučení probačních úředníků, sociálního kurátora, soud by neměl nerozhodovat pouze na základě informací o trestní minulosti odsouzeného, ukládat dohledy při podmíněném propuštění ve všech vhodných (nejlépe doporučených) případech, využívat možnosti uložit povinnosti a omezení, následně reagovat na jejich případné porušování, bezprostředně poté, co se o nich dozvěděly, soudy by měly reagovat na každý podnět probační služby o vážném porušení podmínek dohledu včas, tj. v podstatě obratem, jinak se mívá účelem celý institut dohledu u podmíněného propuštění.“

Jeden z respondentů dokonce navrhl, aby byl vytvořen samostatný metodický předpis, upravující spolupráci PMS se sociálními kurátory.

„Vznik metodického předpisu – spolupráce probační a mediační služby a sociálních kurátorů.“

Legislativní doporučení

Vedle komentářů, týkajících se spolupráce PMS se soudy či dalšími subjekty, se v návrzích často objevovaly i nejrůznější legislativní doporučení k institutu podmíněného propuštění. Zmínilo je celkem 20 probačních úředníků. Směřovaly k otázkám rozhodování o podmíněném propuštění, zkrácení doby dohledu či zkušební doby, případně k možnosti zpřísnění výkonu dohledu.

a) Rozhodování o podmíněném propuštění

Probační úředníci navrhovali zapojit do rozhodování o podmíněném propuštění tzv. parolové rady. Uváděli, že bychom se měli inspirovat systémem, jaký je uplatňován ve Velké Británii (Parole Board).

„Na systému podmíněného propuštění by se mělo podílet více expertů či subjektů (vězeňská služba, soud, Policie ČR, PMS, sociální kurátoři, státní zástupci, neziskové organizace), které by měly pravomoc rozhodnout o podmíněném propuštění – viz. příklad Velké Británie – Parolová rada.“

„Rozšíření možností pro získávání a ověřování informací o osobě odsouzeného z více zdrojů (inspirace ze zahraničí – např. systém Parole ve Velké Británii).“

„O podmíněném propuštění rozhoduje pouze soudce, který zná odsouzeného nejméně. Účelné by bylo vytvoření tzv. parolových rad“.

Jeden respondent byl zastáncem radikálnější změny v pojetí institutu podmíněného propuštění: *„Možná by stálo za úvahu automatické propuštění po polovině trestu u kratších trestů (1-2roky) v případě řádného chování ve vězení.“*

Jiný dokonce navrhl *„soudům odebrat rozhodování o umístění odsouzeného do typu věznic, neboť většinou nevědí co činí, rozhodnutí by mělo být v kompetenci vězeňské služby.“*

Další z probačních úředníků doporučil, aby odsouzení, kteří se vyhýbali nástupu do vězení, měli zpřísněny podmínky pro možné podmíněné propuštění. Vyskytly se i názory, podporující zapojení poškozených do rozhodování o podmíněném propuštění (uvedli 4 respondenti).

b) Zkrácení doby dohledu či zkušební doby

Celkem 3 respondenti doporučovali legislativně upravit možnost zkrácení doby dohledu, případně zkušební doby.

„Uvažovat o změně zákonné úpravy, aby dohled probačního úředníka nemusel pokrývat celou zkušební dobu, sedmiletý dohled je příliš dlouhý a neúčelný, dle našich zkušeností jsou důležité první tři roky.“

„Vyhovovalo by mi, kdybych mohla např. po pětiletém dohledu, když už vidím, že je klient stabilizovaný, má práci, splacené pohledávky, doporučit ukončení dohledu – byl-li nařízen se zkušební dobou delší.“

„Zkušební doba 7 let je velmi dlouhá, maximální doba 5 let je postačující stejně jako je tomu u podmíněného odsouzení.“

c) Zpřísnění výkonu dohledu

Ukázalo se, že pět respondentů by bylo pro zpřísnění výkonu dohledu.

„Přísnější postihy v případě neplnění dohledu - po vzoru v zahraničí. Nedostavíš se jednou, upozornění. Nedostavíš se podruhé, automaticky se nařizuje veřejné zasedání, kde dostane podmíněně propuštěný poslední varování. Pokud by se stalo, že by pak jednou opět bez omluvy nepřišel k probačnímu úředníkovi, měl by nástup zbytku trestu.“

Respondenti dále doporučovali *„zvážit zavedení elektronického dohledu, který by nespadal pod probační službu, ale pod soukromou společnost, která by jej zajišťovala.“*

Nutné je podle názorů některých z nich také *„posílení kontrolních prvků v rámci výkonu dohledu (např. možnost testování přítomnosti návykových látek v těle, více prostoru pro návštěvy odsouzeného v jeho sociálním prostředí).“*

Jeden respondent pak přímo doporučil *„zvážit možnost ukládat na návrh probačního úředníka dodatečná omezení či povinnosti.“*

Výběr vhodných odsouzených pro podmíněné propuštění s dohledem

Celkem 14 probačních úředníků zdůraznilo nutnost zaměřit se na výběr vhodných odsouzených pro podmíněné propuštění s dohledem. Přivítali by mimo jiné zavedení nástroje k objektivnímu vyhodnocení rizik a potřeb odsouzených.

„V oblasti přípravy dát co nejrychleji probačním úředníkům k dispozici nástroj pro co nejobektivnější vyhodnocení rizik, aby stanovisko k žádosti o podmíněné propuštění nebylo slohovou prací, obsahující shrnutí názoru probačního úředníka a reprodukci informací, které již soudu sdělila např. věznice (hodnocení odsouzeného). O této změně v kvalitě naší práce informovat soudce a snažit se je přesvědčit, že stanovisko skutečně může být hodnotným podkladem pro jejich rozhodování.“

Přijetí takového nástroje by podle některých z nich umožnilo zaměřit se na rizikovější pachatele.

„Ve stávající praxi řešíme spíše plošně mnoho méně rizikových pachatelů, kteří by byli zřejmě propuštěni i bez stanoviska probační a mediační služby. Myslím si, že by bylo efektivnější pracovat více s rizikovými pachateli.“

Dva probační úředníci poukázali také na to, že je nutno lépe prověřovat prostředí, do kterého se odsouzený vrací.

„Důkladněji prošetřovat podmínky odsouzených, které je čekají na svobodě. Soud by měl mít při rozhodování o podmíněném propuštění co nejvíce informací a nespoléhat se jen na to, co mu odsouzený sdělí a na zprávy vězeňské služby.“

Podpora probačních resocializačních programů a dalších služeb

Velmi důležitá je podle sdělení 14 respondentů podpora probačních resocializačních programů, jejichž hlavním úkolem je pomoc odsouzeným při návratu do řádného způsobu života. Pozornost by podle nich měla být věnována především problému s ubytováním podmíněně propuštěných a s jejich pracovním zařazením.

„Je zapotřebí podpořit rozvoj probačních programů pro předmětnou klientelu do venkovských regionů, fatální nedostatek sociálních služeb, poskytování chráněného bydlení.“

„Podporovat vznik a fungování programů psychosociální pomoci, podpora vzniku a fungování programů na rekvalifikaci či získání kvalifikace s následným uplatněním na trhu práce (získání stálého zaměstnání).“

„Je potřeba zlepšení sociální záchytné sítě po propuštění, zřízení ubytoven pro propuštěné, zařízení přechodné práce, aby propuštění měli možnost lepšího startu a tím se snížilo riziko opakování trestné činnosti.“

„Je nutné mít síť programů – sociálních, terapeutických a jiných, do kterých by bylo možné klienty zařazovat dle jejich potřeb.“

K problému se zaměstnáváním podmíněně propuštěných jeden z respondentů doslova uvedl, že by přivítal *„vytvoření systému státních pobídek zaměstnavatelům, kteří zaměstnají osobu po výkonu trestu odnětí svobody (daňové úlevy, refundace mezd nebo sociálních odvodů apod.).“*

Personální a technické posílení probační a mediační služby

Nebylo překvapením, že i při zde prezentovaném dotazníkovém šetření se našlo 7 respondentů, kteří doporučili personálně posílit probační a mediační službu.

„Je nutné zabezpečit více probačních úředníků, pak by byl větší prostor ke spolupráci s ostatními participujícími organizacemi, a tím pádem by došlo ke zkvalitnění práce s odsouzenými, problémem je počet klientů a dalších agend na jednoho probačního úředníka - dohled pak bývá opravdu někdy hodně formální z důvodu nedostatku času, třeba i dojít do klientova bydliště, zkrátka ověřit si vše v terénu, nepsat zprávu tzv. jen od stolu.“

Respondenti poukazovali rovněž na to, že bylo vhodné pro kontrolu klientů, kteří bydlí mimo sídlo střediska „vybavit střediska probační a mediační služby automobilem.“

6.1.2. Názory probačních úředníků na institut dohledu

V době dotazníkového šetření uběhly bezmála čtyři roky od zavedení možnosti stanovit dohled u podmíněně propuštěných osob (soud tak může učinit podle ustanovení § 63 odst. 1 tr. zák. od 1. ledna 2002). Zajímalo nás, jaké názory probační úředníci na tento institut mají, a to v širším kontextu naplňování trestní politiky. Přednosti dohledu jsou všeobecně známé. Spatřován je v něm zejména humánnější přístup k odsouzeným. Za hlavní nevýhody je naopak považován liberální přístup k delikventům a nedostatečná ochrana společnosti před pácháním další trestné činnosti. Jsme přesvědčeni, že v době našeho výzkumu již měli respondenti dostatečné zkušenosti s jeho praktickým uplatňováním u podmíněně propuštěných.

V dotazníku jsme se zaměřili na to, jak se u odsouzených daří prostřednictvím dohledu zajistit snížení recidivy, pozitivní změny v jejich chování a zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění. Výsledky shrnují následující tabulky.

Zajištění snížení recidivy u podmíněně propuštěného (respondenti v %)

Rozhodně se daří	2,9
Spíše se daří	77,9
Spíše se nedaří	16,3
Rozhodně se nedaří	0,0
Neodpovědělo	2,9
Celkem respondentů	100,0

Zajištění pozitivních změn v chování podmíněně propuštěného (respondenti v %)

Rozhodně se daří	2,9
Spíše se daří	77,9
Spíše se nedaří	17,6
Rozhodně se nedaří	0,0
Neodpovědělo	1,6
Celkem respondentů	100,0

Jak je z tabulek patrné, mezi probačními úředníky převládá názor, že prostřednictvím dohledu se spíše daří snížit riziko recidivy u podmíněně propuštěného odsouzeného, stejně jako zajistit pozitivní změny v jeho chování. Jeden respondent navíc v komentáři⁹ uvedl, že „reintegrace především recidivistů je velmi náročná záležitost, obvykle s malým výsledkem. U prvopachatelů, byť podmíněně propuštěných, jsou šance mnohem vyšší. Vyžaduje to mnohdy zajištění především: zaměstnání, bydlení, pomoc se sanací dluhů, doplňkové poradenství a vedení po určitou dobu (naučit se odkládat uspokojení svých potřeb na pozdější dobu, zacházení s financemi a další dle rizik klienta). Toto je skutečně vzájemně propojeno. Mnoho mých klientů např. nepracuje z důvodů velkých dluhů. Je potřeba rozvinout instituce na tuto záležitost zaměřené.“

Zajištění zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění (respondenti v %)

Rozhodně se daří	2,9
Spíše se daří	25,0
Spíše se nedaří	66,3
Rozhodně se nedaří	2,9
Neodpovědělo	2,9
Celkem respondentů	100,0

Jedním z cílů PMS je i tzv. participace poškozeného, kdy se služba snaží o zapojení poškozeného do procesu odškodnění, řešení následků trestného činu a obnovení jeho pocitu bezpečí a důvěry v systém trestní spravedlnosti. Podle našich respondentů se tyto zásady prozatím v souvislosti s institutem podmíněného propuštění naplňovat spíše nedaří. Podrobněji se k tomu vyjádřili hned tři probační úředníci.

„Pracovat s poškozeným v procesu podmíněného propuštění je obtížné, je možné najít příklady v současné praxi, kdy je s klientem ve vězení řešena otázka náhrady způsobené škody. Obtížnost a někdy i nemožnost je podmíněna místem výkonu trestu, kdy toto bývá diametrálně odlišné od místa bydliště nejenom odsouzeného, ale i poškozeného.“

„Pro poškozené je to zpravidla příliš dlouhá doba od spáchání trestného činu, takže nabídku zapojení se do spolupráce či event. mediaci odmítají.“

„Tuto otázku lze chápat z několika pohledů – zapojení poškozeného ve smyslu náhrady způsobené újmy nebo zapojení poškozeného ve smyslu ošetření jeho vztahu k odsouzenému ve fázi předjednávání jeho podmíněného propuštění. Důležitou roli hraje také období, kdy by poškozený měl být zapojen. Domnívám se, že se spíše daří zapojit poškozeného do procesu ve fázi výkonu dohledu (kdy stěžejním tématem je náhrada způsobené škody). Ve fázi přípravy podkladů k podmíněnému propuštění poškozený do procesu příliš často zapojen nebývá.“

V další otázce měli respondenti zhodnotit přínos dohledu podle vybraných hledisek. Odpovědi vyznačovali u každého z nich na stupnici 1 až 5, přičemž číslo 1 znamenalo velký přínos, číslo 5 naopak vyjadřovalo skutečnost, že dohled v uvedeném směru žádný přínos nemá. Ukázalo se, že nejlépe byl hodnocen přínos dohledu pro pomoc při návratu odsouzeného do běžného života, nejhůře byl naopak hodnocen přínos dohledu při napravení následků trestného činu. Více viz. následující tabulka.

⁹ Respondenti dostali možnost vyjádřit se na závěr k dalším, v dotazníku přímo neuvedeným problémům, stejně jako uvést náměty z praxe, stanoviska apod.

Přínos dohledu podle vybraných hledisek

Celkové pořadí	Hledisko	Průměr
1.	<i>Pomoc při návratu odsouzeného do běžného života</i>	2,07
2.	<i>Možnost stanovení dohledu - pomoc soudu při rozhodování o podmíněném propuštění</i>	2,13
3.	<i>Kontrola chování odsouzeného</i>	2,28
4.	<i>Uvolnění kapacity věznic</i>	2,31
5.	<i>Předcházení trestné činnosti</i>	2,49
6.	<i>Napravení následků trestného činu</i>	2,63

6.1.3. Reakce soudu na neplnění podmínek dohledu

Pokud podmíněně propuštěný odsouzený neplní podmínky dohledu, má probační úředník povinnost neprodleně informovat soud. Soudce by měl na porušení podmínek dohledu reagovat. Respondenti u každé z níže uvedených reakcí soudu na zprávu o neplnění podmínek dohledu hodnotili, jak často se v praxi vyskytuje. K dispozici měli opět škálu od 1 do 5, přičemž číslo 1 označovalo nejčastější reakci, číslo 5 naopak reakci, s níž se ve své praxi vůbec nesetkali.

Reakce soudu na zprávu PMS o porušení podmínek dohledu

Celkové pořadí	Reakce Soudu	Průměr
1.	<i>Pouze vezme na vědomí a dále nereaguje</i>	2,06
2.	<i>Narídí veřejné zasedání</i>	3,28
3.	<i>Osobně projedná s odsouzeným nebo jej jinak vyzve k respektování podmínek dohledu</i>	3,60
4.	<i>Vyžádá si doplňující informace a zprávy od PMS</i>	3,70
5.	<i>Vydá rozhodnutí o nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu</i>	3,97

Ukázalo se, že soud nejčastěji zprávu pouze vezme na vědomí a dále již nereaguje. Vydání rozhodnutí o nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu na základě upozornění probačního úředníka je naproti tomu spíše výjimečné.

Respondenti se dále měli na základě svých zkušeností vyjádřit také k tomu, jaký důvod nejčastěji vede soud k nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu (opět se jednalo o pětistupňovou škálu, přičemž číslo 1 označovalo nejčastější důvod).

Důvody, proč soud nařídí výkon zbytku trestu

Celkové pořadí	Důvod k nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu	Průměr
1.	<i>Pravomocné odsouzení za spáchání dalšího trestného činu</i>	1,71
2.	<i>Porušení podmínek dohledu uvedených v TrZ</i>	3,44
3.	<i>Porušení výkonu uložené povinnosti / omezení</i>	3,89
4.	<i>Zahájení nového trestního stíhání</i>	3,98
5.	<i>Jiný důvod</i>	4,73

Jak je z tabulky dobře patrné, podle zkušeností probačních úředníků je jednoznačně nejčastějším důvodem pro nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu další pravomocné odsouzení za spáchání trestného činu v době zkušební doby podmíněného propuštění. Někteří respondenti navíc v komentářích dodávali, že soudy je velmi často neinformují, jak bylo dále reagováno na jejich upozornění na neplnění podmínek dohledu, a tudíž nemají potřebnou zpětnou vazbu.

6.1.5. Názory na příčiny recidivy u podmíněně propuštěných s dohledem

Trestněprávní teorie uvádí institut podmíněného propuštění jako významný prostředek dovršení převýchovy a resocializace odsouzeného. V případě stanovení dohledu u podmíněného propuštění je ve větší míře prohlouben aspekt pokračování resocializačního procesu na svobodě. Teorie uvádí, že rychlost a vlastní průběh resocializace je především závislý na schopnosti adaptace odsouzeného na sociální změnu.

Probační úředníky jsme požádali, aby z hlediska důležitosti zhodnotili příčiny, které podle jejich názoru vedou k opětovnému páchaní trestné činnosti osobami podmíněně propuštěnými pod dohledem (odpověď i tentokrát vyznačovali u každé z námi nabídnutých položek na stupnici 1 až 5, kdy 1 znamenalo příčiny, kterým přiřkládali velkou důležitost).

Příčiny recidivy u podmíněně propuštěných

Celkové pořadí	Příčiny recidivy	Průměr
1.	<i>Finanční problémy odsouzených</i>	1,51
2.	<i>Návrat odsouzených do závadového prostředí</i>	1,54
3.	<i>Zhoršená možnost nalézt zaměstnání</i>	1,71
4.	<i>Ztráta rodinného a sociálního zázemí odsouzených</i>	1,85
5.	<i>Neochota odsouzených změnit způsob života</i>	1,90
6.	<i>Ztráta bydliště odsouzených</i>	2,04
7.	<i>Nedostatek resocializačních programů a organizací je poskytujících</i>	2,13
8.	<i>Přístup podmíněně propuštěných k plnění podmínek dohledu</i>	2,21
9.	<i>Nadměrná konzumace alkoholu odsouzenými</i>	2,38
10.	<i>Užívání drog odsouzenými</i>	2,46
11.	<i>Špatná spolupráce všech subjektů podílejících se na uložení a výkonu dohledu</i>	2,76
12.	<i>Formální dohled probačních úředníků z důvodu nedostatku času na odsouzené pro značnou případovou „zahlcenost“</i>	3,30

Výzkumy recidivy odsouzených v zahraničí ukazují, že nejpříznivější prognózu, a sice nezávisle na druhu trestné činnosti a délce trestu, lze vyslovit u odsouzených, kteří mají trvalou rodinnou vazbu, stálé bydliště a trvalé zaměstnání (viz. např. KAISER, 1994). Pokud chybí některý z uvedených znaků nebo dokonce všechny, riziko recidivy se zvyšuje. Těmto poznatkům v zásadě odpovídají i zkušenosti našich respondentů, kteří jako nejčastější příčiny recidivy uváděli finanční problémy podmíněně propuštěného, návrat do závadového prostředí, zhoršenou možnost nalézt zaměstnání, ztrátu rodinného a sociálního zázemí či ztrátu bydliště.

6.1.6. Problematika přiměřených omezení a povinností

Soud může odsouzenému při podmíněném propuštění na základě ustanovení § 63 odst. 3 tr. zák. uložit přiměřená omezení a povinnosti, uvedené v § 26 odst. 4 tr. zák. a směřující k tomu, aby vedl řádný život. Omezení a povinnosti jsou zaměřeny na odstranění skutečných nebo potenciálních faktorů, jejichž působení vede k páčání trestné činnosti (ŠÁMAL aj., 2004). Pro výkon některých povinností je však zapotřebí vytvořit podmínky, spočívající v nabídce vhodných programů, které poskytují organizace mimo justici. Je zřejmé, že realizace a rozvíjení probačního dohledu a přiměřených omezení a povinností vyžaduje úzkou součinnost s institucemi působícími v oblasti sociální prevence a psychosociálních služeb. Systémovou součinnost a kontrolu jednotlivých programů zajišťují probační úředníci.

Respondenti měli zhodnotit, jaké podmínky pro realizaci výše uvedených povinností dle ustanovení § 63 odst. 3 tr. zák. jsou v působišti jejich střediska. U každé položky přitom i tentokrát využívali pětibodovou škálu, kde číslo 1 označovalo velmi dobré podmínky, číslo 5 naopak podmínky velmi špatné. Více viz. následující tabulka.

Podmínky pro realizaci přiměřených povinností

Celkové pořadí	Typ přiměřených povinností	Průměr
1.	<i>Léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením</i>	2,97
2.	<i>Výcvik pro získání vhodné pracovní kvalifikace</i>	3,10
3.	<i>Programy psychologického poradenství</i>	3,29
4.	<i>Programy sociálního výcviku a převýchovy</i>	4,15

Z výsledků je patrné, že podmínky pro realizaci vybraných povinností hodnotili respondenti obecně spíše jako průměrné či horší. Nejpriznivěji se jim jevíly podmínky pro léčení závislosti na návykových látkách, naproti tomu nejhůře dopadly podmínky pro výkon programů sociálního výcviku a převýchovy – nelze přehlédnout, že bezmála polovina probačních úředníků (48,5 %) je na výše zmiňované škále hodnotila stupněm 5 (tedy jako velmi špatné).

Probační úředníci se měli dále vyjádřit, zda je podle nich PMS schopna dostatečně kontrolovat vybraná omezení, která soud podmíněně propuštěným ukládá. Není patrně překvapujícím zjištěním, že vzhledem k proklamativnímu charakteru těchto omezení a ke stále nízkému počtu probačních úředníků převažovalo jednoznačně negativní hodnocení. Detailně tuto skutečnost dokládají následující tabulky, rozpracované konkrétně pro omezení týkající se návštěv nevhodného prostředí, styku s určitými osobami, hazardních her (hraní na přístrojích a sázek) a nadměrného požívání alkoholických nápojů. Příslušná otázka vždy zněla, zda je PMS v dané oblasti schopna dostatečnou kontrolu odsouzeného vykonávat.

Zdržení se návštěv nevhodného prostředí (respondenti v %)

Rozhodně ano	1,5
Spíše ano	1,5
Spíše ne	27,9
Rozhodně ne	69,1
Neodpovědělo	0,0
Celkem respondentů	100,0

Zdržení se styku s určitými osobami (respondenti v %)

Rozhodně ano	4,4
Spíše ano	2,9
Spíše ne	26,5
Rozhodně ne	66,2
Neodpovědělo	0,0
Celkem respondentů	100,0

Zdržení se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek (respondenti v %)

Rozhodně ano	1,5
Spíše ano	1,5
Spíše ne	32,3
Rozhodně ne	64,7
Neodpovědělo	0,0
Celkem respondentů	100,0

Zdržení se nadměrného požívání alkoholických nápojů (respondenti v %)

Rozhodně ano	1,5
Spíše ano	4,4
Spíše ne	52,9
Rozhodně ne	41,2
Neodpovědělo	0,0
Celkem respondentů	100,0

Lze shrnout, že v dotazníkovém šetření předložené povinnosti i omezení hodnotili respondenti jako velmi problematicky vykonatelná a kontrolovatelná.

6.1.7. Názory na průběh výkonu dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených

Odsouzený, kterému byl při podmíněném propuštění uložen dohled, je povinen podle ustanovení § 26a a § 26b tr. zák. podrobit se jeho podmínkám a případně dalším přiměřeným

omezením a povinností, pokud byly soudem uloženy (§ 63 odst. 2 tr. zák.). Účel dohledu zákonodárce vymezil ve dvou rovinách. Je jím jednak sledování a kontrola chování odsouzeného, jednak odborné vedení a pomoc. V případě kontrolního aspektu dohledu přijal zákonodárce konkrétní právní úpravu, obsaženou v ustanovení § 26b tr. zák. (ŠÁMAL aj., 2004). Toto ustanovení je provedením ústavní zásady, podle níž nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá, a že povinnosti lze ukládat jen na základě zákona.

Při dotazníkovém šetření jsme probační úředníky požádali, aby v obecné rovině posoudili, jaký je přístup podmíněně propuštěných odsouzených k jednotlivým zákonným povinnostem. Každou z nich přitom i v tomto případě hodnotili pomocí pětistupňové škály, kde číslo 1 znamenalo velmi zodpovědný přístup odsouzených, číslo 5 pak přístup zcela nezodpovědný. Výsledky shrnuje následující tabulka.

Přístup odsouzených k zákonným povinnostem, spojeným s dohledem

Celkové pořadí	Zákonná povinnost	Průměr
1.	<i>Dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách</i>	2,30
2.	<i>Umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se odsouzený zdržuje</i>	2,33
3.	<i>Spolupracovat s probačním úředníkem způsobem stanoveným na základě probačního programu</i>	2,51
4.	<i>Informovat probačního úředníka o okolnostech důležitých pro výkon dohledu</i>	2,52
5.	<i>Vykonat přiměřené povinnosti či omezení, pokud jsou soudem uloženy</i>	2,93

Ukázalo se, že hodnocení respondentů se nejčastěji pohybovalo kolem průměrné hodnoty 2,5. Nelze tedy konstatovat, že by podmíněně propuštění odsouzení přistupovali k některým povinnostem velmi zodpovědně, případně naopak zcela nezodpovědně. Sluší se poznamenat, že při dotazníkovém šetření v roce 2004 jsme došli prakticky ke shodnému výsledku¹⁰.

Základním pilířem spolupráce odsouzeného s probačním úředníkem je probační program. Jeho obsahem by mělo být zejména vymezení cíle vykonávaného dohledu (ŠÁMAL aj., 2004). Nezbytnou součástí probačního programu má být i pomoc probačního úředníka při řešení aktuálních životních problémů odsouzeného a při vytváření vhodného sociálního zázemí. Jak jsme již zmínili výše, kvalitní sociální zázemí je jednou z podmínek, která má velký vliv na snížení rizika recidivy. Vedení a pomoc odsouzenému je závislá na neformálních postupech, metodách a dovednostech probačního úředníka. Přístup ke každému odsouzenému musí být velmi individuální. V rámci našeho šetření jsme probační úředníky oslovili s dotazem, jak často při realizaci dohledu s podmíněně propuštěnými odsouzenými řeší určitá konkrétní problémová témata. Číslem 1 přitom měli označit problémy, které řeší velmi často, číslem 5 naopak ty, které neřeší vůbec. Průměrné hodnoty opět nabízí následující tabulka.

¹⁰ Průměry byly v roce 2004 následující: dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách - 2,43; spolupracovat s probačním úředníkem způsobem stanoveným na základě probačního programu - 2,46; informovat probačního úředníka o okolnostech důležitých pro výkon dohledu - 2,74. Blíže viz. výše citovaný Rozum, J. aj., 2002, s.173.

Problémy řešené s odsouzeným při realizaci dohledu a jejich frekvence

Celkové pořadí	Typ problémů	Průměr
1.	<i>náhrada škody poškozeným</i>	1,21
2.	<i>problémy s penězi / dluhy</i>	1,29
3.	<i>problémy se zaměstnáním</i>	1,47
4.	<i>motivace spáchané trestné činnosti</i>	1,50
5.	<i>osobní problémy</i>	2,21
6.	<i>problémy s ubytováním</i>	2,29
7.	<i>problémy v rodině</i>	2,34
8.	<i>problémy s alkoholem</i>	2,35
9.-10	<i>partnerské problémy, volnočasové aktivity</i>	2,65
11.	<i>užívání drog</i>	2,66
12.	<i>zdravotní problémy</i>	3,15
12.	<i>problémy s přáteli</i>	3,55

Ukázalo se, že podle zkušeností probačních úředníků jsou na schůzkách nejčastěji řešeny problémy finančního charakteru - náhrada škody, nedostatek peněz a dluhy odsouzeného. Za velmi pozitivní je možno pokládat, že právě otázka škody způsobené trestnou činností patří do této nejsledovanější skupiny. Podle našich zkušeností s rozhodováním soudů o podmíněném propuštění je povinnost nahradit škodu jednoznačně nejčastější povinností ukládanou soudem propuštěným odsouzeným. Téma náhrady škody navíc pomáhá naplňovat i další aspekt účelu dohledu, a to motivaci odsouzeného k převzetí odpovědnosti za svou trestnou činnost.

6.1.8. Spolupráce zainteresovaných subjektů při výkonu dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených

Jak jsme již uvedli, trestněprávní teorie chápe podmíněné propuštění jako významný prostředek k dovršení převýchovy a resocializace odsouzených, který neznamená ukončení procesu, nýbrž jeho pokračování. Efektivita dohledu do značné míry závisí na spolupráci probačního úředníka s odsouzeným. Neméně důležitá je však i spolupráce s dalšími orgány, institucemi či organizacemi. Proto jsme respondenty požádali, aby zhodnotili spolupráci s níže uvedenými subjekty při výkonu dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených. Také zde jsme nabídli pětistupňovou škálu od 1 do 5 (1 - velmi dobrá spolupráce, 5 - velmi špatná spolupráce). Číslo 0 bylo určeno pro případy, kde k žádné spolupráci dosud nedošlo. Výsledky shrnuje následující tabulka, v níž jsou kladné (stupně 1 a 2) a záporné (4 a 5) hodnoty sloučeny.

Úroveň spolupráce probačních úředníků s dalšími subjekty při výkonu dohledu

Spolupracující subjekt	Úroveň spolupráce				Respondenti celkem
	velmi či spíše dobrá	průměrná	velmi či spíše špatná	žádná	
<i>Jiné středisko PMS</i>	97,0	1,5	0,0	1,5	100,0
<i>Sociální kurátoři</i>	67,6	14,7	5,9	11,8	100,0
<i>Poskytovatelé sociálních a dalších služeb obecně</i>	55,8	26,5	10,3	7,4	100,0
<i>Soud</i>	41,2	44,1	13,2	1,5	100,0
<i>Policie ČR</i>	39,7	41,1	8,9	10,3	100,0
<i>Poskytovatelé specifických soc. a dalších služeb*</i>	27,9	4,3	4,3	63,3	100,0
<i>Státní zastupitelství</i>	11,8	13,2	4,4	70,6	100,0

* Jednalo se o služby specificky zaměřené na práci s podmíněně propuštěnými.

Jako zdaleka nejlepší hodnotili respondenti spolupráci s jiným střediskem Probační a mediační služby. Naopak jen k minimální spolupráci dochází se státními zástupci a také s poskytovateli služeb, specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými. Následující tabulka prezentuje poznatky o průměrných známkách, které jednotlivé subjekty na základě výše předestřené škály obdržely. Z tohoto hlediska vychází nejhůře spolupráce se soudy.

Spolupráce probačních úředníků s dalšími subjekty (podle dosaženého průměru)

Pořadí	Spolupracující subjekt	Průměr
1.	<i>Další střediska PMS</i>	1,25
2.	<i>Poskytovatelé specifických soc. a dalších služeb</i>	1,87
3.	<i>Sociální kurátoři</i>	2,00
4.	<i>Poskytovatelé sociálních a dalších služeb obecně</i>	2,29
5.	<i>Policie ČR</i>	2,51
6.	<i>Státní zastupitelství</i>	2,55
7.	<i>Soud</i>	2,57

Zvláštní pozornost jsme v našem šetření věnovali spolupráci probačních úředníků se sociálními kurátory. V obecné rovině je totiž možno konstatovat, že jejich zapojení do výkonu dohledu může celkově umocnit jeho pomocnou funkci. Sociální kurátor, kumulovaně s funkcí tzv. koordinátora péče o občany společensky nepřizpůsobené (tj. i pro osoby po výstupu z vězeňských zařízení), je specializovaný sociální pracovník, který na základě diagnostické činnosti a ve spolupráci s dalšími institucemi poskytuje sociální služby a dávky¹¹. Nabízí, doporučuje, případně zprostředkovává sociální, právní a psychologickou pomoc zletilým osobám, kterým hrozí bez pomoci společnosti sociální vyloučení a riziko

¹¹ Blíže viz. výše citovaný ROZUM, J. aj., 2004, s. 260 a násl.

absolutní chudoby, a to v důsledku jejich tíživé životní situace. Kontakt s klienty je svobodný, dobrovolný a „nízkoprahový“, přičemž se realizuje buď přímo, nebo zprostředkovaně. Dochází k němu z iniciativy klientů samotných, případně z iniciativy zařízení, ústavu či státního orgánu při práci s klientem nebo při depistážní činnosti sociálního kurátora ve spolupráci s obcí. Práce s klientem je individuální (v některých případech však může být i skupinová) a kontaktní. Sociální práce sociálního kurátora s propuštěnými osobami má následující pozitivní aspekty:

- prvek dobrovolnosti může u klienta podporovat větší samostatnost a snižovat účelové jednání;
- při dlouhodobé spolupráci (která byla započata ještě před podmíněným propuštěním) a bezprostředním působením na klienta se může zvyšovat orientace v situaci klienta a možnost hledání konstruktivního řešení problémů na základě důvěry;
- dobrá znalost podmínek v místě trvalého pobytu, případně bydliště klienta;
- komunikace s místně příslušným obecním úřadem a dalšími institucemi a organizacemi, které působí v místě pobytu klienta;
- pružnější zprostředkování sociálních služeb a dávek v rámci sociální péče pro danou klientelu;
- fungující celorepubliková síť nabízí a využívá dlouholeté zkušenosti v práci s resocializací osob vracejících se z vězeňských zařízení.

Na naše respondenty z řad probačních úředníků jsme se obrátili s otázkou, zda se setkávají se sociálními kurátory nad jednotlivou případovou prací s podmíněně propuštěnými. Ukázalo se, že taková setkání zatím nejsou běžnou záležitostí, neboť 48 respondentů (70,6 %) uvedlo, že se s kurátory nad jednotlivými případy spíše či vůbec neseťkává. Stojí však za zmínku, že drtivá většina z těch, kdo zmíněné schůzky zatím nerealizují, by podle svého vyjádření společná pracovní setkání s kurátory uvítala (92 % z příslušného počtu respondentů).

Zajímalo nás rovněž, jaké konkrétní přednosti, nebo naopak obtíže ve spolupráci se sociálními kurátory či s poskytovateli specifických sociálních a dalších služeb respondenti shledávají. K přednostem spolupráce se sociálními kurátory se vyjádřilo celkem 52 probačních úředníků. Nejčastěji uváděli skutečnost, že kurátoři mají konkrétní informace o odsouzených a jsou ochotni je PMS poskytnout (zmínilo 42 respondentů). Pro ilustraci nabízíme několik doslovných citátů.

„Sociální kurátoři poskytují probačním úředníkům více informací o klientovi, tím umožní probační službě komplexnější a systematictější systém pomoci i kontroly, možnost sestavení opravdu individuálního probačního programu.“

„Sociální kurátoři mají schopnost pružné reakce, možnost individuálních konzultací případů, znalost kurátora sociální a rodinné anamnézy.“

„Sociální kurátoři mají přesný přehled o své klientele, znalost místních poměrů, zvláště ve vzdálenějších městech a místech od sídla střediska PMS.“

Řada respondentů ocenila také skutečnost, že sociální kurátoři spolupracují s probačními úředníky při motivování klientů, při řešení jejich problémů, při nasměrování klientů na další spolupracující organizace či při zajišťování pobytu v azylových domech (uvedlo 20 respondentů). Přínosem je podle nich i poskytnutí finančního příspěvku odsouzeným. Několik respondentů (16) zmínilo výhodu vzájemné spolupráce při kontrole klienta, a to například možnost využití terénního šetření kurátora při návštěvě klienta v domácím prostředí, kdy lze lépe odhalit problematické chování klientů (kupříkladu záměrné zkreslování situace). Často

bylo konstatováno, že sociální kurátoři mají větší možnosti provádět šetření v místě bydliště odsouzeného.

Celkem 16 respondentů se zabývalo obtížemi vzájemné spolupráce se sociálními kurátory. Nejčastěji byl uváděn formální přístup některých sociálních kurátorů, neochota ke spolupráci či špatná komunikace (8 respondentů). Na další problémy bylo poukazováno pouze jednotlivě, přičemž se objevovala například *„duplicita činností,“ „spolupráce pouze na okresní úrovni,“ „pouze krátkodobá spolupráce s klienty i s probačním úředníkem,“ „nezájem o klienty,“ „chybí pokyn nebo dohoda o spolupráci mezi probační a mediační službou a sociálními kurátory, a tak záleží na individuálním nastavení spolupráce v rámci jednotlivých okresů.“*

Přednostem spolupráce probačních úředníků s poskytovateli sociálních a dalších služeb, specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými, se v dotazníku věnovalo 28 respondentů. Můžeme shrnout, že výhodou je podle nich především individuální přístup a intenzivnější práce s odsouzeným, případně větší informovanost o jeho problémech. Oceňována byla i tentokrát vstřícnost při spolupráci s probační službou. Konkrétně zde můžeme doslovně zmínit mimo jiné *„individuální přístup ke klientovi,“ „možnost řešení špatné sociální situace klienta, cílené působení na konkrétní problém klienta,“ „komplexní řešení problému klienta, více informací o klientovi a možnost pomoci mu z více míst zařadit se do společnosti,“ „schopnost reagovat nejen na potřeby klienta, ale také na objednávku od probační služby,“ „možnost intenzivnější práce na konkrétním problému odsouzeného,“ „poskytovatelé specifických sociálních služeb většinou bývají v oblasti řešení specifických problémů odsouzených vyškolenými odborníky a v dané oblasti se lépe orientují,“ „možnost zajistit naplnění některých přiměřených povinností a omezení (např. absolvovat rekvalifikační kurz nebo podrobit se léčení na závislosti na drogách atd.)“*

Pokud jde o obtíže při spolupráci probačních úředníků s poskytovateli výše uvedených služeb, zmínilo je 24 respondentů. Lze konstatovat, že největším nedostatkem (podle 18 respondentů) nejsou vlastní problémy při spolupráci, ale spíše skutečnost, že těchto služeb je velice málo (*„je malá síť poskytovatelů pro propuštěné“, „je málo takových poskytovatelů a služeb apod.“*). Z jednotlivých problémů pak doslovně ocitujme názory, že se *„objevují problémy v motivaci klientů,“ „občas jsou problémy v komunikaci mezi probační službou a poskytovateli,“ „existence programů je závislá na finančních prostředcích,“ „nedostatek klientů v programech - problém s vykazováním efektivity programů,“ „financování programů je závislé na dostatku klientů, kteří jsou do těchto programů zapojeni,“ „nedostatečná kapacita existujících zařízení.“*

Následující podkapitola již přináší poznatky o názorech a postojích sociálních kurátorů.

6.2. Výsledky dotazníkového šetření mezi sociálními kurátory

6.2.1. Činnost sociálních kurátorů při práci s podmíněně propuštěnými odsouzenými

Sociální kurátoři se k případným klientům z řad podmíněně propuštěných osob dostávají v rámci tzv. postpenitenciárního zacházení při sociální péči o společensky nepřizpůsobené občany. Toto zacházení je koncipováno na dobrovolné spolupráci s odsouzeným. V roce 2006 (ještě před účinností zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) sociální kurátoři působili u obcí s rozšířenou působností (205 obcí v ČR), ale jejich funkce byla velmi často kumulována s jinou agendou.

Sociální kurátoři jsou specializovaní sociální pracovníci a jsou součástí systému postpenitenciární péče, a zároveň i sociální péče a v přenesené působnosti státní správy a samosprávy na úrovni obcí s rozšířenou působností (tento stav byl platný v době dotazníkového šetření). Příslušnost klientů k sociálnímu kurátorovi se určuje podle místa jejich trvalého pobytu. V případech, kdy se klient přechodně ocitne, nebo trvale zdržuje mimo bydliště, může nicméně využít části služeb i jiného místně příslušného sociálního kurátora. Kurátor poskytuje sociálně-právní poradenství, zprostředkovává jednorázovou finanční výpomoc po propuštění a dále zprostředkovává služby a pomoc - zejména v otázkách bydlení, zaměstnání, socioterapie atd. Výše uvedenou pomoc může nabídnout také podmíněně propuštěným odsouzeným, čímž se otevírá i možnost pro případnou spolupráci s probačními úředníky.

Po roce 2007 sociální kurátor opět vykonává v přenesené působnosti výkon státní správy na obcích s rozšířenou působností, podle zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Činnosti sociálního kurátora se zásadním způsobem nemění, ale rozšiřují se podle potřeby vývoje dané problematiky.

V rámci našeho šetření jsme se sociálních kurátorů dotázali, které z činností při práci s podmíněně propuštěnými odsouzenými vykonávají. Respondenti se přitom měli k předloženému seznamu aktivit vyjádřit na škále od 1 do 5, přičemž číslo 1 označovalo činnost, kterou poskytují velmi často, číslo 5 naopak tu, kterou neposkytují vůbec. Výsledky shrnuje následující tabulka, v níž jsou pro větší přehlednost krajní hodnoty spojeny.

Činnost při práci s podmíněně propuštěnými (respondenti v %)

Typ činnosti	Velmi či spíše často	Průměrně	Vůbec či spíše vůbec	Celkem respondentů
<i>Sociální pomoc (služby či dávky)</i>	98,3	0,0	1,7	100,0
<i>Poradenská činnost</i>	94,9	3,4	1,7	100,0
<i>Individuální krátkodobé působení</i>	89,3	7,1	3,6	100,0
<i>Motivování</i>	76,4	13,7	9,9	100,0
<i>Krizová sociální intervence</i>	60,0	21,8	18,2	100,0
<i>Individuální dlouhodobé působení</i>	27,5	49,0	23,5	100,0
<i>Terapeutická činnost</i>	22,0	20,0	58,0	100,0
<i>Odborná psychosociální činnost</i>	20,8	20,8	58,4	100,0

Následující tabulka shrnuje tytéž výsledky, avšak podle průměrů dosažených u každé z činností.

Pořadí činností při práci s podmíněně propuštěnými

Pořadí	Typ činnosti	Průměr
1.	<i>Sociální pomoc (služby či dávky)</i>	1,21
2.	<i>Poradenská činnost</i>	1,24
3.	<i>Individuální krátkodobé působení</i>	1,55
4.	<i>Motivování</i>	1,90
5.	<i>Krizová sociální intervence</i>	2,22
6.	<i>Individuální dlouhodobé působení</i>	2,88
7.	<i>Odborná psychosociální činnost</i>	3,63
8.	<i>Terapeutická činnost</i>	3,64

Ukázalo se, že nejčastěji poskytovanými činnostmi jsou podle výpovědi sociálních kurátorů sociální pomoc, poradenská činnost a individuální krátkodobé působení. Spíše výjimečně se naopak kurátoři při práci s podmíněně propuštěnými zabývají odbornou psychosociální a terapeutickou činností.

V další otázce nás zajímalo, jakým způsobem se podmíněně propuštění odsouzení k pomoci sociálního kurátora dostanou. Respondenti měli uvést pořadí předložených variant. Více viz. následující tabulka.

**Navázání kontaktu podmíněně odsouzeného se sociálním kurátorem
(respondenti v %)**

Forma navázání prvního kontaktu	Pořadí dle respondentů		
	1.	2.	3.
<i>Z iniciativy určitého zařízení či instituce (soud, věznice, probační služba)</i>	52,5	33,9	22,0
<i>Z vlastní iniciativy propuštěných osob v tíživé sociální situaci</i>	40,7	49,2	13,6
<i>Vlastní depistážní činnosti sociálního kurátora</i>	6,8	16,9	61,0

Podle sociálních kurátorů se klienti k jejich pomoci dostanou nejčastěji z iniciativy určitého zařízení či instituce. Pokud jde o vlastní depistážní (vyhledávací) činnost sociálních kurátorů, 63 % z nich uvedlo, že ji provádí na základě písemného vyrozumění VS ČR o místě pobytu klienta ve věznici. Třetina respondentů uvedla, že ji provádí formou osobní návštěvy v zařízení Vězeňské služby.

Sociální kurátor může odsouzenému po propuštění z vězení nabídnou nejrůznější konkrétní služby. Zajímalo nás, jak jsou v praxi odsouzenými využívány. Respondenti měli opět k dispozici škálu od 1 do 5, přičemž číslem 1 měli označit služby, které poskytují velmi často, číslem 5 naopak služby, které nejsou využívány vůbec. Také tentokrát uvádíme jak tabulku, shrnující procentuální podíly dle jednotlivých kategorií (krajní hodnoty i zde sloučeny), tak pořadí dle dosažených průměrů.

**Služby poskytované sociálními kurátory podmíněně propuštěným odsouzeným
(respondenti v %)**

Typ služby	Velmi či spíše často	Průměrně	Vůbec či spíše vůbec
<i>Poskytnutí peněžité a věcné dávky sociální péče (dle vyhlášky 182/1991 Sb.) případně dalších sociálních dávek na příslušných úřadech</i>	98,3	0,0	1,7
<i>Koordinace postupů při řešení potřeb klienta mezi ním a různými úřady (např. pomoc při vyřízení evidence na Úřadu práce) a institucemi v místě trvalého pobytu, se kterými se klient obrátil na sociálního kurátora</i>	72,0	25,0	3,0
<i>Zajištění nebo zprostředkování celého souboru sociálních a charitativních služeb v daném regionu klientova bydliště</i>	69,5	20,3	10,2
<i>Zprostředkování komunikace mezi klientem a jeho sociálním prostředím v případech, kdy hrozí konflikt a klient požádá o pomoc</i>	33,8	49,2	17,0
<i>Socioterapeutické působení na klienta</i>	27,1	37,3	35,6
<i>Spolupráce s PMS v situacích, které vyžadují koordinaci postupu</i>	15,3	37,3	47,4
<i>Podání informací o průběhu spolupráce mezi sociálním kurátorem a klientem během trvání dohledu</i>	17,5	33,3	49,2

Pořadí služeb poskytovaných sociálními kurátory (podle průměru)

Pořadí	Typ služby	Průměr
1.	<i>Poskytnutí peněžité a věcné dávky sociální péče (dle vyhlášky č. 182/1991 Sb.) případně dalších sociálních dávek na příslušných úřadech</i>	1,17
2.	<i>Koordinace postupů při řešení potřeb klienta mezi ním a různými úřady (např. pomoc při vyřízení evidence na Úřadu práce) a institucemi v místě trvalého pobytu, se kterými se klient obrátil na sociálního kurátora</i>	1,90
3.	<i>Zajištění nebo zprostředkování celého souboru sociálních a charitativních služeb v daném regionu klienta bydliště</i>	2,22
4.	<i>Zprostředkování komunikace mezi klientem a jeho sociálním prostředím v případech, kdy hrozí konflikt a klient požádá o pomoc</i>	2,76
5.	<i>Socioterapeutické působení na klienta</i>	3,08
6.	<i>Spolupráce s PMS v situacích, které vyžadují koordinaci postupu</i>	3,46
7.	<i>Podání informací o průběhu spolupráce mezi sociálním kurátorem a klientem během trvání dohledu</i>	3,49

Vcelku dle očekávání je propuštěnými odsouzenými využívána zejména možnost poskytnutí peněžité a věcné dávky sociální péče (dle vyhlášky 182/1991 Sb.), případně dalších sociálních dávek na příslušných úřadech. Na opačném konci celkového pořadí se podle hodnocení kurátorů umístily „služby pro klienta“, spojené se spoluprací s probační službou (v případech, kdy je klient pod dohledem).

6.2.2. Názory sociálních kurátorů na institut dohledu

Sociální kurátoři se při práci s podmíněně propuštěnými odsouzenými mohou setkat s jedinci, nad nimiž soud vyslovil dohled. Zajímalo nás, jaké názory na tento institut a na jeho vliv na vybrané aspekty trestní politiky mají. Konkrétně jsme se zaměřili na otázku, jak se podle nich prostřednictvím dohledu daří zajistit snížení recidivy odsouzeného, pozitivní změny v jeho chování a zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění. Výsledky shrnují následující tabulky.

Zajištění snížení recidivy odsouzeného pomocí dohledu (respondenti v %)

Daří se (rozhodně či spíše)	25,4
Nedaří se (rozhodně či spíše)	39,0
Nedovede posoudit	33,9
Neodpověděl	1,7
Celkem respondentů	100,0

Zajištění pozitivních změn v chování propuštěného pomocí dohledu (respondenti v %)

Daří se (rozhodně či spíše)	40,6
Nedaří se (rozhodně či spíše)	44,1
Nedovede posoudit	13,6
Neodpověděl	1,7
Celkem respondentů	100,0

Zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění pomocí dohledu (respondenti v %)

Daří se (rozhodně či spíše)	40,7
Nedaří se (rozhodně či spíše)	23,7
Nedovede posoudit	32,2
Neodpověděl	3,4
Celkem respondentů	100,0

Je vhodné poukázat na skutečnost, že poměrně značná část sociálních kurátorů nedovedla uvedenou problematiku posoudit. Podle zbývajících respondentů se dohled nejvíce osvědčuje při zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění. Bezmála polovina sociálních kurátorů pak uvedla, že prostřednictvím dohledu se zatím nedaří dosáhnout pozitivních změn v chování podmíněně propuštěného, a takřka 40 % respondentů nevidělo vliv dohledu na snížení recidivy.

Sociální kurátory jsme požádali o zhodnocení přínosu dohledu i podle dalších hledisek. U každého z nich využívali pětistupňovou škálu, kde číslo 1 znamenalo velký přínos, číslo 5 naopak žádný přínos. Následující tabulka shrnuje celkové pořadí dle dosažených průměrů (do výsledků byly zahrnuty pouze odpovědi kurátorů, kteří byli schopni posoudit přínos dohledu).

Přínos dohledu dle vybraných hledisek (pořadí podle průměrů)

Pořadí	Přínos dohledu	Průměr
1.	<i>Uvolnění kapacity věznic</i>	1,97
2.	<i>Možnost stanovení dohledu - pomoc soudu při rozhodování o podmíněném propuštění</i>	2,40
3.	<i>Kontrola chování odsouzeného</i>	2,67
4.	<i>Pomoc při návratu odsouzeného do běžného života</i>	2,73
5.	<i>Předcházení trestné činnosti</i>	2,80
6.	<i>Napravení následků trestného činu</i>	3,20

Ukázalo se, že největším přínosem dohledu u institutu podmíněného propuštění je podle sociálních kurátorů uvolnění kapacity věznic. Význam napravení následků trestného činu viděli naopak naši respondenti jako nejmenší.

Trestněprávní teorie uvádí, že resocializace není uskutečnitelná bez zajištění základních existenčních podmínek propuštěného (viz. např. NOVOTNÝ aj., 2007). Významná úloha má být svěřena obcím, které se mají ve spolupráci s neziskovými organizacemi starat o vytváření vhodných podmínek pro resocializaci propuštěných. Významnou pomocí v postpenitenciární oblasti může být například charitativní práce náboženských sdružení a dalších dobrovolných pracovníků. V případě podnikatelských subjektů je potřeba vyvolat zájem o zaměstnávání propuštěných (např. formou pobídek), je třeba zajistit, aby obce pro propuštěné, kteří nemají možnost bydlení, zřizovaly ubytovny apod. Velkou iluzí je názor, že resocializace je levnou záležitostí. Bez vytvoření adekvátních podmínek nelze očekávat snížení recidivy propuštěných osob.

Obdobně jako v rámci šetření mezi probačními úředníky, i v případě sociálních kurátorů jsme se zajímali o jejich názor na příčiny recidivy u propuštěných osob. Respondenti měli za úkol zhodnotit z hlediska důležitosti faktory, které podle jejich názoru vedou k opětovnému páchání trestné činnosti. Odpověď měli vyznačit u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž číslem 1 označovali příčiny, kterým přikládali velkou důležitost, číslem 5 pak příčiny zcela bezvýznamné (číslem 0 označovali ty jevy, které nedokázali posoudit). Následující tabulka uvádí celkové pořadí námi předložených faktorů podle dosažených průměrů.

Příčiny recidivy u propuštěných pod dohledem

Pořadí	Faktor	Průměr
1.	<i>Návrat do závadového prostředí</i>	1,44
2.	<i>Ztráta rodinného a sociálního zázemí odsouzených</i>	1,54
3.	<i>Zhoršená možnost nalézt zaměstnání</i>	1,60
4.	<i>Neochota odsouzených změnit způsob života</i>	1,66
5.	<i>Finanční problémy odsouzených</i>	1,70
6.	<i>Ztráta bydliště odsouzených</i>	1,86
7.	<i>Nadměrná konzumace alkoholu odsouzenými</i>	2,04
8.-9.	<i>Formální dohled probačních úředníků z důvodu nedostatku času na odsouzené pro značnou případovou „zahlcenost“</i>	2,09
8.-9.	<i>Přístup podmíněně propuštěných k plnění podmínek dohledu</i>	2,09
10.	<i>Nedostatek resocializačních programů a organizací je poskytujících</i>	2,12
11.	<i>Užívání drog odsouzenými</i>	2,20
12.	<i>Špatná spolupráce všech subjektů podílejících se na uložení a výkonu dohledu</i>	2,52

Z tabulky je patrné, že za nejzávažnější příčiny je podle sociálních kurátorů nutné považovat návrat odsouzeného do závadového prostředí, ztrátu rodinného a sociálního zázemí, zhoršenou možnost nalézt zaměstnání a neochotu změnit dosavadní způsob života.

6.2.3. Spolupráce sociálních kurátorů se zainteresovanými subjekty při výkonu dohledu u osob podmíněně propuštěných s dohledem

Z pohledu naplňování trestní politiky je podle našeho názoru důležité, jak sociální kurátor při práci s podmíněně propuštěnými odsouzenými spolupracuje se soudy, probačními úředníky a poskytovateli sociálních služeb specificky zaměřených na výše uvedenou klientelu. Respondenty jsme proto požádali, aby úroveň této spolupráce zhodnotili na pětistupňové škále (číslo 1 znamenalo velmi dobrou spolupráci, číslo 5 velmi špatnou, 0 byla určena pro případy, kde ke spolupráci nedochází). Výsledky shrnují následující dvě tabulky.

Hodnocení spolupráce sociálních kurátorů s jednotlivými subjekty při výkonu dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených (respondenti v %)

Subjekt	Úroveň spolupráce			žádná spolupráce
	velmi či spíše dobrá	průměrná	velmi či spíše špatná	
Probační a mediační služba	21,1	26,3	22,8	29,8
Poskytovatelé specifických služeb	21,1	22,8	22,8	33,3
Soud	13,9	24,1	37,9	24,1

Hodnocení spolupráce podle dosažených průměrů

Pořadí	Subjekt	Průměr
1.	Poskytovatelé specifických služeb	3,00
2.	Probační a mediační služba	3,08
3.	Soud	3,50

Stojí za pozornost, že zhruba třetina sociálních kurátorů nespolupracuje ani s poskytovateli sociálních a dalších služeb specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými, ani s probační a mediační službou. Přesto je spolupráce s nimi celkově hodnocena lépe než spolupráce se soudy (avšak v obou případech pouze průměrnou známkou 3).

Zajímalo nás také, zda se sociální kurátoři pracovně setkávají s probačními úředníky nad jednotlivou případovou prací s podmíněně propuštěnými. Podle jejich vyjádření nejsou taková setkání dosud běžnou záležitostí. Celkem 50 respondentů (84,7 %) totiž uvedlo, že se s probačními úředníky takto neseťkává. Je nicméně zajímavé, že 46 z nich zároveň přiznalo, že by schůzky tohoto typu uvítali.

Obdobně jsme se soustředili také na přednosti, či naopak obtíže spolupráce s probačními úředníky a s poskytovateli sociálních a dalších služeb, specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými. K přednostem spolupráce s probačními úředníky se vyjádřilo celkem 20 sociálních kurátorů. Uváděli vzájemnou informovanost, ochotu, vstřícnost a pružnost spolupráce, profesionalitu a odbornost probačních úředníků, možnost konzultace a individualizace případů a rovněž možnost většího socioterapeutického působení na klienta. Pro ilustraci některé výpovědi doslovně nabízíme.

„Pružné přizpůsobování programu momentální situaci odsouzeného s probačním úředníkem, oba máme stejné informace, nejsme závislí na informacích od klienta.“

„Objektivní informace o klientově situaci a možnost většího socioterapeutického působení na klienta formou motivací.“

„Lepší působení na klienta, působení je komplexnější a určitě i klient ho vnímá jako závaznější, výhoda i pro klienta, lépe se orientuje co kdo dělá, kam se s čím obracet, tím je i pomoc a poradenství účinnější.“

O obtížích při spolupráci s PMS nás informovalo 15 respondentů. Lze konstatovat, že každý z nich uvedl jiný praktický problém, který byl typický pro danou lokalitu (pouze tři respondenti shodně zmínili nedostatek času probačního úředníka a sociálního kurátora). Setkali jsme se tak s poznámkami, že *„probační úředníci jsou málo iniciativní,“* *„formální přístup probačních úředníků,“* *„liknavá spolupráce,“* *„služba nestihá intenzivněji pracovat s klienty – malý počet úředníků, tím pádem dobrá myšlenka dohledu zůstala na začátku“*. Další obtíže se vztahovaly k popisu situace v konkrétním místě, např. dostupnost středisek probační a mediační služby (*„sídlo probační služby je od nás vzdáleno 25 km v jiném městě, to limituje spolupráci kurátor – probační úředník, ale snižuje se i dostupnost probační služby pro klienty, kteří jsou pravidelně bez financí a tak dochází nepravidelně, kdyby měla služba sídlo také u nás, nebyl by pro ně problém dostavit se.“*).

Přednosti spolupráce sociálních kurátorů s poskytovateli sociálních a dalších služeb, specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými, uvedlo 12 respondentů, na obtíže pak poukázalo 9 respondentů. Sociální kurátoři ocenili zejména možnost konkrétní pomoci klientům, a to formou zajištění ubytování, nabídky zaměstnání, materiální pomoci, odborného poradenství či psychosociální pomoci. Dále poukazovali na profesionalitu poskytovatelů, ochotu spolupracovat a na znalost klientovy aktuální životní situace.

Nejčastější obtíží je naproti tomu podle respondentů velmi řídká síť poskytovatelů (tím pádem malá dostupnost dané služby pro klienty), a pokud již poskytovatel existuje, pak velmi malá kapacita těchto zařízení. Dva respondenti upozornili rovněž na nedostatečnost poskytovaných služeb (*„často je poskytování těchto služeb tak nedostatečné, že selhání klienta – tedy řešení problémů jeho života společensky nepřijatelným způsobem, tedy trestnou činností, je přímo vyvoláno faktem, že jiný způsob nebyl klientovi umožněn - např. mít řádný pracovní poměr, možnost ubytování, mít zdroje na pouhé zachování života. Služby nevedou k překonání sociální exkluze klienta, ale většinou ho odsuzují k sociálně parazitní roli,“* *„často bývá tato služba poskytována nedostatečně, neumožňuje plné zapojení klienta do pracovního procesu, jeho zvýšení příjmů, zajištění ubytování atd. Tato situace vede k jeho pasivnímu přijímání dávek sociální péče bez vlastního přičinění.“*).

7. Poznatky k podmíněně propuštěným odsouzeným z analýzy trestních spisů

V rámci již výše vzpomínaného výzkumu institutu podmíněného propuštění s dohledem, který byl v IKSP proveden v roce 2004, nám bylo 18 okresními soudy působícími v místech, kde je vykonáván trest odnětí svobody, zapůjčeno celkem 167 soudních spisů, kde bylo ve stanoveném období od 1.1. do 30.6.2002 pravomocně rozhodnuto o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (dále jen podmíněné propuštění s dohledem). Výzkum byl zaměřen především na zjišťování podmínek pro takové rozhodnutí, součinnost zainteresovaných subjektů a procesní postup soudů při vlastním rozhodování. Zkoumali jsme i rychlost řízení a návrhovou aktivitu státních zástupců.

Po právní moci usnesení o podmíněném propuštění s dohledem jsme při původním zkoumání zjišťovali především postup soudů při pověřování středisek Probační a mediační služby výkonem dohledu. Další sledování průběhu výkonu dohledu bylo, vzhledem ke krátkému časovému období mezi pravomocným rozhodnutím soudů a vlastním výzkumem, omezeno pouze na dobu krátce po podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu. Konečnou výslednost, v daném případě splnění očekávaných prognóz vedení řádného života osobami podmíněně propuštěnými, nebylo možno hodnotit vzhledem k tomu, že v době zkoumání soudních spisů ještě neuplynula ani zkušební doba stanovená v její nejkratší zákonné výměře. Nemohlo být proto ještě soudy rozhodnuto o osvědčení podmíněně propuštěných a pouze v jednom případě byl již v průběhu zkušební doby nařízen výkon zbytku trestu odnětí svobody.

Rozhodli jsme se proto výchovný a resocializační účinek podmíněného propuštění s dohledem i nadále sledovat. V roce 2007 byl proveden další výzkum u stejných osob, které byly v prvním pololetí roku 2002 okresními soudy z výkonu trestu odnětí svobody podmíněně propuštěny a u nichž byl vysloven dohled nad jejich chováním v průběhu stanovené zkušební doby. Časový odstup téměř pěti roků od rozhodnutí soudů se nám zdál dostatečný pro zamýšlené zkoumání, když u velké většiny podmíněně propuštěných by již měla uplynout stanovená zkušební doba.

Podle spisových značek byly od příslušných okresních soudů vyžádány k nahlédnutí dříve zkoumané spisy vedené v rejstříku PP, v nichž bylo v roce 2002 rozhodnuto o podmíněném propuštění s dohledem a kde následně probíhala řada administrativních a procesních úkonů vykonávacího řízení, až po ukončení celého řízení některým ze zákonem stanovených způsobů. Naši žádosti vyhovělo 17 okresních a 1 obvodní soud, tedy stejný počet jako v roce 2002, a bylo nám jimi zapůjčeno celkem 97 spisů. Získali jsme tak vzorek 58,1 % spisů z věcí dříve zkoumaných, tedy dostatečný počet pro posouzení činnosti zainteresovaných orgánů ve vykonávacím řízení, výslednosti institutu podmíněného propuštění a účinnosti vysloveného dohledu.

Z uvedených 97 podmíněně propuštěných osob se pouze v jediném případě jednalo o ženu, zbytek našeho vzorku tvořili muži. Nejmladšímu odsouzenému bylo v době podmíněného propuštění 19 let, nejstaršímu pak 65 let. Průměrný věk činil 31 let. Bližší informace o struktuře zkoumaného souboru z hlediska věku nabízí následující tabulka.

Věk odsouzených v době podmíněného propuštění

Věk	počet odsouzených	procentuální podíl
19-21 let	13	13,4
22-29 let	40	41,2
30-39 let	28	28,9
40-49 let	13	13,4
50-59 let	2	2,1
více než 60 let	1	1,0
Celkem	97	100,0

Co se rodinného stavu v době podmíněného propuštění týče, potřebné údaje jsme v tomto směru měli o 91 odsouzených. Z nich bylo pouze 15,4 % ženatých, zatímco 56,0 % svobodných a 15,4 % rozvedených. Celkem 47 osob mělo v době podmíněného propuštění jedno nebo více dětí (48,5 % z celkového počtu), 29 osob bylo bezdětných (29,9 %) a o 21 osobách (21,6 %) nebylo v tomto směru bohužel možno relevantní informace zjistit. Následující tabulka shrnuje poznatky o tom, za jaký typ trestné činnosti měly námi sledované osoby uloženy trest odnětí svobody, z jehož výkonu byly podmíněně propuštěny. Kritériem zde byla příslušná hlava trestního zákona, přičemž v případě, že trestná činnost zahrnovala více hlav současně, rozhodoval nejpřísněji posuzovaný skutek.

Typ trestné činnosti, za níž byl odsouzený ve vězení

Hlava tr. zákona	počet odsouzených	procentuální podíl
Hlava V.	6	6,2
Hlava VI.	9	9,3
Hlava VII.	7	7,2
Hlava VIII.	26	26,8
Hlava IX.	38	39,2
Hlava XII.	4	4,1
Hlavy ostatní*	7	7,2
Celkem	97	100,0

*Jednalo se o Hlavy II.,III.,IV.,X. a XI.

S typem trestné činnosti souvisí do jisté míry i to, z jakého typu věznic byl odsouzený podmíněně propuštěn. V tomto ohledu je možno konstatovat, že ve většině případů se jednalo o věznic s dozorem (62,9 % propuštěných), případně o věznic s ostrahou (33,0 %). Z věznic s dohledem byly podmíněně propuštěny pouze 3 osoby (3,1 %) a z věznic se zvýšenou ostrahou osoba jediná.

Pokud jde o délku zkušební doby, která byla soudem stanovena (a tím i délku dohledu), nejčastěji činila 3 roky (týkalo se bezmála 30 % osob z našeho vzorku). Nejkratší zkušební dobu soudy stanovily na 1,5 roku (týkalo se tří osob), nejdelší pak v maximální výměře 7 let uložily rovněž třem odsouzeným. Přesnější informace opět viz. následující tabulka.

Délka zkušební doby u podmíněně propuštěných

Délka zkušební doby (v letech)	počet odsouzených	procentuální podíl
1,5	3	3,1
2	12	12,4
2,5	5	5,2
3	29	29,9
4	21	21,6
5	14	14,4
6	9	9,3
6,5	1	1,0
7	3	3,1
Celkem	97	100,0

Ukázalo se, že délka zkušební doby, kterou soud při rozhodnutí o podmíněném propuštění uložil, do značné míry souvisela s typem věznice, v níž si odsouzený svůj trest odpykával (zjištěné rozdíly byly velmi blízko hranice statistické signifikance). Tyto poznatky shrnuje následující kontingenční tabulka, v níž jsme výše uvedených devět kategorií spojili pro větší přehlednost do tří (tedy zkušební doba do 2,5 let, zkušební doba 3-4 roky a zkušební doba 5 a více let).

Délka zkušební doby podle typu věznice (odsouzení v %)

Délka zkušební doby v letech	typ věznice			
	dohled	dozor	ostraha	zvýšená ostraha
1 až 2,5 roku	33,3	31,1	0,0	0,0
3 až 4 roky	66,7	50,8	53,1	0,0
5 až 7 let	0,0	18,0	46,9	100,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Z uvedených dat by patrně bylo možné odvodit, že při určování délky zkušební doby byla pro příslušný soud podstatná především celková kriminální minulost odsouzeného, neboť právě s ní je typ věznice bezprostředně spjatý. To ostatně odpovídá i našim zjištěním z analýzy Rejstříku trestů (viz. výše).

7.1. Poznatky o průběhu a ukončení podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem získané ze soudních spisů (PP)

Poznatky ze soudních spisů byly nejprve přeneseny do předem připraveného záznamového listu, kde bylo sledováno celkem 41 dílčích hledisek, která jsme považovali z hlediska potřeb prováděného zkoumání za podstatná a ze spisů zjistitelná. Záznamový list byl členěn na základní orientační údaje o odsouzeném a rozhodnutí o podmíněném propuštění, o průběhu výkonu dohledu a kontrole podmíněně propuštěného soudy a středisky Probační a mediační služby, o procesních postupech soudů při opatřování podkladů pro rozhodnutí o ukončení dohledu a rozhodování soudů o osvědčení nebo o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

Podle uvedených hledisek byly zjištěné poznatky dále analyzovány s cílem zjistit:

- postup soudů po právní moci usnesení o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody v případech, kdy byl stanoven dohled nad jeho chováním a zejména postup při pověřování středisek Probační a mediační služby výkonem dohledu,
- součinnost soudů a středisek Probační a mediační služby při výkonu dohledu, plnění zprávové povinnosti a reakce soudů na informace o závadách v chování podmíněně propuštěných,
- postup soudů při zjišťování způsobu života podmíněně propuštěných během a po skončení zkušební doby a plnění podmínek dohledu, opatřování podkladů soudem pro jejich konečné rozhodnutí,
- rozhodování soudů o ukončení dohledu v průběhu a po ukončení zkušební lhůty,
- procesní postupy soudů při rozhodování o ukončení dohledu, forma a obsah jejich rozhodnutí,
- využívání opravného prostředku (stížnosti) oprávněnými osobami proti rozhodnutí soudů podle § 333 odst. 3 tr. ř.,
- účast státních zástupců při rozhodování soudů a jejich návrhová činnost, souhlas státních zástupců podle § 332 odst. 1 tr. ř (věta druhá).

7.1.1. Postup soudů po právní moci usnesení o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem

Rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění s dohledem začíná druhá fáze řízení, v níž je podmíněně propuštěný povinen vést řádný život a dodržovat podmínky stanoveného dohledu, které vyplývají ze zákona a případně i další podmínky – přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které mu byly uloženy soudem při podmíněném propuštění. K tomu účelu soud stanoví zkušební dobu, která je důsledkem toho, že propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je pouze podmíněné, a v jejímž průběhu by měl podmíněně propuštěný prokázat, že došlo k dovršení jeho nápravy, a bylo tedy dosaženo účelu trestu. Soud je povinen ve zkušební době sledovat chování podmíněně propuštěného i výkon probačního dohledu a rozhodnout o ukončení podmíněného propuštění a podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu, a tím současně i o ukončení probačního dohledu.

O podmíněném propuštění rozhoduje podle § 333 odst. 1 tr. ř. okresní soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává. Příslušnost okresního soudu je dána i v případech, že odsuzující rozsudek v prvním stupni vydal krajský soud v řízení o trestných činech uvedených v ustanovení § 17 tr. ř. Tento soud také rozhoduje ve veřejném zasedání o tom, zda se podmíněně propuštěný osvědčil, nebo zda se zbytek trestu vykoná, jakož i o tom, zda se vykoná zbytek trestu anebo ponechá v platnosti podmíněné propuštění při odvolání záruky zájmovým sdružením občanů (§ 332 odst. 1 tr. ř.). Soud, který rozhodl o podmíněném propuštění, také sleduje chování odsouzeného ve zkušební době a plnění podmínek probačního dohledu, tedy průběžně zkoumá podmínky pro své konečné rozhodnutí. Při rozhodování o osvědčení podmíněně propuštěného se soud opírá též o vyjádření zájmového sdružení občanů (§ 332 odst. 2 tr. ř.). Tato ustanovení se užíjí rovněž v řízení proti mladistvému a v řízení před samosoudcem.

Vedle ustanovení trestního řádu upravuje postup soudu po právní moci rozhodnutí o podmíněném propuštění s dohledem, sledování podmíněně propuštěného ve zkušební době a v průběhu uloženého dohledu a vlastní rozhodování soudu Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org., kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy (č. 1/2002 SIS), vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, a také zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, ve znění pozdějších zákonů.

Po rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění je třeba zajistit urychlené propuštění odsouzeného na svobodu. Podle ustanovení § 65 odst. 2 Instrukce MS č.j. 505/2001-Org. je povinen předseda senátu (samosoudce), který o podmíněném propuštění rozhodl, neprodleně věznicí nařídit, aby byl odsouzený ihned propuštěn na svobodu nebo dodán do výkonu soudem uloženého ochranného léčení nebo ochranné výchovy, pokud je to možné. K nařízení připojí opis rozhodnutí, případně upozorní, že rozhodnutí bude doručeno dodatečně. Současně s vrácením trestních spisů vyrozumí předseda senátu (samosoudce) o podmíněném propuštění též soud, který rozhodl ve věci v prvním stupni. V ustanovení § 65 odst. 3 uvedené Instrukce MS je dále stanovena povinnost vyrozumět o rozhodnutí i Rejstřík trestů s uvedením dne, kdy zkušební doba končí.

Řádné plnění těchto prvních povinností soudů po právní moci rozhodnutí o podmíněném propuštění s dohledem bylo sledováno již v rámci předchozího výzkumu. Bylo zjištěno, že ve všech případech byly ve spisech založeny písemné příkazy věznicím, aby na základě pravomocného usnesení soudu o podmíněném propuštění byl odsouzený ihned propuštěn na svobodu. Příkazy k propuštění obsahovaly všechny formální náležitosti a datum jejich vydání se shodoval s datem právní moci usnesení o propuštění. Po ukončení veřejného zasedání byly příkazy k propuštění předány pracovníkům věznice, kteří odsouzené předvedli k jednání soudu. Z formuláře označeného jako „Hlášení změn“, v němž věznice sdělovaly soudům, že odsouzený byl propuštěn na svobodu, jsme zjistili, že tento úkon byl ve všech případech realizován v den nabytí právní moci usnesení o podmíněném propuštění.

Dále bylo zjištěno, že ve všech případech zkoumaných v roce 2003 pověření pracovníci soudů splnili povinnost vyrozumět o rozhodnutí Rejstřík trestů s uvedením dne, kdy končí zkušební doba stanovená při podmíněném propuštění (vz. 160 kc. ř.). Pokynem předsedy senátu kanceláři byla plněna i povinnost informovat zasláním usnesení o podmíněném propuštění soud, který rozhodl ve věci v prvním stupni. Současně byl dán pokyn i k vrácení zapůjčených trestních spisů, event. opisů soudních rozhodnutí v případech, že procesnímu soudu byly zapůjčeny místo trestního spisu, který byl v době požadavku o jeho zapůjčení pro soud nedosažitelný. Současně byl dán pokyn k zaslání usnesení věznic, pokud nebylo vězeňské službě předáno po ukončení veřejného zasedání, a příslušnému okresnímu státnímu zastupitelství.

Teprve novela trestního zákona provedená zákonem č. 265/2001 Sb., zavedla možnost vyslovení dohledu nad podmíněně propuštěným. V ustanoveních § 26a a § 26b tr. zák. novela vymezila podstatu, účel, obsah a konkretizaci povinností vyplývajících z dohledu pro osobu, nad kterou byl stanoven. Podle ustanovení § 26a odst. 1 tr. zák., věta druhá, je výkonem dohledu pověřen probační úředník. Zákon o probační a mediační službě č. 257/2000 Sb., který nabyt účinnosti od 1.1.2001, zřídil institut probačního úředníka Probační a mediační služby (dále jen PMS). Podle § 1 odst. 1 cit. zák. provádí PMS v rozsahu stanoveném tímto nebo zvláštním zákonem (trestní zákon a trestní řád) úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Probační ve smyslu § 2 odst. 1 cit. zák. se rozumí organizování a vykonávání dohledu, mj. i nad odsouzeným ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Plnění úkolů PMS ve vztahu k soudům a dalším orgánům činným v trestním řízení zajišťují její střediska, která působí v obvodu okresních a jím naroveň postavených soudů.

Realizace vykonávaného dohledu je podle § 26b tr. zák. zajišťována vymezením povinností podmíněně propuštěnému i probačnímu úředníkovi. K výkonu dohledu je oprávněn pouze probační úředník a jeho oprávnění jsou výlučná. K tomu, aby probační dohled mohl být vykonáván, je v ustanovení § 330a odst. 1 tr. ř. (§ 331 odst. 5 tr. ř. a shodně § 66 odst. 1 shora uvedené Instrukce MS) soudu uloženo, aby po právní moci usnesení o podmíněném propuštění opatřením pověřil středisko PMS, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště, aby sledoval jeho chování a dodržování uložených omezení a povinností způsobem stanoveným zvláštním zákonem. Opatření činí předseda senátu soudu prvního stupně (§ 315 odst. 1, 2 tr. ř.). Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v ustanovení § 4 odst. 7 předpokládá, že probační úředníci provádí úkony probace a mediace zásadně na pokyn orgánů činných v trestním řízení.

Ze zkoumaných soudních spisů, zapsaných v rejstříku PP, bylo zjištěno, že pověření střediska PMS k výkonu dohledu je realizováno písemným pokynem předsedy senátu kanceláři k odeslání vz. 151 K.ř., nebo k zaslání pravomocného usnesení o podmíněném propuštění příslušnému středisku PMS. V 25 soudních spisech bylo vedle pokynu předsedy senátu založeno i písemné „Pověření k výkonu probační činnosti“, kterým se výkonem dohledu pověřuje místně příslušné středisko PMS. U dvou okresních soudů bylo zjištěno, že místo vz. 151 bylo vyhotoveno písemné opatření, v němž vyšší soudní úředník, s odvoláním na ustanovení § 1 zák. č. 257/2000 Sb. a § 331 odst. 5 tr. ř., pověřil výkonem probace konkrétního probačního úředníka místně příslušného střediska PMS.

Ve dvou případech se ze spisů nepodařilo zjistit, jakou formu pověření zvolil předseda senátu, a v dalších dvou případech příslušné středisko PMS výkonem dozoru nebylo vůbec pověřeno. Odsouzený M.P. byl podmíněně propuštěn s dohledem a zkušební doba byla stanovena na dobu 6 roků usnesením, které nabylo právní moci dne 5.2.2002. Dne 27.2.2004, tedy ještě v průběhu zkušební doby, byl nařízen výkon zbytku trestu odnětí svobody. Výkon dohledu zde nebyl prováděn, neboť středisko PMS nebylo jeho výkonem pověřeno. Podmíněně propuštěný se ve zkušební době dopustil další trestné činnosti, muselo být pátráno po jeho pobytu a byl vydán příkaz k jeho zatčení. Stejně tak ve věci podmíněně propuštěného Z.Z. nebylo soudem odesláno pověření příslušnému středisku PMS k výkonu dohledu a ve spise nebyl zaznamenán ani pokyn předsedy senátu kanceláři k odeslání příslušných písemností. Usnesení o propuštění Z.Z. z výkonu trestu s dohledem nabylo právní moci dne 27.3.2002 a až dne 17.3.2003, tedy po uplynutí jednoho roku, bylo pověření doručeno PMS. Teprve po dotazu soudu na průběh výkonu dozoru bylo zjištěno, že středisko PMS dozorem vůbec nebylo pověřeno a pověření bylo odesláno až dodatečně. U tohoto podmíněně propuštěného došlo k jeho osvědčení uplynutím lhůty.

K písemnému pověření střediska PMS soudy připojují usnesení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody opatřené doložkou právní moci. Vedle usnesení soudy zasílají střediskům PMS i další písemné podklady a sdělují jim informace potřebné pro řádný výkon probační činnosti. V 18 případech byl k usnesení o podmíněném propuštění připojen i rozsudek (trestní příkaz) soudu prvního stupně, jímž byl uložen vykonávaný trest odnětí svobody, někdy i rozhodnutí odvolacího soudu, ve 14 případech byla připojena fotokopie opisu rejstříku trestů a dále v 5 případech hlášení o propuštění od Vězeňské služby ČR. Dále soudy střediskům PMS sdělovaly místo trvalého, ale i přechodného pobytu podmíněně propuštěného, výši způsobené škody a další potřebné informace. V některých případech sami probační úředníci vyžadovali od soudů tyto informace, pokud jim nebyly poskytnuty, např. zaslání soudních rozhodnutí aj. Např. ve věci podmíněně propuštěného L.P. probační úřednice střediska PMS přípisem označeným jako „Žádost o spolupráci“ žádá okresní soud o zaslání další dokumentace – obžaloby, odsuzujícího rozsudku, kopie RT, a popř. znaleckého posudku z oboru psychologie nebo psychiatrie, pokud byl v průběhu trestního stíhání opatřen, které považuje za důležité pro správný výkon probace.

Informace poskytnuté střediskům PMS již při zahájení výkonu dohledu jsou velmi důležité k tomu, aby s výkonem dohledu mohlo být započato co nejdříve po podmíněném propuštění a aby dohled mohl být správně zaměřen. Potřebu náležitě informovat i připomenout povinnosti splňovala zejména opatření, jimiž vyšší soudní úředníci k výkonu probace zvláštními opatřeními přibírali konkrétní probační úředníky. Tak např. ve věci podmíněně propuštěného P.R. vyšší soudní úřednice k opatření o přibrání probační úřednice střediska PMS připojila rozhodnutí soudu prvního i druhého stupně a opis Rejstříku trestů.

V písemném vyhotovení opatření vyznačila termín skončení zkušební doby a dále zde uvedla:

„Vzhledem k tomu, že odsouzený má trvalé bydliště v okrese S. na adrese shora uvedené, kde se také po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody zdržuje, žádám shora uvedeného probačního úředníka, aby ve zkušební době chování odsouzeného a dodržování jemu uložených omezení a povinností sledoval. Odsouzený nechť předloží doklady potvrzující úhradu škody poškozeným subjektům tak, jak je uvedeno v odsuzujících rozhodnutích k tomuto opatření připojených (náhrada škody se týká pouze věci okresního soudu v T. sp. zn...).

Probačnímu úředníkovi se zároveň ukládá informovat podepsaný soud, pokud odsouzený poruší podmínky, omezení či povinnosti stanovené mu v rámci uloženého dohledu, resp. pokud nastanou okolnosti zakládající možný postup soudu podle § 64 odst. 1 věta za středníkem trestního zákona, a po ukončení probační činnosti zaslat podepsanému soudu závěrečnou zprávu i s případnými fotokopiemi dokladů o náhradě škody“.

Výroky usnesení soudu o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je možno podle § 63 odst. 3 tr. zák. doplnit uložením přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 26 odst. 4 tr. zák. směřujících k tomu, aby podmíněně propuštěný vedl řádný život, a je možno mu též uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Plnění těchto povinností a omezení soud v průběhu zkušební doby musí sledovat a přihlížet k němu při konečném rozhodování. Mají preventivní charakter a měly by přispět k odstranění příčin, které se na spáchání trestné činnosti podílely, a k urychlení uspokojení nároků poškozeného na náhradu škody způsobené trestnou činností.

Střediska PMS jsou o uložení těchto dalších omezení a povinností informována z usnesení o podmíněném propuštění, která jim byla ve všech případech samostatně zaslána nebo připojena k pověření k výkonu dohledu. Jak již bylo shora uvedeno, povinnost sledovat jejich plnění i povinnost hrazení škody způsobené trestnou činností byla v některých opatřeních probačním úředníkům výslovně zdůrazněna, zejména povinnost předložit doklad o placení výživného a o náhradě škody. Vyskytly se i případy, že pozornost probačních úředníků byla z více uložených povinností orientována pouze na jednu z nich, které zřejmě soud přikládal větší váhu. Tak např. podmíněně propuštěnému I.P. bylo podle § 63 odst. 3 tr. zák. uloženo, aby během zkušební doby nahradil poškozeným osobám škodu způsobenou trestnou činností, a dále aby během zkušební doby, vedle plateb běžného výživného, uhradil i dlužné výživné a předkládal doklady o jejich platbách. Vyšší soudní úřednice v písemném opatření o příbrání probační úřednice omezila připomenutí pouze na předkládání dokladů potvrzujících úhradu škody osobám poškozeným trestnou činností.

Není na škodu připomenout střediskům PMS lhůtu stanovenou pro podávání zpráv, přestože je stanovena v ustanovení § 26b odst. 3 tr. zák., event. vzhledem k okolnostem týkajícím se osoby podmíněně propuštěného a jeho dosavadního života stanovit lhůtu jinou. Předseda senátu tím jen zdůrazní, že pravidelnou kontrolu výkonu dohledu považuje za důležitou, bude ji pečlivě provádět, a proto trvá na řádném podávání zpráv, které mu výkon této jeho povinnosti umožní. Tato lhůta byla někdy uváděna i v pokynech kanceláří k odeslání usnesení střediskům PMS. Jiná než 6-ti měsíční lhůta byla stanovena jen ve 2 případech, a to jako lhůta tříměsíční a „nejpozději jednou za rok“. Byly dále zjištěny případy, že byl stanoven zcela konkrétní termín pro podání první zprávy a 6 měsíců pro další zprávy.

Podmíněné propuštění s dohledem je spjato s délkou zkušební doby, kterou může soud stanovit na jeden rok až sedm let (§ 63 odst. 1 tr. zák.). Dohled trvá po celou délku zkušební doby a stejně jako zkušební dobu jej nelze prodloužit, a ani zkrátit. Dohled začíná stejně jako běh zkušební doby, tedy dnem následujícím po skutečném podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu. Výkladové pravidlo uvedené v ustanovení § 89 odst. 15 tr. zák. stanoví, že den, kdy nastala událost určující začátek, se do lhůty nepočítá. Praktický výkon dohledu by měl začínat co nejdříve po podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu, nejen z hlediska potřeby kontroly jeho chování, ale zejména možnosti poskytnutí včasné pomoci podmíněně propuštěnému při jeho znovuzачlenění do společnosti. Včasné zahájení výkonu dohledu může podstatně ovlivnit resocializaci podmíněně propuštěných, a tím také přispět k naplnění účelu podmíněného propuštění s dohledem.

Příslušná střediska PMS by proto měla být soudem o svém pověření výkonem dohledu informována co nejdříve po právní moci usnesení o podmíněném propuštění. V soudních spisech jsme sledovali i dobu (v počtu dnů), která uplynula od propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody do pověření příslušného střediska PMS (event. konkrétního probačního úředníka) výkonem probačních činností (datum odeslání pověření nebo pouze samostatného pravomocného usnesení soudem). Podle razítka bylo pověření k výkonu probačních činností s dalšími materiály kanceláří soudu odesláno:

Pověření odesláno	Počet PP	%
do 1 týdne	37	38,1
1 týden - 14 dní	15	15,5
14 dní - 1 měsíc	19	19,6
1 měsíc - 2 měsíce	18	18,5
2 měsíce - 4 měsíce	2	2,1
více než 4 měsíce	3	3,1
nejsou informace	3	3,1
C e l k e m	97	100,0 %

Pověření středisek PMS k výkonu dohledu bylo ve většině případů soudy odesíláno krátce po právní moci usnesení o propuštění odsouzených z výkonu trestu odnětí svobody. Více než polovina pověření byla odeslána ve lhůtě do 14 dnů a další pětina pověření ve lhůtě od 14 dnů do jednoho měsíce. U dvou z 18 okresních soudů, jejichž spisy jsme zkoumali, byla všechna pověření odeslána střediskům PMS ve lhůtě do jednoho týdne a u dalšího okresního soudu ve lhůtě od jednoho týdne do 14 dnů. Naopak u dalších dvou okresních soudů byla všechna pověření odeslána mezi jedním a dvěma měsíci od právní moci usnesení o propuštění. K prodlení v odeslání pověření dochází většinou v činnosti kanceláří soudů, když předsedové senátů dávají pokyn k provedení tohoto úkonu krátce po právní moci usnesení (popř. ještě téhož dne). Nejsou ojedinělé případy, kdy k realizaci pokynu předsedy senátu kanceláří došlo až za měsíc nebo i za delší dobu.

Kromě shora uvedených dvou případů, kdy pověření nebylo střediskům PMS vůbec odesláno nebo až po jejich urgenci po uplynutí jednoho roku, byly zjištěny i další případy, kde prodlení v odeslání pověření mohlo vážným způsobem ohrozit splnění účelu dohledu. Tak např. usnesení o podmíněném propuštění s dohledem odsouzeného D.V. nabylo právní moci 17.5.2002 a pověření bylo příslušnému středisku PMS doručeno až 26.2.2003. Za více než 7 měsíců bylo středisku PMS doručeno pověření k výkonu dohledu nad podmíněně propuštěným V.V. U zkušební doby stanovené při podmíněném propuštění odsouzeného V.B. na dobu 1,5 roku je možno odeslání pověření téměř za dva měsíce považovat za opožděné, když navíc k prvnímu kontaktu odsouzeného s probační úřednicí došlo za více než 10 měsíců po propuštění odsouzeného. V tomto případě tedy faktický výkon dohledu započal až po uplynutí více než poloviny stanovené zkušební doby.

V další věci středisko PMS požádalo okresní soud o zaslání jejich „Pověření k výkonu obligatorních probačních činností“. Šlo o výkon dohledu u odsouzeného J.M., který byl z výkonu trestu podmíněně propuštěn dne 26.6.2002 a pokyn předsedy senátu kanceláři k odeslání vz. 151 k.ř. je datován dnem 21.1.2003. Zde však středisko PMS o stanoveném dohledu bylo informováno ihned po právní moci usnesení o podmíněném propuštění zasláním jednoho vyhotovení usnesení a dále mu bylo sděleno i místo bydliště podmíněně propuštěného a informace o možném kontaktu na sociální kurátorku.

I když ve většině případů dochází k pověření PMS výkonem probačních činností krátce po právní moci usnesení o podmíněném propuštění odsouzených, výsledky průzkumu zčásti potvrzují i námitky z řad probačních úředníků. Tito respondenti při dotazníkovém šetření za jeden z problémů jejich spolupráce se soudy označili pozdní zaslání pověření k výkonu dohledu.

Jak již bylo shora uvedeno, dohled nad podmíněně propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody trvá po celou zkušební dobu a začíná dnem, který následuje po jeho propuštění na svobodu. Praktická délka výkonu dohledu, jak je jeho obsah vymezen v ustanovení § 26b tr. zák., se však s celou délkou zkušební doby zcela nekryje. Faktický výkon jednotlivých úkonů dohledu může středisko PMS zahájit až po doručení pověření k výkonu probačních činností a vzetí podmíněně propuštěného do evidence. Teprve poté dochází k předvolání podmíněně propuštěného na středisko PMS a k prvnímu jeho kontaktu s probačním úředníkem, a tím k praktickému výkonu dohledu. Vedle doby, která uplyne od právní moci usnesení o podmíněném propuštění z výkonu trestu do odeslání pověření soudem, jsme dále sledovali i dobu, která uplyne od právní moci tohoto usnesení do první schůzky probačního úředníka s podmíněně propuštěným, kde se stanoví pravidla realizace podstaty dohledu.

Kontakt uskutečněn	Počet PP	%
do 14 dní	12	12,4
14 dní - 1 měsíc	15	15,4
1 měsíc - 2 měsíce	19	19,6
2 měsíce - 4 měsíce	16	16,5
4 měsíce - 6 měsíců	2	2,1
6 měsíců - 1 rok	10	10,3
více než 1 rok	2	2,1
ke kontaktu nedošlo	10	10,3
nezjištěno	11	11,3
C e l k e m	97	100,0 %

Ve všech sledovaných případech střediska PMS ihned po doručení pověření k výkonu probačních činností a jejich zaevidování podmíněně propuštěné písemně zvou k první osobní konzultaci na konkrétní termín. V této činnosti PMS nebyly zjištěny závady a ani průtahy. V téměř polovině případů došlo k prvnímu kontaktu podmíněně propuštěného s probačním úředníkem místně příslušného střediska PMS ve lhůtě do dvou měsíců od právní moci usnesení o podmíněném propuštění. Byly zjištěny i případy, kdy podmíněně propuštění ani nečekali na výzvu střediska PMS a sami projevíli iniciativu tím, že krátce po propuštění na svobodu vyhledali probačního úředníka. Zjištěný stav je optimální, neboť umožňuje včasné vytváření a realizaci probačního programu, více pravidelných osobních kontaktů podmíněně propuštěných s probačními úředníky i včasné zahájení kontroly dodržování podmínek uložených soudem nebo vyplývajících přímo ze zákona.

Hlavní příčiny průtahů s praktickým započítáním výkonu dohledu, po doručení pověření středisek PMS od soudů, lze na základě našich poznatků ze spisů spatřovat zcela jednoznačně na straně podmíněně propuštěných z výkonu trestu. Je to především jejich nekázeň, která se projevovala v tom, že nerespektovali předvolání na první schůzku s probačním úředníkem, a dále nepravdivé uvedení místa svého pobytu nebo neoznámení změny pobytu. Na zjištěnou změnu pobytu bylo nutno reagovat předáním výkonu dohledu a postoupením dohledového spisu místně příslušnému středisku PMS, a tím se oddaluje termín první schůzky. Některé soudy se snažily předejít těmto situacím tím, že samy, na základě svých poznatků a zjištění, informovaly příslušná střediska PMS o místě trvalého a někdy i přechodného bydliště odsouzeného po jeho propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

V 10 případech bylo zjištěno, že ke kontaktu podmíněně propuštěného s probačním úředníkem v průběhu stanovené zkušební doby vůbec nedošlo. V již uvedeném případě příslušné středisko PMS předsedou senátu vůbec nebylo výkonem dohledu pověřeno a ani jinak informováno, a v dalším případě bylo po jednom roce zjištěno, že podmíněně propuštěný zemřel. V dalších případech bylo důvodem spáchání další trestné činnosti a vzetí obviněného do vazby, nebo nástup do výkonu trestu odnětí svobody v jiné trestní věci. V řadě případů těmto zjištěním předcházelo složité pátrání po pobytu podmíněně propuštěného střediskem PMS a většinou i ve spolupráci se soudem, Policií ČR a dalšími orgány. Tak např. odsouzený J.K. byl dne 30.4.2002 podmíněně propuštěn z výkonu trestu s dohledem

a zkušební doba byla stanovena na 6 let. Dne 10.6.2002 byl převzat do evidence střediskem PMS a opakovaně předvoláván na konzultaci s probačním úředníkem (26.6., 12.7., 17.7.2002). Dne 17.7.2002 sdělila probační úřednici střediska PMS vedoucí azylového domu, že J.K. je ve vazbě a následně bylo toto sdělení ověřeno u okresního soudu, který o vazbě rozhodoval. Teprve dne 15.5.2003 bylo rozhodnuto podle § 64 odst. 1 tr. zák., že J.K. vykoná zbytek trestu, z jehož výkonu byl podmíněně propuštěn.

Naše zjištění z probačních spisů tedy nepotvrzují poznatky respondentů z řad probačních úředníků, kteří v dotazníkovém šetření z průtahů se započítím prvních úkonů dohledu viní především soudy (69 %) a až poté podmíněně propuštěné (27 %). Podle našeho názoru je pověřování středisek PMS k výkonu probačních činností prováděno soudy, až na ojedinělé případy, s uspokojivou rychlostí, když více než polovina pověření byla soudy vyexpedována ve lhůtě do 14 dnů.

Další výkon dohledu předpokládá pravidelný osobní kontakt podmíněně propuštěného s úředníkem PMS, tvorbu a realizaci probačního programu a řádnou kontrolu plnění všech povinností podmíněně propuštěným. Úředníci PMS v rámci dohledu kontrolují jednak dodržování podmínek uložených soudem při podmíněném propuštění podle § 63 odst. 3 a § 26 odst. 4 tr. zák. Dále kontrolují dodržování podmínek vyplývajících přímo ze zákona, kterými jsou vedení řádného života ve zkušební době (§ 64 odst. 1 tr. zák.) a plnění povinností tvořících obsah dohledu (§ 26b odst. 1 tr. zák.).

Probační činnosti spojené s dohledem není možné zúžit na periodicky se opakující setkání probačního úředníka s odsouzeným na pracovišti příslušného střediska PMS. Informace získané od odsouzeného musí probační úředník ověřovat i z jiných zdrojů, a tak si vytvářet ucelený obraz o jeho chování ve zkušební době. Vedle toho je jeho povinností vést odsouzeného k životu v souladu se zákonem, a je-li toho třeba, též mu pomáhat při obnově nebo budování jeho sociální zázemí, hledat jeho užitečné společenské uplatnění a poskytnout mu pomoc při obnovování jeho sociálních dovedností. Zjištěné skutečnosti a zdroje svých informací musí probační úředník uvést do zprávy o poměrech odsouzeného a o jeho chování ve zkušební době podmíněného odsouzení s dohledem, kterou předkládá soudu (R 11/2002 – 4). Stejně jako u podmíněného odsouzení s dohledem musí probační úředník postupovat i při podmíněném propuštění z výkonu trestu s dohledem.

V ustanovení § 26b odst. 2 a 3 tr. zák. je stanovena informační povinnost probačního úředníka vůči soudu, jednak o zjištěných závadách, a dále průběžně ve stanovených lhůtách o průběhu výkonu dohledu a plnění všech povinností formou písemných zpráv. Probační úředník tyto zprávy podává předsedovi senátu (samosoudci) soudu, který dohled při podmíněném propuštění uložil. Předkládané zprávy se stávají součástí probačního spisu a umožňují soudu jednak průběžnou kontrolu chování podmíněně propuštěného, a současně se stávají důležitým podkladem pro rozhodnutí o tom, zda byly splněny podmínky pro osvědčení, nebo bude nutno rozhodnout o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

Průběžná informační povinnost probačního úředníka ve vztahu k soudu, který dohled uložil, je upravena v ustanovení § 26b odst. 3 tr. zák. tak, že probační úředník je povinen informovat předsedu senátu o průběhu dohledu, plnění přiměřených omezení a povinností a o poměrech pachatele. Toto ustanovení dále vymezuje lhůtu pro podávání zpráv na období nejméně jednou za šest měsíců a platí pro probačního úředníka, pokud není stanovena lhůta

jiná. Předseda senátu ji může podle okolností případu prodloužit nebo zkrátit. Pokud tak neučiní, nebo ji vůbec nevymezí, je pro probačního úředníka závazný zákonný limit. I touto povinností probačního úředníka je realizována jeho kontrolní funkce.

Bylo již uvedeno, že v pověřeních středisek PMS výkonem dozoru prováděných vz. 151 je v předtisku uvedena šestiměsíční lhůta k podávání zpráv a stejná lhůta byla uváděna i v pokynech kanceláři k odeslání usnesení střediskům PMS nebo v opatřeních vyšších soudních úředníků o přiřazení konkrétního probačního úředníka příslušného střediska PMS k výkonu probace. Jiná než šestiměsíční lhůta k podávání průběžných zpráv byla stanovena pouze ve dvou případech – jednou tříměsíční a jednou nejpozději za jeden rok. V jednom případě probační úředník žádá soud o určení termínu k podávání zpráv, přestože v tomto případě platí lhůta uvedená v ustanovení § 26b odst. 3 tr. zák.

Bylo zjištěno, že první zpráva o dohledu byla příslušnému soudu zaslána po zaevidování podmíněně propuštěného střediskem PMS ve lhůtě:

První zpráva po zaevidování střediskem PMS byla podána soudu ve lhůtě	počet zpráv	%
do 6 měsíců	39	40,2
od 6 měsíců do 1 roku	35	36,1
od 1 roku do 18 měsíců	13	13,4
od 18 měsíců do 2 roků	3	3,1
po více než 2 letech	3	3,1
Žádná zpráva od PMS	4	4,1
C e l k e m	97	100,0

Z uvedené tabulky lze zjistit, že i u první zprávy podané příslušným soudům probační úředníci pouze u 40,2 % podmíněně propuštěných dodrželi stanovenou šestiměsíční lhůtu. Obecně lze konstatovat, že lhůta pro podávání zpráv stanovená probačním úředníkům v ustanovení § 26b odst. 3 tr. zák. nebyla vždy řádně plněna a také ze strany příslušných okresních soudů nebylo ve všech případech její plnění důsledně vyžadováno. Pravidelně po půl roce bylo ze spisů zjištěno podávání první a dalších zpráv středisky PMS příslušným soudům opět u 41 podmíněně propuštěných. Byly zjištěny případy, kdy zprávy byly podávány i v kratších intervalech, ale měly většinou charakter stručných informací, v nichž probační úředníci sdělovali soudům změny, ke kterým došlo v počáteční i dalších fázích výkonu dohledu, zejména absence podmíněně propuštěných v termínech dohodnutých konzultací, jejich vzetí do vazby, nástup výkonu trestu odnětí svobody v jiné trestní věci, práce v cizině. Mimo uvedený interval bylo probačními úředníky rovněž žádáno o součinnost při pátrání po pobytu podmíněně odsouzených nebo jsou soudu sdělovány další skutečnosti týkající se výkonu dohledu, např. prodloužení termínu konzultací, předání výkonu dohledu jinému středisku PMS aj. Dále byly soudy žádány o upřesnění dalšího postupu při výkonu dohledu v případech, kdy podmíněně propuštění neplnili podmínky dohledu, byli vzati do vazby nebo nastoupili výkon trestu.

O změnu stanovené šestiměsíční lhůty pro zpracování zprávy probační úředníci v průběhu výkonu dohledu požádali předsedy senátu pouze ve třech případech. Probační úředníci vždy žádali o prodloužení lhůty na jeden rok. Ve dvou případech nebyla žádost blíže zdůvodněna, ale bylo v ní uvedeno, že v případě porušení podmínek dohledu ze strany podmíněně propuštěného nebo povinnosti vést řádný život bude soud bezodkladně informován. Z předchozích zpráv lze dovodit, že k žádosti došlo na základě bezproblémového průběhu dosavadního výkonu dohledu. Další žádost byla odůvodněna přetížením střediska PMS. I v tomto případě předchozí zprávy o průběhu dohledu byly příznivé. Žádosti byly vzaty na vědomí, když písemný a ani jiný souhlas předsedy senátu s navrhovanou změnou lhůty jsme ve spisech nezaznamenali.

Ve věci podmíněně propuštěného P.P. bylo pověření příslušného střediska PMS výkonem dohledu stanoveného na dobu 3 roků soudem odesláno dne 21.2.2002. Za celou dobu trvání zkušební doby probační úředník ani jednou nesplnil svoji informační povinnost, přestože soud o zprávu žádal dne 14.5. a 23.11.2004, 16.3. a 10.11.2005 pokynem kanceláři: „Důrazně urguj PMS – středisko P. o zaslání zprávy o průběhu dohledu u ods. – uveď gen. – s tím, že se jedná již o 3. urgenci“. Žádná zpráva o průběhu výkonu dohledu za 2,5 roku nebyla podána ani u podmíněně propuštěného R.D., u kterého byl již v průběhu zkušební doby, stanovené na 4 roky, nařízen výkon zbytku trestu odnětí svobody.

Byly zjištěny i další případy ojedinělého nebo velmi nepravidelného plnění informační povinnosti probačního úředníka vůči soudu. Např. pouze jedna zpráva střediska PMS byla ve spise založena o plnění dohledu u podmíněně propuštěných D.M. a K.M., a u obou byla podána až za dva roky po pověření střediska PMS výkonem dohledu. Zprávy podané jednou za rok byly zaznamenány ve spisech ohledně podmíněně propuštěných M.K., P.V., P.F., jednou za dva roky např. u R.F. Vždy po urgencích soudu byly podávány zprávy o výkonu dohledu podmíněně propuštěným P.R., datované dny 3.4.2003, 9.2.2005, 11.1.2006 a 29.6.2006, a stejně tak nepravidelně byly zprávy podávány i ohledně řady dalších osob.

Stanovená lhůta k podávání zpráv o výkonu dohledu je zárukou jeho řádné kontroly ze strany soudů, které rozhodly ve věci v prvním stupni. Výkon dohledu je prováděn podle místa bydliště nebo pracoviště podmíněně propuštěného na celém území ČR, tedy většinou mimo místní působnost soudu, který o podmíněném propuštění rozhodl. Nelze tedy bez kontroly spoléhat na to, že místně příslušná střediska budou řádně plnit své povinnosti vyplývající pro ně z pověření výkonem dohledu. Je tedy nezbytné trvat na lhůtách stanovených pro podávání zpráv a v případech prodlení se urgencemi domáhat řádného plnění této povinnosti.

Ze strany okresních soudů bylo u příslušných středisek PMS urgováno, po uplynutí lhůty, podání průběžných zpráv ohledně 29 podmíněně propuštěných, z toho v 11 případech i opakovaně. Většinou byl dáván předsedou senátu kanceláři pokyn k jejich vyžádání spolu s žádostmi o doplnění Rejstříku trestů a vyžádáním dalších zpráv o chování podmíněně propuštěných. Soudy zasílaly střediskům PMS i opakované urgencye, někdy středisko PMS nebylo urgováno vůbec nebo bylo urgováno po delší době výkonu dohledu (po roce i po delší době). Některé urgencye byly zasílány automaticky, aniž došlo ze strany středisek PMS k delšímu prodlení, v jednom případě bylo podání zprávy bez zjevné příčiny vyžadováno ještě před uplynutím šestiměsíční lhůty.

Pečlivě sledoval okresní soud plnění dohledu u problémového podmíněně propuštěného L.K. tak, že v mezidobí podaných zpráv telefonicky u probačního úředníka ověřoval jeho docházku na konzultace a plnění dalších povinností. Šlo o několikanásobného recidivistu, který neplnil podmínky nařízené ochranné ambulantní léčby protialkoholní a protitoxikomanické a který se vyhýbal plnění podmínek dohledu. I přes zvýšenou kontrolu se L.K. ve zkušební době dopustil další trestné činnosti, za kterou byl pravomocně odsouzen, a krátce po uplynutí zkušební lhůty bylo rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody (§ 64 odst. 1 tr. zák.). Telefonické dotazy na průběh výkonu dozoru, event. urgencye podání zpráv byly zaznamenány i v dalších spisech.

V ustanovení § 26b odst. 2 tr. zák. je stanovena informační povinnost o porušení podmínek dohledu. Probační úředník je povinen informovat soud, když zjistí, že podmíněně propuštěný neplní podmínky dohledu nebo poruší přiměřená omezení či povinnosti, které mu byly uloženy při podmíněném propuštění. Podle tohoto ustanovení je probační úředník povinen podat informace bez zbytečného odkladu předsedovi senátu (samosoudci) soudu, který dohled uložil. Na základě těchto informací předseda senátu již v průběhu zkušební doby posuzuje, zda podmíněně odsouzený plní všechny povinnosti vyplývající z uloženého dohledu, zda vede ve zkušební době řádný život a zda již není nutno rozhodnout o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

Probační úředník by měl informovat soud jen o závažnějším porušení podmínek dohledu nebo přiměřených omezení či povinností pachatelem, protože podle § 7 odst. 3 zákona 257/2000 Sb. platí, že při méně závažném porušení stanovených podmínek, omezení či povinností může probační úředník upozornit pachatele na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu¹².

I tuto signalizační povinnost podle ustanovení § 26b odst. 2 tr. zák. probační úředníci ve zkoumaných věcech plnili. V podrobných zprávách nebo ve krátkých sděleních signalizovali soudům porušování podmínek dohledu nebo závady v chování podmíněně propuštěných. Žádali soudy, aby provedly taková opatření, která by vedla k jejich odstranění, event. navrhovali ukončení výkonu dohledu pro neplnění jeho podmínek. Soudy na tyto signály v některých případech nejprve reagovaly upozorněním podmíněně propuštěného na nutnost řádného plnění podmínek dohledu a upozorněním, že v případě pokračování jim hrozí nařízení zbytku výkonu trestu odnětí svobody. Tak např.:

- Ve věci podmíněně propuštěného J.M. byl dán předsedou senátu kanceláří pokyn: *„Zašli ods. na adresupřípis, aby neprodleně navázal spolupráci s PMS v O., která je pověřena vykonáváním dohledu v rámci zkušební doby podmíněného propuštění a která nám sdělila, že přestal s PMS spolupracovat a dohled neplní svůj účel. Pokud okamžitě nenaváže opět kontakt s PMS a nezačne spolupracovat, soud rozhodne o nařízení zbytku trestu z podmíněného propuštění pro neplnění podmínek dohledu. U PMS si tuto skutečnost ověříme, proto necht' ve lhůtě do 14 dnů od převzetí této výzvy začne opět s PMS spolupracovat“.*

¹² Šámal, P.; Púry, F.; Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář. I.díl.* Praha : C.H.Beck, 2004, s. 239

Současně bylo středisko PMS informováno o zaslání uvedené výzvy a požádáno o zaslání zprávy po uplynutí jednoho měsíce. Podání požadované zprávy bylo u střediska PMS po 3 měsících urgováno. Zkušební lhůta odsouzenému běžela dále a měla skončit 26.6.2007.

- Stejně postupoval předseda senátu jiného okresního soudu ve věci podmíněně propuštěného R.H. po upozornění střediska PMS, že tento s nimi přestal kontaktovat.

Dne 15.8.2003 byl dán pokyn kanceláři k odeslání přípisu podmíněně propuštěnému:

„Ve věci sp.zn. ...jste byl podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody a byl nad Vámi stanoven dohled. Dle sdělení probačního úředníka se na schůzky řádně nedostavujete, spolupráce s Vámi není moc dobrá. Dostavte se za probačním úředníkem dne 3.9.2003 za účelem zjištění dodržování podmínek podmíněného propuštění; jinak může být nařízeno veřejné zasedání a výkon zbytku trestu odnětí svobody může být nařízen“.

Výzva podmíněně propuštěnému byla předsedou senátu opakovaně odeslána dne 18.9.2003. Ze spisu bylo dále zjištěno, že vzhledem k nízkému věku odsouzeného a jeho nevyzrálé osobnosti zvýšený dohled doporučoval již ředitel věznice při podmíněném propuštění. Snaha předsedy senátu se zde minula svým účinkem a pravomocným usnesením ze dne 2.7.2004 bylo podle § 64 odst. 1 tr. zák. rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

- Výzva k řádnému plnění podmínek dohledu byla zaslána dne 7.8.2002 i podmíněně propuštěnému P.O.: *„Jak vyplývá ze zprávy probační a mediační služby ČR na výzvy a předvolání nereagujete. Důrazně Vás proto upozorňuji, že pokud ve zkušební době podmíněného odsouzení nebudete akceptovat uložená omezení a bude-li probační službou opětovně soudu sděleno, že se k nařízeným jednáním nedostavujete, bude ve věci neprodleně nařízeno veřejné zasedání za účelem rozhodnutí o výkonu zbytku trestu odnětí svobody, ze kterého jste byl podmíněně propuštěn (§ 61 odst. 1 tr.zák).*

I u tohoto podmíněně propuštěného tato výzva nebyla dostatečným varováním. Probační úřednice střediska PMS ve svých dalších zprávách opakovaně soud informuje, že podmíněně propuštěný P.O. nespolupracuje, a účel dohledu tak není naplňován. Své upozornění na možné následky soud pominul a dne 7.9.2006 ve spise vyznačil osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák.

- Na sdělení probační úřednice střediska PMS, že po první konzultaci se již nepodařilo zkontaktovat podmíněně propuštěného V.J. a na žádost o sdělení dalšího postupu, reagoval předseda senátu soudu prvního stupně, který rozhodl o podmíněném propuštění tak, že požádal okresní soud v místě bydliště V.J. o jeho předvolání, poučení o povinnosti spolupracovat při výkonu stanoveného dohledu a upozornění na možnost nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Ani zde poučení s výstrahou nesplnilo svůj účel. Za necelého půl roku rozhodl okresní soud podle § 64 odst. 1 tr. zák. o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Podle odůvodnění usnesení se V.J. ve zkušební době dopustil další trestné činnosti a nespolupracoval při výkonu dohledu.

Tento postup předsedů senátu po signalizaci probačních úředníků, že podmíněně propuštění bez závažného důvodu neplní řádně podmínky stanoveného dohledu, nebo se výkonu dohledu vyhýbají, je významnou činností v rámci jejich kontrolní povinnosti. To i přesto, že očekávaného výsledku ve zkoumaných případech většinou nebylo dosaženo. Není vždy nezbytně nutné ze strany soudů ihned přistupovat k vyvození důsledků. Pokus předsedy senátu přimět touto cestou podmíněně propuštěné k plnění podmínek dohledu, s upozorněním na možnost nařízení výkonu trestu odnětí svobody, má svůj preventivní význam i váhu a měl by být pro podmíněně propuštěné vážně míněným a většinou i posledním důrazným varováním.

Byly zjištěny i případy, že na zprávy střediska PMS a jejich žádosti o pomoc nebylo předsedou senátu reagováno. Např. ve věci podmíněně propuštěného M.B. probační úředník střediska PMS dvakrát informoval okresní soud, že nejsou plněny podmínky dohledu a žádal, aby byla učiněna „nějaká“ opatření. Na žádost ze dne 16.2.2004 nebylo předsedou senátu vůbec reagováno, na další žádost ze dne 2.6.2004 bylo středisko PMS informováno o blížícím se konci zkušební doby a bylo současně požádáno o zaslání zprávy o celém průběhu dohledu. Ve spise je vyznačen záznam o osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák. ze dne 30.6.2005.

Se signalizací, že dohled není vykonáván, probační úředníci žádali soudy i o jejich stanovisko k dalšímu průběhu jeho výkonu. Např. ve věci podmíněně propuštěného J.B. bylo střediskem PMS soudu sděleno, že dohled neprobíhá, protože tento je ve vyšetřovací vazbě v SRN a podle sdělení Národní protidrogové centrály SKPV Brno je i na území ČR podezřelý ze spáchání trestné činnosti. Současně žádali o stanovisko, zda je v jeho případě dohled automaticky ukončen. S automatickým ukončením dohledu vzetím do vazby podmíněně propuštěného nebo jeho nástupem do výkonu trestu odnětí svobody zákon nepočítá, ale jeho výkon pro středisko PMS prakticky končí, neboť podmíněně odsouzený z objektivních důvodů nemůže plnit povinnosti uvedené v ustanovení § 26b odst. 1 tr. zák. V daném případě soud na dotaz probačního úředníka sice neodpověděl, ale ihned provedl veřejné zasedání a v něm rozhodl podle § 64 odst. 1 tr. zák. o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

Vedle žádostí o součinnost probační úředníci signalizovali, i mimo stanovené termíny, příslušným okresním soudům další skutečnosti, které byly významné pro posouzení, zda uložený dohled plní svůj účel a na základě nichž bylo většinou i rozhodováno převážně o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody podle § 64 odst. 1 tr. zák. Vedle ztráty kontaktu s podmíněně propuštěnými šlo o informace o jejich dalším trestním stíhání, vzetí do vazby, podání obžaloby a odsouzení v jiné trestní věci, nebo o nástupu výkonu trestu odnětí svobody. Soudy byly žádány probačními úředníky i o pomoc při pátrání po pobytu podmíněně propuštěných. Jak bude uvedeno dále, soudy s těmito informacemi pracovaly různým způsobem již v průběhu stanovené zkušební doby nebo v rámci rozhodování podle § 64 odst. 1 tr. zák.

Dále jsme ve spisech sledovali celkový počet zpráv o průběhu výkonu dohledu, které probační úředníci středisek PMS podali soudům, které uložily dohled při podmíněném propuštění. Byly takto registrovány pouze zprávy, které byly soudům podány v písemné formě a staly se součástí spisového materiálu.

Celkový počet zpráv podaných soudům středisky PMS

Podáno zpráv PMS	Počet věcí	%
Žádná zpráva	4	4,1
1	6	6,2
2	10	10,3
3	19	19,6
4	12	12,4
5	16	16,5
6	16	16,5
7	7	7,2
8	4	4,1
9	3	3,1
C e l k e m	97	100,0

Ohledně jednotlivých podmíněně propuštěných podávali probační úředníci středisek PMS příslušným soudům během zkušební doby nejčastěji 3-6 zpráv o průběhu stanoveného dohledu (65 %). Pokud nebylo zaznamenáno podání ani jedné zprávy, šlo o případ, kdy bylo soudem opomenuto středisko PMS pověřit výkonem dohledu, nebo se na počátku běhu zkušební lhůty podmíněně propuštění dopustili další trestné činnosti, byli vzati do vazby nebo nastoupili výkon trestu odnětí svobody v jiné trestní věci, a s faktickým výkonem dohledu ani nebylo započato. Jde však jen o orientační údaje o zpravové aktivitě středisek PMS, protože jejich počet je, vedle přístupu probačních úředníků k plnění lhůt, určován především délkou stanovené zkušební doby a faktickou délkou jejího výkonu v případech jejího předčasného ukončení. Zpravovou aktivitu probačních úředníků ovlivňují i další skutečnosti na straně podmíněně propuštěných (pátrání po pobytu, vazba, nástup výkonu trestu aj.), na které se vztahuje informační povinnost podle § 26b odst. 2 tr. zák.

Soud, který rozhodl o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, sleduje soustavně i chování podmíněně propuštěného ve zkušební době, přičemž se opírá všude tam, kde to přichází v úvahu, o pomoc zájmových sdružení občanů. Výkonem kontroly nad chováním podmíněně propuštěného, kterému byla zároveň uložena přiměřená omezení, může pověřit středisko probační a mediační služby; vždy ho pověří, pokud bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění s dohledem. Při sledování, zda se podmíněně propuštěný ve zkušební době osvědčil, postupuje se obdobně podle § 64 v.k.ř. (§ 66 odst. 1, 2 Instrukce MS č.j. 505/2001-Org.).

Ve zkoumaných případech bylo vždy postupováno (až na jedno opomenutí) podle uvedeného ustanovení Kanc. Ř. a ustanovení § 330a odst. 1 a § 331 odst. 5 tr. ř. Pověřené středisko PMS bylo podle § 26a odst. 2 písm. a) tr. zák. povinno sledovat kontrolu chování pachatele, jemuž byl dohled uložen, a tím zajišťovat funkci generální a individuální prevence. Soud, který předal výkon kontroly, zpravidla neprovádí další šetření ohledně chování

odsouzeného ve zkušební době; není však vyloučeno, aby si kdykoliv některou skutečnost prověřil, pokud k takovému postupu shledá důvod. Úkony probačního úředníka by se obsahově neměly odlišovat od činnosti pověřeného pracovníka soudu v případech, kdy k předání výkonu kontroly ze strany soudu nedojde¹³.

Většina okresních soudů však při sledování chování podmíněně propuštěného ve zkušební době postupovala podle § 66 odst. 2 Instrukce MS č.j. 505/2001-Org. Toto ustanovení ukládá postupovat obdobně podle § 64 v.k.ř. Podle jeho druhého odstavce je povinen pověřený pracovník soudu, který rozhodoval v prvním stupni, vyžadovat ve lhůtách stanovených předsedou senátu (samosoudcem), nejméně jedenkrát za šest měsíců, opis Rejstříku trestů a další podklady nutné k posouzení způsobu života odsouzeného. Vyžadovat podklady může i jiný pracovník soudu - justiční čekatel, soudní tajemník, vyšší soudní úředník (§ 6 vyhl. MS ČR č. 37/1992 Sb. a § 11 zák. č. 189/1994 Sb., oba ve znění pozdějších předpisů).

U téměř 40 % podmíněně propuštěných stanovil předseda senátu lhůtu půl roku k předložení spisu PP, většinou s poznámkou „na dotazy“. V některých spisech byl kalendář lhůt předepsán až do konce zkušební doby. V těchto lhůtách byly kanceláří odesílány dotazy na chování podmíněně propuštěných. U dalších 27 % podmíněně propuštěných byly dotazy činěny 1 x za rok a ve spisech 6 podmíněně propuštěných jsme za celou dobu zkušební doby nezaznamenali ze strany soudu žádný dotaz. Ve zbývajících případech byly zprávy vyžadovány nepravidelně nebo až před rozhodnutím podle § 64 odst. 1 tr. zák. Zprávy nebyly vyžadovány rovněž v případech, kdy soudy prakticky od počátku intenzivně pátraly po pobytu podmíněně propuštěného.

V uvedených termínech soudy vždy žádaly o doplnění opisu Rejstříku trestů. Kromě toho byly zprávy o chování podmíněně propuštěných vyžadovány z místa jejich bydliště od Policie ČR (u jednoho soudu i zprávy ze systému „Stíhané osoby ve vyšetřování“) a od obecních (městských, obvodních) úřadů, jejichž sdělení se většinou omezilo pouze na informaci o přestupkovém řízení, např. „Výše jmenovaný nebyl přestupkovým oddělením Magistrátu města L. v posledních pěti letech pravomocně uznán vinným z přestupku podle zák. č. 200/1990 Sb., o přestupcích v platném znění. Jiné skutečnosti nejsou známy“. Soudy bylo zjišťováno, zda jsou podmíněně propuštění zaměstnání, jak plní pracovní povinnosti nebo zda pobírají dávky sociální podpory. Vedle těchto základních informací byly ve spisech poznatky o podmíněně propuštěných od Vězeňské služby ČR v případech jejich nového odsouzení v průběhu zkušební doby (o chování ve vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody), od okresních soudů o dalších odsouzeních, o výkonu trestu obecně prospěšných prací, o úhradě nákladů trestního řízení, od Vězeňské služby ČR o úhradě nákladů výkonu trestu, ale také např. informace o tom, že byl uhrazen dluh vůči MÚ za vyplacený příspěvek na výživu nezletilých dětí nebo o náhradě škody způsobené trestnou činností poškozené organizaci. Pokud se podmíněně propuštění ve zkušební době dopustili další trestné činnosti, byly od příslušných soudů vyžadovány trestní spisy, a opisy soudních rozhodnutí byly zakládány do PP spisů.

Tyto informace, spolu s pravidelnými zprávami středisek PMS o průběhu dohledu, plnění

¹³ Šámal, P.; Král, V.; Baxa, J.; Púry, F. *Trestní řád. Komentář II. díl*. Praha : C.H.Beck 2002, s. 1937.

přiměřených omezení a povinností a o poměrech pachatele, umožňovaly soudům v každém konkrétním případě náležitě objasnit všechny rozhodné skutečnosti důležité pro posouzení, zda se u podmíněně propuštěného již dosáhlo účelu trestu, tedy zda projevil snahu po nápravě, vedl ve zkušební době řádný život, plnil povinnosti vyplývající z dohledu a vyhověl všem uloženým podmínkám, včetně náhrady škody. Vytváří základní předpoklad pro správné a spravedlivé rozhodnutí o ukončení podmíněného propuštění s dohledem.

7.1.2. Rozhodování soudů o ukončení podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem

Způsob ukončení podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, a to i v případech vyslovení dohledu nad pachatelem (§ 63 odst. 1 tr. zák. věta druhá), je upraven v ustanovení § 64 tr. zák. Může k němu dojít jednak ještě v průběhu zkušební doby (jen přichází-li v úvahu rozhodnutí o tom, že se odsouzený neosvědčil a zbytek trestu vykoná), tak také po uplynutí zkušební doby. Podle okolností může nastat některá z těchto situací:

- a) soud rozhodne, a to popřípadě ještě během zkušební doby, že se zbytek trestu odnětí svobody vykoná, protože pachatel nevedl ve zkušební době řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám (§ 64 odst. 1 věta za středníkem),
- b) soud rozhodne poté, co záruku za dovršení nápravy podmíněně propuštěného odvolal ten, kdo ji poskytl, že podmíněně propuštění neplní své poslání a že se zbytek trestu odnětí svobody vykoná (§ 64 odst. 5),
- c) poté, co byla záruka za dovršení nápravy podmíněně propuštěného odvolána tím, kdo ji poskytl, soud rozhodne, že se podmíněně propuštění ponechává v platnosti (§ 64 odst. 5 věta za středníkem),
- d) soud po uplynutí zkušební doby vysloví, že se podmíněně propuštěný osvědčil, protože ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, přičemž se má za to, že trest byl vykonán dnem, kdy byl podmíněně propuštěn (§ 64 odst. 2),
- e) protože soud neučinil do 1 roku po uplynutí zkušební doby rozhodnutí o tom, že se zbytek trestu vykoná, nebo že se odsouzený osvědčil, aniž na tom měl odsouzený vinu, má se za to, že u podmíněně propuštěného byl trest vykonán dnem, kdy došlo k podmíněnému propuštění (§ 64 odst. 3).

Rozhodnutí podle písm. a), b), c) lze učinit už v průběhu zkušební doby, postup podle písm. d), e) je možný jen po jejím uplynutí. Důsledkem rozhodnutí uvedených pod písm. a), b) je nutnost výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Důsledkem situací uvedených pod písm. d), e) je vznik fikce, že trest byl vykonán v celé výměře, jak byl v rozsudku původně uložen¹⁴. Takto se postupuje i při rozhodování o ukončení podmíněného propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvého.

¹⁴ Šámal, P.; Púry, F.; Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář. I.díl.* Praha : C.H.Beck , 2004, s. 239.

O tom, zda se podmíněně propuštěný osvědčil nebo zda se zbytek trestu vykoná, jakož i o tom, zda se vykoná zbytek trestu anebo ponechá v platnosti podmíněné propuštění při odvolání záruky zájmovým sdružením občanů, rozhoduje podle § 333 odst. 1 tr. ř. soud, který odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody podmíněně propustil. Toto ustanovení je v poměru speciality k § 315 odst. 2 tr. ř. Rozhoduje senát nebo samosoudce usnesením z úřední povinnosti ve veřejném zasedání. Rozhodnutí, že se podmíněně propuštěný osvědčil, může se souhlasem státního zástupce učinit též předseda senátu (§ 332 odst. 1 tr. ř. věta druhá). Při rozhodování o osvědčení podmíněně propuštěného se soud opírá též o vyjádření zájmového sdružení občanů (§ 332 odst. 2 tr. ř.).

Ve shora uvedených ustanoveních je stanoven procesní postup při rozhodování o ukončení podmíněného propuštění s dohledem. Těmito procesními postupy příslušné okresní (obvodní) soudy ve sledovaných případech rozhodly o ukončení takto:

Způsob ukončení podmíněného propuštění s dohledem	Počet rozhodnutí	%
nařízen výkon zbytku trestu OS	30	30,9
rozhodnuto o osvědčení	21	21,6
osvědčen po 1 roce (fikce § 64/3 tr.ř.)	22	22,7
zkuš. doba uplynula – nerozhodnuto	7	7,2
zkuš. doba ještě nebyla ukončena	16	16,5
nezjištěno	1	1,0
C e l k e m	97	100,0

Podle uvedené tabulky bylo některým ze zmíněných způsobů ukončeno podmíněné propuštění s dohledem u 73 (75,3 %) sledovaných osob. Z toho pravomocnými usneseními soudy rozhodly u 51 (52,6 %) osob, z toho u 30 osob byl nařízen výkon zbytku trestu odnětí svobody a u 21 osob bylo rozhodnuto o jejich osvědčení ve zkušební lhůtě. U dalších 22 osob došlo k ukončení vznikem zákonné fikce, že trest byl vykonán dnem, kdy došlo k podmíněnému propuštění (§ 64 odst. 3 tr. zák.). Tři čtvrtiny ukončených věcí je dostatečný vzorek pro posouzení účinnosti tohoto zmírňovacího ustanovení u přímého výkonu trestu odnětí svobody i stanoveného dohledu. Pokud ze všech ukončených věcí bylo nutno u 41,1 % osob, u nichž byl navíc vykonáván dohled nad jejich chováním, nařídit výkon zbytku trestu odnětí svobody, potom nelze učinit jiný závěr než ten, že při jejich podmíněném propuštění byl přeceněn předpoklad, že na svobodě povedou řádný život a že se nedopustí další trestné činnosti. Tento podíl je ještě vyšší u věcí, které byly ukončeny pravomocným rozhodnutím soudu, a činí 58,8 %. Rovněž uložený dohled, jeho podmínky a stanovené výchovné programy se v těchto případech zjevně minuly svým účinkem. Probačním úředníkům tyto osoby braly kapacitu, kterou mohli věnovat jiným potřebným osobám, které by je akceptovaly a jejich pomoc ocenily.

Dalších 24 (24,7 %) sledovaných případů nebylo v době zkoumání ukončeno. Šlo o podmíněně propuštěné, u nichž ještě neskončila stanovená zkušební doba a v jejím průběhu nebyly soudy shledány podmínky pro rozhodnutí o nařízení výkonu zbytku trestu (16 osob), dále o osoby, u nichž zkušební doba již uplynula, ale nebylo ještě soudem rozhodnuto a nenastala ani zákonná fikce osvědčení (7 osob). Konečně ohledně jednoho podmíněně propuštěného jsme neměli potřebné informace.

Ve zkoumaných spisech nebyl zjištěn žádný případ uvedený shora pod písm. b) a c), tedy nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody po odvolání záruky za dovršení nápravy podmíněně propuštěného tím, kdo ji poskytl (§ 64 odst. 5 tr. zák.), nebo rozhodnutí soudu o ponechání podmíněného propuštění v platnosti po odvolání záruky za dovršení nápravy (§ 64 odst. 5 tr. zák. věta za středníkem).

U osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu s dohledem jsme zkoumali délku jimi vykonaného trestu a způsob jeho výkonu, ve vztahu k jednotlivým způsobům ukončení řízení.

Délka vykonaného trestu odnětí svobody podle jednotlivých způsobů ukončení podmíněného propuštění:

Ukončení podmíněného propuštění s dohledem	Do 1 roku		Přes 1 rok do 3 let		Přes 3 roky do 5 let		Přes 5 do 9 let		Celkem osob
	osob	%	osob	%	osob	%	osob	%	
nařízen výkon zbytku trestu	11	36,7	16	53,3	3	10,0	-	-	30
rozhodnuto o osvědčení	14	66,7	7	33,3	-	-	-	-	21
osvědčení po 1 roce (fikce)	11	50,0	11	50,0	-	-	-	-	22
Zkuš. doba uplynula-nerozhodnuto	6	85,7	1	14,3	-	-	-	-	7
zkušební doba stále trvá	2	12,5	8	50,0	3	18,8	3	18,8	16
C e l k e m	44	-	43	-	6	-	3	-	96

Podle uvedené tabulky k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody docházelo více u osob podmíněně propuštěných s dohledem, které před propuštěním vykonaly delší trest odnětí svobody a zpravidla jim byl také uložen přísnější trest. Naopak k osvědčení rozhodnutím soudů nebo vznikem zákonné fikce ve zkoumaných případech došlo častěji u podmíněně propuštěných, kteří vykonali kratší tresty odnětí svobody. Lze z toho dovodit, že požadavek příznivé prognózy budoucího chování podmíněně propuštěného splní a podmínkám zkušební doby i stanoveného dohledu spíše vyhoví osoby podmíněně propuštěné po kratším výkonu trestu odnětí svobody. Jde zpravidla o osoby, které se dopustily méně závažné trestné činnosti nebo o pachatele, kteří nebyli výrazněji narušeni (prvotrestané nebo menší recidiva).

Způsob výkonu trestu odnětí svobody podle jednotlivých způsobů ukončení podmíněného propuštění:

Ukončení podmíněného propuštění s dohledem	s dohledem		s dozorem		s ostrahou		zvl. ostraha		Celkem osob
	osob	%	osob	%	osob	%	osob	%	
nařízen výkon zbytku trestu	2	6,7	15	50,0	13	43,3	-	-	30
Rozhodnuto o osvědčení	-	-	17	81,0	4	19,0	-	-	21
osvědčení po 1 roce (fikce)	1	4,5	16	72,7	5	22,7	-	-	22
zkuš.doba uplynula - nerozhodnuto	-	-	6	85,7	1	14,3	-	-	7
zkušební doba stále trvá	-	-	7	43,8	8	50,0	1	6,3	16
C e l k e m	3	-	61	-	31	-	1	-	96

Stejný závěr jako u délky vykonaného trestu odnětí svobody lze učinit i u způsobu jeho výkonu, který je součástí ukládaného trestu. Tuto diferenciaci výkonu trestu odnětí svobody do jednotlivých typů věznic určuje kriminální minulost odsouzeného, závažnost spáchaného trestného činu a výměra uloženého trestu odnětí svobody. I při sledování tohoto kritéria platí, že k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody dochází více u podmíněně propuštěných, kteří vykonávali trest ve věznici s přísnějším režimem, tedy u pachatelů závažnější trestné činnosti a recidivistů. Podle tohoto zjištění je u nich méně pravděpodobné, že vykonaná část z uloženého trestu odnětí svobody splnila svůj výchovný účel a že při pobytu na svobodě splní všechny podmínky pro osvědčení ve zkušební době podmíněného propuštění. Naopak u osvědčených osob bylo zjištěno, že 81 % (u osvědčených fikcí 72,7 %) vykonávalo trest ve věznici s dozorem, tedy ve věznici s mírnějším režimem, a prokázalo se, že u těchto podmíněně propuštěných je větší naděje na jejich polepšení.

Dále byly ze zapůjčených spisů podrobněji zkoumány hmotně právní podmínky a procesní postupy při rozhodování soudů o nařízení výkonu zbytku trestu (písm. a) a rozhodování o osvědčení podmíněně propuštěných po uplynutí zkušební doby (písm. d). Nebyly opomenuty ani případy, kdy soudy do 1 roku po uplynutí zkušební doby neučinily žádné rozhodnutí a k osvědčení došlo ze zákona (písm. e) a případy, kde zkušební doba ještě probíhala.

Ad a) Rozhodování soudů o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody

O nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody u podmíněně propuštěných s dohledem rozhodne soud podle ustanovení § 64 odst. 1 tr. zák. věta za středníkem v případech, kdy podmíněně propuštěný nevedl ve zkušební době řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám. Takto rozhodnout může soud ještě před uplynutím zkušební doby, pokud rozhoduje po jejím ukončení, může rozhodnout jen do jednoho roku od uplynutí zkušební doby. Po uplynutí této jednorocní lhůty lze rozhodnout jen tehdy, když soud o nutnosti vykonat zbytek trestu odnětí svobody nemohl rozhodnout vinou podmíněně propuštěného. Opětovné podmíněné propuštění z výkonu téhož trestu odnětí svobody je možné po výkonu poloviny zbytku trestu a v případech uvedených v § 62 odst. 1 tr. zák. po výkonu dvou třetin zbytku trestu (§ 64 odst. 4 tr. zák.).

Možnosti soudu rozhodnout o tom, že podmíněně odsouzený, nad nímž byl vysloven dohled, vykoná uložený trest (§ 60a odst. 4 věta za středníkem tr. zák.), jsou však širší, protože s ohledem na charakter institutu podmíněného odsouzení s dohledem bude nutno za nevyhovění uloženým podmínkám považovat nejen nevedení řádného života ve zkušební době a nerespektování přiměřených omezení a povinností, včetně náhrady škody, ale rovněž situaci, jestliže pachatel se odmítl podrobit výkonu dohledu, zaviněně neplnil povinnosti vyplývající z jeho uložení nebo jinak mařil účel dohledu¹⁵. Stejně jako u citovaného podmíněného odsouzení s dohledem posuzuje soud podmínky pro nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody i u podmíněného propuštění s dohledem.

Ve zkoumaných případech místně příslušné okresní (obvodní) soudy rozhodly o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody u 30 podmíněně propuštěných, což činí 41,1 % ze všech věcí ukončených pravomocným rozhodnutím soudu nebo zákonnou fikcí. U 22 (73,3 %) podmíněně propuštěných bylo rozhodnuto ještě před uplynutím zkušební doby o tom, že zbytek trestu vykonají. Tato rozhodnutí soudy činily v průběhu celé zkušební doby, nejdříve 10 měsíců po podmíněném propuštění (zkušební doba 6 roků), ale také 23 dnů před jejím uplynutím (zkušební doba 3 roky). V dalších případech bylo o nařízení výkonu trestu pravomocně rozhodnuto:

zkušební doba byla stanovena na 3 roky - za 2 roky od podmíněného propuštění;

zkušební doba byla stanovena na 4 roky - 2x za 13 měs., za 2 roky a za 2 roky
a 3 měs.;

zkušební doba byla stanovena na 5 roků - 2x za 2 roky a 2 měs., za 2 roky a 3 měs.,
za 2 roky a 11 měs.,
za 3 roky a za 4 roky a 6 měs.;

zkušební doba byla stanovena na 6 roků - za 13 měs. a za 2 roky.

¹⁵ Šámal, P.; Púry, F.; Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář. I.díl.* Praha : C.H.Beck, 2004, s. 545-546.

Pokud tedy došlo k nařízení výkonu trestu ještě před ukončením zkušební doby, stalo se tak ve většině případů v polovině jejího běhu. Neznamená to však, že podmíněně propuštění se po celou tuto dobu chovali řádně a alespoň v tomto časovém úseku zkušební doba a dohled plnily svůj účel. Ve všech případech došlo z jejich strany k závažnému porušení daných povinností mnohem dříve a teprve po jejich signalizaci soud mohl nařídit veřejné zasedání a rozhodnout o výkonu zbytku trestu. Tak např.:

- Dne 2.4.2002 byl z výkonu trestu podmíněně propuštěn odsouzený Z.Č. Vedle zkušební doby v trvání 6 roků mu byl stanoven i dohled a povinnost neprodleně nastoupit do zaměstnání nebo se zaevidovat jako uchazeč o zaměstnání. Vykonával trest odnětí svobody v trvání 5,5 roku ve věznici s ostrahou, který mu byl uložen za trestný čin podle § 222 odst. 1 tr. zák. Již za 8 dnů po podmíněném propuštění, dne 10.4.2002, se dopustil další trestné činnosti podle § 247 odst. 1 písm. a), d) tr. zák. Dne 16.5.2002 spáchal trestný čin podle § 202 odst. 1 tr. zák. a dne 3.11.2002 další trestný čin podle § 238 odst. 1 a 2 tr. zák. Dvakrát mu byl uložen trest obecně prospěšných prací (360 a 400 hodin) a naposledy již trest odnětí svobody v trvání 6 měsíců do věznice s ostrahou.

Střediskem PMS byl vzat do evidence dne 24.5.2002 a probační úřednicí byla podána jedna zpráva dne 29.11.2002, že podmíněně propuštěný Z.Č. se 2 x nedostavil ke konzultaci (1 x omluven matkou). Výkon zbytku trestu odnětí svobody byl soudem nařízen dne 11.2.2003.

- Odsouzený M.B. byl dne 8.4.2002 podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody v celkové výši 26 měsíců (ze dvou odsouzení), který mu byl uložen za trestné činy podle § 234 odst. 1, § 235 odst. 1, § 250 odst. 1, 2 a § 248 odst. 1 tr. zák. Zkušební doba s dohledem byla stanovena na 4 roky. Krátce po propuštění dne 14.12.2002 se dopustil čtyř útoků kvalifikovaných jako jeden trestný čin podle § 247 odst. 1 a § 8 odst. 1 k § 247 odst. 1 tr. zák. Za to mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání 7 měsíců s výkonem ve věznici s ostrahou a trest zákazu pobytu na dobu 3 roků.

Soud při svém rozhodování neměl k dispozici informaci o dalším odsouzení M.B. ze dne 17.2.2003 za trestný čin spáchaný dne 13.12.2002 a posouzený podle § 251 odst. 1 písm. a) tr. zák. Trestním příkazem mu byl uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře 300 hod. Podle sdělení střediska PMS byl dne 9.5.2002 převzat do evidence, ale k žádnému kontaktu s podmíněně propuštěným nedošlo. Výkon zbytku trestu odnětí svobody byl soudem nařízen dne 15.5.2003.

- Dne 26.6.2002 byl podmíněně propuštěn odsouzený J.O., který vykonával trest odnětí svobody v trvání 11 měsíců ve věznici s dozorem, uložený za trestný čin podle § 247 odst. 1 písm. b), e), odst. 2 tr. zák. Zkušební doba s dohledem byla stanovena na dobu 4 let. Již dne 12.12.2002 a dne 4. a 19.4.2003 se opět dopustil rozsáhlé majetkové trestné činnosti kvalifikované podle § 247 odst. 1 písm. e) a § 8 odst. 1 k § 247 odst. 1 písm. e) tr. zák. a byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s dozorem a byl mu dále uložen i trest propadnutí věci.

Středisko PMS ohledně tohoto podmíněně propuštěného ve dvou podaných zprávách informuje soud, že podmínky dohledu jsou plněny. Neměli zřejmě poznatek o dalším odsouzení. Výkon zbytku trestu odnětí svobody byl soudem nařízen dne 10.11.2003.

I když nastaly skutečnosti svědčící o tom, že podmíněně propuštěný nevede řádný život nebo neplní uložené podmínky, urychlenému nařízení výkonu zbytku trestu před uplynutím zkušební doby často bránilo pátrání po jeho pobytu nebo nerespektování předvolání k veřejnému zasedání. Tak např. ve věci podmíněně propuštěného J.M., který se ve zkušební době dopustil další trestné činnosti a vyhýbal se plnění podmínek dohledu, bylo od 16.8.2005 do 28.12.2006 všemi dostupnými prostředky pátráno po jeho pobytu. Ve věci podmíněně propuštěného P.F., který byl ve zkušební době 4x pravomocně odsouzen, se soud marně pokoušel od 15.1.2003 až do 17.5.2005 nařídit veřejné zasedání k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Určitou dobu byl podmíněně propuštěný nemocen (po operaci kolena), ale i po jeho uzdravení muselo být veřejné zasedání 6 x odročováno jen proto, že se mu nepodařilo doručit předvolání.

Váhavý přístup k projednání podmínek pro nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody byl zjištěn i na straně příslušných soudů. Např. ve věci V.S., podmíněně propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody dne 10.4.2002 na zkušební dobu 3 roků s dohledem, bylo již dne 2.12.2002 probačním úředníkem soudu sděleno, že V.S. porušuje podmínky dohledu tím, že nedochází na jednání ve stanovených termínech a nehradí poškozeným škodu způsobenou trestným činem. V další zprávě ze dne 20.11.2003 je opět sdělováno, že podmíněně propuštěný se ani jednou nedostavil na středisko PMS a nyní se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců, který mu byl uložen za trestnou činnost spáchanou ve zkušební době podmíněného propuštění. Probační úředník PMS navrhol soudu rozhodnout o nařízení výkonu zbytku trestu. Dále je ve spise založen rozsudek o dalším odsouzení V.S., který byl soudu doručen již dne 9.12.2003. Teprve dne 17.3.2005, tedy přibližně jeden měsíc před uplynutím zkušební doby, bylo rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu v trvání 413 dnů.

Po uplynutí celé zkušební doby bylo o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody rozhodnuto u 8 (26,7 %) podmíněně propuštěných. Soud může učinit rozhodnutí, že se podmíněně propuštěný ve zkušební lhůtě neosvědčil a že se tedy vykoná zbytek trestu, z něhož byl podmíněně propuštěn, nejpozději do roka od uplynutí zkušební doby. Po uplynutí této doby by soud mohl učinit rozhodnutí o neosvědčení se a výkonu zbytku trestu dotyčnou osobou jen v případě, že k rozhodnutí soudu nedošlo z viny podmíněně propuštěného (R 29/1975). Při počítání doby jednoho roku od uplynutí zkušební doby se postupuje podle ustanovení § 89 odst. 15 tr. zák.

V této skupině zkoumaných případů, kde došlo k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody po uplynutí celé zkušební doby, bylo vždy rozhodnuto ve lhůtě do jednoho roku po uplynutí zkušební doby. Do 2 měs. bylo soudem rozhodnuto v jednom případě, do 3 měs. ve dvou, do 4 měs. v jednom, do 5 měs. ve třech a do 8 měs. v jednom případě.

I v těchto případech docházely příslušným soudům signály o tom, že podmíněně odsouzení nevedou řádný život nebo neplní povinnosti vyplývající z uloženého dohledu mnohem dříve, než došlo k projednání věci ve veřejném zasedání a rozhodnutí o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Např. středisko PMS již 4.11.2004 sděluje soudu, že podmíněně

propuštěný M.B. je od 1.9.2004 ve výkonu trestu odnětí svobody za další trestnou činnost a dále, že byl navíc odsouzen dalším soudem dne 23.2.2004 k trestu obecně prospěšných prací. K rozhodnutí o nařízení nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody došlo až 28.9.2005. V další věci podmíněně propuštěný L.K. dne 13.8.2004 převzal předvolání k veřejnému zasedání na den 30.8.2004, ke kterému se bez omluvy nedostavil. Bez omluvy se nedostavil ani na další předvolání a nemohl být předveden ani policií, protože nebyl k zastížení. Okresní soud proto dne 31.3.2005 vydal podle § 69 odst. 1 tr. ř. příkaz k jeho zatčení a dne 18.4.2005 byl L.K. podle § 68 odst. 1 tr. ř. z důvodu § 67 písm. a) tr. ř. vzat do vazby. Dne 1.6.2005 bylo soudem rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody s odůvodněním, že podmíněně propuštěný byl ve zkušební době pravomocně odsouzen za další trestnou činnost a byla proti němu vedena přestupková řízení.

Podnětem soudu k zahájení řízení o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody byly především zprávy příslušných středisek PMS, kde již v průběhu zkušební doby byly soudům signalizovány nedostatky v chování podmíněně propuštěných a neplnění nebo vyhýbání se dohledu. Tyto zprávy, často ve spojení s jinými poznatky, předcházely rozhodnutím soudů o nařízení výkonu zbytku trestu u 21 podmíněně propuštěných. Jako další podněty k zahájení řízení byly ze spisů zjištěny zprávy soudů, které rozhodovaly o dalších odsouzeních dvou podmíněně propuštěných v průběhu zkušební doby (zaslán i odsuzující rozsudek). U dalších dvou předseda senátu z doplněného Rejstříku trestů zjistil, že ve zkušební době došlo k odsouzení a ihned reagoval vyžádáním příslušných trestních spisů. U stejného počtu podmíněně propuštěných sdělilo příslušnému soudu okresní státní zastupitelství, že byla podána obžaloba, a Vězeňská služba ČR sdělila, že podmíněně propuštěný nastoupil výkon trestu odnětí svobody, který mu byl uložen za trestný čin spáchaný ve zkušební době. V jednom případě se podnět k projednání a rozhodnutí věci nepodařilo ze spisu zjistit.

Podmíněně propuštěný, kterému byl uložen dohled, je povinen vést ve zkušební době řádný život, respektovat přiměřená omezení a povinnosti, včetně náhrady škody, a současně je také povinen plnit podmínky dohledu. Důvodem pro nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody může proto být zaviněné nevedení řádného života nebo zaviněné porušení podmínek dohledu, případně jejich kumulace. Podle odůvodnění usnesení soudů bylo důvodem pro nařízení výkonu zbytku trestu u 26 (86,7 %) podmíněně propuštěných spáchání další trestné činnosti ve zkušební době. Ve všech případech šlo již v době rozhodování o pravomocná odsouzení rozsudky a ve dvou případech trestními příkazy. Ve věci podmíněně propuštěného J.B. bylo důvodem k nařízení výkonu zbytku trestu jeho pravomocné odsouzení rozsudkem německého soudu za jednání, které na území ČR naplňuje zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr. zák.

Důvodem nařízení výkonu zbytku trestu bylo většinou jedno pravomocné odsouzení za trestnou činnost spáchanou ve zkušební době. Dvě odsouzení byla zaznamenána u 8 a tři odsouzení u 2 podmíněně propuštěných. Tak např. Z.Č. byl dne 3.4.2002 podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody v trvání 5,5 roku, který mu byl uložen za trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 tr. zák. Zkušební doba s dohledem byla stanovena na 6 roků a současně mu bylo uloženo, aby neprodleně nastoupil do zaměstnání nebo se zaevidoval na ÚP jako uchazeč o zaměstnání. Za skutky spáchané 10.4.2002 (§ 247 odst. 1 písm. a), d) tr. zák.), 16.5.2002 (§ 202 odst. 1 tr. zák.) a 3.11.2002 (§ 238 odst. 1, 2 tr. zák.) byl pravomocně odsouzen 2 x k trestu obecně prospěšných prací (360 a 400 hod.) a nakonec k trestu odnětí svobody v trvání 6 měs. do věznice s ostrahou.

Důvod nařízení výkonu trestu spočívající v tom, že podmíněně propuštěný nevedl ve zkušební době řádný život, když se dopustil další trestné činnosti, byl často kumulován i s neplněním přiměřených povinností, zejména povinností nahradit škodu způsobenou trestnou činností nebo řádně platit běžné výživné a podle svých sil uhradit dlužné výživné. U těchto osob byly navíc i problémy s řádným plněním povinností vyplývajících z uloženého dohledu.

Zaviněné neplnění povinností vyplývajících z dohledu nebo maření jeho účelu bylo hlavním důvodem pro nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody u 4 (13,3 %) podmíněně propuštěných. Vedle tohoto důvodu bylo podle odůvodnění usnesení při rozhodování soudem přihlédnuto v jednom případě i k tomu, že podmíněně odsouzený nebyl řádně zaměstnán a ani evidován na ÚP, přestože tato povinnost mu byla uložena podle § 63 odst. 3 tr. zák., a nehradil běžné a ani dlužné výživné. Účel dohledu vyloženě mařil J.CH., který byl podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody dne 12.7.2002 na zkušební dobu 4 roků s dohledem. Ani jednou se nedostavil na středisko PMS, ignoroval předvolání na stanovené termíny a nakonec změnil místo svého pobytu tak, že nebylo známo, kde se zdržuje, a pátrání po jeho pobytu bylo bezvýsledné. Nakonec soud provedl podle § 302 tr. ř. řízení proti uprchlému a dne 15.10.2004 rozhodl o nařízení výkonu zbytku trestu.

Ze spisů bylo zjištěno, že podmíněně propuštění, u nichž došlo k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody (ve zkušební době i po jejím uplynutí), byli původně odsouzeni za skutky, právně posouzené jako trestné činy (vždy nejzávažnější trestný čin i v případě více současně vykonávaných trestů) zařazené do jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákona takto:

Hlava	Chráněný objekt	Počet	%
V.	tr.činy hrubě narušující občanské soužití	1	3,3
VI.	tr.činy proti rodině a mládeži	2	6,7
VII.	trestné činy proti životu a zdraví	2	6,7
VIII.	tr.činy proti svobodě a lidské důstojnosti	9	30,0
IX.	trestné činy proti majetku	14	46,6
	zbývající trestné činy	2	6,7
C e l k e m		30	100.0

Výkon zbytku trestu odnětí svobody byl podle uvedené tabulky nejčastěji nařízen podmíněně propuštěným, kteří vykonávali trest odnětí svobody uložený za majetkovou trestnou činnost (především krádeže podle § 247 tr. zák.). Další početnější skupinu tvořili podmíněně propuštění z výkonu trestu, který jim byl uložen za trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti (s výrazným podílem loupeží podle § 234 tr. zák.). Jejich podíly odpovídají údajům o trestné činnosti všech osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu, a nelze proto dospět k relevantním závěrům, že by charakter spáchané trestné činnosti ovlivňoval chování podmíněně propuštěných ve zkušební době nebo měl vliv na plnění podmínek stanoveného dohledu.

Procesní postup soudu při rozhodování o ukončení podmíněného propuštění s dohledem je upraven v ustanoveních § 332 a § 333 tr. ř. O osvědčení, o výkonu zbytku trestu odnětí svobody a o ponechání podmíněného propuštění v platnosti rozhoduje soud (senát nebo samosoudce) usnesením ve veřejném zasedání. Soud rozhoduje z úřední povinnosti, tedy i bez návrhu. Příslušným k rozhodnutí je soud, který odsouzeného z trestu podmíněně propustil. Při svém rozhodování se soud opírá též o vyjádření zájmového sdružení občanů, obligatorně v případech, kdy přijal záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Před rozhodnutím o výkonu zbytku trestu musí být odsouzený vyslechnut.

Ve všech sledovaných případech rozhodly o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody příslušné okresní (obvodní) soudy, které dříve rozhodovaly o podmíněném propuštění odsouzených. Rozhodováno bylo ve veřejném zasedání, k jehož konání byly, při zachování lhůty uvedené v ustanovení § 233 odst. 2 tr. ř., předvolány osoby, jejichž účast je nutná – v daném případě podmíněně propuštěný a jeho obhájce v případech nutné obhajoby. Veřejných zasedání se osobně zúčastnilo 25 podmíněně propuštěných, z toho 13 bylo k veřejnému zasedání eskortováno z vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, uloženého v jiné trestní věci. Za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 238 a § 202 odst. 2 tr. ř. bylo v nepřítomnosti konáno veřejné zasedání a nařízen výkon zbytku trestu u 5 podmíněně propuštěných. Tři podmíněně propuštění se nedostavili, přestože byli k veřejnému zasedání řádně a včas předvoláni. Podle úředního záznamu předsedkyně senátu důvodně nepovažovala za řádnou omluvu telefonické sdělení podmíněně propuštěného M.F., že se nemohl dostavit proto, že nejprve měl vlak zpoždění, a dalším vlakem, po přesunutí veřejného zasedání do odpoledních hodin, odmítl přijet. Další dva podmíněně propuštění sdělili soudu, že nechtějí být u veřejného zasedání přítomni (prostřednictvím dožádaného soudu a písemným prohlášením). Ve věci J.CH. nejprve rozhodl samosoudce usnesením podle § 302 tr. ř., že bude vedeno řízení proti uprchlému, ale o nařízení výkonu zbytku trestu bylo již rozhodnuto ve veřejném zasedání za účasti podmíněně propuštěného.

Výsledky podmíněně propuštěných byly provedeny před rozhodnutím ve veřejném zasedání nebo dožádanými soudy. Při veřejném zasedání byli dále přítomni obhájci podmíněně propuštěných v případech nutné obhajoby. Probační úředníci, kteří vykonávali dohled nad podmíněně propuštěnými, a ani další osoby nebyly u jednání soudu přítomny a ani nebyly o jeho konání vyrozuměny.

Účast státního zástupce při veřejném zasedání zásadně není nutná, nestanoví-li zákon něco jiného (§ 234 odst. 2 tr. ř.). Povinnou účast při veřejném zasedání v případě jednání o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody zákon státnímu zástupci neukládá. Je však povinností soudu státního zástupce o konání veřejného zasedání vždy vyrozumět tak, aby mohl svého práva účasti využít. Záleží tedy pouze na státním zástupci, jak vzhledem k závažnosti

projednávaného případu a možného rozhodnutí posoudí nutnost své účasti u veřejného zasedání a podání zdůvodněného závěrečného návrhu. Státní zástupci se zúčastnili 14 (46,7 %) veřejných zasedání, kde přednesli závěrečný návrh, vždy shodný s rozhodnutím soudu, tedy návrh na nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

O nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody rozhodly soudy vždy usnesením, které v případech uvedených v ustanovení § 134 odst. 3 tr. ř. neobsahovalo odůvodnění (zjednodušené usnesení), neboť státní zástupce i podmíněně propuštěný se po jeho vyhlášení vzdali práva stížnosti. Ve výrocích zkoumaných písemných vyhotovení usnesení byla zjištěna různá praxe soudů při aplikaci ustanovení § 134 odst. 1 písm. c) tr. ř., podle něhož musí být součástí výroku i uvedení všech konkrétních hmotněprávních i procesních ustanovení, jichž bylo použito. Některé soudy ve výroku usnesení uváděly pouze hmotněprávní ustanovení § 64 odst. 1 tr. zák., a jiné soudy jej doplňovaly i procesním ustanovením § 332 odst. 1 tr. ř. Použití obou ustanovení je nejen přesnější, ale odpovídá i dikci zákona.

Rozdílná praxe soudů ve výrocích usnesení byla zjištěna i ve vyznačování zbytku trestu odnětí svobody, který je podmíněně propuštěný povinen vykonat. Většina soudů ve výrocích uvádí, že podmíněně propuštěný je povinen vykonat zbytek (nebo zbytky) trestu odnětí svobody, které mu byly uloženy konkrétními rozsudky v určité výměře. V šesti výrocích usnesení byla vedle uvedených údajů uvedena i přesná výše nevykonaného zbytku trestu. Jde o postup pro soud náročnější, ale pro podmíněně propuštěného důležitý v tom, že mu poskytuje velmi důležitou informaci o přesné délce jeho dalšího pobytu ve věznici. Postup v těchto případech není zákonem přesně stanoven, výrok však musí být určitý a jasný a těmto požadavkům lépe odpovídá postup těch soudů, které ve výroku uvedly i přesnou výši nevykonaného zbytku trestu. Ve věci podmíněně propuštěného P.F. rozhodoval krajský soud o podané stížnosti a v odůvodnění usnesení, kterým rozhodl o zamítnutí stížnosti podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř., uvedl: „Okresnímu soudu je třeba vytknout, že ani ve výroku usnesení ani v jeho odůvodnění neuvedl zbytek trestu, který je odsouzený povinen vykonat, a to zbytek trestu v trvání 265 dní“. V dalších věcech, kde rozhodovaly krajské soudy, tento nedostatek výrokům usnesení již nebyl vytknut.

Pokud soud rozhoduje, že se vykoná zbytek trestu odnětí svobody, z něhož byl odsouzený podmíněně propuštěn, nerozhoduje zároveň o zařazení odsouzeného do některého ze základních typů věznic podle § 39a odst. 2 tr. zák., protože o tom již bylo rozhodnuto při uložení trestu odsuzujícím rozsudkem nebo usnesením o změně způsobu výkonu trestu podle § 324 tr. ř. Zbytek trestu odnětí svobody se tedy začne vykonávat v tom typu věznice, v němž byl odsouzený zařazen před podmíněným propuštěním (R 8/1970 a R 8/1977-II). U podmíněně propuštěných M.F. a J.K. jeden z okresních soudů nerespektoval uvedené stanovisko, když nařídil výkon zbytku trestu odnětí svobody a současně rozhodl i o způsobu jeho výkonu (oba shodně podle § 39a odst. 2 písm. c) tr. zák. zařadil do věznice s ostrahou). Na základě stížnosti podané J.K. rozhodl krajský soud o zrušení nezákonného výroku o způsobu výkonu trestu a u M.F. zůstal tento výrok v usnesení nedotčen.

V případech, kdy usnesení o nařízení výkonu zbytku trestu obsahovalo odůvodnění, jeho písemné vyhotovení většinou odpovídalo zákonným požadavkům uvedeným v ustanovení § 134 odst. 2 tr. ř. Byly v nich uvedeny skutečnosti, které byly vzaty za prokázané, důkazy o něž se skutková zjištění opírají a jejich hodnocení. Byly však zjištěny i případy, že v odůvodnění usnesení byly uvedeny a vyhodnoceny pouze některé z rozhodných skutečností, týkajících se porušení podmínek řádného života ve zkušební době (další odsouzení

ve zkušební době). Ve více případech bylo zcela pominuto hodnocení plnění podmínek stanoveného dohledu. I jeho plnění podmíněně propuštěným má vliv na konečné rozhodnutí soudu, k němuž by měl soud dospět až po vzájemném komplexním vyhodnocení plnění obou těchto kritérií. Mělo by tak být postupováno a jejich vyhodnocení v odůvodnění usnesení provedeno i přesto, že i neplnění jen jedné z podmínek může postačovat k nařízení výkonu zbytku trestu. Nevyhodnocení plnění podmínek dohledu je určitým podceněním důležitosti tohoto institutu. Tak např. v odůvodnění usnesení o nařízení výkonu zbytku trestu M.V. se uvádí, že nevedl řádný život, když ve stanovené zkušební době byl 2 x pravomocně odsouzen za majetkovou trestnou činnost. O plnění dohledu není v odůvodnění nic uvedeno, přestože probační úředník PMS opakovaně signalizoval porušování jeho podmínek (bezvýsledné zasílání výzev podmíněně propuštěnému i jeho matce, aby se dostavil ke konzultacím). Dále bylo zjištěno, že v odůvodněních usnesení nejsou uváděna všechna odsouzení za trestné činy, kterých se podmíněně propuštění ve zkušební době dopustili. Důvodem bylo jejich nevyznačení v doplněných Rejstřících trestů, z nichž však některé byly vyžádány delší dobu před rozhodnutím. Rozhodnutí pak byla dodatečně založena do PP spisů.

Proti usnesení, jímž bylo rozhodnuto, že podmíněně propuštěný vykoná zbytek trestu, je podle § 333 odst. 3 tr. ř. přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Poučení o opravném prostředku, jehož součástí je též uvedení oprávněných osob, lhůty a místa podání stížnosti, bylo se všemi náležitostmi řádně uvedeno ve všech usneseních.

Z celkového počtu 30 podmíněně propuštěných, u nichž bylo rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody, 7 využilo svého oprávnění podat stížnost proti tomuto rozhodnutí. Krajské soudy o 5 stížnostech rozhodly tak, že je jako nedůvodné podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítly. Podle odůvodnění zamítavých usnesení se soudy, které o stížnostech rozhodovaly, zcela ztotožnily s rozhodnutími soudů prvního stupně, že podmíněně propuštění ve zkušební době nevyhověli uloženým podmínkám, a nesplnili tak podmínky pro osvědčení. Stížnost podaná podmíněně propuštěným J.B. byla zamítnuta podle § 148 odst. 1 písm. b) tr. ř. jako opožděně podaná. V tomto případě poslední den zákonné lhůty k podání opravného prostředku byl třetí den ode dne vyhlášení napadeného usnesení, zde dne 31.1.2005, a stížnost byla podána až dne 3.2.2005. Jak již bylo uvedeno, stížnost podaná J.K. vedla ke zrušení napadeného usnesení podle § 149 odst. 1, 3 tr. ř. pouze v jeho vadné části o způsobu výkonu trestu. Jinak zůstalo napadené usnesení nezměněno, to znamená, že ani zde nebyly shledány pochybnosti o správnosti výroku o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

Ad d) Rozhodování soudů o osvědčení podmíněně propuštěných

Pokud podmíněně propuštěný s dohledem vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil (§ 64 odst. 1 tr. ř.). K uloženým podmínkám patří i povinnost podrobit se dohledu úředníka PMS. Vyslovil-li soud, že se podmíněně propuštěný osvědčil, má se za to, že trest byl vykonán dnem, kdy byl podmíněně propuštěn (§ 64 odst. 2 tr. zák.). Tato zákonná fikce vzniká dnem právní moci rozhodnutí o osvědčení, má zpětný účinek a má význam pro začátek lhůty pro zahlazení odsouzení (§ 69 tr. zák.), pro započítání trestu (§ 38 odst. 2 tr. zák.) a u mladistvého je jejím důsledkem, že se na něj hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 35 odst. 3 zák. č. 218/2003 Sb.). Rozhodnutí o osvědčení je možno učinit až po uplynutí celé zkušební doby.

Rozhodnutí o osvědčení podmíněně propuštěného ve zkušební době potvrzuje, že dobré chování a plnění povinností ve výkonu trestu nebylo náhodné a ani pouze účelové, ale pokračuje i po propuštění na svobodu. Tímto rozhodnutím se naplnilo očekávání soudu, který rozhodoval o podmíněném propuštění, že polepšení má trvalejší charakter. Pobytem na svobodě podmíněně propuštěný prokázal, že důvěru soudu si zasloužil a že vykonaná část trestu odnětí svobody u něj splnila svůj výchovný účel.

Soud při svém rozhodování hodnotí pouze chování podmíněně propuštěného a plnění stanovených podmínek ve zkušební době. Nelze přihlížet k okolnostem, které vznikly před zkušební dobou a ani po jejím ukončení. Povinnost soudu postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí (§ 2 odst. 5 tr. ř.), se vztahuje na celé trestní řízení, tedy i na rozhodování o tom, že se podmíněně propuštěný osvědčil. Po vyhodnocení všech rozhodných skutečností podle § 2 odst. 6 tr. ř. rozhodly místně příslušné okresní (obvodní) soudy podle § 64 odst. 1 tr. zák., za použití § 332 odst. 1 tr. ř. o osvědčení 21 podmíněně propuštěných, což je 28,8 % ze všech věcí ukončených pravomocným rozhodnutím soudu nebo zákonnou fikcí.

V souladu se zákonem bylo ve všech případech o osvědčení rozhodnuto po uplynutí celé zkušební doby a ve lhůtě do jednoho roku (§ 64 odst. 3 tr. zák.). Rozhodnutí soudu byla rozložena do časového úseku od 14 dnů do 11 měsíců po ukončení zkušební doby. Ve lhůtě do 3 měsíců bylo rozhodnuto nejvíce věcí, celkem 9, ale rozhodnutí bylo učiněno i po 7, 8 a 9 měsících. Včasné rozhodnutí o osvědčení, tedy rozhodnutí učiněné co nejdříve po uplynutí stanovené zkušební doby, má svůj výchovný význam a je důležité i pro podmíněně odsouzeného, kterého pouze po nezbytnou dobu nechává v nejistotě při očekávání rozhodnutí soudu. Na druhé straně však má být před rozhodnutím zkoumáno chování podmíněně propuštěného za celou zkušební dobu a rozhodnutí je časově limitováno včasným doručením vyžádaných zpráv o jeho chování. Nelze však považovat za správnou ani praxi soudů, které o osvědčení rozhodly krátce po uplynutí zkušební doby, ale toto rozhodnutí nebylo podloženo řádným zjištěním chování podmíněně propuštěného v její závěrečné fázi. Tak např. ve věci podmíněně propuštěného L.D. bylo sice o osvědčení rozhodnuto do 3 měsíců od uplynutí zkušební doby, ale bez závěrečného stanoviska střediska PMS a od podání poslední zprávy o průběhu dohledu uplynuly více než 4 měsíce (zkušební doba byla stanovena na 2,5 roku). V další věci L.K. bylo o osvědčení rozhodnuto za 4 měsíce po uplynutí zkušební lhůty a poslední zpráva byla střediskem PMS podána 7 měsíců před rozhodnutím soudu a pochopitelně ani nemohla obsahovat závěrečné vyhodnocení plnění podmínek dohledu.

Ve všech případech bylo o osvědčení rozhodnuto předsedou senátu (7 věcí) nebo samosoudcem (14 věcí) v neveřejném zasedání po předchozím souhlasu státního zástupce (§ 332 odst. 1 tr. ř.). Souhlas státního zástupce byl vždy iniciován soudem a byl vydán po jeho seznámení se s průběhem chování podmíněně propuštěného ve zkušební době. Udělený souhlas státního zástupce měl vždy písemnou formu. Podle shodného názoru soudu i státního zástupce podmíněně propuštění splnili podmínky pro osvědčení a následně bylo usnesením rozhodnuto, že se ve zkušební době osvědčili.

O osvědčení rozhodovaly soudy z úřední povinnosti (§ 2 odst. 4 tr. ř.). Pouze v jedné věci rozhodnutí předcházela návrh soudní tajemnice předsedovi senátu okresního soudu v R. na rozhodnutí o osvědčení podmíněně propuštěného Z.T.:

„Předkládám spis zdejšího soudu sp. zn... s návrhem na osvědčení se odsouzeného Z.T., nar..., ve zkušební době pro podmíněně propuštění, neboť ze zpráv vyžadovaných na odsouzeného nebylo zjištěno, že by proti němu bylo vedeno přestupkové řízení, dle policie i obecního úřadu z místa bydliště není proti němu žádných připomínek. Dle opisu rejstříku trestů nebyl ve zkušební době znovu odsouzen. Ze shora uvedených důvodů a dále vzhledem k tomu, že zkušební doba skončila dne 19.2.2005 navrhuji, aby bylo rozhodnuto, že se odsouzený ve zkušební době po podmíněném propuštění osvědčil“.

Soudní tajemnice v této věci byla podle § 66 odst. 2 Instrukce MS č.j. 505/2001-Org. pověřena vyžadováním zpráv nutných k posouzení života podmíněně propuštěného a po ukončení zkušební doby provedla stručné shrnutí výsledků sledování s doporučením na rozhodnutí. Za měsíc po tomto návrhu soudní tajemnice rozhodl předseda senátu o osvědčení podle § 64 odst. 1 tr. zák.

Doporučení soudu na rozhodnutí o osvědčení obsahovaly i závěrečné zprávy probačních úředníků o celém průběhu výkonu dohledu. Většinou bylo v jejich závěru konstatováno, že klient přistupoval zodpovědně k plnění všech podmínek a dohled u něho splnil svůj účel. Některé závěrečné zprávy obsahovaly přímo doporučení střediska PMS na rozhodnutí o osvědčení. Tak např. ve věci podmíněně propuštěného G.T., u něhož uplynula zkušební doba s dohledem stanovená na 4 roky, v závěru konečné zprávy probační úřednice uvádí:

„Klientovi nebyly v rámci zkušební doby soudem uloženy žádné specifické povinnosti. Ze strany PMS však bylo sledováno jeho úsilí při léčbě závislosti, neboť byl dlouhodobým uživatelem drog. Klient je již dlouhodobě v pravidelném kontaktu s Nízkoprahovým střediskem DROP IN o.p.s., kde podstupuje metadonovou substituci. Nejen dle názoru probační pracovnice, ale také dle sdělení Centra metadonové substituce je dlouhodobě stabilizován a recidiva závislosti se nezdá pravděpodobná.“

Spolupráci klienta během celého průběhu zkušební doby lze hodnotit jako vzornou. I v jeho osobním životě je patrná velká stabilita – například to, že po celou zkušební dobu pracoval u stejného zaměstnavatele, lze hodnotit nadmíru kladně.

Klient působí jako člověk, který si váží šance kterou dostal a tvrdě pracuje na tom, aby žil životem, který nebude vybočovat z obecných standardů společenských norem. Proto si dovolujeme soudu navrhnout, aby rozhodl o tom, že se shora jmenovaný ve zkušební době osvědčil“.

Dne 1.8.2006 rozhodl okresní soud v neveřejném zasedání, podle § 64 odst. 1 tr. zák., za použití § 332 odst. 1 tr. ř. tak, že podmíněně odsouzený G.T. se ve zkušební době osvědčil.

Vedle pozitivních zpráv o průběhu dohledu a doporučení na osvědčení však probační úředníci v řadě svých zpráv buď nezaujali žádné stanovisko na ukončení dohledu soudem, jejich zprávy byly neurčité („dohled byl na ucházející úrovni, výživné hradil podle svých možností...“) nebo přímo v nich bylo poukázáno i na konkrétní závady v plnění povinností vyplývajících z uloženého dohledu. Soudy však rozhodly o osvědčení i v těchto případech. Tak např. ve věci podmíněně propuštěného Z.T., kterému byla stanovena zkušební doba s dohledem na 3 roky, se v závěrečné zprávě pracovnice PMS uvádí:

„V podstatě lze konstatovat, že p. T. v posledních 6-ti měsících s probační pracovnicí nespolečně pracoval. Opakovaně zapomínal sjednané termíny a následně se z konzultací neomlouval. Při konzultacích se opakovaně vyjádřil, že nevidí smysl uloženého dohledu. Pokud se jedná o zaměstnání p.T., tak průběžně vystřídal několik míst, kde byl zaměstnán“.

brigádě, popř. pomáhal různým kamarádům a známým. Evidence na ÚP pro něj nebyla podstatná. Nemám informaci, že by ve zkušební době byl zaměstnán na pracovní smlouvu.

I přesto, že klient plnil podmínky stanoveného dohledu částečně a velmi obtížně, se domnívám, že zde nevznikla situace vedoucí k přeměně nevykonaného zbytku trestu“.

V další věci podmíněně propuštěného M.M., u kterého byla stanovena zkušební doba s dohledem na 3 roky, byl pracovníci PMS v závěrečné zprávě vyhodnocen průběh dohledu takto:

„M.M. se probačního dohledu zúčastňuje velmi nepravidelně, na schůzky musí být upomínán. Dodnes nedoložil žádný doklad o splácení nákladů trestního řízení, advokáta, či výkonu trestu odnětí svobody. K uloženému dohledu přistupuje nezodpovědně, i když s jeho podmínkami a nutností jejich dodržování byl opakovaně seznámen. Domnívám se že dohled M.M. neplní ani částečně svůj účel“.

Rozhodnutí, že se podmíněně propuštěný ve zkušební době osvědčil, může být pouze kladné, má formu usnesení (§ 119 odst. 1 tr. ř.) a jeho obsah má odpovídat ustanovení § 134 odst. 1 tr. ř. Ve výroku zkoumaných usnesení bylo vždy uvedeno zákonné ustanovení podle něhož bylo rozhodnuto o osvědčení, tedy ustanovení § 64 odst. 1 tr. zák., v některých usneseních navíc i použití ustanovení § 332 odst. 1 tr. ř. Různá byla praxe ve vyznačování konkrétních soudních rozhodnutí, z výkonu jimiž uložených trestů byli odsouzení podmíněně propuštěni. Některé soudy je ve výroci usnesení uváděly, jiné soudy se omezily pouze na výrok, že odsouzený se ve zkušební době stanovené soudem, který rozhodl o podmíněném propuštění pod č.j. ... osvědčil. Přesnější vymezení lépe odpovídá zákonným požadavkům kladeným na výrok usnesení.

Vzhledem k tomu, že o osvědčení bylo soudy rozhodováno v neveřejném zasedání, nebyly splněny podmínky uvedené v ustanovení § 134 odst. 3 tr. ř., které umožňuje vyhotovit zjednodušené usnesení neobsahující odůvodnění. Všechna zkoumaná usnesení odůvodnění obsahovala, žádné z nich však neodpovídalo požadavkům uvedeným v ustanovení § 134 odst. 2 tr. ř. Jedním ze základních principů trestního řízení je nutnost důkazní postup pečlivě a úplně popsat a také logicky a přesvědčivě odůvodnit. Usnesení o osvědčení má svá specifika spočívající v tom, že pro podmíněně propuštěného je pozitivní, bylo vydáno se souhlasem státního zástupce a není proti němu stížnost přípustná; může proto být stručnější. U tohoto usnesení není nutno rigorózně trvat na jeho obsažném a zcela vyčerpávajícím odůvodnění, ale skutečnosti, které soud při svém rozhodování vzal v úvahu, a jejich vyhodnocení by mělo odůvodnění obsahovat. Jde o významné rozhodnutí pro podmíněně propuštěného, vydané po zhodnocení jeho nezávadného chování a splnění všech stanovených podmínek, což by mělo být v odůvodnění zdůrazněno. Usnesení o osvědčení má pro podmíněně propuštěného i významné procesní důsledky, na které by měl být zde upozorněn.

Neobsahuje-li odůvodnění usnesení vydané v trestním řízení ani jednu z náležitostí stanovených v § 134 odst. 2 tr.ř., a nevyplývá-li z něho tudíž ani vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné, a právními závěry soudu na straně druhé, stává se takové rozhodnutí nepřezkoumatelným (ÚS 20/2001-n).

Ve zkoumaných případech se odůvodnění usnesení většinou omezila na strohé konstatování jedné věty, že „Výsledky provedeného šetření bylo zjištěno, že odsouzený vyhověl uloženým podmínkám a ve zkušební době vedl řádný život“. Ve čtyřech případech odůvodnění obsahovalo výčet důkazů (zprávy z místa bydliště a poznatek z RT), z jejichž obsahu soud dovodil splnění podmínek pro osvědčení. Dále jsme v odůvodněních zaznamenali vyznačení odsuzujících rozsudků s délkou uložených trestů, datum podmíněného propuštění, délku stanovené zkušební doby, konstatování, že státní zástupce vyslovil souhlas s osvědčením a poučení o vzniku zákonné fikce, že se má za to, že trest byl vykonán dnem podmíněného propuštění. Stanovený dohled a splnění jeho podmínek byly ve všech odůvodněních zcela ignorovány.

Všechna usnesení o osvědčení obsahovala poučení o opravném prostředku a ve všech případech bylo v poučení správně uvedeno, že je stížnost vyloučena. O osvědčení bylo vždy podle § 332 odst. 1 i. f. tr. ř. rozhodnuto se souhlasem státního zástupce.

Rovněž u podmíněně propuštěných z výkonu trestu s dohledem, kde bylo usnesením soudu pravomocně rozhodnuto o jejich osvědčení ve zkušební době, bylo zjišťováno, za které trestné činy byli odsouzeni a z výkonu trestu odnětí svobody podmíněně propuštění (vždy nejzávažnější trestný čin i v případě více současně vykonávaných trestů). Opět byly sledovány podle jednotlivých hlav trestního zákona:

Hlava	Chráněný objekt	počet	%
V.	Tr.činy hrubě narušující občanské soužití	1	4,8
VI.	Tr.činy proti rodině a mládeži	2	9,5
VII.	Tr.činy proti životu a zdraví	1	4,8
VIII.	tr.činy proti svobodě a lidské důstojnosti	5	23,8
IX.	tr.činy proti majetku	7	33,3
	zbývající trestné činy	5	23,8
C e l k e m		21	100,0

Stejně jako u podmíněně propuštěných, kde bylo rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu, i tito podmíněně propuštění, kteří podle rozhodnutí soudu splnili všechny podmínky zkušební doby i dohledu, nejčastěji vykonávali trest uložený za majetkovou trestnou činnost a za trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti. Výrazně nižší je však u osvědčených osob podíl této trestné činnosti. U trestných činů proti majetku je rozdíl 13,4 % a u trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti 6,2 %. Příčinu lze spatřovat především v tom, že obecně je, zejména u majetkové trestné činnosti, vyšší recidiva a v opakování trestné činnosti podmíněně propuštěným z výkonu trestu nedokáže zabránit ani zkušební doba s dohledem.

U této skupiny podmíněně propuštěných je možno na závěr konstatovat, že i přes některé dílčí závady v plnění podmínek dohledu všichni splnili podmínky pro rozhodnutí o jejich osvědčení. Další trestné činnosti spáchané ve zkušební době se dopustil pouze podmíněně propuštěný P.G., který byl pravomocným rozsudkem uznán vinným spácháním trestného činu podvodu podle § 250 odst. 1 tr.zák. a byl mu uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře 350 hodin. Skutku se dopustil tím, že podvodným způsobem vybíral finanční částky a způsobil tím ČSOB, a.s. Praha celkovou škodu ve výši 5 327,- Kč. Z odůvodnění usnesení o osvědčení nelze zjistit, jak předseda senátu tuto skutečnost vyhodnotil ve vztahu ke svému rozhodnutí.

Ad e) Vznik zákonné fikce, že trest odnětí svobody byl vykonán (§ 64 odst. 3 tr.zák.)

Vznik zákonné fikce, že trest byl vykonán, podle § 64 odst. 3 tr. zák. je možný jen za současného splnění těchto předpokladů:

- a) uplynula jak zkušební doba (nežádá se přitom, aby v ní podmíněně propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody vedl řádný život a aby případně vyhověl i dalším podmínkám, pokud mu byly podle § 63 odst. 1, 3 tr. zák. uloženy), tak i další rok po ní (opět tu nezáleží na tom, jak se odsouzený během tohoto dalšího roku choval),
- b) během dalšího roku po uplynutí zkušební doby nedošlo k rozhodnutí soudu o tom, zda se odsouzený osvědčil, či nikoli, přičemž vzniku fikce by zabránilo i rozhodnutí, které ještě nenabylo právní moci (srov. R 45/1962),
- c) na tom, že k takovému rozhodnutí nedošlo, nenese vinu odsouzený.

Účinkem této fikce pro podmíněně propuštěného je, že mu již nemůže být soudem ani dodatečně nařízeno, aby vykonal zbytek trestu odnětí svobody, z něhož byl podmíněně propuštěn. Vznik zákonné fikce má stejné důsledky jako při rozhodnutí soudu o osvědčení, že trest byl vykonán dnem, kdy byl podmíněně propuštěn (§ 64 odst. 2 tr. zák.). Na počítání zkušební doby a doby jednoho roku se užije ustanovení § 89 odst. 15¹⁶. Vznik zákonné fikce podle § 64 odst. 2 tr. zák. má praktický význam pro začátek lhůty k zahlazení odsouzení k trestu odnětí svobody a pro započítání trestu (§ 38 odst. 2 tr. zák.).

Fikce, že podmíněně odsouzený se ve zkušební době osvědčil (§ 60 odst. 2 tr. zák.) nastane, jestliže sice ve lhůtě jednoho roku od uplynutí zkušební doby učinil soud rozhodnutí o tom, zda se odsouzený ve zkušební době osvědčil, či nikoliv, avšak toto rozhodnutí bylo v řízení o opravném prostředku zrušeno; soud prvního stupně nepokračuje v řízení, uplynula-li – aniž podmíněně odsouzený na tom měl vinu – doba jednoho roku od uplynutí zkušební doby, a to ani tehdy, bylo-li rozhodnutí soudu prvního stupně zrušeno ještě před uplynutím uvedené jednorozhodnutí doby, byť soud druhého stupně po zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně tomuto soudu uložil, aby ve věci znovu jednal a rozhodl (R 6/1978 a obdobně pro podmíněně propuštění R 29/1975). Toto stanovisko se plně vztahuje i na vznik zákonné fikce u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem.

Ve zkoumaných případech bylo zákonnou fikcí, že trest odnětí svobody byl vykonán dnem uvedeným v ustanovení § 64 odst. 3 tr. zák., ukončeno řízení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody u 22 osob, tedy téměř stejný počet jako u osob osvědčených rozhodnutím soudů (21). V poměru ke všem ukončeným věcem (rozhodnutím soudů i fikcí)

¹⁶ Šámal, P.; Púry, F.; Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář. I.díl.* Praha : C.H.Beck , 2004, s. 571.

osvědčení vznikem zákonné fikce činí 30,1 %. Jde o poměrně vysoký podíl vzhledem k tomu, že ve většině zkoumaných případů byly dány podmínky pro rozhodnutí soudu a ukončení řízení ještě před vznikem zákonné fikce.

Fikce, že trest byl vykonán dnem uvedeným v tomto ustanovení, nahrazuje rozhodnutí soudu o tom, že se pachatel osvědčil, a nastává již uplynutím dalšího roku po skončení zkušební doby, aniž je třeba, aby to soud vyslovil usnesením (byť z hlediska právní jistoty a náležité evidence v Rejstříku trestů není deklaratorní usnesení v tomto smyslu zcela zbytečné)¹⁷. Usnesení o vzniku zákonné fikce nebylo ve spisech zaznamenáno; vždy však byl ve spise učiněn příslušný úřední záznam, který tuto skutečnost zcela jednoznačně deklaroval. Tento postup je v souladu s ustanovením § 64 odst. 5 Kanc. Ř.

Případy, kde k osvědčení podmíněně propuštěných došlo vznikem zákonné fikce, je možno rozdělit do několika skupin. Toto rozdělení bylo provedeno z hlediska důvodnosti a splnění zákonných podmínek pro takový postup. Základní podmínka, uplynutí doby jednoho roku od ukončení zkušební doby, byla splněna ve všech případech. Záznam o vzniku zákonné fikce byl ve spisech vyznačen ve lhůtě do 1 měsíce u 10 podmíněně propuštěných. Soudy byl běh zkušební doby, i doba jednoho roku po jejím uplynutí, řádně sledovány a v těchto a ani zřejmě ve většině dalších případů (8 x rozhodnuto do 3 měsíců) nešlo o opomenutí soudu ve věci řádně rozhodnout usnesením o osvědčení nebo o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

Do první skupiny osvědčení vznikem zákonné fikce je možno zařadit případy, kdy soudy ve lhůtě do jednoho roku nerozhodly o osvědčení, přestože pro takovéto rozhodnutí byly splněny všechny zákonné předpoklady. Přestože výsledek soudního rozhodnutí nebo vzniku zákonné fikce je v těchto případech stejný, tedy osvědčení podmíněně propuštěného, a stejné jsou v obou případech i procesní důsledky, bylo povinností soudů nevyčkávat vzniku zákonné fikce, ale rozhodnout odůvodněným usnesením. Tento postup je systematicky v trestním zákoně takto vyjádřen a je účinnější i z výchovného hlediska. Řádný život ve zkušební době i plnění dalších podmínek by mělo být vyjádřeno v rozhodnutí soudu a i pro pocit právní jistoty má být podmíněně propuštěný osvědčen co nejdříve po skončení zkušební doby.

Na základě dokladů založených v PP spisech, a po jejich řádném vyhodnocení, bylo možno dojít k závěru, že nejméně u 5 podmíněně propuštěných bylo možno ihned po uplynutí zkušební doby, v neveřejném zasedání, usnesením rozhodnout o jejich osvědčení podle § 64 odst. 1 tr. zák. U 4 podmíněně propuštěných s osvědčením souhlasil státní zástupce (§ 332 odst. 1 tr. ř.). Souhlas po přezkoumání důkazů o chování podmíněně propuštěného byl vydán na žádost soudu a krátce po uplynutí zkušební doby. Není zřejmé, proč byl spis zasílán státnímu zástupci k udělení souhlasu, když k následnému postupu a očekávanému rozhodnutí ze strany soudu nedošlo, a ten nechal lhůtu jednoho roku po skončení zkušební doby bez dalšího úkonu uplynout. Tak např.:

- Odsouzený Z.Z. byl dne 5.2.2002 podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody a zkušební doba s dohledem byla stanovena na dobu tří roků. Úřední záznam o osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák. je datován dnem 14.11.2006. Ve spise jsou založeny zprávy o chování i plnění povinností podmíněně propuštěným. Z nich bylo zjištěno, že ve zkušební době nebyl soudem odsouzen a ani projednáván pro

¹⁷ Šámal, P.; Púry, F.; Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář. I.díl.* Praha : C.H.Beck , 2004, tamtéž.

přestupek. Podle PČR v místě bydliště nebyly zjištěny k jeho osobě žádné negativní skutečnosti. MÚ sděluje, že zcela uhradil svůj dluh za vyplacený příspěvek na výživu dvou nezl. dětí a podle zprávy OS má zaplacené veškeré závazky vůči soudu, včetně zaplacení nákladů trestního řízení. Středisko PMS ve své zprávě hodnotí výkon dohledu takto:

„Klient z našeho pohledu dohledový plán splnil a měl zájem o spolupráci s PMS. Velmi pozitivní je, že se stabilizovala rodinná a sociální situace klienta. Pan Z. pracoval na své seberealizaci a ve spolupráci s probačním úředníkem dosáhl velmi dobrých výsledků. Má stále zaměstnání, stálý příjem finančních prostředků a stabilizovanou rodinnou situaci. Pokud se týká výše dluhu na výživném, sdělujeme soudu, že pan Z. tento zcela v průběhu zkušební doby uhradil. Klient se při poslední konzultaci vyjádřil, že se i nadále bude snažit plnit povinnosti uložené soudem v otázce placení výživného“.

- „Odsouzený R.B. byl dne 7.5.2002 podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu s dohledem v trvání 3 roků. Osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák. bylo vyznačeno dne 9.5.2006. Zprávy PČR a MÚ byly příznivé, podle zprávy OS byly uhrazeny náklady trestního řízení. Nebyl trestán a ani projednáván pro přestupek. Podle zprávy střediska PMS:

V uplynulém období se klient řádně dostavoval ke konzultacím na středisko Probační a mediační služby. V jednom případě se řádně a včas omluvil a inicioval náhradní termín jednání. Během schůzek informuje o své aktuální situaci, předkládá doklady o splácení finančních pohledávek souvisejících s trestnou činností“.

Do další skupiny možno zařadit případy 4 podmíněně propuštěných, u nichž důvody pro rozhodnutí o osvědčení soudy shledaly, a proto byly zaslány písemné materiály státnímu zástupci k přezkoumání a udělení souhlasu podle § 332 odst. 1 tr. ř. V těchto případech státní zástupce požadovaný souhlas neudělil a trval na projednání věci ve veřejném zasedání. Důvodem pro neudělení souhlasu byly neúplné podklady nezbytné pro posouzení věci nebo zjištěné závady v chování a v plnění podmínek dohledu podmíněně propuštěným:

- Při podmíněném propuštění byla P.B. podle § 63 odst. 3 tr. zák. stanovena povinnost ve zkušební době podle svých sil uhradit škodu vzniklou trestnou činností. Státní zástupce přípisem soudu sdělil, že nesouhlasí s osvědčením v neveřejném zasedání, když nebylo řádně doloženo uhrazení škody a ze spisového materiálu vyplývá, že P.B. byl jen velmi krátce zaměstnán a škodu ani nezačal splácet. Podle zprávy PMS měl však probační pracovníci sdělit, že uhradí polovinu škody. Státní zástupce požadoval provedení výslechu podmíněně propuštěného dožádaným soudem k náhradě škody, zda a jakým způsobem byla uhrazena. Žádost byla odeslána 8.12.2004 a dne 23.8.2005 dožádaný soud sdělil, že pochybením vyšší soudní úřednice k výslechu podmíněně propuštěného nedošlo. Dne 12.6.2005 uplynula zákonná lhůta v níž mohl soud rozhodnout, a tak nezbylo než vyznačit fikci osvědčení (16.9.2005). Urgence vyřízení dožádání nebyla ve spise zaznamenána.
- Ve věci podmíněně propuštěného J.R. bylo důvodem nesouhlasu státního zástupce nové trestní stíhání pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr. zák. a ve věci M.B. žádal státní zástupce nařízení veřejného zasedání vzhledem k obsahu zprávy střediska PMS, kde byly konstatovány závady při plnění podmínek

dohledu. V obou případech soudy žádné další šetření neprovedly, veřejné zasedání nenařídily, až došlo k uplynutí lhůty jednoho roku po zkušební době. Poté úředním záznamem u obou soudů vyznačil fikci osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák.

- S osvědčením v neveřejném zasedání státní zástupce nesouhlasil i v přípise zaslaném OS dne 31.5.2005 s odůvodněním, že na podmíněně propuštěného M.P. byla podána nová obžaloba pro trestný čin výtržnictví podle § 202 odst. 1 tr. zák. a opakovaně písemně vyjádřil svůj nesouhlas dne 4.6.2006 s odůvodněním, že nebylo zjištěno, jak bylo rozhodnuto o podané obžalobě. Okresní soud bez dalšího šetření nechal lhůtu uplynout a dne 30.6.2006 podle § 64 odst. 3 tr. zák. vyznačil osvědčení fikcí dnem 28.6.2006. V daném případě potřebu projednání věci ve veřejném zasedání vyžadovaly i střediskem PMS signalizované nedostatky při výkonu dohledu (M.P. přestal spolupracovat s PMS).

V dalším případě státní zástupce podle § 332 odst. 1 tr. ř. souhlasil s osvědčením, přestože splnění zákonných podmínek pro takovéto rozhodnutí nebylo zcela jednoznačné:

- Odsouzený P.O. byl podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody dne 27.3.2002 a zkušební doba s dohledem byla stanovena na dobu 3 roků. Již dne 24.7.2002 probační úřednice střediska PMS soudu sděluje, že P.O. se bez omluvy 2 x nedostavil ke konzultaci. V další zprávě ze dne 16.4.2004 sděluje, že pro nespolečnost probační program není plněn a v dalších zprávách ze dne 30.6., 10.7., 13.7. a 7.9.2004 opakovaně soud informuje, že P.O. se střediskem PMS nespolečnostuje a účel dohledu není naplňován. S účinkem se minula i písemná výzva soudu podmíněně propuštěnému k řádnému plnění všech podmínek dohledu a upozornění na možnost nařízení výkonu zbytku trestu. Podmíněně propuštěný byl dle sdělení MÚ projednán pro přestupek a postižen pořádkovou pokutou 1000,- Kč. PČR ve zprávě uvádí, že P.O. navštěvuje závadová prostředí, požívá alkohol a dále, že je podezřelý z krádeže mobilního telefonu.

Do další skupiny jsme zařadili případy, kdy byly signalizovány závady v chování a v plnění stanovených podmínek podmíněně propuštěnými, a soud proto podle § 332 odst. 1 tr. ř. nařídil veřejné zasedání k posouzení, zda již není nutno rozhodnout o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Takto byly soudy postupovány ohledně 4 podmíněně propuštěných, z nichž 3 byli v průběhu veřejného zasedání vyslechnuti a 1 z výkonu trestu soudu sdělil, že si nepřeje být u jednání přítomen. Ve všech případech došlo k odročení veřejných zasedání. Ve dvou případech bylo v protokolech jako důvod odročení uvedeno, že chování podmíněně propuštěného ve zkušební době bude nadále sledováno, v jednom případě byla důvodem odročení nutnost vyžádání dalších zpráv o chování podmíněně propuštěného a v dalším případě bylo jednání odročeno bez uvedení konkrétního důvodu. Chování podmíněně propuštěných bylo nadále sledováno a po uplynutí zkušební doby pak bylo ve spisech vyznačeno osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák.

Za účelem sledování dalšího chování bylo odročeno i veřejné zasedání ohledně podmíněně propuštěného V.B., který v době jeho konání byl již dvakrát pravomocně odsouzen za trestnou činnost spáchanou ve zkušební době. Za dva trestné činy loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. byl mu uložen souhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 3,5 roku do věznice s ostrahou. Současně byl zrušen výrok o úhrnném nepodmíněném trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců, s výkonem ve věznici s ostrahou, který mu byl uložen za trestné činy podvodu podle

§ 250 odst. 1 tr. zák., úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. a maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) tr. zák., spáchané rovněž ve zkušební době.

Soud je v každém konkrétním případě při rozhodování o nařizení výkonu zbytku trestu, z něhož byl odsouzený podmíněně propuštěn, povinen po náležitém objasnění všech skutečností rozhodných pro posouzení jeho způsobu života a stavu převýchovy pečlivě zvážit účel trestu. Skutečnost, že byl odsouzený ve zkušební době znovu odsouzen pro trestný čin, nelze mechanicky posuzovat za důvod pro nařizení výkonu zbytku trestu. Pokud však za trestný čin spáchaný ve zkušební době byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody a závažnost činu nebo jeho okolností svědčí o tom, že podmíněně propuštěný se nechce napravit a vést řádný život, je povinností soudů neprodleně (dříve než si pachatel odpyká trest nově uložený) rozhodnout o výkonu zbytku trestu, z něhož byl podmíněně propuštěn (R 15/1964, dále i R 53/1961 a R 6/1966).

Za určitých okolností tedy ani odsouzení pro trestný čin spáchaný ve zkušební době nevylučuje ještě závěr, že podmíněně propuštěný vedl řádný život. Nutno zkoumat celý život odsouzeného a po celou zkušební dobu¹⁸.

U shora uvedeného podmíněně propuštěného V.B. nejen dvě pravomocná odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za skutky spáchané ve zkušební době, ale i další jeho chování ve zkušební době zpochybňují závěr soudu, že v době konání veřejného zasedání ještě nebyly splněny podmínky pro rozhodnutí o nařizení výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Šlo o speciálního recidivistu, vícekrát soudně trestaného, který se trestné činnosti (první loupeže) dopustil za necelý měsíc po podmíněném propuštění. Až do vzetí do vazby se vyhýbal plnění podmínek dohledu a na opakovaná pozvání se bez omluvy ani jednou nedostavil ke konzultaci na středisko PMS. Navíc soud ani neměl dále co sledovat, když podmíněně propuštěný vykonával trest odnětí svobody. Podmínkou osvědčení je vedení řádného života a plnění stanovených podmínek na svobodě, a stejně tak plnění podmínek dohledu je podle zákona možné jen v tom případě, že podmíněně propuštěný žije v podmínkách obvyklého občanského života. Ve výkonu trestu oba instituty nejsou vykonatelné, a nelze zde ani dosáhnout naplnění jejich účelu.

I když se pro vznik zákonné fikce nežadá, aby podmíněně propuštěný ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, měl by soud, za předpokladu, že dosud neuplynula doba jednoho roku od konce zkušební doby, na signalizaci zjištěných závad reagovat. Pokud jsou závady vážnějšího charakteru, projednáním věci ve veřejném zasedání.

Oproti shora uvedeným případům, kde bylo soudy veřejné zasedání provedeno a odročeno, byly ve zkoumaných spisech zjištěny i takové případy, kde soudy na negativní poznatky vůbec nereagovaly, veřejné zasedání nenařídily a neučinily ani jiné opatření, nechaly lhůty proběhnout a věc ukončily vyznačením fikce podle § 64 odst. 3 tr. zák. Tak např. soud nereagoval na zjištění, že podmíněně propuštěný A.B. byl ve zkušební době 2 x odsouzen za krádež a další trestnou činnost k trestu obecně prospěšných prací ve výměře 200 hodin a k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců na zkušební dobu 18 měsíců. Podle zprávy PČR bylo navíc proti A.B. vedeno přestupkové řízení pro přestupky podle § 22 odst. 1 písm. f) a § 30 odst. 1 zák. č. 200/1990 Sb.

Nakonec byly zjištěny mezi případy ukončenými vyznačením zákonné fikce i takové, kde

¹⁸ Šámal, P.; Púry, F.; Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář. I.díl.* Praha : C.H.Beck , 2004, s. 569.

nejenže nebyly splněny podmínky řádného života a plnění podmínek dohledu, ale kde lze mít pochybnosti o tom, zda vůbec došlo ke splnění i další zákonné podmínky pro postup podle § 64 odst. 3 tr. zák., že na tom, že k rozhodnutí soudu nedošlo, nenese vinu podmíněně propuštěný. Zavínil-li podmíněně propuštěný, že soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nemohl rozhodnout, mohou nastat účinky zákonné fikce jen na základě rozhodnutí soudu o osvědčení podle § 64 odst. 2 tr. zák., a pokud podmínky pro osvědčení nesplnil, je možno rozhodnout o nařízení výkonu zbytku trestu až do konce promlčecí doby uvedené v ustanovení § 68 tr. zák.

Pachatel zavínil, že soud do jednoho roku nerozhodl o tom, zda se osvědčil či nikoli, zejména tím, že často měnil pobyt, aniž změnu pobytu příslušným orgánům oznamoval, takže soud nemohl v dané lhůtě vykonat šetření o jeho chování na všech místech, kde měl pachatel pobyt, a dále tím, že byl opětovně stíhán pro trestný čin, který měl spáchat ve zkušební době (srov. obdobně R 7/1987 a NS 3/2001-T 77). Samotná skutečnost, že se odsouzený zdržuje v cizině nebo se nachází ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody v jiné trestní věci, ještě nezakládá jeho vinu na tom, že soud do roka od uplynutí zkušební doby nerozhodl o osvědčení (srov. obdobně R 28/1987 a R 9/1989)¹⁹.

Ve zkoumaných PP spisech byly zaznamenány nejméně 4 případy, kde byly shromážděny informace, které zpochybňují závěr, že k rozhodnutí soudu ve lhůtě do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nedošlo bez zavinění podmíněně propuštěného:

- Z výkonu trestu odnětí svobody byl I.P. podmíněně propuštěn dne 6.8.2002. Zkušební doba za současného vyslovení dohledu byla stanovena na 3 roky. Podle zprávy střediska PMS se ke konzultacím dostavil pouze ve dnech 10.3. a 25.3.2004. Další pozvání a výzvy ignoroval, s probačním úředníkem nespolupracoval a dle vyjádření pošty se měl odstěhovat bez udání adresy. Změnu pobytu neoznámil probační úřednici a ani soudu, na jehož výzvy nereagoval. Okresní soud dne 27.1.2005 podle § 69 odst. 1 tr. zák. vydal příkaz k jeho zatčení, neboť byl dán důvod vazby ve smyslu ustanovení § 67 písm. a) tr. ř. V jeho odůvodnění se uvádí:

„Obviněnému se nepodařilo dostupnými prostředky doručit žádnou písemnost adresovanou do vlastních rukou, a to ani prostřednictvím PČR, obsílky určené do vlastních rukou si obviněný nevyzvedává, na výzvy soudu ani předvolání nereaguje, změnu adresy místa svého pobytu neoznámil. Ze zprávy Centrální evidence obyvatel, ani ze sdělení příslušných úřadů nebyla zjištěna jiná adresa místa bydliště jmenovaného, ze zprávy Vězeňské služby ČR bylo zjištěno, že obviněný v současné době není ve výkonu trestu nebo ve vazbě ve věznici na území ČR, jinou adresu místa pobytu obviněného se soudu nepodařilo dostupnými prostředky zjistit, a to ani prostřednictvím šetření PČR. S ohledem na tyto skutečnosti, když není známo místo jeho současného pobytu v ČR a jsou tedy dány důvody vazby ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu, když je dostatečně odůvodněna obava, že se obviněný skrývá, aby se trestnímu stíhání vyhnul, bylo rozhodnuto o vydání tohoto příkazu k zatčení“.

¹⁹ Šámal, P.; Púry, F.; Rizman, S. *Trestní zákon. Komentář. I.díl.* Praha : C.H.Beck , 2004, s. 571.

Po uplynutí zkušební lhůty byl dne 20.9.2005 příkaz k zatčení odvolán a vyžádány zprávy o pověsti a doplnění RT. Pobyt podmíněně propuštěného byl nadále neznámý a dne 14.11.2006 byl ve spise učiněn úřední záznam o osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák.

- Zkušební doba na 3 roky s dohledem a povinnost zdržet se ve zkušební době nadměrného požívání alkoholických nápojů byla stanovena V.S., který byl z výkonu trestu podmíněně propuštěn dne 11.1.2002. Podle zpráv střediska PMS se V.S. dostavil pouze k první konzultaci dne 11.2.2002, dále již přestal docházet a jeho pobyt nebyl znám. Po jeho pobytu bylo pátráno opakovanými dotazy na MV ČR, centrální evidenci obyvatel (19.3., 30.7., 29.12.2003, 30.3., 25.5., 7.9.2004, 4.4. a 15.12.2005) a žádostmi o šetření v ústřední evidenci vězňů (ve stejných termínech). Bývalá manželka E.S. soudu sdělila, že místo pobytu podmíněně propuštěného jí není známo a že od 5.8.1998 ani jednou nepřispěl na výživu nezl. syna, přestože má soudem stanovenou povinnost ve výši 900,- Kč. Úředním záznamem bylo dne 2.2.2006 vyznačeno osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. zák.
- Stejně tak bylo dne 16.3.2006 vyznačeno osvědčení vznikem zákonné fikce u podmíněně propuštěného P.P., opět po marném pátrání po jeho pobytu. U něj bylo navíc z RT zjištěno, že byl ve zkušební době 3 x pravomocně odsouzen (v r. 2003 a 2x v r. 2004), vždy pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 a 3 tr. zák. Byl mu uložen trest obecně prospěšných prací v trvání 300 hodin a 2x nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 10 měs. a 1 roku, s výkonem vždy ve věznici s ostrahou.
- Osvědčen podle § 64 odst. 3 tr. zák. byl i podmíněně propuštěný K.N. Podle zprávy střediska PMS byl pozván na konzultaci na dvě uvedené adresy. Obě zásilky se vrátily s označením „odstěhoval se bez udání adresy“ a ani později se jej nepodařilo zkontaktovat. Rozsáhlé pátrání po jeho pobytu bylo bezvýsledné.

Jiné řešení zvolil okresní soud v K., který usnesením podle § 302 tr. ř. rozhodl, že se nadále povede řízení proti podmíněně propuštěnému J.CH. jako řízení proti uprchlému. V odůvodnění usnesení pak bylo uvedeno:

„Následně bylo zjištěno, že odsouzený se na adrese, kterou uvedl jako místo svého pobytu nezdržuje, soudu není známa žádná jiná adresa, odsouzený s Probační a mediační službou přestal spolupracovat a k výkonu dohledu se nedostavil, místo, kde se zdržuje není známo. Soud zjišťoval shora uvedený údaj za pomoci Police České republiky i za pomoci orgánů státní správy a samosprávy, avšak bezvýsledně. Dohled nadále není vykonáván, odsouzený se nachází neznámo kde, je však zřejmé, že uprchl, že se vyhýbá trestnímu řízení tak, že se skrývá. Je tedy na místě zahájit proti němu řízení proti uprchlému“.

Podmíněně propuštěnému byl ustanoven obhájce JUDr. J.J. a za jeho přítomnosti se dne 15.10.2004 konalo veřejné zasedání a bylo rozhodnuto, že podle § 64 odst. 1 tr. zák. se J.CH. neosvědčil a vykoná zbytek trestu odnětí svobody. Vzhledem k tomu, že podmíněně propuštěný již dne 14.3.2005 na předvolání nastoupil výkon trestu odnětí svobody, nelze dospět k zcela jednoznačnému závěru, že po celou dobu byly splněny podmínky pro řízení proti uprchlému spočívající v tom, že se skrýval, a bránil tak svému dopadení a provedení řízení.

Za správný nelze označit postup soudů, které vyznačením fikce osvědčení podle § 64 odst. 3 tr. ř. ukončí řízení o podmíněném propuštění s dohledem u osob, které nevedou řádný život a dlouhodobě zcela ignorují uložené povinnosti i povinnosti vyplývající z uloženého dohledu. Skutečnost, že podmíněně propuštění měnili místo svého pobytu, aniž změny oznamovali příslušným orgánům, takže soudy nemohly provést potřebná šetření a ve stanovené lhůtě rozhodnout, zcela jednoznačně svědčí pro závěr, že se tak stalo jejich zaviněním. V těchto případech bylo možno dále pátrat po jejich pobytu až do uplynutí promlčecí doby (§ 68 tr. zák.), která zde byla konečným časovým limitem pro rozhodnutí. Stejně mělo být postupováno i v případě, kde soud provedl řízení proti uprchlému, i když zde bylo rozhodnuto zcela důvodně o nařízení výkonu zbytku trestu.

Podmíněně propuštění, u nichž řízení bylo ukončeno vyznačením zákonné fikce podle § 64 odst. 3 tr. zák., byli v původním řízení pravomocně odsouzeni za tyto trestné činy (podle hlav za nejzávažnější trestný čin):

Hlava	Chráněný objekt	Počet	%
V.	tr.činy hrubě narušující občanské soužití	1	4,5
VI.	tr.činy proti rodině a mládeži	3	13,6
VII.	tr.činy proti životu a zdraví	0	0
VIII.	tr.činy proti svobodě a lidské důstojnosti	6	27,3
IX.	tr.činy proti majetku	9	40,9
	Zbývající trestné činy	3	13,6
C e l k e m		22	100,0

Z ukončených věcí je u této skupiny osvědčených vznikem zákonné fikce opět vysoký počet osob v původním řízení odsouzených za majetkové trestné činy a za trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti. U obou skupin trestných činů napadajících tyto druhové objekty je podíl odsouzených uprostřed mezi případy ukončenými rozhodnutím soudu o osvědčení, kde je podíl u obou hlav nejnižší, a případy, kde bylo soudy rozhodnuto o výkonu zbytku trestu odnětí svobody, kde je jejich podíl nejvyšší.

O rozhodnutí podle § 332 odst. 1 tr. ř. vyrozumí neodkladně pracovník soudu, který rozhodl o podmíněném propuštění v prvním stupni Rejstřík trestů, zájmové sdružení občanů, pokud soud přijal jeho záruku, a soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni (§ 66 odst. 5 Kanc. Ř.). Stejně je nutno postupovat i v případě, že k osvědčení došlo vyznačením zákonné fikce podle ustanovení § 64 odst. 3 tr. zák. Tuto povinnost pověřeni pracovníci soudů ve všech sledovaných věcech řádně splnili a často nad její rámec jsme zaznamenali i pokyn soudce kanceláři k vyrozumění Okresního státního zastupitelství a střediska PMS, které v dané věci vykonávalo stanovený dohled. Vyrozumění středisek PMS o ukončení dohledu některým z uvedených způsobů však není pravidlem a byly ve spisech PP zaznamenány i žádosti probačních úředníků o sdělení výsledku. Jde o požadavek zcela důvodný a povinnost vyrozumění střediska PMS ze strany soudu by měla být upravena obdobně jako v ustanovení § 99 odst. 15 Kanc. Ř., kde je stanovena povinnost podávat zprávy

o výsledku trestního stíhání takto: „Středisku probační a mediační služby, které ve věci provádělo úkony, se zašle opis rozsudku nebo jiného rozhodnutí, jímž řízení končí. Rozhodoval-li ve věci odvolací soud, zašle jeho rozhodnutí soud prvního stupně“.

V době zkoumání trestních spisů bylo 23 případů neukončeno, z toho u 16 podmíněně propuštěných ještě neuplynula stanovená zkušební doba (v jejím průběhu nebylo rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody), u 7 zkušební doba sice uplynula, ale soud zatím nerozhodl a ani úředním záznamem nevyznačil vznik zákonné fikce. Jde o případy, kdy podmíněně propuštění většinou uspokojivě plnili své povinnosti vyplývající ze stanovené zkušební doby a stanoveného dohledu, takže nebylo nutno již v průběhu zkušební doby rozhodovat o případném nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody.

I u věcí dosud neukončených však byly zjištěny ojedinělé případy, kdy soudy signalizované závady v chování podmíněně propuštěných vyžadovaly jejich rychlé řešení domluvou, vyslovením výstrahy nebo i nařízením veřejného zasedání k případnému rozhodnutí. Na tyto signály soudy přiměřeným způsobem vůbec nereagovaly, např. ve věci.:

- Odsouzeného P.V., který byl z výkonu trestu podmíněně propuštěn dne 7.10.2002 a zkušební doba s dohledem byla stanovena na 7 roků. Příslušné středisko PMS bylo pověřeno výkonem probační činnosti až dne 13.1.2005 a dne 18.2.2005 soud sděluje, že P.V. ukončil pracovní poměr, současné místo pobytu se nepodařilo zjistit, a proto žádá soud o součinnost. Dne 19.10.2006 středisko PMS opět soudu sděluje, že výkon dohledu je problémový, konzultace neprobíhají, P.V. pozvánky nepřebírá a neprojevuje zájem být v kontaktu s pracovníky PMS. V závěru zprávy se uvádí: *“Žádáme Vás o součinnost ve věci pana V., případně stanovení dalších kroků, které by měla PMS v Ch. učinit. Do podání zprávy o tom, jako kroky mají být z naší strany učiněny, případně jaké kroky učinil Okresní soud v K., bude naše středisko nečinné“*. Ze strany soudu nebylo na tyto skutečnosti vůbec reagováno.
- Ve věci R.T., který byl z výkonu trestu odnětí svobody podmíněně propuštěn dne 27.3.2002 a zkušební doba byla stanovena na 6 roků s dohledem, středisko PMS přípisem ze dne 28.7.2003 sděluje, že R.T. byl vyřazen z jejich evidence, neboť je stíhán pro rozsáhlou trestnou činnost a dne 15.3.2003 byl vzat do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. c) tr. ř. Písemný slib ani nabízená záruka za vazbu nebyly soudem přijaty. Ze spisu nebylo zjištěno, zda a jak s touto informací bylo soudem dále pracováno. Nebylo zjišťováno, zda došlo k dalšímu pravomocnému odsouzení R.T., a ani nebylo nařízeno veřejné zasedání.

V dalších neukončených věcech, kde byly zjištěny závady v chování podmíněně propuštěných a neplnění podmínek dohledu, soudy již na zjištěné skutečnosti přiměřeně reagovaly. Ve dvou věcech bylo nařízeno veřejné zasedání a v obou případech bylo shodně odročeno za účelem prověření výkonu trestu obecně prospěšných prací, který byl uložen v dalších trestních věcech. Jeden podmíněně propuštěný byl soudem písemně vyzván, aby do 14 dnů od převzetí výzvy navázal spolupráci s probační úřednicí střediska PMS a současně byl upozorněn na možnost nařízení výkonu zbytku trestu.

7.2. Spolupráce odsouzených osob s PMS z pohledu probačních úředníků

Nedílnou součástí našeho výzkumného šetření byla detailní analýza zpráv probačních úředníků o průběhu dohledu (k dispozici jsme měli 415 zpráv o 97 klientech). V těchto dokumentech jsme se přitom soustředili jak na údaje, vztahující se k samotnému plnění podmínek dohledu (tedy dodržování termínů schůzek s probačním úředníkem, splácení pohledávek apod.), tak na informace o celkové situaci, v níž se daný jedinec ve zkušební době nacházel (například z hlediska zaměstnání či bydlení). Zatímco v předcházející části této kapitoly byly dané zprávy využity při analýze rozhodovací činnosti soudů, nyní se pokusíme shrnout zbylá zjištění, která mají podle našeho názoru rovněž svou nespornou kriminologickou relevanci. Vzhledem k tomu, že jde do značné míry o údaje kvalitativního charakteru, u nichž je jakékoli zobecňování poměrně problematické (individuální situace každého z klientů byla v zásadě jedinečná), doplníme tuto kapitolu pro lepší ilustraci několika stručnými kasuistikami.

Jak bylo konstatováno výše, jednou z nejčastějších otázek, které bývají v kriminologické literatuře v souvislosti s podmíněným propuštěním diskutovány, je uplatnění odsouzených na trhu práce. Obecně se totiž předpokládá, že stálé a vyhovující zaměstnání zajistí propuštěnému nejen legální zdroj příjmů, ale současně se stane i pozitivním faktorem z hlediska vhodné strukturace času (jinými slovy, na nejrůznější nezákonné aktivity má pracující člověk času mnohem méně, než osoba nezaměstnaná). Svůj význam tu pochopitelně mohou mít také nově navázané vztahy ke kolegům a spolupracovníkům, o nichž se dá do jisté míry uvažovat jako o pozitivních sociálních vazbách, které mohou nahradit dřívější vazby na kriminálně či jinak závadové osoby. Na místě je poznámka, že tento teoretický koncept nalézá v justiční praxi poměrně zřetelný odraz. Týká se to ostatně již samotné rozhodovací činnosti soudů, neboť nahlédneme-li do zápisů z veřejných zasedání k podmíněnému propuštění, vcelku nemalá část odsouzených se v jejich rámci snaží předložit příslib potenciálních zaměstnavatelů, že jim v případě kladného vyřízení žádosti nabídnou pracovní uplatnění. Velkou pozornost této otázce pak již tradičně věnují probační služby, a to jak v rámci samotného výkonu dohledu, tak v souvislosti s případným působením v době před samotným propuštěním klienta z vězení.

Je rozhodně potěšitelné, že výrazné aktivity projevuje v této oblasti i Probační a mediační služba ČR, a to včetně výše zmiňované činnosti před samotným rozhodnutím soudu. V jejím rámci je úkolem probačních úředníků nejen příprava relevantních a kvalifikovaných podkladů pro možnost podmíněného propuštění s dohledem, ale rovněž hledání vhodných opatření, která budou minimalizovat rizika opakování trestné činnosti, a naopak přispějí ke zvýšení šance na integraci odsouzeného zpět do společnosti²⁰. Značný prostor se tu nepochybně nabízí pro spolupráci PMS s dalšími institucemi, zejména pak se sociálním pracovníkem, působícím ve vězení, a obdobně se sociálním kurátorem - koordinátorem sociální péče o občany společensky nepřizpůsobené, který své služby nabízí v místě klientova bydliště. Za zmínku stojí, že právě na problematiku uplatnění propuštěných osob na trhu práce se zaměřuje několik dílčích projektů, v nichž PMS v posledních letech působí jako partnerská organizace (například projekt ZZ – Získej zaměstnání či projekt Šance – Equal)²¹.

²⁰ Viz. metodický standard k součinnosti mezi Vězeňskou službou České republiky a PMS ČR v oblasti zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu o možném podmíněném propuštění s dohledem z roku 2003.

²¹ Více viz. internetové stránky PMS ČR www.pmscr.cz

Co se našeho výzkumného souboru týče, probační úředníci dle dostupných informací působili v době před propuštěním u deseti odsouzených (tedy u 10,3 % z celkového počtu námi sledovaných osob), v jednom případě však zpráva soudní pomoci ve spise i přes poznámky o spolupráci odsouzeného s PMS nebyla. Ve zbylých devíti případech, kde jsme do příslušných zpráv nahlédnout mohli, byla otázka budoucího zaměstnání, případně jiných možností, jak budou zajištěny legální příjmy, řešena vždy. Reálný příslib práce získalo celkem pět odsouzených, třikrát při tom spoléhali na pomoc rodiny (jednalo se o příslib sourozence nebo rodiče, že je po propuštění zaměstnají ve své firmě). Ostatní případy již byly poněkud specifické. V jednom z nich odsouzený předpokládal, že po propuštění získá invalidní důchod (i zde nicméně byla zmíněna možnost, že bude na částečný úvazek zaměstnán), v dalším se před případným nástupem do zaměstnání musel dotýčný nejprve podrobit ústavní ochranné léčbě sexuologické. U jednoho odsouzeného PMS pro změnu řešila skutečnost, že úspěšnému nalezení vhodného zaměstnání brání nedokončené vzdělání klienta. Jako řešení se zde jevilo jeho zařazení do rekvalifikačního kurzu, neboť základní ekonomickou podporu pro počátek zkušební doby přislíbila jeho matka (odsouzený navíc sliboval, že si najde práci formou brigády). Probační úředník proto nástup do uvedeného kurzu na příslušném úřadu práce předjednal (tento případ viz. kasuistika č. 5 v dalším textu). U posledního z klientů pak byl jako priorita stanoven úkol dokončit školu (střední odborné učiliště), přičemž i zde PMS ověřila, že klient má v rodině pro takový cíl vytvořeno patřičné sociální i ekonomické zázemí.

Jak dokládá následující kontingenční tabulka, činnost probačního pracovníka před samotným propuštěním měla zjevný vliv na to, zda u veřejného zasedání byl, či naopak nebyl příslib práce předložen. Uvážíme-li, že celkem soud takovou záruku obdržel od 27 odsouzených (tedy zhruba u 28 % ze sledovaného souboru), nelze přehlédnout, že podíl takových osob byl ve skupině, kde PMS již před propuštěním působil, znatelně vyšší (50 %, oproti 25,3 %). Toto zjištění považujeme za důležité, byť statistickou signifikanci uvedených rozdílů není možné prokázat.

Předložení záruky práce podle činnosti PMS před propuštěním (odsouzení v %)

Předložení záruky práce	Působení PMS před propuštěním	
	Ano	Ne
Ano	50,0	25,3
Ne	50,0	74,7
Celkem	100,0	100,0

V obecné rovině se pochopitelně nabízí otázka, zda působení PMS před samotným propuštěním hrálo významnou roli v tom, zda se klient posléze ve zkušební době osvědčil, či nikoli. Statistickou analýzu, která by takovou souvislost mohla odhalit, však bohužel znemožňovala skutečnost, že u čtyř klientů, kde byl probační úředník před propuštěním činný, soud o osvědčení dosud nerozhodl, a to i přes to, že zkušební doba již uběhla. Omezíme se proto pouze na konstatování, že ze zbývajících šesti klientů, kde PMS před propuštěním působil, se jeden osvědčil, u tří byl nařízen výkon zbytku trestu a u dvou zkušební doba stále trvá.

S ohledem na výše diskutované přísliby budoucích zaměstnavatelů je bezesporu velmi podstatné také zjištění, zda odsouzení, kteří je u veřejného zasedání předložili, po svém podmíněném propuštění opravdu do práce nastoupili. Odpověď zčásti dává následující tabulka, přičemž je nutno upozornit, že zohledňuje informace pouze o osobách, u nichž jsme potřebné údaje ze zpráv PMS měli k dispozici (v tomto případě celkem 65 osob).

Situace klienta po propuštění z hlediska předchozího předložení příslibu budoucí práce u veřejného zasedání (odsouzení v %)

Předložení záruky práce	Situace odsouzeného po podmíněném propuštění			
	Nastoupil do práce*	Zaregistroval se na ÚP	Bez legálních příjmů	Celkem
Ano	47,6	47,6	4,8	100,0
Ne	27,3	72,7	0,0	100,0

* Týká se jedinců, kteří dle zpráv PMS po svém propuštění nastoupili do jakéhokoli zaměstnání (nebylo možno zjišťovat, zda šlo skutečně o práci, zmiňovanou v příslibu budoucího zaměstnavatele).

Ukázalo se, že z osob, které příslib budoucího zaměstnavatele u veřejného zasedání předložily, nastoupila po propuštění do práce jen necelá polovina, neboť stejný počet se jich na místo toho nechal zaregistrovat na úřadu práce. Charakter získaných informací pochopitelně nedovoluje posoudit, zda se u klientů, kteří do zaměstnání nenastoupili, jednalo o čistě formální a účelový postup, jímž chtěli soud přimět k rozhodnutí ve svůj prospěch, či zda se podmínky, za nichž jim potenciální zaměstnavatel práci přislíbil, v době bezprostředně před propuštěním či krátce po něm změnil. Troufáme si nicméně podotknout, že uvedený poměr je přinejmenším zarážející. Na druhou stranu by však bylo chybou přehlédnout, že podíl odsouzených, kteří po svém propuštění do zaměstnání nastoupili, byl ve zmíněné skupině i tak výrazně vyšší než mezi odsouzenými, kteří si práci obdobným způsobem nepředjednali.

Úřad práce je každopádně institucí, na níž se ve zkušební době alespoň jednou obrátila drtivá většina osob z našeho výzkumného souboru. Taková charakteristika neplatila pouze o 16 % odsouzených, kteří byli po celou zkušební dobu zaměstnáni. U zbylých odsouzených byl ve zprávách PMS o průběhu dohledu úřad práce zmiňován. Kontakt s ním však probíhal u různých klientů různým způsobem. Shrneme-li příslušné zprávy probačních úředníků, je možno prohlásit, že z této skupiny odsouzených, o nichž jsme měli v daném směru dostatečné informace (celkem 49 osob):

- 0,8 4% bylo na úřadu práce registrováno jen velmi krátce (v řádu týdnů či několika měsíců), a to patrně i z toho důvodu, že podle PMS si práci velmi aktivně sháněli,
- 14,2 % hodnotili probační úředníci z hlediska hledání zaměstnání rovněž jako aktivní, avšak jejich spolupráce s úřadem práce trvala velmi dlouho, neboť i přes objektivní snahu se jim vhodnou práci najít nedařilo, a to často i několik let,
- 32,7 % bylo na úřadu práce registrováno po celou zkušební dobu, a to navzdory skutečnosti, že také u nich PMS ve zprávách o průběhu dohledu oceňovala aktivní přístup k řešení tohoto problému (příklad viz. níže uvedená kasuistika č. 1),
- 12,3 % bylo rovněž po celou zkušební dobu nezaměstnáno, avšak u nich se již ve zprávách PMS objevovaly nejrůznější kritické zmínky v tom smyslu, že práci si nehledají a že je v zásadě uspokojují sociální dávky, které pobírají (typický příklad tohoto typu popisuje kasuistika č. 2).

Kasuistika č. 1 – muž, v době propuštění 25 let (zkušební doba 4 roky)

Klient svobodný a bezdětný, v prvním roce zkušební doby delší čas nemocen. Podle všech zpráv PMS o průběhu dohledu se snaží najít práci, ale překážkou je nejen jeho problematický zdravotní stav, ale i záznam v Rejstříku trestů a nedostatečná kvalifikace (klient není vyučen). Probačnímu úředníkovi si navíc opakovaně stěžuje, že ho limituje soudem dříve uložený zákaz řízení motorového vozidla, přičemž údajně usiluje o to, aby od jeho výkonu bylo po polovině lhůty podmíněně upuštěno. Informace tohoto typu, hodnocené PMS jako zcela objektivní překážky, které bránily nalezení vhodného zaměstnání, se pak objevují i v závěrečné zprávě o průběhu dohledu.

Kasuistika č. 2 - muž, v době propuštění 19 let (zkušební doba 2 roky)

Klient svobodný a bezdětný, před odsouzením pracoval jako prodavač, v průběhu výkonu trestu odnětí svobody se vyučil zámečnickem a zahradníkem. Má velké dluhy za náklady na trestní řízení (6.800 Kč), vazbu (10.320 Kč) a pobyt ve vězení (26.105 Kč). Již v první zprávě pro soud o průběhu dohledu kritizován probačním úředníkem za to, že nemá návyk plnit povinnosti a neprojevuje v hledání práce žádnou aktivitu. Druhá zpráva obsahuje mimo jiné hodnocení, že „klient je spokojen v tom stavu, ve kterém se nachází. Práci by chtěl, ale aby toho nemusel moc dělat a dostal hodně peněz“. Údajně není ochoten pracovat za méně než 15.000 Kč. Probační úředník proto plánuje pracovat na „zvýšení motivace v této oblasti a na realističtějších cílech“, avšak zároveň vyjadřuje obavy, že „i kdyby si klient práci našel, tak v ní příliš dlouho nevydrží“, neboť „dokud budou dávky tak vysoké, že se mu vyplatí nepracovat, je velmi malá pravděpodobnost, že by si nějakou práci udržel“. V poslední zprávě k průběhu dohledu pak probační úředník případ uzavírá s tím, že klient měl poměrně vysoké požadavky, ale jen minimum vlastní aktivity, přičemž životní standard, který mu poskytly sociální dávky, pro něj byl dostačující.

Jak ukázala statistická analýza, do níž byly zařazeny případy, kde zkušební doba skončila a bylo již rozhodnuto o osvědčení či nařízení výkonu zbytku trestu, jednotlivé skupiny klientů, které jsme výše specifikovali, se v podstatě z hlediska celkového vyústění podmíněného propuštění nikterak nelišily. Jinými slovy, procentuální podíl odsouzených, jimž byl nařízen výkon zbytku trestu, či se naopak osvědčili, se mezi výše uvedenými kategoriemi signifikantně nelišil. Zde je nicméně nutno podotknout, že na základě tohoto poznatku nelze usuzovat na skutečný význam zaměstnání (respektive úsilí o jeho získání) pro úspěšné začlenění odsouzeného zpět do společnosti. K takovým úvahám by přirozeně bylo nutné uplatnit i jiné výzkumné postupy, a to včetně relevantních dat z dalších zdrojů.

Druhá z výše citovaných kasuistik naznačila mimo jiné i další problém, který se zajištěním legálních příjmů bezprostředně souvisí, a to schopnost odsouzeného splácet pohledávky, vyplývající z jeho předchozího pobytu ve věznicí, respektive z nákladů na proběhlé trestní řízení. Na místě je konstatování, že existence dluhů toho druhu byla společnou charakteristikou pro většinu osob z našeho výzkumného souboru. Z těch odsouzených, o nichž jsme v daném ohledu měli příslušné informace, nemuselo tyto pohledávky řešit pouze 11,1 %, naopak před 88,9 % povinnost dluhy splácet, a to mnohdy i v rádech několika desítek tisíc korun, stála. Jak nicméně dobře prezentuje následující tabulka, jednotliví odsouzení se k hrazení těchto pohledávek stavěli různě. Procentuální údaje, které v tabulce zmiňujeme, jsou propočítány pouze ve vztahu k celkovému počtu osob, jichž se dané dluhy týkaly a o nichž byly ve zprávách PMS potřebné údaje (celkem 47 klientů).

Přístup klientů ke splácení pohledávek za výkon trestu odnětí svobody a náklady na trestní řízení (N = 47)

Přístup k pohledávkám ve zkušební době	Odsouzení v %
Dle svých možností řádně splácí a předkládá PMS doklady	40,4
Splácí částečně, nepředkládá PMS pravidelně potřebné doklady	40,5
Nesplácí vůbec	19,1
Celkem	100,0

Je jistě příznivým zjištěním, že většina odsouzených se minimálně částečnému splácení dlužných částek nevyhýbala. Zde je ovšem nutno podotknout, že do tabulky se v zásadě dostaly jen ty případy, kde spolupráce mezi PMS a klientem v rámci dohledu probíhala na určité úrovni, a příslušné údaje tak bylo možno v rámci naší analýzy zjistit. U těch odsouzených, kteří povinnosti být v kontaktu s probačním úředníkem porušovali výraznějším způsobem, a PMS tak prakticky neměla možnost danou oblast sledovat, informace tohoto typu logicky chyběly. Lze proto předpokládat, že pokud bychom je k dispozici měli, vypadal by výše nastíněný poměr méně příznivě.

Zajímavým se z hlediska uvedených pohledávek jeví zjištění, že různí probační úředníci kladli na své klienty různé nároky, byť obecně platilo, že PMS vždy brala ohledy na jejich aktuální životní situaci (v okamžiku, kdy jediným finančním zdrojem odsouzeného byly například dávky sociální péče, jednalo se o vskutku přiměřené, a spíše symbolické splátky v řádech desetikorun). Zatímco v některých případech se jakákoli nedůslednost ve splácení těchto dluhů, respektive v předkládání příslušných dokladů o zaplacení okamžitě promítla do celkového hodnocení průběhu dohledu, v jiných byl probační úředník výrazně shovívavější a klientem uváděné důvody, proč se splátkami otálí, v zásadě uznával. Tuto skutečnost lze zhruba vyjádřit v údajích, které shrnuje následující tabulka.

Přístup probačního úředníka k tomu, jakým způsobem klient splácí pohledávky za výkon trestu odnětí svobody a za trestní řízení (klienti v %)

Přístup PMS	Klient pohledávky splácel částečně	Klient pohledávky nesplácel vůbec
Převažoval shovívavý přístup, PMS respektovala klientem udávané důvody	36,8	44,4
Převažoval spíše kritický přístup, PMS trvala na povinnosti klienta splácet	63,2	55,6
Celkem	100,0	100,0

Lze podotknout, že probační úředníci se k výše specifikovaným povinnostem stavěli spíše kriticky než shovívavě, a zmínky o tom, že odsouzený dluhy nesplácí, se díky tomu poměrně často v celkovém hodnocení průběhu dohledu objevovaly. Pro dokreslení situace je vhodné upozornit, že 53,6 % odsouzených z našeho vzorku mělo kromě těchto pohledávek i další dluhy, a to nejčastěji na výživném, případně na zdravotním pojištění. Časté byly i pohledávky za předchozí trestnou činnost.

Jiným typem povinností (případně omezení), na jejichž plnění ve zkušební době PMS dohlíží, jsou ty, které odsouzeným při podmíněném propuštění ukládá soud²². Takové opatření se obecně týkalo 36 odsouzených z našeho vzorku (37,1 %). Strukturu uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností přibližuje následující tabulka.

Soudem uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (N = 36)

Typ povinnosti nebo omezení	Počet klientů	Klienti v %
Náhrada škody, způsobené trestnou činností	17	47,2
Neprodleně nastoupit do zaměstnání (nebo na ÚP)	4	11,1
Platit řádné či dlužné výživné	4	11,1
Jiné	3	8,3
Kombinace více povinností či omezení najednou	8	22,3
Celkem	36	100,0

Nejčastěji uloženou povinností byla povinnost hradit podle svých sil škodu způsobenou trestnou činností. Týkala se celkem 24 klientů, neboť byla i součástí většiny případů, které jsou v tabulce uvedeny v rámci kombinovaných povinností či omezení. Obecně lze bezesporu konstatovat, že z pohledu probačních úředníků se jedná o velmi podstatný institut, neboť jedním z hlavních principů činnosti PMS je právě ohled na zájmy poškozeného a pomoc při odstraňování následků trestného činu. Patrně i z toho důvodu se ukázalo, že u všech klientů, kteří měli takovou povinnost uloženu, byla této problematice v příslušných zprávách PMS pro soud věnována náležitá pozornost.

K samotnému splácení těchto pohledávek přistupovali jednotliví odsouzení různě. Relevantní informace jsme v tomto ohledu měli o 21 klientech, z nichž pouze dva příslušnou škodu dle svých možností skutečně a řádně spláceli, a předkládali o tom na konzultacích s probačním úředníkem potřebné doklady (jeden dlužnou částku uhradil jednorázově po svém propuštění, druhý zasílal poškozenému pravidelné splátky dle svých aktuálních finančních možností). Další deset klientů již projevovalo méně odpovědný přístup. Ačkoli určitou část dluhu během zkušební doby splatili, ze strany PMS bylo možno ve zprávách zaznamenat jisté výhrady, zejména pak k pravidelnosti splátek (případně klient po určitou dobu nesplácel, ačkoli dle stanoviska probačního úředníka alespoň symbolicky mohl). Nespokojenost panovala u probačních úředníků často také s předkládáním dokladů o zaplacení. Sedm klientů pak škodu nesplácelo vůbec, a to nejčastěji s odůvodněním, že jim to jejich finanční situace neumožňuje. Za takový přístup byli v některých případech kritizováni (PMS například v jedné zprávě udává, že klient se sice nalézá v tíživé finanční situaci, ale na druhou stranu mohl alespoň symbolicky část pohledávky zaplatit, neboť měl příležitostně brigádní práce), v jiných probační úředník argument tohoto druhu respektoval a uváděl ho ve svém hodnocení jako objektivní překážku v plnění příslušné povinnosti ze strany klienta. Lze nicméně podotknout, že první, tedy méně shovívavý přístup, v analyzovaném vzorku mírně převažoval. Poslední dva případy z výše uvedeného počtu byly svým způsobem specifické, neboť klienti zde sice projevili zájem svým povinnostem ohledně splácení škody dostát, avšak v průběhu zkušební doby se jim nepodařilo s poškozeným spojit, a to i přes úsilí probačního úředníka kontakt zprostředkovat. Takovou situaci popisuje následující kasuistika.

²² Jedná se o opatření dle § 63 odst. 3 trestního zákona.

Kasuistika č. 3 – muž, v době propuštění 21 let (zkušební doba 3 roky)

Klientovi byla soudem uložena povinnost splácet škodu, způsobenou trestnou činností. Poškozený však žije mimo území České republiky. Po dohodě s probačním úředníkem klient zasílá opakovaně na jeho adresu finanční částku 30 Euro, ale banka ji vrací zpět s odůvodněním, že adresát je neznámý. Doklady o tom jsou založeny v probačním spise. V závěrečné zprávě o průběhu dohledu proto v této věci konstatováno, že klient projevil snahu škodu uhradit.

Druhou nejčastější povinností, kterou soud v souvislosti s rozhodnutím o podmíněném propuštění v rozsudku stanovil, byla povinnost neprodleně nastoupit do zaměstnání, případně se zaevidovat na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Týkala se celkem 10 osob z našeho výzkumného vzorku (opět šlo tedy i o několik osob, které byly ve výše uvedené tabulce zařazeny do kategorie, zahrnující více povinností najednou). Daný počet, tvořící v podstatě desetinu celého souboru (10,3 %), vypovídá, že výše zmiňovaná hypotéza o vztahu mezi zaměstnáním a úspěšnou integrací propuštěného do společnosti není pouze tématem diskusí mezi kriminology, ale že nachází svůj zřetelný odraz v samotné soudní praxi, respektive v názorech některých soudců (není bez zajímavosti, že uvedených deset klientů bylo podmíněně propuštěno rozhodnutím dvou soudů, přičemž jeden z nich uložil povinnost nastoupit do zaměstnání hned osmi klientům – dokonce všem, jejichž spisy jsme od něj měli k dispozici!). Jak vyplývá ze zpráv probačních úředníků, v osmi případech klient danou povinnost splnil registrací na úřadu práce, v jednom pak nastoupil do zaměstnání (u posledního případu nebylo možno relevantní poznatky získat).

Povinnost platit výživné, uložená současně s vyslovením dohledu, se týkala celkem 6 odsouzených (dva případy i tentokrát spadají v tabulce do kombinace více povinností najednou). U dvou z nich byla v rozhodnutí soudu formulována jako povinnost doplatit ve zkušební době podle svých sil dlužné výživné, ve zbylých pak jako povinnost hradit vedle běžného výživného i výživné dlužné. Analýza zpráv PMS ukázala, že většina klientů měla se splácením těchto pohledávek značné problémy, a pokud výživné vůbec platili, pak většinou pouze nepravidelně, často s opakujícími se sliby, že pohledávky uhradí, jakmile selepší jejich finanční situace. Probační úředníci takový přístup ve zprávách pro soud zpravidla kritizovali, pouze v jednom případě PMS neplacení omlouvala složitou sociální situací klienta. Poměrně typický případ zachycuje následující kasuistika.

Kasuistika č. 4 – muž, v době propuštění 42 let (zkušební doba 3 roky)

Klient je rozvedený, soud mu v rámci zkušební doby uložil povinnost splácet vedle běžného výživného i výživné dlužné. Týká se dvou dětí, každé z nich má klient s jinou ženou. Jak vyplývá z první zprávy o průběhu dohledu (srpen 2002 – 6 měsíců po propuštění), běžné výživné platí, z dlužného zatím neuhradil nic. Dlužná částka přitom činí v jednom případě 1.400 Kč, ve druhém pak 38.000 Kč. Kopie o hrazení běžného výživného na schůzkách předkládá. Druhá zpráva na soud odeslána v únoru 2003, plnění povinností hodnoceno probačním úředníkem velmi kriticky, neboť klient dlužné výživné stále nezačal hradit, běžné pak podle svých slov platí dle aktuální finanční situace. Několik měsíců byl zaměstnán, nyní je bez práce, na úřadu práce se zaevidovat nenechal. Třetí zpráva je datována na říjen 2003, podle probačního úředníka je spolupráce s odsouzeným problematická, „na středisko PMS se dostavuje sporadicky“, dluhy na výživném narostly (nyní již dohromady více než 50.000 Kč). Pracuje pouze příležitostně. Čtvrtá zpráva o průběhu dohledu odeslána v únoru 2004, klient nezaměstnaný, neevidován na úřadu práce, příležitostně si přivydělává na stavbách. Probační úředník jeho přístup hodnotí slovy: „klient následky trestné činnosti ještě nezačal řešit, dlužné výživné nehradí, vznikl mu dluh i na běžném výživném. Povinnosti spojené s dohledem

plní občas, na středisko se teď vcelku dostavuje, neplní dohodnuté z jednotlivých setkání“. Závěrečná zpráva o průběhu dohledu je datována k únoru 2005 (následuje tedy až rok po zprávě předcházející), plnění povinností spojených s hrazením pohledávek hodnoceno tak, že „klient běžné výživné hradil nepravidelně, podle finanční situace. Na běžném výživném pro jedno dítě má dluh ve výši 5.500 Kč a na dlužném 41.500 Kč. U druhého dítěte dluží na běžném výživném 12.300 Kč. Sdělil, že by tyto dluhy chtěl co nejdříve uhradit. Má příslibenu práci v zahraničí, proto si myslí, že pokud by to vyšlo, nebyl by to problém“. Soud následně v březnu 2005 rozhoduje o tom, že dotyčný vyhověl uloženým podmínkám a osvědčil se.

Zvláštní pozornost zaslouží ty soudem uložené povinnosti či omezení, které jsme ve výše zobrazené tabulce zahrnuli do kategorie „jiné“. V jednom případě se jednalo o klienta, kterému soud uložil omezující opatření, spočívající v povinnosti zdržet se ve zkušební době nadměrného požívání alkoholických nápojů. Spolupráce probačního úředníka s tímto klientem však následně probíhala velmi krátce (dostavil se jen na první schůzku, pak kontakt přerušil), a tak PMS plnění tohoto opatření v podstatě sledovat nemohla (stručný popis tohoto případu viz. dále v textu - kasuistika č. 19). Zajímavý je i případ, který popisuje následující kasuistika a kde byla PMS shodou okolností činná již před samotným podmíněným propuštěním klienta z vězení.

Kasuistika č. 5 – muž, v době propuštění 25 let (zkušební doba 4 roky)

Klient kontaktoval PMS již v době před propuštěním, v rámci této spolupráce předjednána jeho účast v rekvalifikačním programu na úřadu práce. Dotyčný není vyučen a sám si podle zprávy soudní pomoci uvědomuje, že tato skutečnost mu bude návrat do společnosti komplikovat. Soud mu při rozhodování o podmíněném propuštění nakonec uloží povinnost, aby se „podrobil výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace“. Propuštěn v květnu 2002, první zpráva PMS na soud ale zaslána až v červnu 2003. V ní je konstatováno, že klient ihned po svém propuštění kontaktoval úřad práce, na němž měl výše uvedený rekvalifikační kurz předjednan. Ukázalo se však, že se nejedná o program, který by pro něj byl z hlediska jeho věku vhodný. Nyní proto čeká na zařazení do individuálního kursu, k čemuž by mělo dojít v září. Druhá zpráva o průběhu dohledu datována do června 2004, klient si podle ní našel stálou práci, problémy ekonomického charakteru neuvádí. Probační úředník nicméně konstatuje, že „základním problémem, který trvá od samotného počátku dohledu, je namotivovat klienta ke splnění soudem uložené povinnosti, a to zúčastnit se rekvalifikačního kursu, který má domluven na úřadu práce“. Vzhledem k tomu, že zkušební doba potrvá až do roku 2006, PMS předpokládá, že zmíněnou povinnost klient stále ještě splnit může. Prakticky stejné hodnocení pak obsahuje i třetí zpráva z ledna 2005. Ve čtvrté zprávě probační úředník soudu stručně oznamuje, že klient k naplnění dané povinnosti předložil účast v zácvikovém programu u svého zaměstnavatele (jednalo se o jeden měsíc trvající školení k obsluze linky na výrobu ledniček). Podle poslední, páté zprávy z října 2006 klient od března téhož roku s PMS nespolupracuje, přestal se dostavovat na schůzky. Probační úředník ale i tak celý případ uzavírá konstatováním, že klient „v rámci svých schopností podmínky vysloveného dohledu plnil“, a to včetně uložené povinnosti. Soud o osvědčení dosud nerozhodl.

K uvedenému případu se nabízejí dvě poznámky. Předně se zde jako nepříliš šťastný krok ze strany PMS jeví, že klientovi byla před jeho samotným propuštěním předjednána účast v programu, jehož se ve skutečnosti zúčastnit nemohl. Obdobně je na místě otázka, zda školení, které klientovi poskytl jeho zaměstnavatel, splňuje nároky rekvalifikačního kursu v tom smyslu, jak ho ve svém rozhodnutí zamýšlel příslušný soud. Domníváme se, že pokud zmíněné školení posloužilo k následnému pracovnímu zařazení klienta u daného

zaměstnavatele, bylo by možno o splnění stanovené povinnosti uvažovat. Vzhledem k faktickému přerušení spolupráce klienta s PMS hned v následujícím období však takový závěr s jistotou učinit nelze, neboť o další profesní kariéře klienta není nic známo.

Také následující kasuistika, týkající se posledního z výše specifikované skupiny klientů, zaznamenává případ, u něhož byla probační služba činná již v době před samotným propuštěním. Odsouzený v rámci této spolupráce jevil eminentní zájem o účast v probačně-resocializačním programu pro podmíněně propuštěné. PMS proto iniciovala návštěvu pracovníka z Centra²³, které takový program v místě klientova bydliště realizuje. Z jeho zprávy, jež byla rovněž součástí námi analyzovaného trestního spisu, vyplývá, že dotčený odsouzený usiluje o zařazení do programu, zahrnujícího psychosociální poradenství a trénink (mimo jiné trénink vůle, sebeovládání, řešení konfliktů apod.). Pokud bude rozhodnuto o jeho účasti coby povinnosti uložené soudem, Centrum je připraveno podepsat s klientem dohodu o spolupráci. Jak ale naznačují následující řádky, zájem dotčeného o zmíněný program byl patrně spíše předstíraný než upřímný.

Kasuistika č. 6 – muž, v době propuštění 36 let (zkušební doba 5 let)

Klient propuštěn v květnu 2002, první zpráva PMS o průběhu dohledu datována k lednu 2003. Spolupráce zpočátku dobrá, poté se (zhruba od září 2002) na několik měsíců zhoršila, ale od prosince opět v pořádku, klient na schůzky dochází. Co se týče povinnosti docházet do uloženého probačně-resocializačního programu, i přes opakované zdůrazňování nutnosti tuto povinnost plnit se podle probačního úředníka „rozbíhá tato oblast velmi pomalu“. PMS se informovala u vedoucí Centra, které tento program zajišťuje, a podle ní se klient dosud nedostavil ani jednou. Další zpráva o průběhu dohledu je na soud zaslána až v září 2003 (zpoždění omluveno dlouhodobou pracovní neschopností probačního úředníka). PMS oznamuje, že aktuální informace o klientovi nemá, neboť klient přestal povinnosti spojené s dohledem plnit. Poslední kontakt proběhl v lednu 2003. Klient nereaguje na dopisy, bez úspěchu skončil i pokus navštívit ho v místě jeho bydliště. Do probačně-resocializačního programu rovněž nedochází. PMS tuto zprávu o den později doplňuje dopisem, v němž informuje o tom, že obdržela rozhodnutí okresního soudu o klientově vzetí do vazby. Byl obviněn z několika trestných činů, spáchaných ve zkušební době. V listopadu 2003 píše PMS zprávu, v níž oznamuje, že ji klient písemně kontaktoval a pokoušel se vysvětlit, proč neplnil podmínky dohledu (údajně se nacházel ve složité osobní situaci). Současně by rád požádal o náhradu vazby dohledem. Probační úředník se ovšem domnívá, že nic z toho, co klient uvádí, neplnění podmínek dohledu neomlouvá, stejně jako to neomlouvá další trestnou činnost, již se ve zkušební době dopustil. Jak ze spisu dále vyplývá, v červnu 2004 soud rozhodl o tom, že dotčený vykoná zbytek trestu odnětí svobody.

Výše citovaný případ je pozoruhodný rovněž z toho pohledu, že v našem výzkumném souboru se jednalo o zcela ojedinělou účast klienta (byť zde fakticky nerealizovanou) v probačně-resocializačním programu. Ačkoli takovou možnost institut dohledu nabízí i na základě dobrovolného rozhodnutí odsouzeného (tedy nejen jako povinnost uloženou soudem), kdy PMS slouží jako případný zprostředkovatel kontaktu na kompetentní organizace a odborníky²⁴, setkali jsme se již pouze s jediným obdobným případem (v něm probační úředník sjednal pobyt v léčebně drogově závislých, avšak pro přestupek proti pravidlům z ní byl klient po velmi krátkém čase propuštěn). Je otázkou, čím takový stav obecně vysvětlit. Může jít pochopitelně jak o malou motivaci klientů ucházet se o tyto

²³ Vzhledem k tomu, že výzkum je pojat anonymně, neuvádíme ani název konkrétního programu, ani organizaci, která ho realizuje (v textu je proto zmiňováno Centrum).

²⁴ Více viz. Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu.

možnosti, tak o skutečnost, že faktická nabídka vhodných programů v místě jejich bydliště je nedostatečná. Sluší se ostatně připomenout, že nutnost podporovat a rozvíjet projekty tohoto typu, zaměřené na klienty z řad podmíněně propuštěných osob, zmiňovali i sami probační úředníci v rámci našeho dotazníkového šetření (viz. výše).

Jednou z nejdůležitějších součástí standardizovaných zpráv PMS²⁵ o průběhu dohledu u podmíněně propuštěných je bezesporu celkové hodnocení spolupráce klienta s probačním úředníkem (respektive toho, jak dotyčný plní zákonem stanovené podmínky). V rámci naší analýzy jsme u každého odsouzeného shrnuli údaje ze všech příslušných zpráv, a na základě toho jej zařadili do jedné ze čtyř následujících kategorií:

- A) PMS hodnotila spolupráci klienta po celý průběh zkušební doby jako bezproblémovou, klient podle ní plnil podmínky dohledu;
- B) PMS měla ke spolupráci klienta určité, spíše drobnější výhrady (spolupráce v části zkušební doby vážla, případně klient neplnil řádně všechny podmínky), avšak celkově převažovalo pozitivní hodnocení;
- C) PMS měla ke spolupráci klienta určité, již závažnější výhrady (spolupráce po většinu času vážla, klient plnil povinnosti jen minimálně), celkově převažovalo negativní hodnocení;
- D) PMS hodnotila spolupráci klienta po celou zkušební dobu jako výrazně problematickou, klient podmínky dohledu neplnil.

Následující tabulka shrnuje informace, jak lze na základě výše uvedeného třídění náš výzkumný soubor popsat (potřebné údaje byly k dispozici u 90 osob, u 7 jsme získaná data nepovažovali za dostatečná).

Hodnocení celkové spolupráce klienta ve zkušební době podle stanovisek PMS ve zprávách o průběhu dohledu

Skupina	Hodnocení spolupráce ze strany PMS	Počet klientů	Klienti v %
A	Spolupráce po celou zkušební dobu bez problémů	42	46,7
B	Určité nedostatky, převažovalo pozitivní hodnocení	17	18,9
C	Závažnější nedostatky, převažovalo negativní hodnocení	22	24,4
D	Spolupráce velmi špatná, neplnil podmínky dohledu	9	10,0
Celkem		90	100,0

Podrobnější analýza ukázala, že klienti se v rámci zmíněných kategorií často i výrazným způsobem lišili v tom, s jakým výsledkem (respektive s jakým rozhodnutím soudu) u nich zkušební doba skončila. Pokládáme proto za vhodné se těmito rozdíly zabývat detailněji, neboť právě na nich je možno dokumentovat některé klíčové problémy, na něž jsme v průběhu našeho šetření narazili. Než tak učiníme, nabízíme porovnání uvedených čtyř skupin z hlediska sledovaných faktorů, souvisejících s osobností daného odsouzeného či s jeho předchozí trestnou činností. Vystává zde totiž otázka, zda některý z nich nehrál v daném ohledu významnější roli.

Následující tabulka prezentuje poznatky o úrovni spolupráce klientů z pohledu PMS podle hlediska jejich věku v době podmíněného propuštění.

²⁵ Viz. Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu.

Úroveň spolupráce s PMS podle věku klienta (údaje v %)

Sledovaný faktor		A	B	C	D	Celkem
Věk klienta při propuštění	19-21 let	27,3	27,3	27,3	18,1	100,0
	22-29 let	51,3	20,5	17,9	10,3	100,0
	30-39 let	41,7	12,5	41,7	4,2	100,0
	40-49 let	46,2	23,1	15,4	15,4	100,0
	Více než 50 let	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Ačkoli údaje v tabulce naznačují poměrně zajímavé rozdíly mezi jednotlivými věkovými kategoriemi, obecně se faktor věku klienta jako statisticky významný neukázal, a daná zjištění tak není možné zobecňovat. Nelze proto usuzovat například na to, že by starší klienti dodržovali podmínky dohledu lépe než klienti mladší, přestože v našem souboru lze takovou tendenci vysledovat. Obdobné konstatování platí i pro faktory související s rodinným stavem odsouzených osob v době jejich podmíněného propuštění. Tyto poznatky nabízí následující tabulka.

Úroveň spolupráce s PMS podle rodinného stavu klienta při podmíněném propuštění (údaje v %)

Sledovaný faktor		A	B	C	D	Celkem
Rodinný stav při propuštění	Svobodný	53,1	20,4	16,3	10,2	100,0
	Ženatý	66,7	8,3	25,0	0,0	100,0
	Rozvedený	29,2	25,0	29,2	16,6	100,0
Děti	Měl děti	48,8	14,0	25,6	11,6	100,0
	Bezdětný	55,2	17,2	17,2	10,3	100,0

Jiný pohled na zkoumanou problematiku nabízí kritérium předchozí trestné činnosti (respektive té, jíž se podmíněné propuštění týkalo). Tyto informace zachycuje následující tabulka, v níž jsou současně uvedeny i poznatky o délce pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody, který podmíněnému propuštění předcházal. Také zde se určité rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi klientů jeví jako poměrně zajímavé, avšak žádný z nich není možno považovat za statisticky signifikantní. Přesto stojí za povšimnutí, že podíl bezproblémově spolupracujících klientů (tedy skupina A), u nichž probační úředníci během zkušební doby nezaznamenali žádný závažnější problém, stoupal v našem výzkumném souboru poněkud překvapivě s počtem let strávených ve vězení.

Úroveň spolupráce s PMS podle typu předchozí trestné činnosti a délky pobytu ve vězení

Sledovaný faktor		A	B	C	D	Celkem
Typ předchozí trestné činnosti (podle Hlav tr. zákona)	Hlava 5	33,3	33,3	16,7	16,7	100,0
	Hlava 6	11,1	44,5	33,3	11,1	100,0
	Hlava 7	83,3	16,7	0,0	0,0	100,0
	Hlava 8	33,3	20,9	33,3	12,5	100,0
	Hlava 9	54,3	14,3	22,9	8,5	100,0
	Hlava 12	25,0	0,0	50,0	25,0	100,0
	Hlavy ostatní*	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Počet let ve vězení před propuštěním	Do 1 roku	38,1	19,0	28,6	14,3	100,0
	1-3 roky	47,5	22,5	22,5	7,5	100,0
	3-5 let	83,3	0,0	16,7	0,0	100,0
	5 a více let	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0

* Týkalo se Hlav 2,3,4,10 a 11.

Jak bylo uvedeno výše, část odsouzených byla v kontaktu s probačním úředníkem již v době před samotným podmíněným propuštěním (týkalo se celkem 10 osob). V teoretické rovině by pochopitelně bylo možné předpokládat, že se jednalo o více motivované klienty, kteří na tuto spolupráci naváží i poté, co je příslušný soud podmíněně propustí. Jak však naznačuje následující tabulka, mezi těmito osobami a osobami, které spojení s PMS navázaly až po svém propuštění, neexistuje z hlediska hodnocení jejich následné spolupráce ve zprávách o průběhu dohledu prakticky žádný rozdíl.

Úroveň spolupráce s PMS podle toho, zda byl probační úředník činný již před podmíněným propuštěním

Sledovaný faktor	A	B	C	D	Celkem
PMS před propuštěním činná	50,0	10,0	30,0	10,0	100,0
PMS před propuštěním nečinná	46,3	20,0	23,7	10,0	100,0

V následujícím textu se již budeme věnovat jednotlivým skupinám klientů, rozděleným výše charakterizovaným způsobem, samostatně. Jak bylo zmíněno, zajímavým poznatkem zde totiž nepochybně je, že i v rámci totožné skupiny byl celkový výsledek podmíněného propuštění nejednou výrazně odlišný.

Skupina A

Do první skupiny jsme zařadili klienty, u nichž bylo možno ve všech zprávách probačního úředníka nalézt pozitivní hodnocení jejich spolupráce s PMS, stejně jako dodržování soudem stanovených podmínek dohledu. Jinými slovy, z pohledu probační služby se jednalo o bezproblémové odsouzené, kteří podle jí dostupných informací splňovali předpoklady pro to, aby se během zkušební doby podmíněného propuštění osvědčili, případně, aby zkušební doba nadále probíhala bez jakýchkoli návrhů na její předčasné ukončení za účelem nařízení výkonu zbytku trestu. Jak však naznačuje následující tabulka, u několika takto jednoznačně pozitivně hodnocených jedinců k osvědčení nakonec nedošlo.

Celkový výsledek zkušební doby u odsouzených, které PMS hodnotila jako bezproblémové (N = 42)

Celkový výsledek	Odsouzení (v %)
Zkušební doba skončila osvědčením (soud rozhodl)	21,4
Zkušební doba skončila osvědčením (fikce)	26,2
Zkušební doba již uběhla, ale dosud nebylo rozhodnuto	9,5
Zkušební doba stále trvá	23,9
Nařízen zbytek trestu	19,0
Celkem	100,0

Pomineme-li případy, kde zkušební doba dosud trvá, stejně jako ty, kde soud o osvědčení z nejrůznějších důvodů nerozhodl, jeví se v daném kontextu jako nejzajímavější poslední z uvedených kategorií, tedy případy, u nichž bylo navzdory kladnému hodnocení ze strany PMS nařízeno vykonání zbytku trestu. Takové konstatování platilo pro celkem osm klientů. Důvodem, proč u nich soud takto rozhodl, bylo ve všech případech spáchání dalšího trestného činu ve zkušební době. Jak nicméně ukázala naše analýza zpráv o průběhu zkušební doby, o těchto deliktech neměla PMS v některých případech prakticky žádné informace, a tak kupříkladu posílala zprávy o bezproblémovém výkonu dohledu nad klientem i v době, kdy byl dotyčný již opět ve výkonu trestu odnětí svobody. Příklad tohoto druhu, dokazující, že formální spolupráce mezi PMS a soudem není vždy adekvátní, popisuje následující stručná kasuistika.

Kasuistika č.7 - muž, v době propuštění 65 let (zkušební doba 4 roky)

Klient je již ve starobním důchodu, z něj je nucen splácet škodu za předchozí trestnou činnost. I proto mu probační úředník na prvních schůzkách doporučuje zažádat si o „dávky sociálního charakteru“. Na soud směřují celkem dvě zprávy o průběhu dohledu, v obou klient hodnocen jako bezproblémový, jeho spolupráce s PMS jako „velmi dobrá“. Přestupek, ani trestný čin ve zkušební době údajně nespáchal. Druhá z těchto zpráv je ale paradoxně vypracována v červenci roku 2003, přičemž již na konci května byl dotyčný odsouzen k deseti měsícům trestu odnětí svobody nepodmíněně, a to za trestný čin krádeže, kterou spáchal již v prvním roce zkušební doby (v prosinci 2002 - podmíněně propuštěn byl v červnu téhož roku). V listopadu 2003 tak soud nařídil vykonání zbytku trestu, a to i přes naléhání odsouzeného, že výše zmíněnou trestnou činnost spáchal ve finanční nouzi, neboť z důchodu nebyl schopen splácet všechny své pohledávky.

Nedostatečná informovanost PMS o dalších přestupcích klienta proti zákonu však nebyla jediným důvodem, proč u některých odsouzených převažovalo ve zprávách kladné hodnocení, ačkoli nakonec došlo k nařízení výkonu zbytku trestu. Jak dokládá následující kasuistika, některým probačním úředníkům se ani opakovaná trestná činnost, o níž jsou soudem či jinými institucemi řádně zpraveni, nemusí nutně jevit jako závažnější porušení podmínek dohledu, které by mělo vést k výkonu zbytku trestu. Zdá se, že v těchto případech jakoby symbolicky ožívá tradiční otázka, týkající se určitého rozporu v samotné podstatě profese probačního úředníka. Ten je totiž na jednu stranu nucen dohlížet na klienta a jakékoli závažnější přestupky proti zákonu hlásit soudu, na stranu druhou se však jedná o zaměstnání postavené na principech nabízení pomoci. U některých probačních úředníků pak evidentně víra, že klient ke své nápravě potřebuje především „podanou ruku“, nikoli přísný a nekompromisní dozor, jednoznačně dominuje.

Kasuistika č.8 - muž, v době propuštění 27 let (zkušební doba 3 roky)

Klient propuštěn v březnu roku 2002, na PMS zaregistrován o měsíc později. První zpráva o průběhu dohledu soudu odeslána až v únoru 2003, klient mezitím odsouzen v říjnu 2002 k 200 hodinám obecně prospěšných prací (v červnu 2002 odcizil z bytu, kde byl přechodně ubytován, klíčky od auta, s nímž posléze havaroval). Probační úředník o této skutečnosti informuje především v souvislosti s tím, že byl na základě uvedeného skutku propuštěn ze zaměstnání. Klienta celkově hodnotí jako aktivního, zdůrazňuje nicméně, že potřebuje „těž jasné a pevné vedení“. V další zprávě z října 2003 chválen za dodržování termínů schůzek, ale rovněž informace o tom, že klient byl v době dohledu již dvakrát odsouzen (kromě výše zmíněného skutku je nyní ve druhém stupni řešen trestný čin výtržnictví a ublížení na zdraví, za nějž ho okresní soud odsoudil k nepodmíněnému trestu). Probační úředník do příslušné zprávy nicméně doslova píše, že „ačkoli byl klient znovu odsouzen, mám za to, že není třeba rozhodovat o přeměně zbytku trestu odnětí svobody, neboť klient dlouhodobě s PMS spolupracuje, jeví se jako spolehlivý, pracuje a především má zájem pracovat, splácí dluhy. Dle mého názoru má jen problémy se zvládnutím afektu. Proto bude hledána cesta ke zvládnutí krizových situací, a to například zahájením psychoterapie u specializované lékařky“. Konstatování, že klient „plní dohled bez problémů“ a dostavuje se pravidelně jednou za dva měsíce na schůzky, je pak obsaženo i v dalších dvou zbývajících zprávách (duben 2004 a prosinec 2004), a to navzdory skutečnosti, že dotyčný nevykonal uložený trest obecně prospěšných prací. Ve zprávách policie, které tvoří přílohu zpráv PMS, jsou navíc signalizovány další přestupky během zkušební doby (mimo jiné porušování domovní svobody a další pokus o ublížení na zdraví). Psychoterapie či jiné opatření, o němž probační úředník, psal dříve, již zmiňovány nejsou. V květnu 2005 soud rozhoduje o tom, že dotyčný, který v té době již pobývá ve vězení, vykoná zbytek trestu.

Poslední z kasuistik, kterou zde v souvislosti s první z námi vyčleněných skupin uvedeme, je názorným příkladem, že dohled u podmíněně propuštěných osob může v některých případech probíhat velmi formálně, a ačkoli probační úředník má evidentně určité pochybnosti o tom, že klient vede řádný život, nikterak tuto skutečnost neřeší a v příslušných zprávách pro soud hodnotí průběh dohledu jako bezproblémový.

Kasuistika č.9 - muž, v době propuštění 43 let (zkušební doba 4 roky)

Klient propuštěn v červenci 2002, ve stejném měsíci zaevidován na PMS. První zpráva soudu zaslána po osmi měsících (březen 2003), klient v ní hodnocen jako spolupracující, dostavuje se pravidelně na schůzky, splácí pohledávky za výkon trestu odnětí svobody. Je evidován na úřadu práce, uvažuje údajně o tom, že začne podnikat. Ve druhé zprávě o průběhu dohledu ze září 2003 hodnocení prakticky stejné, pozitivem je podle probačního úředníka skutečnost, že klient při návštěvách na středisku hovoří otevřeně o své situaci. Třetí zpráva z ledna 2004 obsahuje mimo jiné informaci, že ač je odsouzený stále evidován na úřadu práce, patrně mu bude přiznán invalidní důchod, neboť prodělal náročnou operaci. Dohled jinak údajně nadále probíhá bez problémů, klient se dostavuje v pravidelných měsíčních intervalech, pokud se dostavit nemůže, řádně se omluví. V květnu 2004 již ale PMS zasílá na příslušný soud sdělení, že dohled neprobíhá, neboť klient je ve vyšetřovací vazbě. Ze spisu vyplývá, že dotyčný dovážel z Holandska přes Německo kokain a extázi. Probační úředník je následně žádán ze strany Národní protidrogové centrály, aby poskytl informace o klientovi a jeho životním stylu, neboť ten u výsledku hovořil o příjmech kolem 1.000 USD měsíčně, které údajně získal díky dědictví po své tetě. V příslušném dopise, který je ve zjevném rozporu s předchozími zprávami o průběhu dohledu, PMS reaguje, že „bylo zřejmé, že má vysoký životní standard (oblečení, automobil, šperky, pobyty v zahraničí), který neodpovídal faktu, že byl v evidenci úřadu práce a pobíral sociální dávky. O zdrojích svých

příjmů evidentně nechtěl hovořit a tetu, po níž by cokoli zdědil, nikdy nezminil“. V lednu 2005 byl klientovi nařízen výkon zbytku trestu.

V obecné rovině lze konstatovat, že ve výše zobrazené tabulce je nápadná mírná převaha klientů osvědčených fikcí (tedy po uplynutí lhůty pro rozhodnutí soudu), a to oproti klientům osvědčeným přímo výrokiem soudu u veřejného zasedání. Jakkoli jde v zásadě o formální záležitost, neboť obě tyto skupiny odsouzených plnily dle zpráv probační služby podmínky dohledu, z hlediska principů výchovného působení na odsouzené se tento postup nejeví jako zcela šťastný. Pokud totiž klient skutečně řádně a bez jakýchkoli problémů spolupracuje s probačním úředníkem a vyhýbá se závadovému jednání, může mít výrok soudu o jeho osvědčení, písemným usnesením deklarovaný, pro dotyčného nepochybně význam, a to minimálně jako určité ocenění, že se proces jeho začleňování zpět do společnosti daří. Případy, kde k osvědčení dochází fikcí, v něm naopak mohou vyvolávat dojem, že jeho případ vyznívá do ztracena, neboť příslušné instituce v podstatě o bezprostřední výsledek zkušební doby neprojevují zájem. Přestože přetíženost českých soudů je všeobecně známým a diskutovaným problémem, bylo by patrně chybou od výše zmíněného aspektu zcela odhlížet. Takové úvahy se nabízejí tím spíše, porovnáme-li daná čísla s podílem u veřejného zasedání osvědčených klientů v níže analyzované skupině B, tedy té, kde již panovala ze strany PMS určitá nespokojenost.

Skupina B

Do této kategorie byli zařazeni odsouzení, k jejichž spolupráci měl probační úředník určité výhrady, avšak celkově z jeho strany převažovalo pozitivní hodnocení a dané námitky nebyly takového rázu, aby podle PMS zavdaly příčinu k přeměně podmíněného propuštění na výkon zbytku trestu. Následující tabulka opět dokládá, že také zde bylo možno z hlediska celkového vyústění zkušební doby vysledovat poměrně zajímavé rozdíly.

Celkový výsledek zkušební doby u odsouzených, u nichž měla PMS určité výhrady k plnění dohledu (N = 17)

Celkový výsledek	Odsouzení (v %)
Zkušební doba skončila osvědčením (soud rozhodl)	47,0
Zkušební doba skončila osvědčením (fikce)	17,6
Zkušební doba již uběhla, ale dosud nebylo rozhodnuto	11,8
Zkušební doba stále trvá	11,8
Nařízen zbytek trestu	11,8
Celkem	100,0

Samotné připomínky k průběhu dohledu, které PMS ve zprávách uváděla, se týkaly různých stránek spolupráce klienta s probačním úředníkem. Velmi často se jednalo například o vyjádření určité nespokojenosti nad tím, že klient není schopen dodržovat termíny schůzek, případně řádně nedokládá plnění stanovených povinností (splácení dluhů apod.). U některých odsouzených, jak naznačuje následující kasuistika, se úroveň spolupráce podařilo zlepšit důrazným varováním.

Kasuistika č.10 - muž, v době propuštění 26 let (zkušební doba 1,5 roku)

Klient podmíněně propuštěn v říjnu 2002, o průběhu zkušební doby zaslány celkem tři zprávy (červenec 2003, leden 2004 a březen 2004). V první z nich kritizován za to, že se mu „příliš nedaří respektovat pokyny probačního úředníka“, a to zejména s ohledem na povinnosti, která vyplývají ze společně sestaveného probačního programu (mimo jiné dokládat splácení škod, způsobených trestnou činností). Na jedné z konzultací je proto na tyto skutečnosti „důrazně upozorněn“, od té chvíle se situace lepší, neboť v další zprávě se již objevuje informace, že „uložený dohled plní svůj účel“. Ve zprávě závěrečné pak probační úředník vzájemnou spolupráci hodnotí v tom duchu, že „zpočátku byla problematická, nedařilo se mu dodržovat pokyny probačního úředníka, jeho přístup byl spíše pasivní. Po důrazném upozornění se klientův přístup výrazně zlepšil, jeho účast na konzultacích byla pravidelná, aktivněji přistupoval k řešení následků trestné činnosti“. Na základě toho tedy PMS případ uzavírá konstatováním, že „dohled svůj účel splnil“. Klient byl následně v květnu 2004 osvědčen.

V uvedeném případě uspěl probační úředník s jediným výraznějším napomenutím, po němž klient svůj přístup změnil. Jak ale naznačuje následující rozsáhlejší kasuistika, u některých odsouzených se obdobné problémy opakovaly, a to dokonce v takové míře, že dohled zde po určité fázi zkušební doby prakticky neprobíhal. Přesto spadá tento případ do v zásadě pozitivně hodnocené skupiny klientů (tedy B), neboť dotýčný podle vyjádření PMS na spolupráci vždy včas a uspokojivě navázal.

Kasuistika č. 11 – muž, v době propuštění 44 let (zkušební doba 5 let)

Před propuštěním v červnu 2002 byla činná sociální kurátorka, klient si s ní domlouvá možnost ubytování v domově pro osoby bez přístřeší. Na PMS zaregistrován v červenci 2002, v srpnu sepsán probační program. První zpráva odeslána na soud v listopadu. Klient veden na úřadu práce, před pobytem ve vězení pracoval 16 let na šachtě, trpí zdravotními problémy. Práci se snaží aktivně hledat, ale bez úspěchu, hovoří o možnosti, že by se kvůli ní přestěhoval do jiného města, dohled by si potom dojednal tam. V další zprávě z července 2003 již probační úředník píše, že se klient na PMS od dubna nedostavil, obilka se vrátila s tím, že dotýčný se odstěhoval. Neplní tedy povinnosti dohledu, nesdělil novou adresu. Tu se probační úředník snaží získat přes úřad práce. Následuje dopis z března 2004, probační úředník soudu sděluje, že klient opět začal od února vykonávat dohled, nedostavoval se údajně z toho důvodu, že odjel za prací. Díky tomu byl vyřazen i z evidence úřadu práce, nyní se do ní opět zapsal a opět bydlí na ubytovně centra sociálních služeb. Na tyto informace navazuje třetí zpráva o průběhu dohledu ze srpna 2004, klient upozorněn na to, že musí sdělovat místo bydliště a zaměstnání, jinak neplní povinnosti a může mu za to být nařízen výkon zbytku trestu. Nějaký čas se spolupráce dařila, avšak na poslední schůzku v uplynulém období opět bez omluvy nedorazil. Následuje dopis PMS ze září 2004, odsouzený začal znovu docházet, přerušeni spolupráce omluvil tím, že si hledal zaměstnání po celé republice. Jak doslova uvádí probační úředník, klient si je „vědom, že dohled má, avšak prioritou je pro něj zaměstnání, které nemusí být vázáno na místo bydliště“. Ve zprávě z ledna 2005 PMS znovu soud informuje, že aktuální informace o klientovi nemá, neboť na schůzky se nedostavuje a nesdělil informace o novém bydlišti (z výše zmíněné ubytovny se odstěhoval, neměl údajně na zaplacení pobytu). Spolupráce nefunguje ani v dalších měsících, soud se to dozvídá ve zprávě z června 2005, PMS uvádí, že „dohled neplní účel“. Jak vyplývá ze spisu, soud na tuto skutečnost reaguje a snaží se sám dotýčného kontaktovat, aby mu sdělil, že nenaváže-li opět kontakt s probačním úředníkem, bude mu nařízen výkon zbytku trestu. Patrně i díky tomu následuje v září 2005 dopis PMS, že klient se sám v červenci dostavil a domluvil se na dalších schůzkách v průběhu následujících týdnů. Dorazil však nakonec

až v září, sepsán nový probační program, frekvence konzultací stanovena na jedno setkání za dva měsíce. Šestá zpráva o průběhu dohledu odeslána v prosinci 2005, klient je stále nezaměstnaný, registrován na úřadu práce, bydlí na ubytovně, pobírá sociální dávky. Na schůzky se dostavuje pravidelně, není nutné ho vyzývat, dohled proto dle vyjádření probačního úředníka „probíhá řádně“. Další dopis PMS až v říjnu 2006, se spoluprací klienta patrně spokojenost, neboť probační úředník žádá soud, zda by bylo možné zasílat zprávy o průběhu dohledu u dotyčného klienta jen jednou za rok, přičemž o případných závažnějších porušení podmínek by informoval soud okamžitě. Další zpráva již ve spise není, dohled v době výzkumného šetření stále probíhal.

Uvedená kasuistika může být do jisté míry námětem k diskusi na téma hranic, v nichž by se měl pohybovat přístup probačního úředníka k porušování podmínek dohledu ze strany klienta. V tomto případě PMS v příslušných zprávách správně upozorňovala soud, že dohled v určitém období neplní svůj účel²⁶. Jak ale bylo konstatováno výše, u některých probačních úředníků lze na základě analýzy jimi zasílaných zpráv vyzorovat, že před striktním vymáháním stanovených pravidel dohledu zvolili u konkrétního klienta spíše „pomáhající“ přístup. Není nejmenšího sporu, že také tato rovina tvoří nedílnou součást jejich dohledové činnosti²⁷, avšak v některých případech tím dotyčný pracovník riskuje, že klient jeho dobré vůle zneužije. Příkladem velmi osobního přístupu ke klientovi a jeho individualitě je následující kasuistika, v níž patrně i díky chápavému postoji probačního úředníka vyústila zkušební doba v osvědčení klienta soudem. Dohled u něj přitom po určitou dobu v zásadě neprobíhal a PMS se o jeho osudu dozvíдалa pouze prostřednictvím třetí osoby.

Kasuistika č. 12 – muž, v době propuštění 23 let (zkušební doba 3 roky)

Klient propuštěn v únoru 2002, úvodní schůzka s probačním úředníkem po čtrnácti dnech, další v dubnu. První zpráva na soud odeslána v listopadu 2002, informace o tom, že klient pobýval u své babičky, ale v červnu z domova odešel a zdržuje se kdesi mezi bezdomovci. Nějaký čas byl zaevidován na úřadu práce (splnil tím povinnost uloženou při propuštění), zhruba měsíc pracoval v jedné firmě, ale poté dal výpověď. PMS proto nemůže dohled vykonávat, což dává soudu na vědomí. Klient navíc neplní povinnost splácet škodu. V příslušném trestním spise také doklad o tom, že klient se v květnu 2002 dopustil trestného činu podle § 250, odsouzen byl o rok později (květen 2003) k obecně prospěšným pracem ve výměře 350 hodin. V září 2003 zasílá probační úředník soudu zprávu o nedoručení písemnosti, kterou měl na jeho žádost klientovi předat. PMS kontaktovala babičku dotyčného, ta sdělila, že vnuk se pohybuje kdesi v oblasti Šumavy, nemá stálou práci, přespává zřejmě venku. Vypadá údajně velmi zanedbaně. Probační úřednice doslova píše: „po propuštění jsem s klientem navázala poměrně dobrý kontakt, bydlel střídavě na ubytovně a u babičky. Našel si práci, o kterou po předložení RT přišel. Po propuštění z práce se velmi narušila jeho psychická rovnováha. Při schůzkách na PMS se neustále otáčel za sebe, popisoval, že ho někdo sleduje. Dle sdělení babičky, se kterou jsem po celou dobu v telefonickém i osobním kontaktu, se jeho stav velmi zhoršil. O uloženém trestu OPP byl informován, i přesto, že si zásilku nevyzvedl“. Druhá zpráva o průběhu dohledu se datuje k lednu 2004 (tedy v podstatě 14 měsíců po zprávě první). Podle probační úřednice pobývá klient na různých místech v republice, vypomáhá na diskotékách či u kolotočů. Stálý pracovní poměr nemá, není ani hlášen na úřadu práce a nepobírá žádné sociální dávky. K babičce občas jezdí na návštěvu, na její adresu je mu také zasílána korespondence. Trest OPP začal od ledna 2004 vykonávat, dochází pravidelně. Celková spolupráce je ze strany PMS hodnocena slovy: „s klientem se mi opět podařilo navázat kontakt, který byl přerušen od konce dubna. Je velmi

²⁶ Tyto povinnosti probačního úředníka upravuje trestní zákon, konkrétně § 26b, odstavec 2.

²⁷ Viz. Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění výkonu dohledu, s. 5.

nedůvěřivý vůči všem institucím, má velký strach z jakéhokoli kontaktu se soudem. Snažím se na něj příliš netlačit co se týká zjišťování všech informací...“. Třetí a závěrečná zpráva je vypracována v únoru 2005 (tedy opět po více než roce), klient zdědil peníze po matce, proto mohl uhradit škodu za předchozí trestnou činnost i další pohledávky. Je nyní evidován na úřadu práce, občas si přivydělává brigádně, pobývá na různých místech. Celkové hodnocení dohledu tak vyznívá příznivě, probační úřednice píše, „že zpočátku byl klient nedůvěřivý a na konzultacích převážně mlčel. Postupně docházelo ke zlepšení komunikace. Domnívám se, že klient plnil povinnosti v rámci probačního dohledu po jemu stanovenou dobu“. V dubnu 2005 soud vydává rozhodnutí o osvědčení.

Jak dokládá výše uvedená tabulka, i mezi odsouzenými, jejichž spolupráci hodnotila probační služba přes nejrůznější výhrady v zásadě pozitivně, se našli jedinci, u kterých nakonec došlo k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody (jednalo se konkrétně o dvě osoby ze zkoumaného vzorku). Obdobně jako ve skupině A, také zde byla hlavním důvodem další trestná činnost v průběhu zkušební doby. Opět se zde bohužel projeví jisté nedostatky ve vzájemné komunikaci PMS a soudu, kdy se probační úředník o uložení dalších trestů dozvídal se zpožděním, a jeho zprávy o průběhu dohledu tak v podstatě neodpovídaly reálné situaci.

Skupina C

Obdobně jako v případech, zahrnutých na základě naší analýzy do skupiny B, měla PMS ke klientům v této skupině určité výhrady. Ve srovnání s předcházející kategorií však byly již takového rázu, že ve zprávách celkově převládalo spíše negativní hodnocení. Podle stanoviska probačních úředníků se v podstatě jednalo o odsouzené, kteří podmínky dohledu porušili závažnějším způsobem, a bylo u nich možno zvažovat případné uložení výkonu zbytku trestu. Jak je patrné z následující tabulky, v bezmála polovině případů se tak následně opravdu stalo.

Celkový výsledek zkušební doby u odsouzených, u nichž měla PMS zásadnější výhrady k plnění dohledu (N = 21)

Celkový výsledek	Odsouzení (v %)
Zkušební doba skončila osvědčením (soud rozhodl)	19,0
Zkušební doba skončila osvědčením (fikce)	14,3
Zkušební doba již uběhla, ale dosud nebylo rozhodnuto	4,8
Zkušební doba stále trvá	14,3
Nařízen zbytek trestu	47,6
Celkem	100,0

U odsouzených, jimž byl nařízen výkon zbytku trestu, bylo nejčastějším důvodem takového rozhodnutí soudu nejen porušování podmínek spolupráce s PMS, ale též další trestná činnost ve zkušební době. Jak ale naznačuje následující kasuistika, i samotná nedůslednost v plnění povinnosti dostavovat se ve stanovených termínech na konzultace s probačním úředníkem se může stát klientovi osudnou, funguje-li na dobré úrovni vzájemná spolupráce PMS a soudu.

Kasuistika č. 13 – muž, v době propuštění 20 let (zkušební doba 2 roky)

Klient propuštěn v dubnu 2002, ve stejném měsíci zaevidován na PMS. První zpráva o průběhu dohledu v lednu 2003, v uplynulém období proběhlo celkem 5 schůzek. Klient kritizován za to, že hned čtyřikrát se nedostavil ve stanoveném termínu nebo čase, v poslední době je ale možno konstatovat určité zlepšení. Nepředložil nicméně doklad o evidenci na úřadu práce, ač o to byl opakovaně žádán. Práci si údajně shání. Dosud nezačal splácet škodu způsobenou předchozí trestnou činností. Druhá zpráva na soud zaslána v srpnu 2003, klientova spolupráce se zhoršila. Uskutečnilo se pouze jedno setkání, na schůzky se nedostavuje, což omlouvá podle probačního úředníka tak, „že buď na schůzku zapomněl, nebo byl nemocný“. Stále nepředložil doklady z úřadu práce, není schopen ani specifikovat kroky, které činí, aby si našel zaměstnání. Škodu stále splácet nezačal. Klientovi proto zopakovány podmínky a povinnosti dohledu, upozorněn, že o jejich neplnění bude informován soud. Klient přislíbil zlepšení. Třetí a poslední zpráva z května 2004, v uplynulém období jen jedna řádná konzultace (v září 2003). Sdělil, že škodu stále nesplácí, nedoložil ani složenky za úhradu nákladů trestního řízení. Podle celkového hodnocení ze strany probačního úředníka se klient dostavoval nepravidelně, pokud se nedostavil, neinicioval další schůzku. Potvrzení z úřadu práce přes opakované výzvy nepředložil. V červenci 2004 tak soud nařizuje vykonání zbytku trestu, přičemž v usnesení se konstatuje, že „bylo z průběžných zpráv PMS zjištěno, že odsouzený v průběhu zkušební doby opakovaně nedodržoval stanovené termíny kontaktů (celkem v devíti případech), když se z těchto ani dostatečně neomluvil“.

V tabulce, vztahující se k případům ze skupiny C, zasluhuje největší pozornost její první, respektive druhý řádek. Vypovídají totiž, že názor probačního úředníka na klienta a na jeho celkové přizpůsobení se podmínkám dohledu byl v těchto kauzách odlišný od názoru příslušného soudu. Jak dokládají dvě, níže citované kasuistiky, někdy bylo dokonce na základě analýzy trestního spisu možno nabýt dojmu, že soud se v podstatě o stanoviska PMS nezajímal. Tento poznatek je ostatně plně v souladu s názory některých probačních úředníků, vyjádřenými v našem dotazníkovém šetření (viz. výše). Právě problematickou spoluprací se soudy, které nereagují na signalizované porušení podmínek dohledu, zde někteří respondenti označili jako hlavní nedostatek současné praxe v oblasti výkonu dohledu u podmíněně propuštěných osob.

Kasuistika č. 14 – muž, v době propuštění 22 let (zkušební doba 2 roky)

Klient propuštěn v únoru 2002, první zpráva na soud odeslána v prosinci. Spolupráce odsouzeného s probačním úředníkem je v ní hodnocena jako „na dobré úrovni“, dotýčný si krátce po svém propuštění našel práci, nyní je ale na úřadu práce a nové zaměstnání si shání. Druhá informace od PMS se datuje do května 2003, jedná se již o „sdělení o porušení povinnosti uložené rozhodnutím soudu“. Probační úředník v něm informuje, že klient se dvakrát nedostavil bez omluvy k dohledu (v březnu a dubnu), čímž porušil podmínky dle § 26b odst. 2. Na tuto informaci navazuje zpráva z června 2003, kde PMS oznamuje, že klient se v uplynulém období nedostavil na žádnou z pěti plánovaných schůzek, a to i přesto, že byl pozván „dodejkou“, kterou si převzal. Poslední kontakt s ním tak proběhl v prosinci 2002. Probační úředník proto upozorňuje, že klient „porušuje povinnosti uložené mu rozhodnutím soudu a Probační a mediační služba ČR dává soudu na zvážení výkon zbytku trestu“. Soud však na tento návrh nereaguje a klienta posléze osvědčí.

Kasuistika č. 15 – muž, v době propuštění 27 let (zkušební doba 3 roky)

Klient propuštěn v červenci 2002, první zpráva o průběhu dohledu zaslána v září následujícího roku. Obsahuje informace, že klient na samém počátku dohledu spolupracoval velmi dobře, ale v lednu 2003 se nejprve omluvil pro nemoc a na následující schůzku v únoru již nedorazil bez udání důvodu. Od té doby o něm probační úředník nemá zprávy, nezná na něj ani aktuální kontakt. Na tuto zprávu navazuje o měsíc později (říjen 2003) dopis PMS, klient se podle ní sám dostavil, uvedl údajně, že „úplně zapomněl na to, že má stanoven dohled“. Nyní slibuje, že již spolupracovat bude. Třetí zpráva zaslána v březnu 2004, klient opět porušil povinnost dostavovat se, PMS proto soud žádá, aby o ní klienta znovu poučil. Čtvrtá zpráva datována do dubna 2004 (tedy o měsíc později), klient se po písemném napomenutí dostavil na schůzku, podle probačního úředníka svou absencí zdůvodnil tím, že kvůli četným osobním problémům na dohled opět zapomněl. Dle svých slov je evidován na úřadu práce, ale tuto skutečnost nedoložil. Následující, pátá zpráva, je nadepsána jako „shrnující zpráva o neplnění účelu dohledu“ (leden 2005). Poslední kontakt s klientem proběhl v červnu 2004, i proto konstatování, že dohled u klienta „neplní ani částečně svůj účel“, dotýčný „k uloženému dohledu přistupuje nezodpovědně, ač byl poučen“. Závěrečná zpráva PMS na soud odeslána až v listopadu 2005 (tedy po skončení zkušební doby – PMS se omlouvá, že došlo k přebírání případu mezi pracovníky). Probační úředník v ní konstatuje, že klient se dostavil v lednu tohoto roku, neboť „byl pohoršen zprávou PMS pro soud (ale uznal, že je pravdivá)“, pak ale opět povinnost docházet porušil. Nedoložil ani splácení pohledávek. Závěrečné hodnocení tak velmi kritické, klient se schůzek „zúčastňoval nepravdělně, uváděné skutečnosti doložil výjimečně, ač na to byl na každé konzultaci upozorňován“. V dubnu 2006 klient soudem osvědčen.

Skupina D

Do této skupiny jsme na základě analýzy zpráv PMS o průběhu dohledu zahrnuli klienty, u nichž spolupráce s probačním úředníkem v zásadě vůbec neprobíhala. Vzhledem k tomu, že se jednalo pouze o devět osob, následující tabulka s uvedenými procentuálními podíly má význam spíše pro srovnání s tabulkami předcházejícími. Postačilo by patrně vyjádření, že u šesti klientů vedlo ignorování podmínek dohledu k nařízení výkonu zbytku trestu, u tří však poněkud překvapivě došlo k osvědčení (byť fikcí).

Celkový výsledek zkušební doby u odsouzených, kteří podle PMS podmínky dohledu v zásadě neplnili (N = 9)

Celkový výsledek	Odsouzení (v %)
Zkušební doba skončila osvědčením (soud rozhodl)	0,0
Zkušební doba skončila osvědčením (fikce)	33,3
Zkušební doba již uběhla, ale dosud nebylo rozhodnuto	0,0
Zkušební doba stále trvá	0,0
Nařízen zbytek trestu	66,7
Celkem	100,0

Z šesti klientů, jimž byl nařízen výkon zbytku trestu, se celkem čtyři na schůzku s probačním úředníkem nedostavili ani jednou. Jak naznačují následující kasuistiky, v některých případech neměla PMS o odsouzeném v podstatě žádné informace (kasuistika č. 16), v jiných určité poznatky získala, avšak dohled se ani tak nepodařilo realizovat (kasuistika č. 17).

Kasuistika č. 16 – muž, v době propuštění 38 let (zkušební doba 4 roky)

Klient propuštěn v dubnu 2002, v listopadu téhož roku zasílá PMS zprávu, že spolupráce s ním není realizována. Klient vyzván ke konzultaci, avšak dopis se vrátil s tím, že adresát se odstěhoval. Probační úředník se snažil získat novou adresu, ale v centrální evidenci je uváděna stejná. Předává proto případ soudu k učinění dalších opatření. Následují dvě zprávy (březen 2003 a srpen 2003), v nichž se probační úředník soudu táže, zda má být středisko v této kauze nadále činné, když jej klient dosud nekontaktoval. V září 2003 soud rozhoduje, že dotyčný odsouzený vykoná zbytek trestu. Kromě neplnění podmínek dohledu je důvodem i další trestná činnost ve zkušební době.

Kasuistika č. 17 – muž, v době propuštění 27 let (zkušební doba 4 roky)

Klient propuštěn v lednu 2002, první zpráva o průběhu dohledu v březnu 2003. PMS sděluje, že odsouzenému byla postupně zaslána pozvánka na konzultaci na všechny dostupné adresy, na jedné z nich si ji převzala jeho matka. Telefonicky sdělila, že neví, kde se její syn nachází. Probační úředník proto soudu oznamuje, že v současné době není možné probační dohled provádět. Následuje dopis z listopadu 2003, PMS upozorňuje, že klient se dosud ani jednou nedostavil, na výzvy nereaguje, jeho matka nadále tvrdí, že neví, kde syn žije. Z příslušného spisu dále vyplývá, že v květnu 2004 byl vydán příkaz k zatčení, v té době již klient byl odsouzen za několik dalších trestných činů, kterých se dopustil ve zkušební době. Nakonec zadržen v červnu 2004, z protokolu vyplývá, že údajně o povinnosti podrobovat se dohledu nevěděl. Sám k tomu dle zápisu říká, že „vlastně to bylo tak, že soudkyně při podmíněném propuštění řekla, že mi přijde něco poštou, ale protože jsem dostal dobrou práci, tak jsem odcestoval do Itálie...“. Soud rozhodl o výkonu zbytku trestu.

U zbývajících dvou klientů, kde nakonec došlo k přeměně, se na samém počátku zkušební doby spolupráci podařilo navázat, avšak kontakt byl záhy přerušen a klient přestal povinnosti spojené s dohledem plnit. Níže uvedená kasuistika, která takový případ ilustruje, je zajímavá o to více, že PMS zde na žádost klienta působila již před jeho propuštěním. Za povšimnutí stojí také fakt, že probační úředník klienta navštívil v místě jeho bydliště. Taková situace byla zaznamenána v námi analyzovaných zprávách jen zcela výjimečně, drtivá většina kontaktů s odsouzenými se odehrávala výhradně na středisku PMS.

Kasuistika č. 18 – muž, v době propuštění 24 let (dohled 3 roky)

Klient se na PMS obrátil již před samotným rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění. V příslušné zprávě soudní pomoci se píše, že si je údajně vědom svých činů a projevuje snahu „napravit svůj život“. Přiznává, že podmíněně propuštěný byl již v minulosti a neosvědčil se. Probační úředník konzultuje případné propuštění s jeho matkou, ta slibuje, že klientovi poskytne ubytování a bude na něj dohlížet, aby vedl řádný život. Zpráva proto končí návrhem PMS na propuštění s dohledem, neboť „při spolupráci s matkou odsouzeného je reálná šance, aby se osvědčil a začal žít řádným životem“. Propuštěn v červnu 2002, první zpráva PMS na soud odeslána v únoru 2003. Probační úředník v průvodním dopise žádá, aby byla zpráva předložena předsedovi senátu soudu, neboť dochází k závažnému porušení dohledu ze strany odsouzeného. Dotyčný se nedostavuje na schůzky, naposledy přišel v srpnu 2002, poté byl kontaktován přímo v místě bydliště. Probačního úředníka vyhledala klientova matka, stěžovala si, že syn nerespektuje pravidla společenského soužití a že má sama obavy, aby ji fyzicky nenapadl. V říjnu 2003 na soud zasláno další „sdělení o neplnění probačního dohledu“, klient se nadále nedostavuje, probační úředník proto upozorňuje na skutečnost, že „sjednané podmínky probačního dohledu byly ze strany klienta porušeny, dohled není realizován“, a zároveň prosí soud, aby středisko informoval o svém dalším postupu. Obdobné dopisy zasílá PMS ještě dvakrát (duben 2004 a leden 2005), opakovaně připomíná, že klient

neplní stanovené podmínky, a prosí o sdělení, jak má dále ve věci postupovat. Závěrečná zpráva k dohledu pak vypracována v červnu 2005, celkové hodnocení v tom smyslu, že „probační dohled u klienta naprosto neplnil svůj účel, dotyčný se v podstatě dostavil jen dvakrát na samém počátku zkušební doby, pak již ani jednou“. V září 2005 soud rozhoduje o vykonání zbytku trestu.

Není patrně sporu, že staví-li tato část naší práce na pohledu probačních úředníků na to, jakým způsobem klient dodržuje podmínky dohledu, jeví se jako nejkritičtější bod celé analýzy výše zmiňovaní tři klienti, osvědčení soudem i přes naprosto nedostačující spolupráci s PMS. Takový případ ilustruje poslední kasuistika, kterou zde uvedeme.

Kasuistika č. 19 – muž, v době propuštění 25 let (zkušební doba 3 roky)

Klient propuštěn v lednu 2002, úvodní konzultace na PMS o měsíc později. První zprávu zaslal probační úředník v červenci. Konstatuje v ní, že spolupráce s klientem je na velmi špatné úrovni, na schůzky se nedostavuje. Soudem má uloženu povinnost zdržet se nadměrného požívání alkoholických nápojů, její plnění však není možno za daného stavu kontrolovat. Od klientovy bývalé manželky zjištěno, že neplní ani vyživovací povinnosti k synovi. Jako cíl pro další období dohledu si PMS klade „zjištění adresy, na které se klient zdržuje“. Další zpráva je soudu zaslána v lednu 2003, vyplývá z ní, že klient nadále nespolupracuje. Prakticky ve všech kolonkách standardizovaného dokumentu se vykytuje výraz „nezjištěno“, PMS se pouze podařilo dopátrat skutečnosti, že klient není ve výkonu trestu odnětí svobody. Cílem pro další období opět zjištění adresy. Ve třetí zprávě z března 2004 poznámka, že klient se zatím dostavil pouze jednou, a to v již zmíněném termínu únor 2002 (tedy před dvěma lety). Od té doby se s ním probační úředník nesešel a ani se mu ho nepodařilo kontaktovat. V březnu 2005 pak PMS celý případ uzavírá závěrečnou zprávou o průběhu dohledu, žádné nové informace se zjistit nepodařilo, nadále platí, že klient přišel jen na úvodní schůzku, poté se i přes opakované výzvy nedostavil. Povinnosti dohledu proto neplnil, a neplnil ani výše uvedenou vyživovací povinnost. Jak doslova píše probační úředník, „dohled nebyl v podstatě realizován, klient neplnil jeho podmínky“. Ze spisu však vyplývá, že v únoru roku 2006 byl dotyčný osvědčen fiktivně.

8. Shrnutí

Kriminologie věnuje v posledních letech problematice osob, propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, velkou pozornost. Ukazuje se totiž, že řada z nich v procesu reintegrace selhává a dostává se opět do konfliktu se zákony. Kriminologické výzkumy, realizované v USA a ve Velké Británii, hovoří o tom, že více jak polovina propuštěných osob spáchá do dvou či tří let další trestný čin. Odborníci přitom usilují o nalezení faktorů, které mohou úspěšnému znovuzачlenění do společnosti napomoci. Diskutuje se především o nalezení stabilního zaměstnání či uzavření trvalého partnerského svazku, stejně jako o efektivitě opatření typu dohledu probačního pracovníka nebo zapojení do resocializačních programů.

Výzkumy, zaměřené na účinnost parole, narážejí na nemalé metodologické obtíže. Jednou z nich je nalezení vhodného měřítka její celkové úspěšnosti, či naopak selhání. Tradičně užívaná hlediska osvědčení pachatele ve zkušební době či jeho případné recidivy nejsou prosta určitých zkreslení. Ta jsou dána již skutečností, že se vždy jedná o oficiální údaje o registrované kriminalitě, která nám neumožňuje proniknout do oblasti kriminality latentní. V České republice jsou bohužel výzkumy zaměřené na skutečnou účinnost opatření, rozvíjených v rámci trestní justice, dosud spíše výjimkou.

Celkový počet podmíněně propuštěných odsouzených v letech 2002-2006 byl 18.699, z tohoto počtu byl soudem uložen dohled 3.209 osobám (3.054 mužů a 155 žen). Poměr mezi kladným a záporným vyřízením žádosti je v podstatě konstantní a pohybuje se v poměru 60 % ku 40 % ve prospěch vyřízení kladného. V uvedeném období se pohyboval podíl podmíněně propuštěných odsouzených s dohledem na celkovém počtu podmíněně propuštěných odsouzených od 15,4 % do 19,9 %. V průměru se jednalo o 17,2 %. Soudy využily možnost stanovit dohled ve sledovaném období nejvíce u odsouzených, kteří vykonávali trest odnětí svobody ve věznicí s dozorem (2.045 osob).

Velmi vhodnou oficiální databází, s níž lze pracovat při kriminologických výzkumech, je Rejstřík trestů. Analýza těchto údajů nabízí možnost bližšího poznání registrované kriminální recidivy (její četnosti, charakteru a vývoje), a tím i posouzení účinnosti aplikovaných trestů a opatření. V rámci našeho výzkumu byly analyzovány údaje o 672 podmíněně propuštěných odsouzených, u kterých byl soudem stanoven dohled a kteří se dostali do evidence PMS v roce 2003. Z uvedeného počtu bylo 629 mužů (93,6 %) a 43 žen (6,4 %). U 555 propuštěných osob (82,6 %) se jednalo o první podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Průměrný věk při propuštění činil 32,1; modus 25 let (odsouzení v tomto věku představovali 6,3 % z celého vzorku). Nejmladšímu propuštěnému bylo 16 let, nejstaršímu 62 let. Při podmíněném propuštění byly nejčastěji zastoupeny osoby ve věku 22-29 let (37,4 %) a 30-39 let (37,1 %).

Průměrný věk při první odsouzené trestné činnosti činil 21,3 roku; modus 18 let (14,7 % všech odsouzených). První záznam v rejstříku trestů se u propuštěných odsouzených pohyboval v rozmezí od 15 do 61 let. Celkem 61,7 % odsouzených z našeho vzorku mělo první záznam v Rejstříku již ve věku 15-20 let. V zásadě se potvrdily kriminologické teorie, že počátek rozvinuté kriminální kariéry se objevuje ve věku mladistvém.

Sledovali jsme dobu od prvního odsouzení k aktuálnímu podmíněnému propuštění (jednalo se v zásadě o dobu registrované kriminální kariéry propuštěného k datu podmíněného propuštění). Průměrná doba činila 10,8 roku, nejdelší pak 40 let, a to u jednoho propuštěného. Nejpočetnější byla skupina osob, u nichž je trestná činnost dlouhodobou záležitostí (u 41,8 % odsouzených byla doba od prvního odsouzení k době podmíněného propuštění více než 10 let).

Podle počtu předchozích odsouzení (tzn. počtu odsouzení před podmíněným propuštěním) dominovali v našem vzorku jedinci, kteří již měli v Rejstříku trestů zaznamenáno 4 až 6 předchozích pravomocných odsouzení (40,1 % osob z celého souboru). Jednalo se tedy již o poměrně „zkušené recidivisty“. Nelze navíc přehlédnout, že více než pětina odsouzených měla již 7 a více záznamů. Pouze desetina podmíněně propuštěných byla naopak trestána poprvé.

Pozornost byla věnována také charakteru recidivy u podmíněně propuštěných (u těch, kteří již byli v minulosti odsouzeni - celkem 604 jedinců). Rozlišovali jsme obecnou (nestejnorodou) recidivu (opakování trestné činnosti jako takové), stejnorodou recidivu (opakování stejného druhu trestných činů) a speciální recidivu (opakování trestných činů stejné skutkové podstaty). U 29,6 % odsouzených se jednalo o obecnou recidivu, u 17,9 % o stejnorodou a u 52,5 % o speciální. Jednoznačně dominovalo opětovné spáchání trestného činu krádeže podle § 247 tr. zák.

Nejvíce osob bylo soudy podmíněně propuštěno z výkonu trestu odnětí svobody za odsouzenou trestnou činnost proti majetku podle hlavy deváté trestního zákona (bezmála polovina celého vzorku). Z konkrétních trestných činů podle této hlavy šlo nejčastěji o trestný čin krádeže podle § 247 tr. zák. (30 %) a podvodu podle § 250 tr. zák. (12 %). Více než pětina odsouzených byla ve vězení za spáchání trestného činu podle hlavy osmé trestního zákona, nejvíce pak za trestný čin loupeže podle § 234 tr. zák. (18,1 %).

Podle výše uloženého trestu, který odsouzený vykonával před podmíněným propuštěním, celkem jednoznačně převažovaly tresty do tří let (65,3 %), přičemž tresty do jednoho roku tvořily více než čtvrtinu.

Průměrná délka zkušební doby činila necelé 4 roky. Roční zkušební doba byla soudem stanovena pouze 11 osobám (2,1 %), naproti tomu nejdelší možnou délku soudy stanovily v 50 případech (7,4 %). Nejčastější byla tříletá zkušební doba (25,6 % odsouzených), následována čtyřletou a pětiletou zkušební dobou (v obou případech 18,3 % odsouzených). V rámci analýzy získaných dat jsme se pokoušeli zjistit, zda existuje vztah mezi uloženou délkou zkušební doby a některými dalšími sledovanými údaji. Ukázalo se, že zcela zřejmá je v tomto ohledu souvislost s délkou předchozího trestu. Při rozhodování o podmíněném propuštění tak evidentně platí, že čím déle je vykonáván trest, tím delší zkušební dobu soud stanoví. Zajímavou se ukázala i souvislost s věkem podmíněně propuštěného. Mladším osobám soudy ukládají spíše kratší zkušební dobu, starším naopak zkušební dobu delší.

U celkem 14,6 % osob z našeho vzorku podmíněně propuštěných již bylo v Rejstříku trestů vyznačeno osvědčení (v 88 případech šlo o muže, v 10 o ženu). U 15 % osob bylo naopak v Rejstříku zaznamenáno nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody (94 mužů a 7 žen). Není pochyb o tom, že údaj o osvědčení či o nařízení výkonu zbytku trestu měl v rámci naší analýzy největší relevanci u odsouzených, jimž byla soudem stanovena kratší

zkušební doba (tedy do tří let), a soud by tak měl o ukončení rozhodnout. Ukázalo se, že ze 132 osob s délkou zkušební doby od 1 do 3 let mělo již osvědčení v Rejstříku vyznačeno 64 odsouzených (48,5 %), zatímco u 24 byl nařízen výkon zbytku trestu (18,2 %).

Není rozhodně pozitivním zjištěním, že další odsouzení během zkušební doby jsme zaznamenali u celkem 39,9 % (268) podmíněně propuštěných odsouzených. Pokud jde o počet odsouzení, nejčastěji se jednalo pouze o jedno. Našlo se však i 18 osob, které byly ve zkušební době podmíněného propuštění s dohledem odsouzeny více než třikrát. Nejčastěji se tak stalo v období jeden až dva roky po podmíněném propuštění. Podstatnou roli zde hrál především věk odsouzeného, přičemž čím starší v době podmíněného propuštění byl, tím méně pravděpodobné jeho další odsouzení ve zkušební době bylo. Mezi nejmladšími podmíněně propuštěnými byla ve zkušební době znovu odsouzena polovina z nich, zatímco mezi nejstaršími jen každý zhruba desátý.

Rejstřík trestů umožňoval zabývat se případnými dalšími odsouzeními po skončení samotné zkušební doby. Ta v době našeho výzkumu skončila u 266 osob (tedy 39,6 % z celého vzorku). Z nich bylo po uplynutí zkušební doby znovu odsouzeno 40 osob, tedy 15 %. Ukázalo se, že u 21 osob se tak stalo v intervalu do šesti měsíců po skončení zkušební doby. U většiny osob, které měly v Rejstříku záznam po uplynutí zkušební doby, se jednalo pouze o jedno další odsouzení. Našlo se však několik jedinců, u nichž jsme zaznamenali dvě a více odsouzení.

Nedílnou součástí našeho výzkumu bylo dotazníkové šetření mezi probačními úředníky a sociálními pracovníky - koordinátory sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené. Prvně jmenovaní uváděli, že se v praxi vcelku daří prosazovat příslušné metodické postupy (metodický standard v oblasti probace a metodický standard v oblasti parole). Současně sami navrhli určitá doporučení pro změnu stávající praxe v oblasti přípravy a výkonu dohledu u podmíněně propuštěných. Lze je shrnout do následujících oblastí:

Spolupráce PMS se soudy a dalšími subjekty - určitá nespokojenost zjevně panuje s úrovní spolupráce mezi soudem a PMS. K této otázce se vyjádřily dvě třetiny respondentů, kteří zdůrazňovali především nutnost včasné reakce soudu na zprávy probačního úředníka o průběhu dohledu.

Legislativní doporučení – respondenti doporučovali změnit rozhodování o podmíněném propuštění, stejně jako zkrácení doby dohledu či zkušební doby a zpřísnění výkonu dohledu.

Výběr vhodných odsouzených pro podmíněné propuštění s dohledem – respondenti zdůrazňovali nutnost zaměřit se na výběr vhodných odsouzených pro podmíněné propuštění s dohledem. Přivítali by mimo jiné zavedení nástroje k objektivnímu vyhodnocení rizik a potřeb odsouzených. Přijetí takového nástroje by podle některých z nich umožnilo zaměřit se na rizikovější pachatele.

Podpora programů pro odsouzené - pozornost by podle probačních úředníků měla být věnována především problému s ubytováním podmíněně propuštěných a s jejich pracovním zařazením. Stejně tak je podle většiny z nich nutno personálně a technicky posílit samotnou probační a mediační službu.

Mezi probačními úředníky převládá názor, že prostřednictvím dohledu se daří snížit riziko recidivy u podmíněně propuštěného odsouzeného, stejně jako zajistit pozitivní změny v jeho chování. Celkově byl respondenty nejlépe hodnocen přínos dohledu coby pomoci při návratu odsouzeného do běžného života, nejhůře naopak při napravení následků trestného činu.

Podle zkušeností probačních úředníků je jednoznačně nejčastějším důvodem pro nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu další pravomocné odsouzení za spáchání trestného činu ve zkušební době. Někteří respondenti navíc v komentářích dodávali, že soudy je velmi často neinformují, jak bylo dále reagováno na jejich upozornění na neplnění podmínek dohledu, a tudíž nemají potřebnou zpětnou vazbu.

Výzkumy recidivy odsouzených v zahraničí ukazují, že nejpříznivější prognózu, a sice nezávisle na druhu trestné činnosti a délce trestu, lze vyslovit u odsouzených, kteří mají trvalou rodinnou vazbu, stálé bydliště a trvalé zaměstnání. Pokud chybí některý z uvedených znaků nebo dokonce všechny, riziko recidivy se zvyšuje. Těmto poznatkům v zásadě odpovídají i zkušenosti našich respondentů, kteří jako nejčastější příčiny recidivy uváděli finanční problémy podmíněně propuštěného, návrat do zavadového prostředí, zhoršenou možnost nalézt zaměstnání, ztrátu rodinného a sociálního zázemí či ztrátu bydliště.

Podmínky pro realizaci vybraných povinností hodnotili respondenti obecně spíše jako průměrné či horší. Nejpříznivěji se jim jevily podmínky pro léčení závislosti na návykových látkách, naproti tomu nejhůře dopadly podmínky pro výkon programů sociálního výcviku a převýchovy.

Probační úředníci rovněž upozorňovali, že omezení, která mají proklamativní charakter (zdržení se návštěv nevhodného prostředí, zdržení se styku s určitými osobami, zdržení se hazardních her, zdržení se hraní na hracích přístrojích a sázek) jsou velmi problematicky vykonatelná a kontrolovatelná.

Základním pilířem spolupráce odsouzeného s probačním úředníkem je probační program. Nezbytnou součástí probačního programu má být i pomoc probačního úředníka při řešení aktuálních životních problémů odsouzeného a při vytváření vhodného sociálního zázemí. Podle našich respondentů jsou na schůzkách nejčastěji řešeny problémy finančního charakteru - náhrada škody, nedostatek peněz a dluhy odsouzeného. Za velmi pozitivní je možno pokládat, že právě otázka škody způsobené trestnou činností patří do této nejsledovanější skupiny. Podle našich zkušeností s rozhodováním soudů o podmíněném propuštění je povinnost nahradit škodu jednoznačně nejčastější povinností ukládanou soudem propuštěným odsouzeným. Téma náhrady škody navíc pomáhá naplňovat i další aspekt účelu dohledu, a to motivaci odsouzeného k převzetí odpovědnosti za svou trestnou činnost.

K přednostem spolupráce se sociálními kurátory probační úředníci nejčastěji uváděli skutečnost, že kurátoři mají konkrétní informace o odsouzených a jsou ochotni je PMS poskytnout. Řada respondentů ocenila také skutečnost, že sociální kurátoři spolupracují s probačními úředníky při motivování klientů, při řešení jejich problémů, při nasměrování klientů na další spolupracující organizace či při zajišťování pobytu v azylových domech. Přínosem je podle nich také poskytnutí finančního příspěvku odsouzeným. Často bylo konstatováno, že sociální kurátoři mají větší možnosti provádět šetření v místě bydliště odsouzeného.

K přednostem spolupráce probačních úředníků s poskytovateli sociálních a dalších služeb, specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými, probační úředníci uváděli individuální přístup a intenzivnější práci s odsouzeným, případně větší informovanost o jeho problémech. Oceňována byla opět vstřícnost při spolupráci s probační službou.

Druhou skupinu našich respondentů představovali sociální pracovníci – koordinátoři sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené. Nejčastěji poskytovanými činnostmi pro podmíněně propuštěné osoby je podle nich sociální pomoc, poradenská činnost a individuální krátkodobé působení. Spíše výjimečně se naopak při práci s podmíněně propuštěnými zabývají odbornou psychosociální a terapeutickou činností. Není překvapivé, že je propuštěnými odsouzenými využívána zejména možnost poskytnutí peněžité a věcné dávky sociální péče, případně dalších sociálních dávek na příslušných úradech. Na opačném konci celkového pořadí se podle hodnocení kurátorů umístily „služby pro klienta“, spojené se spoluprací s probační službou (v případech, kdy je klient pod dohledem).

Klienti se k pomoci sociálního kurátora dostanou nejčastěji z iniciativy určitého zařízení či instituce. Pokud jde o vlastní depistážní (vyhledávací) činnost sociálních kurátorů, 63 % z nich uvedlo, že ji provádí na základě písemného vyrozumění VS ČR o místě pobytu klienta ve věznici. Třetina respondentů uvedla, že ji provádí formou osobní návštěvy v zařízení Vězeňské služby.

Podle sociálních kurátorů se dohled nejvíce osvědčuje při zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění. Bezmála polovina sociálních kurátorů pak uvedla, že prostřednictvím dohledu se zatím nedaří dosáhnout pozitivních změn v chování podmíněně propuštěného, a takřka 40 % respondentů nevidělo vliv dohledu na snížení recidivy. Největším přínosem dohledu u institutu podmíněného propuštění je podle sociálních kurátorů uvolnění kapacity věznic. Význam napravení následků trestného činu naopak viděli jako nejmenší.

Za nejzávažnější příčiny opětovného páchaní trestné činnosti je podle sociálních kurátorů nutné považovat návrat odsouzeného do závadového prostředí, ztrátu rodinného a sociálního zázemí, zhoršenou možnost nalézt zaměstnání a neochotu změnit dosavadní způsob života.

K přednostem spolupráce s probačními úředníky počítají sociální kurátoři vzájemnou informovanost, ochotu, vstřícnost a pružnost vzájemné spolupráce, profesionalitu a odbornost probačních úředníků, možnost konzultace a individualizace případů a rovněž možnost většího socioterapeutického působení na klienta.

Při spolupráci s poskytovateli sociálních a dalších služeb sociální kurátoři ocenili zejména možnost konkrétní pomoci klientům, a to formou zajištění ubytování, nabídky zaměstnání, materiální pomoci, odborného poradenství či psychosociální pomoci. Dále poukazovali na profesionalitu poskytovatelů, ochotu spolupracovat a na znalost aktuální životní situace klienta. Nejčastější obtíží je naproti tomu podle respondentů velmi řídká síť poskytovatelů (tím pádem malá dostupnost dané služby pro klienty), a pokud již poskytovatel existuje, pak velmi malá kapacita takového zařízení.

Poznatky o činnosti soudů při sledování průběhu zkušební doby se stanoveným dohledem a z rozhodování o jejich ukončení některým ze zákonem stanovených postupů u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody byly získány z analýzy

97 soudních spisů zapsaných v rejstříku PP u 18 okresních (obvodních) soudů. Výzkum byl proveden u stejných osob, u nichž jsme v roce 2004 sledovali zjišťování podmínek a rozhodování soudu o jejich podmíněném propuštění.

Stanovený dohled tím, že ukládá osobám podmíněně propuštěným z výkonu trestu další povinnosti, jejichž nerespektování může vést k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody, zpřísnuje podmínky pro osvědčení ve zkušební době, a klade tudíž na podmíněně propuštěné větší nároky.

Sledování podmíněně propuštěného je však náročnější i pro příslušné soudy, které jsou povinny, vedle vedení řádného života, sledovat i plnění povinností vyplývajících z dohledu, a na závady signalizované ze strany probačních úředníků včas a přiměřeně reagovat. Rozšiřují se hodnotící kritéria chování podmíněně propuštěných ve zkušební době při rozhodování o jejím ukončení.

Plnění stanovených povinností soudy i probačními úředníky středisek PMS při výkonu dohledu vyžaduje jejich vzájemnou úzkou součinnost, pomoc a respekt k práci druhého. Při sledování chování a plnění všech podmínek podmíněně propuštěnými je nezbytná i dobrá spolupráce s dalšími subjekty a zájmovými sdruženími občanů.

Sledováním výkonu dohledu bylo ve zkoumaných případech vždy (až na dvě opomenutí) pověřeno příslušné středisko PMS. Pověření bylo realizováno písemným pokynem kanceláři k odeslání vz. 151 K. ř. Byly zjištěny případy, kdy soudy přibíraly jmenovitě konkrétní probační úřednice.

K pověření soudy připojovaly pravomocná usnesení o podmíněném propuštění a v některých případech sdělovaly nebo připojovaly písemné materiály s dalšími informacemi potřebnými pro správné zaměření výkonu dohledu. V řadě pověření byla pozornost probačních úředníků orientována na kontrolu plnění přiměřených omezení a povinností.

Pro podávání zpráv soudům byla ponechána střediskům PMS zákonná šestiměsíční lhůta, někdy byl stanoven přímo konkrétní termín pro podání první zprávy. Pouze ve dvou případech byla pro podávání zpráv stanovena jiná než zákonná lhůta.

Ve většině případů dochází k pověření středisek PMS výkonem dohledu krátce po právní moci usnesení o podmíněném propuštění (53,6 % do 14 dnů). Byly však zjištěny a dokumentovány i případy, kdy k odeslání pověření docházelo opožděně. Důvodem byla většinou prodleva v realizaci pokynu předsedy senátu kanceláři soudu.

Po zaevidování podmíněně propuštěných je střediska PMS urychleně zvou k první konzultaci a v téměř polovině případů došlo k prvnímu vzájemnému kontaktu ve lhůtě do dvou měsíců po podmíněném propuštění. Pokud došlo k průtahům, vždy byla vina na straně podmíněně propuštěných, kteří mnohdy nerespektovali ani opakovaná pozvání na schůzku s probačním úředníkem. Naopak byly zjištěny i případy, kdy podmíněně propuštění ani nečekali na pozvání a sami se dostavili na středisko PMS. U 10 podmíněně propuštěných ke kontaktu z různých důvodů (vazba, nástup výkonu trestu odnětí svobody aj.) vůbec nedošlo.

Zákonem stanovená informační povinnost vůči soudu nebyla probačními úředníky vždy řádně plněna. U první zprávy dodrželi probační úředníci šestiměsíční lhůtu pouze u 40,2 % podmíněně propuštěných a i další průběžné zprávy byly podávány velmi nepravidelně. O změnu zákonné lhůty požádali probační úředníci pouze ve třech případech, vždy úspěšně žádali o její prodloužení.

Ze strany soudů bylo po uplynutí zákonné lhůty urgováno u příslušných středisek PMS podávání zpráv, někdy i opakovaně, ale ne vždy důsledně a často po delší době výkonu dohledu.

Celkový počet podaných zpráv o jednotlivých podmíněně propuštěných je závislý především na délce vykonané zkušební doby a dále na přístupu jednotlivých středisek PMS k plnění této zákonné povinnosti. Ve zkoumaných případech bylo v PP spisech nejčastěji zaznamenáno 3-6 podaných zpráv (65 %) o průběhu stanoveného dohledu.

Probační úředníci plnili, i mimo stanovené termíny, povinnost informovat soud o závažnějších porušeních podmínek dohledu (většinou o ztrátě kontaktu nebo o rozhodnutích učiněných v rámci dalšího trestního stíhání) nebo o soustavnějším porušování přiměřených omezení či povinností. Se signalizací, že dohled není vykonáván, probační úředníci také žádali soudy o provedení takových opatření, která by vedla k odstranění zjištěných závad, o pomoc při pátrání po pobytu nebo o stanovisko k dalšímu postupu.

Na signalizované závady soudy většinou reagovaly podle jejich závažnosti, od písemného upozornění podmíněně propuštěného na nutnost řádného plnění podmínek dohledu a možnost nařízení výkonu zbytku trestu v případě pokračování v závadném chování, až po nařízení veřejného zasedání a případné rozhodnutí o nařízení výkonu zbytku trestu již v průběhu zkušební doby. Byly však zjištěny i případy, kdy ani na opakovaná upozornění probačních úředníků nebylo soudy vůbec reagováno.

Kromě zpráv od středisek PMS sledovaly soudy soustavně i chování podmíněně propuštěných ve zkušební době. V pravidelných půlročních nebo ročních intervalech bylo vyžadováno doplnění opisu rejstříku trestů a další zprávy z místa bydliště, od Policie ČR, Vězeňské služby ČR, zprávy o náhradě škody a nákladů trestního řízení, aj. Byly zjištěny případy, že zprávy byly vyžádány pouze jednou, až krátce před nebo po ukončení zkušební doby, ale i takové, že za celou dobu nebyly vůbec opatřeny.

Rozhodnutím soudů bylo k datu zkoumání ukončeno 51 (52,5 %) případů podmíněných propuštění s dohledem. Z toho u 21 (21,6 %) osob bylo rozhodnuto o osvědčení a u 30 (30,9 %) bylo rozhodnuto o nařízení výkonu zbytku trestu. U 22 (22,7 %) osob došlo k osvědčení zákonnou fikcí, u 23 (23,7 %) nebylo řízení ukončeno proto, že zkušební doba ještě neskončila nebo nebylo rozhodnuto ve lhůtě jednoho roku po ukončení zkušební doby, a v jednom případě se způsob ukončení nepodařilo ze spisu zjistit.

Pokud jde o charakter trestné činnosti, u všech skupin byly tresty odnětí svobody nejčastěji vykonávány za majetkovou trestnou činnost a trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti. Výrazně nižší je však podíl této trestné činnosti u osob podmíněně osvědčených rozhodnutím soudu.

Ve vztahu k vykonané části trestu odnětí svobody a způsobu jejího výkonu bylo zjištěno, že k nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody docházelo častěji u osob, které před propuštěním vykonaly delší trest, který jim byl zpravidla uložen ve vyšší výměře a který vykonávaly ve věznici s přísnějším režimem. Naopak, u kratších částečně vykonaných trestů odnětí svobody, ve věznicích s mírnějším režimem, podmíněně propuštění lépe plnili všechny podmínky pro osvědčení ve zkušební době.

Příslušné okresní soudy rozhodly o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody u 22 podmíněně propuštěných ještě v průběhu zkušební doby, a po jejím uplynutí takto rozhodly u 8 podmíněně propuštěných. Podnětem k zahájení řízení byly především zprávy probačních úředníků, které signalizovaly závažné nedostatky v chování podmíněně propuštěných nebo v plnění podmínek dohledu.

Důvodem pro nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody bylo u 86,7 % podmíněně propuštěných pravomocné odsouzení za další trestnou činnost (někdy i více odsouzení). Ve zbývajících případech (13,3 %) bylo důvodem neplnění povinností vyplývajících z dohledu. Tyto důvody se většinou kumulovaly, a to často i s neplněním dalších povinností, zejména povinností nahradit způsobenou škodu nebo platit běžné a dlužné výživné.

Právo podat stížnost proti usnesení o nařízení výkonu trestu využilo 7 podmíněně propuštěných a pouze v jednom případě došlo ke změně usnesení v jeho vadné části o způsobu výkonu trestu odnětí svobody (tento výrok do usnesení nepatří).

K rozhodnutí o osvědčení podmíněně propuštěných docházelo v průběhu celého roku po uplynutí zkušební doby, nejvíce ve lhůtě do 3 měsíců, a vždy za splnění všech zákonných podmínek pro toto rozhodnutí.

Doporučení soudům na rozhodnutí o osvědčení obsahovaly často i závěrečné zprávy probačních úředníků a písemný souhlas s vydáním rozhodnutí o osvědčení v neveřejném zasedání, po prostudování písemných materiálů, dal ve všech případech státní zástupce.

Nejvíce sporných případů bylo zjištěno u ukončených řízení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vznikem zákonné fikce. Jejich podíl (30,1 %) je v poměru ke všem ukončeným věcem poměrně vysoký, a to i vzhledem k tomu, že ve většině zkoumaných případů byly dány podmínky pro ukončení řízení rozhodnutím soudů ještě před vznikem zákonné fikce.

Tímto způsobem bylo ukončeno podmíněně propuštění i v případech, kdy po splnění všech zákonných podmínek bylo možno ihned po uplynutí zkušební doby usnesením rozhodnout o osvědčení podle § 64 odst. 1 tr. zák. Ve všech případech k tomuto postupu také dal předchozí souhlas státní zástupce. Systematickým zařazením v zákoně i svojí povahou má mít rozhodnutí soudu o osvědčení přednost před osvědčením vyznačením fikce.

Tímto způsobem byly ukončeny další případy, kde mělo být nařízeno veřejné zasedání, neboť zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že podmíněně propuštění nevedli ve zkušební době řádný život, závažným způsobem porušovali stanovené podmínky a zaviněně neplnili povinnosti vyplývající z dohledu. Tím, že soudy nereagovaly na zjištěné nedostatky a nechaly

bez projednání věci zkušební dobu i další lhůtu jednoho roku proběhnout, znevážily smysl institutu podmíněného propuštění s dohledem i jeho výchovný charakter.

Konečně byly zaznamenány i případy ukončené vyznačením zákonné fikce, kde byly důvodné pochybnosti o splnění jedné ze základních zákonných podmínek pro tento postup, že podmíněně propuštěný nenese vinu na tom, že k rozhodnutí soudu nedošlo. Podmíněně propuštění měnili místo svého pobytu, aniž změny oznamovali příslušným orgánům, takže soudy nemohly provést potřebná šetření a ve stanovené lhůtě rozhodnout. V těchto případech bylo vyznačení zákonné fikce předčasné. Bylo možno pátrat po pobytu podmíněně propuštěných a rozhodnout některým ze zákonných způsobů až do uplynutí promlčecí doby (§ 68 tr. zák.).

V době zkoumání bylo neukončeno 23 případů buď proto, že ještě neuplynula celá zkušební doba, nebo již uplynula, ale nebylo zatím soudem rozhodnuto a nebyl ani vyznačen vznik zákonné fikce. I zde se vyskytly případy, kdy signalizované nedostatky v chování podmíněně propuštěných vyžadovaly rychlé řešení, ale ze strany soudů jsme přiměřenou reakci nezaznamenali.

Při nařizování výkonu zbytku trestu proběhly procesní postupy soudů v souladu s ustanoveními § 332 a § 333 tr. ř. Státní zástupci se zúčastnili veřejných zasedání téměř v polovině projednávaných případů a jejich závěrečné návrhy byly vždy shodné s rozhodnutím soudů. Ve výrocích písemných vyhotovení usnesení byla rozdílná praxe soudů při uvádění použitých ustanovení, když některé soudy uváděly pouze hmotněprávní (§ 64 odst. 1 tr. zák.), a jiné jej doplňovaly i procesním ustanovením (§ 332 odst. 1 tr. ř.). Stejně tak byly zjištěny rozdíly i ve vyznačování zbytku trestu, o jehož výkonu bylo rozhodnuto. Správný postup zvolily ty soudy, které v usnesení uváděly všechna ustanovení a číselně vyznačovaly zbytek trestu, který je podmíněně propuštěný povinen vykonat.

Pokud usnesení o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody obsahovala odůvodnění, v některých případech v jejich písemném vyhotovení došlo k podcenění institutu dohledu v tom, že plnění jeho podmínek nebylo buď vůbec, nebo zcela nedostatečně vyhodnoceno.

Informační povinnost vůči Rejstříku trestů byla ve všech případech splněna. Za správný možno označit postup těch soudů, které o způsobu ukončení podmíněného propuštění s dohledem informovaly i středisko PMS, které bylo pověřeno výkonem dohledu, přestože tuto povinnost nemají stanovenou.

Celkem 28 % odsouzených z našeho výzkumného vzorku předložilo před samotným rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění příslib budoucího zaměstnavatele. Více takových jedinců bylo mezi osobami, u nichž v době před propuštěním působila PMS. Ukázalo se nicméně, že jen zhruba polovina z výše uvedeného počtu následně do práce skutečně nastoupila, zatímco zbylá část se okamžitě po svém propuštění zaregistrovala na úřadu práce.

Pouze 16 % odsouzených z těch, o nichž byly ze zpráv PMS k dispozici potřebné informace, neprošlo během zkušební doby registrací na úřadu práce. Zbývajících 49 osob s touto institucí alespoň po nějaký čas spolupracovalo. Necelá polovina z nich však byla

registrována pouze velmi krátce a práci si aktivně sháněla. Našli se však klienti, kterým se přes veškerou aktivitu vhodné zaměstnání nedařilo najít i po značně dlouhou dobu. Část odsouzených si naopak práci neshánělo a PMS je ve zprávách kriticky hodnotila jako jedince, které uspokojuje pobírání sociálních dávek.

Drtivá většina odsouzených z našeho vzorku (bezmála 90 %) měla dluhy, spojené s předchozím pobytem ve věznici a s náklady na proběhlé trestní řízení. U 47 z nich bylo možno ve zprávách PMS sledovat, zda a v jaké míře tyto pohledávky hradí. Ukázalo se, že zhruba 40 % dluhy ve zkušební době hradilo a předkládalo o tom PMS potřebné doklady, přibližně stejný počet je pak splácel jen částečně a doklady probačnímu úředníkovi pravidelně nepřekládal. Pětina odsouzených dluhy nesplácela vůbec. Uvedený poměr by však pravděpodobně dopadl méně pozitivně, pokud by byli zařazeni všichni klienti z našeho vzorku, tedy i ti, u nichž spolupráce s probační službou prakticky neprobíhala.

Celkem 36 klientů mělo soudem uloženo přiměřené omezení či přiměřenou povinnost. Nejčastěji šlo o povinnost hradit podle svých sil škodu způsobenou trestnou činností (24 osob). Ze zpráv PMS vyplynulo, že z 21 klientů, o nichž jsme měli potřebné informace, ji skutečně řádně spláceli pouze dva. Deset klientů splácelo škodu pouze částečně a nepřekládali probačnímu úředníkovi na schůzkách potřebné doklady, dalších sedm klientů ji pak nesplácelo vůbec, a to nejčastěji s odůvodněním, že jim to jejich finanční situace neumožňuje. Za takový přístup byli v některých případech ze strany PMS kritizováni, v jiných probační úředník argument tohoto druhu respektoval a uváděl ho ve svém hodnocení jako objektivní překážku v plnění příslušné povinnosti ze strany klienta. V posledních dvou případech z uvedeného počtu klienti projevíli zájem škodu splatit, avšak v průběhu zkušební doby se jim nepodařilo i přes úsilí probačního úředníka s poškozeným spojit.

Druhou nejčastější povinností, kterou soud stanovil, byla povinnost neprodleně nastoupit do zaměstnání, případně se zaevidovat na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Týkala se celkem 10 osob. V osmi případech klient danou povinnost splnil registrací na úřadu práce, v jednom pak nastoupil do zaměstnání (u posledního případu nebylo možno relevantní poznatky získat).

Povinnost platit výživné, uložená současně s vyslovením dohledu, se týkala celkem 6 odsouzených. Analýza zpráv PMS ukázala, že většina klientů měla se splácením těchto pohledávek značné problémy, a pokud výživné vůbec platili, pak většinou pouze nepravidelně, často s opakujícími se sliby, že pohledávky uhradí, jakmile selepší jejich finanční situace. Probační úředníci takový přístup ve zprávách pro soud zpravidla kritizovali, pouze v jednom případě PMS neplacení omlouvala složitou sociální situací klienta.

Podstatnou informací ve zprávách PMS o průběhu dohledu je celkové hodnocení spolupráce klienta s probačním úředníkem a plnění podmínek dohledu. U necelé poloviny klientů jsme se mohli setkat po celou zkušební dobu s pozitivním hodnocením, k další zhruba pětině odsouzených měl probační úředník drobné výhrady, avšak ne takové, aby podle něj nutně vedly k nařízení výkonu zbytku trestu. Přesto se část těchto klientů ve zkušební době neosvědčila, a to nejčastěji z důvodu spáchání dalšího trestného činu. Z příslušných zpráv PMS vyplývá, že probační úředník byl o těchto skutečnostech často informován se zpožděním, a setkali jsme se dokonce s případy, kdy PMS zaslala pozitivně vyznívající zprávu o spolupráci s klientem, který si již v dané době odpykával ve vězení další trest odnětí svobody.

K plnění podmínek dohledu u zhruba čtvrtiny klientů z našeho vzorku měli probační úředníci výrazné výhrady, u 10 % vzorku pak podle nich dohled prakticky vůbec neprobíhal. Těmto odsouzeným byl také zpravidla soudem nařízen výkon zbytku trestu. Našly se však bohužel i případy, kdy soud na informace od PMS nedbal a klienta i přes opakované upozornění probačního úředníka, že dohled neplní svůj účel, osvědčil.

Ukázalo se, že různí probační úředníci mají různá kritéria, podle nichž hodnotí závažnost porušení podmínek dohledu. Někteří jsou zjevně připraveni zaslat soudu kritickou zprávu o klientovi v okamžiku, kdy se opakovaně nedostaví na schůzku, jiní stavějí spíše na „pomáhající“ rovině své profese a ke klientově chování jsou mnohem shovívavější. Našly se i případy, kdy probační úředník nepovažoval za porušení podmínek vedení řádného života ani další trestnou činnost odsouzeného ve zkušební době, případně se za takového klienta ve zprávách pro soud otevřeně přimlouval.

9. Závěr

Zvýšením požadavků na chování v průběhu zkušební doby a posílením kontrolních mechanismů se zvýšily šance na podmíněné propuštění i u těch odsouzených, kde rozhodnutí bylo na hranici vyhovění a nevyhovění žádosti nebo návrhu. Z tohoto pohledu je nesporné, že zavedení institutu dohledu mělo vliv na počet odsouzených, kteří byli podmíněně propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody. Na druhé straně však u těchto osob je větší riziko, že nesplní očekávání soudu, že po podmíněném propuštění povedou řádný život a vyhoví všem uloženým podmínkám, a bude tak nutno nařídít výkon zbytku trestu odnětí svobody. Institut dohledu u podmíněného propuštění, vedle kontroly chování podmíněně propuštěného ve zkušební době, je významným nástrojem pomoci těmto osobám k úspěšnému ukončení podmíněného propuštění. Záleží pouze na podmíněně propuštěných, jak těchto možností využijí a řádným životem ve zkušební době naplní očekávání soudů.

Pokud ve zkoumaných případech (při analýze trestních spisů) bylo ze všech ukončených věcí soudy rozhodnuto u 41,1 % podmíněně propuštěných s dohledem o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody, nelze to hodnotit jako příznivý výsledek. U věcí ukončených rozhodnutím soudů (bez osvědčení zákonnou fikcí) je tento podíl ještě vyšší a dosahuje 58,8 %. Při tomto hodnocení je však nutno brát v úvahu skutečnost, že s vyslovením dohledu byli podmíněně propuštěni odsouzení, jejichž chování i v průběhu výkonu trestu odnětí svobody nebylo vždy bez závad, že šlo o recidivisty a pachatele závažnější trestné činnosti, jejichž resocializace je obtížnější. Tento fakt potvrdila i analýza údajů z Rejstříku trestů. Podle počtu předchozích odsouzení (před podmíněným propuštěním) jednoznačně převažovali v našem vzorku podmíněně propuštěni odsouzení, kteří již měli v Rejstříku trestů zaznamenáno 4 až 6 předchozích pravomocných odsouzení (40,1 % osob z celého souboru). Pouze desetina podmíněně propuštěných, u kterých byl stanoven dohled, byla trestána poprvé. Z výsledků uvedené analýzy je patrné, že účinnost dohledu u podmíněného propuštění není dostatečná. Vážným problémem je zjištění, že další odsouzení během zkušební doby jsme zaznamenali u celkem 39,9 % podmíněně propuštěných odsouzených s dohledem.

Na závěr předkládáme několik podnětů či návrhů, které mohou přispět ke zvýšení účinnosti institutu dohledu u podmíněného propuštění:

Výběr odsouzených

Velkou pozornost je potřeba věnovat již samotnému výběru vhodných odsouzených, u kterých lze využít institut dohledu u podmíněného propuštění. Ideální by bylo u každého odsouzeného ve vězení provést vyhodnocení rizika nebezpečnosti pro společnost – tzv. risk assessment. Na odstranění či alespoň zmírnění nepříznivých faktorů je třeba zaměřit program zacházení s odsouzeným po celou dobu jeho uvěznění, a navázat na něj probačním programem při jeho propuštění.

Zlepšit spolupráci mezi soudem a PMS

Při realizaci institutu dohledu u podmíněného propuštění je třeba prohloubit spolupráci mezi soudem a Probační a mediační službou ČR. Z dotazníkového šetření i z analýzy trestních spisů je patrné, že spolupráce není vždy ideální, a to ve všech fázích realizace podmíněného propuštění s dohledem. Tento fakt se může stát pro probační úředníky značně demotivujícím. Jako příklad špatné spolupráce lze uvést skutečnost, že i přes opakovanou signalizaci probačního úředníka na závažné porušení podmínek dohledu soud na zprávu nereaguje a v některých případech dojde po roce k osvědčení zákonnou fikcí. Dále by bylo vhodné, aby byla upravena povinnost vyrozumění středisek PMS o ukončení dohledu (při analýze byly ve spisech PP zaznamenány i žádosti probačních úředníků o sdělení výsledku). Jde o požadavek zcela důvodný a povinnost vyrozumění střediska PMS ze strany soudu by měla být upravena obdobně jako v ustanovení § 99 odst. 15 Kanc. Ř, kde je stanovena povinnost podávat zprávy o výsledku trestního stíhání takto: „Středisku probační a mediační služby, které ve věci provádělo úkony, se zašle opis rozsudku nebo jiného rozhodnutí, jímž řízení končí. Rozhodoval-li ve věci odvolací soud, zašle jeho rozhodnutí soud prvního stupně“.

Zavést pružný dohled

Doporučujeme zákonem umožnit uložení flexibilního dohledu, tj. možnosti kdykoliv v průběhu zkušební doby podmíněného propuštění dohled dodatečně stanovit nebo před uplynutím zkušební doby stanovený dohled odvolat (na návrh probačního úředníka). Časové spojení zkušební doby s výkonem dohledu u řady odsouzených není vhodné a ani nutné, zejména v případech, kdy byla stanovena dlouhá zkušební doba. Jsou případy, že dlouhodobě prováděný dohled se postupně stává formálním, a pokud přesahuje dobu potřebnou pro intenzivní terapeutické práce, znemožňuje podmíněně propuštěnému vést normální život. Chybí možnost upravit trvání výkonu dohledu konkrétní situaci a potřebám klienta, není možnost flexibilně reagovat na jeho stabilizovanou situaci. Možnost dodatečně, v průběhu stanovené zkušební doby, stanovit dohled není ani v našem trestním zákonodárství neznámou variantou. Tak např. podle ustanovení § 60 odst. 1 písm. a) tr. zák. může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného výjimečně ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a stanovit nad odsouzeným dohled. Obdobnou právní úpravu obsahuje ustanovení § 33 odst. 2 písm. a) zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže. Návrh na odvolání stanoveného dohledu před uplynutím zkušební doby je zcela logickým vyjádřením požadavků praxe, pokud dohled má plnit svůj účel spočívající v odborném vedení a pomoci odsouzenému (§ 26a odst. 2 písm. b) tr. zák.). Pokud výkon dohledu z hlediska uvedené potřeby již není nutný, požadavek sledování a kontroly chování pachatele (§ 26a odst. 2 písm. b) tr. zák.) lze dostatečně zajistit důsledným plněním povinností uložených soudům ve stanovené zkušební době.

Zakotvit povinnost pro odsouzeného dostavit se na středisko PMS po propuštění (před zasláním pověření k výkonu dohledu od soudu)

Domníváme se, že by bylo velmi vhodné zákonem upravit pro podmíněně propuštěného odsouzeného (po pravomocném rozhodnutí o podmíněném propuštění s dohledem) povinnost dostavit se např. do 7 dnů na příslušné středisko Probační a mediační služby. S výkonem dohledu, který fakticky začíná až zasláním pověření od soudu, je podle našeho názoru zapotřebí začít ihned po propuštění. Při pozdním zahájení výkonu dohledu může podmíněně propuštěný reagovat hůře na resocializační působení probačního úředníka (má již zkušenost s výkonem trestu). Sociální práce s podmíněně propuštěnými odsouzeným by měla být mnohem intenzivnější a musí začínat bez časové prodlevy.

Podporovat nabídku resocializačních programů a dalších služeb

Výzkum jednoznačně potvrdil, že nabídka vhodných resocializačních programů je v České republice absolutně nedostatečná a vůbec nepokrývá potřeby potencionálních klientů. Jak jsme již uvedli v komentáři výsledků dotazníkového šetření, resocializace není uskutečnitelná bez zajištění základních existenčních podmínek propuštěného. Obecně platí, že nejpříznivější prognózu, a sice nezávisle na druhu trestné činnosti a délce trestu, mají ti odsouzení, kteří mají trvalou rodinnou vazbu, stálé bydliště a trvalé zaměstnání. Stát, respektive obce by se měly ve spolupráci s neziskovými organizacemi starat o vytváření vhodných podmínek pro resocializaci propuštěných. V případě podnikatelských subjektů je třeba vyvolat zájem o zaměstnávání propuštěných (např. formou pobídek), je třeba zajistit, aby obce pro propuštěné, kteří nemají možnost bydlení, zřizovaly ubytovny apod. Významnou pomocí v postpenitenciární oblasti může být práce občanských sdružení či dobrovolných pracovníků. Velmi dobrým praktickým příkladem z poslední doby je Projekt Šance, který byl uskutečněn Koalicí šance. Cílem tohoto reintegračního programu bylo podpořit vězně před i po propuštění, zvýšit jejich šanci na trhu práce, podporovat jejich pracovní návyky a smysl pro povinnost, a pomoci jim při vyhledávání pracovních příležitostí v rámci celé ČR. Projekt nabízel propuštěným i službu mentora. Mentor je vyškolený laik, který poskytuje propuštěnému odsouzenému individuální podporu a poradenství. Mentor působí jako prostředník mezi justicí, jinými institucemi a klientem. Proč nepodpořit vytvoření celorepublikové sítě mentorů? Resocializace přirozeně není levnou záležitostí, nicméně bez vytvoření adekvátních podmínek nelze očekávat snížení recidivy propuštěných osob.

Posílit personálně Probační a mediační službu ČR

Důkladná kontrola při dohledu je prakticky neuskutečnitelná, není-li k dispozici spolehlivý a kvalifikovaný personál, kterým disponuje pouze dostatečně personálně vybavená Probační a mediační služba. Pokud přestává být zvládnutelný průměrný počet klientů připadajících na jednoho probačního úředníka, z dohledu se stává formalita – dohled prováděný pouze v kanceláři (při výzkumu se v některých analyzovaných případech bohužel již tento fakt potvrdil). Soudci i státní zástupci při realizovaných výzkumech IKSP v oblasti alternativních trestů a opatření jednoznačně poukazují na nezbytnost personálního posílení Probační a mediační služby ČR. Zatížení služby (i přes její částečné personální posílení) je enormní, a pokud nedojde k personálnímu posílení, vážně hrozí, že výkon alternativních trestů a celá další činnost služby bude formální. K tomu můžeme připomenout znění Zásady 9 – Zdokonalování implementace evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních - Doporučení (2000)²² vydané Výborem ministrů Rady Evropy 29. listopadu 2000 - „Mají-li být alternativní tresty a opatření řádně realizována, je třeba adekvátních orgánů s dostatečnými finančními prostředky“. Zároveň by mělo platit, že musí být sledována účinnost a vyhodnocována efektivita a kvalita výkonu těchto opatření. Jsme si vědomi toho, že veřejné finanční prostředky jsou omezené, přesto doporučujeme zaměřit se na vytvoření podmínek pro výkon alternativ, který začíná zvýšením počtu probačních úředníků a končí finanční podporou různorodých programů zaměřených na resocializaci odsouzených.

10. Použitá literatura

- Beck,A.J.: *Recidivism of prisoners released in 1983*. Washington DC : US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics, 1997.
- Bushway,S.D.; Brame,R.; Paternoster,R.: *Connecting desistance and recidivism : measuring changes in criminality over the lifespan*. In Maruna,S.; Immarigeon,R.(ed.): *After crime and punishment : pathways to offender reintegration*. Cullompton : Willan Publishing, 2004, s. 85-101.
- Farral,S.: *Rethinking what works with offenders : probation, social context and desistance from crime*. Cullompton : Willan Publishing, 2004.
- Farral,S.; Mawby,R.C.; Worrall,A.: Prolific/persistent offenders and desistance. In Gelsthorpe,L.; Morgan,R (ed.): *Handbook of probation*. Cullompton : Willan Publishing, 2007, s. 352-380.
- Hughes,T.A.; Wilson,D.J.; Beck,A.J.: *Trends in state parole, 1990-2000*. Washington DC : US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics, 2001.
- Israel,M.; Chui,W.H.: *If 'something works' is the answer, what is the question?* European journal of criminology. 2006, vol. 3, n. 2, s. 181-200.
- Kaiser,G.: *Kriminologie*. Praha : C.H.Beck, 1994.
- Kroftová,A.: *Probační programy pro mladistvé delikventy*. Trestněprávní revue. 2007, roč. 6, č. 10, s. 286-289.
- Kuchta,J.; Válková,H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005.
- Langan,P.A.; Levin,D.J.: *Recidivism of prisoners released in 1994*. Washington DC : US Department of Justice, Bureau of Justice Statistics, 2002.
- Maruna,S.; Immarigeon,R.; Le Bel,T.P.: *Ex-offender reintegration : theory and practice*. In Maruna,S.; Immarigeon,R.(ed.): *After crime and punishment : pathways to offender reintegration*. Cullompton : Willan Publishing, 2004, s. 3-26.
- Merrington,S.; Stanley,S.: *Effectiveness : who counts what?* In Gelsthorpe,L.; Morgan,R.(ed.): *Handbook of probation*. Cullompton : Willan Publishing, 2007, s. 428-458.
- Novotný,O., Vanduchová,M. a kol.: *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI, 2007.
- Piquero,A.; Farrington,D.; Blumstein,A.: *Key issues in criminal career research*. Cambridge : University Press, 2007.
- Rozum,J.; Kotulan,P.; Jarkovská,L.: *Institut dohledu u podmíněného propuštění*. Praha : IKSP, 2004.
- Rozum,J.; Kotulan,P.; Háková,L.: *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a uplatňování alternativ trestního práva*. Praha : IKSP, 2005.
- Smith,D.: *The uses and abuses of positivism*. In Mair,G.(ed.): *What matters in probation*. Cullompton : Willan Publishing, 2006, s. 34-52.
- Suchý,O.: *Podmíněné propuštění a postpenitenciární péče – komparativní studie*. Praha : VÚK, 1970.
- Šámal,P.; Púry,F.; Rizman,S.: *Trestní zákon. Komentář*. Praha : C.H.Beck, 2004.
- Šámal,P.; Král,V.; Baxa,J.; Púry, F.: *Trestní řád. Komentář II. díl*. Praha : C.H.Beck 2002.

Resumé

Výzkum účinnosti dohledu u podmíněně propuštěných osob byl řešen v souladu se Střednědobým plánem výzkumných úkolů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na období let 2004-2007. Odpovědným řešitelem byl Mgr. Jan Rozum, spolu s ním se na úkolu podíleli také Mgr. Petr Kotulan a Mgr. Jan Tomášek. V roce 2005 byl zpracován projekt, samotný výzkum byl realizován v letech 2006-2007.

Institut dohledu u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (§ 63 odst. 1 tr. z.) byl do našeho trestního zákonodárství zaveden novelou trestního zákona č. 265/2001 Sb., účinnou od 1.1.2002. Pro odsouzeného představuje toto opatření v zásadě příležitost, aby za asistence probačního úředníka osvědčil svoji schopnost a vůli stát se řádným a platným členem společnosti. Na zajišťování úkolů v jednotlivých fázích podmíněného propuštění se podílejí různé subjekty, a to zejména Vězeňská služba, soudy, Probační a mediační služba ČR, sociální kurátoři a organizace poskytující sociální služby. Cílem předkládané výzkumné studie bylo zjistit, nakolik je realizace uvedeného institutu v praxi úspěšná, a to zejména z hlediska recidivy a resocializace propuštěných osob. Tyto poznatky by měly napomoci postupnému zdokonalování činnosti zúčastněných subjektů i jejich vzájemné spolupráce.

Zkoumání skutečné účinnosti jednotlivých trestněprávních opatření je jedním z nejdůležitějších úkolů současného kriminologického výzkumu. Problematika osob, propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody, patří v tomto směru k nejsledovanějším, neboť jejich počet ve většině zemí postupně narůstá. Jak přitom naznačují dostupné zahraniční studie, značná část z nich se krátce po propuštění opět dostává do konfliktu se zákony. Zaměřením se na studium rizikových faktorů, případně faktorů, které prokazatelně napomáhají úspěšné reintegraci propuštěných osob do společnosti (včetně působení probační služby, soudů a dalších subjektů), může kriminologický výzkum výrazně napomoci tomu, aby se v praxi dařilo jejich recidivě předcházet. Platí to navzdory skutečnosti, že výzkumy uvedeného typu čelí nemalému množství metodologických problémů. Ve srovnání s jinými zeměmi je však takto orientovaných studií v České republice dosud zjevný nedostatek. Předkládaná práce je i proto jedním z pokusů, jak situaci v dané oblasti změnit, a to konkrétně v souvislosti s institutem dohledu u podmíněného propuštění.

Empirická část využila několik výzkumných metod a technik. Autoři analyzovali dostupné statistické údaje Ministerstva spravedlnosti a Vězeňské služby ČR. Obdobně podrobili důkladné analýze data z Rejstříku trestů, týkající se osob, u nichž bylo soudem rozhodnuto o podmíněném propuštění s dohledem a byly v evidenci Probační a mediační služby v roce 2003. Nedílnou součástí výzkumu bylo dále i expertní dotazníkové šetření, jehož se zúčastnili úředníci probační a mediační služby a sociální pracovníci - koordinátoři sociální péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené. Praktickou stránku realizace dohledu u podmíněně propuštěných pak napomohla posoudit podrobná analýza vzorku soudních spisů o osobách, které byly z výkonu trestu odnětí svobody propuštěny v období od 1.1. do 30.6.2002. Tato část šetření přímo navazovala na starší studii Institutu pro kriminologii a sociální prevenci z roku 2004 (Institut dohledu u podmíněného propuštění).

Statistiky Ministerstva spravedlnosti dokládají, že v letech 2002-2006 bylo v České republice podmíněně propuštěno 18.699 osob. Dohled byl stanoven u 3.209 z nich (každý rok průměrně u 17,2 %). Nejvíce odsouzených, u nichž soud toto opatření ve zmíněném období využil, vykonávalo trest odnětí svobody ve věznici s dozorem (2.045 osob). Za zmínku

nepochybně stojí, že poměr mezi kladným a záporným vyřízením žádosti o podmíněně propuštění je dlouhodobě konstantní a pohybuje se v poměru 60 % ku 40 % ve prospěch vyřízení kladného.

Zajímavé poznatky nabídla analýza údajů z Rejstříku trestů, umožňujících bližší zkoumání registrované kriminální recidivy (její četnosti, charakteru a vývoje), a tím i posouzení účinnosti aplikovaných trestů a opatření. Výzkumný vzorek čítal 672 podmíněně propuštěných odsouzených (z toho 629 mužů), u kterých byl soudem stanoven dohled a kteří se dostali do evidence PMS v roce 2003. Pro 555 osob z uvedeného počtu se jednalo o první podmíněně propuštění z trestu odnětí svobody. Průměrný věk při propuštění činil 32,1 let (modus 25 let). Nejmladšímu propuštěnému z našeho vzorku bylo 16 let, nejstaršímu 62 let. Nejvíce zastoupena byla věková kategorie 22-29 let (37,4 %) a 30-39 let (37,1 %). Co se týče věku první odsouzené trestné činnosti, činil 21,3 roku (modus 18 let). Celkem 61,7 % odsouzených mělo první záznam v Rejstříku již ve věku 15-20 let.

Jedním ze sledovaných údajů byla doba od prvního odsouzení k aktuálnímu podmíněnému propuštění (jednalo se vlastně o dobu registrované kriminální kariéry propuštěného k datu podmíněného propuštění). Průměrně se jednalo o 10,8 roku, nejdelší interval činil 40 let. Obecně nejpočetnější byla skupina, u nichž byla trestná činnost dlouhodobou záležitostí (u 41,8 % odsouzených byla doba od prvního odsouzení k době podmíněného propuštění více než 10 let). Podle počtu předchozích odsouzení ve vzorku dominovali jedinci, kteří již měli v Rejstříku trestů zaznamenáno 4 až 6 předchozích pravomocných odsouzení (40,1 % osob z celého souboru). Více než pětina odsouzených měla již 7 a více záznamů. Pouze desetina byla naopak trestána poprvé. Pokud jde o charakter recidivy, u více než poloviny podmíněně propuštěných (52,5 %) se jednalo o recidivu speciální (opakování trestných činů stejné skutkové podstaty), u 29,6 % o recidivu obecnou (opakování trestné činnosti jako takové) a u 17,9 % o stejnorodou (opakování stejného druhu trestných činů). Zdaleka nejvíce osob bylo soudy podmíněně propuštěno z výkonu trestu odnětí svobody za odsouzenou trestnou činnost proti majetku podle hlavy deváté trestního zákona (bezmála polovina celkového vzorku), pětina pak za spáchání trestného činu podle hlavy osmé (nejvíce za trestný čin loupeže). Podle výše uloženého trestu, který odsouzený vykonával před podmíněným propuštěním, převažovaly tresty do tří let (65,3 %). Tresty do jednoho roku tvořily více než čtvrtinu.

Průměrná délka zkušební doby činila necelé 4 roky. Roční zkušební doba byla soudem stanovena pouze 11 osobám (2,1 %), naproti tomu nejdelší možnou délku soudy stanovily v 50 případech (7,4 %). Nejčastější byla tříletá zkušební doba (25,6 % odsouzených). Ukázalo se, že existuje zřejmá a statisticky signifikantní souvislost s délkou předchozího trestu. Čím déle je trest vykonáván, tím delší zkušební dobu soud stanoví. Zajímavým se jeví též vztah k věku podmíněně propuštěného, kdy soudy ukládají mladším osobám spíše kratší zkušební dobu, starším pak naopak zkušební dobu delší.

U celkem 14,6 % osob z daného vzorku již bylo v Rejstříku trestů vyznačeno osvědčení, u 15 % jsme naopak zaznamenali nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Zaměříme-li se na osoby s kratší zkušební dobou, kde již měl soud v době realizace našeho výzkumu o ukončení rozhodnout (zkušební doba 1 až 3 roky – celkem 132 osob), mělo osvědčení v Rejstříku vyznačeno 64 z nich (48,5 %), naopak u 24 osob z této skupiny byl nařízen výkon zbytku trestu (18,2 %).

Za velmi alarmující je nutno považovat zjištění, že u 268 podmíněně propuštěných z našeho vzorku (39,9 %) jsme během zkušební doby zaznamenali v Rejstříku trestů další odsouzení (nejčastěji jedno). Našlo se dokonce 18 osob, které byly ve zkušební době podmíněného propuštění s dohledem odsouzeny více než třikrát. Statistická analýza naznačila zjevnou souvislost s věkem podmíněně propuštěného, a to v tom smyslu, že čím starší byl, tím méně pravděpodobné jeho další odsouzení ve zkušební době bylo. Rozhodně nelze přehlížet, že mezi nejmladšími podmíněně propuštěnými byla ve zkušební době znovu odsouzena polovina (mezi nejstaršími naopak jen každý zhruba desátý). Rejstřík trestů umožňoval zabývat se rovněž případnými dalšími odsouzeními po skončení samotné zkušební doby (týkalo se celkem 266 osob). Recidiva byla zaznamenána u 15 % z dané skupiny jedinců, přičemž u poloviny z nich došlo k dalšímu odsouzení do šesti měsíců po skončení zkušební doby.

Významnou součástí výzkumu bylo expertní dotazníkové šetření, realizované na vzorku probačních úředníků a sociálních kurátorů - koordinátorů sociální péče o osoby společensky nepřizpůsobené. Jeho cílem bylo zmapovat zkušenosti respondentů s výkonem dohledu u podmíněně propuštěných, se spoluprací jednotlivých subjektů či se samotnou prací s klienty. Dotazníky určené probačním úředníkům jsme rozeslali prostřednictvím ředitelství Probační a mediační služby ČR na všech 76 středisek (vždy jeden dotazník, určený probačnímu úředníkovi, jenž se zkoumanou problematikou zabývá). Nazpět se nám vrátilo 68 dotazníků (návratnost tak činila 89 %). Dotazník pro sociální kurátory byl rozeslán prostřednictvím celostátní elektronické konference Pandora. Osloveno bylo celkem 208 pracovníků, dotazníky zaslalo 59 z nich (návratnost 28 %).

Za pozitivní zjištění je možno považovat, že podle většiny probačních úředníků se vcelku daří prosazovat příslušné metodické postupy a standardy v oblasti probace i parole. Ukazuje se však, že někteří z nich by ve stávající praxi v oblasti přípravy a výkonu dohledu u podmíněně propuštěných uvítali určité změny. Nespokojenost panuje zejména s úrovní spolupráce mezi soudem a PMS (k této otázce se vyjádřilo 66 % respondentů z řad probačních úředníků), přičemž zdůrazňována byla především nutnost včasné reakce soudu na zprávy probačního úředníka o průběhu dohledu. Respondenti doporučovali i některé legislativní změny, mimo jiné v oblasti rozhodování o podmíněném propuštění. Objevily se také návrhy na zkrácení doby dohledu či zkušební doby a na celkové zpřísnění výkonu dohledu. Větší pozornost by podle některých probačních úředníků měla být věnována výběru vhodných odsouzených pro podmíněné propuštění, a to včetně vytvoření nástroje k objektivnímu vyhodnocení rizik a potřeb odsouzených. Určité rezervy je možné konstatovat také v oblasti podpory probačních resocializačních programů a jiných opatření či služeb pro podmíněně propuštěné (zejména možnosti ubytování a pracovního zařazení). Obdobně jako v jiných šetřeních, i tentokrát se projevila nespokojenost s personálním a technickým stavem PMS, kde by podle respondentů mělo dojít k výraznému posílení.

Mezi probačními úředníky převládal názor, že prostřednictvím dohledu se vcelku daří snížit riziko recidivy u podmíněně propuštěného odsouzeného, stejně jako zajistit pozitivní změny v jeho chování. Co se týče nařízení výkonu zbytku trestu, nejčastějším důvodem je podle probačních úředníků další pravomocné odsouzení klienta za spáchání trestného činu ve zkušební době. Někteří respondenti v komentářích uváděli, že od soudů nemají potřebnou zpětnou vazbu, tedy zda a jak bylo na jejich upozornění na neplnění podmínek dohledu reagováno. Za nejobvyklejší příčiny recidivy probační úředníci považují finanční problémy podmíněně propuštěného, návrat do závadového prostředí, zhoršenou možnost nalézt zaměstnání, ztrátu rodinného a sociálního zázemí či ztrátu bydliště. To v zásadě odpovídá poznatkům z jiných kriminologických studií.

Podmínky pro realizaci vybraných povinností, spojených s podmíněným propuštěním, hodnotili respondenti obecně spíše jako průměrné či horší. Nejpriznivěji se jim jevily podmínky pro léčení závislosti na návykových látkách, naproti tomu nejhůře dopadly podmínky pro výkon programů sociálního výcviku a převýchovy. Probační úředníci upozorňovali, že omezení, která mají proklamativní charakter (například zdržení se návštěv nevhodného prostředí, zdržení se styku s určitými osobami či zdržení se hazardních her) jsou velmi obtížně vykonatelná i kontrolovatelná. Na samotných schůzkách s klienty jsou pak nejčastěji řešeny problémy finančního charakteru, zejména pak náhrada škody a jiné dluhy odsouzeného.

Příznivě vyznívají poznatky o spolupráci probačních úředníků se sociálními kurátory. Ti podle nich mají konkrétní informace o odsouzených a jsou ochotni je PMS poskytnout. Řada respondentů ocenila, že uvedená spolupráce vede k lepšímu motivování klientů a k jejich nasměrování na další organizace (například pro zajištění pobytu v azylových domech). Přínosem je rovněž poskytnutí finančního příspěvku odsouzeným, stejně jako větší možnosti kurátorů v oblasti šetření v místě bydliště odsouzeného. Pozitiva spatřují někteří probační úředníci také ve spolupráci s poskytovateli sociálních a dalších služeb, specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými. Výhodou je zde podle nich především individuální přístup ke klientovi a intenzivnější práce s ním, případně větší informovanost o jeho problémech.

Dotazníkové šetření mezi sociálními kurátory ukázalo, že nejčastěji poskytovanými službami pro podmíněně propuštěné osoby je z jejich strany sociální pomoc, poradenská činnost a individuální krátkodobé působení. Spíše výjimečně se naopak zabývají odbornou psychosociální a terapeutickou činností. Klienti z řad podmíněně propuštěných využívají zejména možnost poskytnutí peněžité a věcné dávky sociální péče, případně dalších sociálních dávek. Ke kurátorovi se nejčastěji dostávají z iniciativy určitého zařízení či instituce. Pokud jde o vlastní depistážní činnost, mírná většina sociálních kurátorů (63 %) uvedla, že ji provádí na základě písemného vyrozumění VS ČR o místě pobytu klienta ve věznicí.

Podle sociálních kurátorů se dohled nejvíce osvědčuje při zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění. Nedaří se naopak příliš dosáhnout pozitivních změn v chování podmíněně propuštěného, přičemž bezmála polovina respondentů neviděla vliv dohledu na snížení recidivy. Vůbec největším přínosem dohledu u institutu podmíněného propuštění je podle sociálních kurátorů uvolnění kapacity věznic. Co se týče příčin opětovného páchaní trestné činnosti, jako nejproblematičtější se respondentům jevil návrat odsouzeného do závadového prostředí, ztráta rodinného a sociálního zázemí, zhoršená možnost nalézt zaměstnání a neochota změnit dosavadní způsob života.

Obdobně jako probační úředníci, i většina sociálních kurátorů oceňovala možnost vzájemné spolupráce. Výhodou je podle nich především oboustranná informovanost, ochota, vstřícnost a pružnost spolupráce, profesionalita a odbornost probačních úředníků, možnost konzultace a individualizace případů a rovněž možnost většího socioterapeutického působení na klienta. Při spolupráci s poskytovateli sociálních a dalších služeb je podle sociálních kurátorů podstatná zejména možnost konkrétní pomoci klientům, a to formou zajištění ubytování, nabídky zaměstnání, materiální pomoci, odborného poradenství či psychosociální pomoci. Nedostatkem je bohužel dosud velmi řídká síť poskytovatelů, a tím pádem i malá dostupnost těchto služeb pro klienty (případně malá kapacita již existujících zařízení).

Závěrečnou část výzkumné zprávy tvoří souhrn poznatků z analýzy 97 soudních spisů, zapsaných v rejstříku podmíněného propuštění u 18 okresních (obvodních) soudů. Jednalo se o část vzorku odsouzených, u nichž byly v rámci dřívějšího výzkumu v roce 2004 (viz. výše) zjišťovány podmínky rozhodování soudu o jejich propuštění. Ukázalo se, že sledováním výkonu dohledu bylo ve zkoumaných případech vždy (až na dvě opomenutí) pověřeno příslušné středisko PMS. Pověření bylo realizováno písemným pokynem kanceláři k odeslání vz. 151 K. ř., přičemž soudy k němu připojovaly i pravomocná usnesení o podmíněném propuštění a v některých případech sdělovaly nebo připojovaly písemné materiály s dalšími informacemi, potřebnými pro správné zaměření výkonu dohledu. Pro podávání zpráv soudům byla ponechána střediskům PMS zákonná šestiměsíční lhůta, někdy byl přímo stanoven konkrétní termín pro podání první zprávy. Pouze u dvou odsouzených byla pro podávání zpráv stanovena jiná než zákonná lhůta. Ve většině případů došlo k pověření středisek PMS výkonem dohledu krátce po právní moci usnesení o podmíněném propuštění (u více jak poloviny případů do 14 dnů). Zaznamenali jsme však také případy, kdy bylo pověření zasláno opožděně, a to zpravidla vinou prodlevy v realizaci pokynu předsedy senátu kanceláři soudu.

Bylo zjištěno, že po zaevidování podmíněně propuštěných je střediska PMS urychleně zvou k první konzultaci (v téměř polovině případů došlo k prvnímu vzájemnému kontaktu ve lhůtě do dvou měsíců po podmíněném propuštění). Případné průtahy byly způsobeny nerespektováním pozvání na schůzku s probačním úředníkem ze strany odsouzeného, často i opakovaným. Na druhou stranu se ale ukázalo, že někteří podmíněně propuštění nečekají na pozvání a na středisko PMS se dostavují sami. U celkem 10 podmíněně propuštěných z našeho vzorku ke kontaktu s probačním úředníkem vůbec nedošlo (důvodem zde byla nejčastěji vazba či nástup výkonu trestu odnětí svobody).

Ukázalo se bohužel, že zákonem stanovená informační povinnost vůči soudu nebyla probačními úředníky vždy řádně plněna. U první zprávy dodrželi probační úředníci šestiměsíční lhůtu pouze u 40,2 % podmíněně propuštěných a i další průběžné zprávy byly podávány velmi nepravidelně. O změnu zákonné lhůty přitom probační úředníci požádali pouze ve třech případech. Ze strany soudů bylo po uplynutí zákonné lhůty u příslušných středisek PMS podávání zpráv urgováno, někdy i opakovaně. Ne vždy se tak ale dělo důsledně a často spíše po delší době výkonu dohledu. Obecně nicméně platilo, že probační úředníci plnili povinnost informovat soud o závažnějších porušeních podmínek dohledu (většinou o ztrátě kontaktu nebo o rozhodnutích učiněných v rámci dalšího trestního stíhání) nebo o soustavnějším porušování přiměřených omezení či povinností. Spolu se samotným upozorněním, že dohled není vykonáván, žádali o provedení takových opatření, která by vedla k odstranění zjištěných závad, o pomoc při pátrání po pobytu nebo o stanovisko k dalšímu postupu.

Na signalizované závady soudy většinou reagovaly podle jejich závažnosti, od písemného upozornění podmíněně propuštěného na nutnost řádného plnění podmínek dohledu a možnost nařízení výkonu zbytku trestu v případě pokračování v závadném chování, až po nařízení veřejného zasedání a případné rozhodnutí o nařízení výkonu zbytku trestu již v průběhu zkušební doby. Byly však zjištěny také případy, kdy ani na opakovaná upozornění probačních úředníků nebylo soudy vůbec reagováno. Kromě samotných zpráv od středisek PMS soudy v pravidelných půlročních nebo ročních intervalech vyžadovaly doplnění obsahu Rejstříku trestů i další zprávy z místa bydliště, stejně jako zprávy od Policie ČR, Vězeňské služby ČR, zprávy o náhradě škody či nákladů trestního řízení. V některých případech byly ale tyto zprávy vyžádány pouze jednou, a to krátce před, nebo dokonce po ukončení zkušební doby, případně nebyly opatřeny vůbec.

Rozhodnutím soudů bylo k v době našeho šetření ukončeno 51 případů (52,5 % z celkového počtu). Z toho u 21 osob bylo rozhodnuto o osvědčení, u 30 o nařízení výkonu zbytku trestu. U 22 osob došlo k osvědčení zákonnou fikcí a u 23 nebylo řízení ukončeno proto, že zkušební doba dosud neskončila, případně nebylo rozhodnuto ve lhůtě jednoho roku po ukončení zkušební doby. V jednom případě se způsob ukončení nepodařilo ze spisu zjistit. Příslušné okresní soudy rozhodly o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody u 22 podmíněně propuštěných ještě v průběhu zkušební doby, a po jejím uplynutí takto rozhodly u 8 podmíněně propuštěných. Podnětem k zahájení řízení byly především zprávy probačních úředníků, které signalizovaly závažné nedostatky v chování podmíněně propuštěných nebo v plnění podmínek dohledu. Důvodem pro nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody bylo u většiny podmíněně propuštěných (zhruba 90 %) pravomocné odsouzení za další trestnou činnost, ve zbývajících případech bylo příčinou neplnění povinností vyplývajících z dohledu. Tyto důvody se však většinou kumulovaly, a to často i s neplněním dalších povinností, zejména pak povinností nahradit způsobenou škodu nebo platit běžné a dlužné výživné.

K rozhodnutí o osvědčení podmíněně propuštěných docházelo v průběhu celého roku po uplynutí zkušební doby, nejvíce ve lhůtě do 3 měsíců, a vždy za splnění všech zákonných podmínek pro toto rozhodnutí. Doporučení soudům na rozhodnutí o osvědčení obsahovaly často rovněž závěrečné zprávy probačních úředníků. Písemný souhlas s vydáním rozhodnutí o osvědčení v neveřejném zasedání, po prostudování písemných materiálů, dal ve všech případech státní zástupce.

Několik sporných případů bylo zjištěno u ukončených řízení o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vznikem zákonné fikce. Jejich podíl (30,1 %) je v poměru ke všem ukončeným věcem poměrně vysoký. Tímto způsobem bylo ukončeno podmíněné propuštění i v případech, kdy po splnění všech zákonných podmínek bylo možno ihned po uplynutí zkušební doby usnesením rozhodnout o osvědčení podle § 64 odst. 1 tr. zák. Ve všech případech k tomuto postupu také dal předchozí souhlas státní zástupce. Systematickým zařazením v zákoně i svojí povahou má mít rozhodnutí soudu o osvědčení usnesením přednost před osvědčením vyznačením fikce.

Výše uvedeným způsobem byly navíc ukončeny také některé případy, kde mělo být nařízeno veřejné zasedání, neboť zjištěné skutečnosti nasvědčovaly, že podmíněně propuštění nevedli ve zkušební době řádný život, závažným způsobem porušovali stanovené podmínky a zaviněně neplnili povinnosti vyplývající z dohledu. Tím, že soudy nereagovaly na zjištěné nedostatky a nechaly bez projednání věci zkušební dobu i další lhůtu jednoho roku proběhnout, znevážily smysl institutu podmíněného propuštění s dohledem i jeho výchovný charakter. Konečně byly zaznamenány také případy ukončené vyznačením zákonné fikce, kde byly důvodné pochybnosti o splnění jedné ze základních zákonných podmínek pro tento postup, že podmíněně propuštěný nenese vinu na tom, že k rozhodnutí soudu nedošlo. Podmíněně propuštění měnili místo svého pobytu, aniž změny oznamovali příslušným orgánům, takže soudy nemohly provést potřebná šetření a ve stanovené lhůtě rozhodnout. V těchto případech bylo vyznačení zákonné fikce předčasné, neboť bylo možno pátrat po pobytu podmíněně propuštěných a rozhodnout některým ze zákonných způsobů až do uplynutí promlčecí doby (§ 68 tr. zák.).

Ve výrocích písemných vyhotovení usnesení byla rozdílná praxe soudů při uvádění použitých ustanovení, když některé soudy uváděly pouze hmotněprávní (§ 64 odst. 1 tr. zák.)

a jiné jej doplňovaly i procesním ustanovením (§ 332 odst. 1 tr. ř.). Stejně tak byly zjištěny rozdíly ve vyznačování zbytku trestu, o jehož výkonu bylo rozhodnuto. Správný postup zvolily soudy, které v usnesení uváděly všechna ustanovení a číselně vyznačovaly zbytek trestu, který je podmíněně propuštěný povinen vykonat. Pokud usnesení o nařízení výkonu zbytku trestu odnětí svobody obsahovala odůvodnění, v některých případech v jejich písemném vyhotovení došlo k podcenění institutu dohledu, kdy plnění jeho podmínek nebylo buď vůbec, nebo zcela nedostatečně vyhodnoceno.

V rámci analýzy zpráv PMS o průběhu dohledu jsme se zaměřili i na některé další faktory. Jeden z nich se týkal zamětnání propuštěných osob. Celkem 28 % odsouzených z našeho výzkumného vzorku předložilo před samotným rozhodnutím soudu o podmíněném propuštění příslib budoucího zaměstnavatele. Více takových jedinců bylo mezi osobami, u nichž v době před propuštěním působila PMS. Ukázalo se nicméně, že jen zhruba polovina z uvedeného počtu do práce posléze skutečně nastoupila, zatímco zbylá část se po svém propuštění zaregistrovala na úřadu práce. Na něj se ostatně během zkušební doby obrátila drtivá většina odsouzených (neplatilo to pouze 16 % z těch, o nichž byly ze zpráv PMS k dispozici potřebné informace). Lišila se však doba, po jakou s touto institucí jednotliví odsouzení spolupracovali. Zatímco někteří byli v registraci pouze krátce a práci si aktivně sháněli, část propuštěných osob byla v zásadě spokojena s pobíráním příslušných sociálních dávek.

Velmi příznačnou je pro většinu odsouzených existence dluhů, spojených s předchozím pobytem ve věznicí a s náklady na proběhlé trestní řízení (týkalo se bezmála 90 % ze zkoumaného vzorku). U 47 odsouzených bylo možno ve zprávách PMS sledovat, zda a v jaké míře tyto pohledávky hradí. Zjistili jsme, že zhruba 40 % dluhy ve zkušební době splácelo a předkládalo o tom PMS potřebné doklady, přibližně stejný počet je pak splácel jen částečně a doklady probačnímu úředníkovi pravidelně nepřekládal. Pětina odsouzených dluhy nesplácela vůbec. Uvedený poměr by však pravděpodobně dopadl méně pozitivně, pokud by byli zařazeni všichni klienti z našeho vzorku, tedy i ti, u nichž spolupráce s probační službou prakticky neprobíhala.

Celkem 36 klientů mělo soudem uloženo přiměřené omezení či přiměřenou povinnost. Nejčastěji se týkala hrazení škody způsobené trestnou činností (24 osob). Ze zpráv PMS vyplynulo, že z 21 klientů, o nichž jsme měli potřebné informace, ji skutečně řádně spláceli pouze dva. Deset klientů splácelo škodu pouze částečně a nepředkládali probačnímu úředníkovi na schůzkách potřebné doklady, dalších sedm klientů ji nesplácelo vůbec, a to nejčastěji s odůvodněním, že jim to jejich finanční situace neumožňuje. Za takový přístup byli v některých případech ze strany PMS kritizováni, v jiných probační úředník argument tohoto druhu respektoval a uváděl ho ve svém hodnocení jako objektivní překážku v plnění příslušné povinnosti ze strany klienta. V posledních dvou případech z uvedeného počtu klienti projevíli zájem škodu splatit, avšak v průběhu zkušební doby se jim nepodařilo i přes úsilí probačního úředníka s poškozeným spojit.

Druhou nejčastější povinností, kterou soud stanovil, byla povinnost neprodleně nastoupit do zaměstnání, případně se zaevidovat na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Týkala se celkem 10 osob, přičemž osm z nich danou povinnost splnilo registrací na úřadu práce, jeden nastoupil do zaměstnání (u posledního případu nebylo možno relevantní poznatky získat). Povinnost platit výživné, uložená současně s vyslovením dohledu, se pro změnu týkala 6 odsouzených. Analýza zpráv PMS ukázala, že většina měla se splácením těchto pohledávek

značné problémy, a pokud výživné platili, pak pouze nepravidelně. Probační úředníci takový přístup ve zprávách pro soud zpravidla kritizovali.

Zcela zásadní informací ve zprávách PMS o průběhu dohledu je celkové hodnocení spolupráce klienta s probačním úředníkem a plnění podmínek dohledu. U necelé poloviny odsouzených jsme se mohli setkat po celou zkušební dobu s pozitivním hodnocením, k další zhruba pětině klientů měl probační úředník drobné výhrady, avšak ne takové, aby podle něj nutně vedly k nařízení výkonu zbytku trestu. Přesto se část těchto klientů ve zkušební době neosvědčila, a to nejčastěji z důvodu spáchání dalšího trestného činu. Z příslušných zpráv PMS vyplývá, že probační úředník byl o těchto skutečnostech často informován se zpožděním, a setkali jsme se dokonce s případy, kdy PMS zaslala pozitivně vyznívající zprávu o spolupráci s klientem, který si již v dané době odpykával ve vězení další trest odnětí svobody. K plnění podmínek dohledu u zhruba čtvrtiny klientů z našeho vzorku již měli probační úředníci výrazné výhrady, u 10 % vzorku pak dohled v zásadě neprobíhal. Těmto odsouzeným byl také zpravidla soudem nařízen výkon zbytku trestu. Jak však bylo konstatováno výše, našly se bohužel případy, kdy soud na informace od PMS nedbal a klienta i přes opakované upozornění probačního úředníka, že dohled neplní svůj účel, osvobodil.

Uvedené poznatky naznačují, že účinnost dohledu u podmíněného propuštění není dosud dostatečná. Zvýšit by ji podle názoru autorů mohlo několik opatření. Pozornost je například nutno věnovat otázce samotného výběru odsouzených, u nichž se zmíněný institut jeví jako vhodný. Klíčovou se jeví rovněž spolupráce mezi soudem a Probační a mediační službou, která není podle výše prezentovaných zjištění vždy ideální. Nedostatky je možno vysledovat zejména v souvislosti s reakcemi soudů na zprávy probačního úředníka o neplnění podmínek dohledu ze strany odsouzeného. Za úvahu by patrně stálo také upravit povinnost soudu vyrozumět středisko PMS o ukončení dohledu. Obdobně by praxi v dané oblasti prospělo zavedení možnosti dohled podle potřeby v průběhu zkušební doby podmíněného propuštění flexibilně odvolat, či naopak stanovit, a stejně tak autoři navrhují upravit zákonem povinnost pro podmíněně propuštěné dostavit se v určitém termínu po propuštění na PMS (například do sedmi dnů). O celkové efektivitě institutu podmíněného propuštění pak pochopitelně nelze uvažovat bez vytvoření náležité nabídky resocializačních programů a dalších služeb pro propuštěné, natož bez adekvátního personálního i technického posílení probační a mediační služby.

Summary

Rozum, Jan – Kotulan, Petr – Tomasek , Jan: Effectiveness of supervision of persons conditionally released – final research report

This research into the effectiveness of supervision of persons conditionally released was performed in compliance with the Medium-Term Research Tasks Plan of the Institute for Criminology and Social Prevention for the period 2004 – 2007. The person in charge of the research was Mgr. Jan Rozum, and Mgr. Petr Kotulan and Mgr. Jan Tomášek assisted him. A project was prepared in 2005 and the actual research was carried out in 2006 and 2007.

The provision on supervision in cases of conditional release from serving a prison sentence (Section 63, para. 1 of the Criminal Code) was introduced in our criminal legislation in the amendment to Penal Act No. 265/2001 Coll., with effect from 1 January 2002. This measure basically provides a convicted person with the opportunity to prove his/her ability and will to become an orderly and law-abiding member of society with the assistance of a probation officer. Various entities participate in performing tasks in particular phases of conditional release, particularly the Prison Service, the courts, the Czech Probation and Mediation Service, social curators and organisations providing social services. The aim of the research study presented was to ascertain to what extent implementation of this provision is successful in practice, particularly in terms of recidivism and resocialisation of the persons released. These findings should aid gradual improvement in the activity of the authorities involved and in their mutual cooperation.

Examination of the actual effectiveness of particular criminal law measures is one of the most important tasks of current criminological research. The issue of persons released from serving a prison sentence is one which draws the most attention in this respect, for the number of these persons is progressively rising in the majority of countries. As available foreign studies indicate, a significant number of these persons come into conflict again with the law shortly after release. By focusing on a study of risk factors, or factors which demonstrably help successful reintegration of released persons into society (including the activities of the probation service, the courts and other authorities), criminological research can be of considerable assistance in successful avoidance of recidivism in practice. This applies in spite of the fact that research projects of this type face no small number of methodological problems. In comparison with other countries, however, there is an evident lack of studies in the Czech Republic targeted in this way. The paper submitted is also, therefore, one of the attempts to change the situation in this area, specifically in connection with the mechanism of supervision in cases of conditional release.

The empirical part is based on of a number of research methods and techniques. The authors analysed available statistical data from the Czech Ministry of Justice and the Prison Service. They also made a detailed and profound analysis of data from the Criminal Register relating to persons for whom a court ruled conditional release with supervision and who were on the files of the Probation and Mediation Service in 2003. An integral part of the research was also a specialist questionnaire survey in which officers of the Probation and Mediation Service and social workers – coordinators of social care for persons termed socially unadjusted – took part. A detailed analysis of a sample of court files concerning

persons released from serving a prison sentence between 1 January and 30 June 2002 then helped assessment of the practical aspect of performing supervision of persons conditionally released. This part of the survey was directly linked to an earlier study by the Institute for Criminology and Social Prevention conducted in 2004 (Provision on Supervision in Cases of Conditional Release).

Ministry of Justice statistics show that 18,699 persons were conditionally released in the Czech Republic between 2002 and 2006. Supervision was ordered for 3,209 of these (an average of 17.2% per year). Most of those convicted for whom a court applied this measure in this period had served a prison sentence in a controlled prison (2,045 persons). It is certainly worth mentioning that the ratio between positive and negative decisions on applications for conditional release has been constant long-term and fluctuates between 60% and 40% in favour of a positive decision.

Interesting findings have been offered by analysis of data from the Criminal Register enabling more detailed examination of criminal recidivism recorded (its frequency, nature and development), and thereby also assessment of the effectiveness of sentences and measures applied. The research sample included 672 convicted persons conditionally released (629 of these male) for whom a court ordered supervision and who are found on PMS records in 2003. For 555 of this number, it was the first conditional release from a prison sentence. The average age on release was 32.1 (reference pattern 25 years). The youngest person in our sample released was 16, the oldest 62. The most frequently represented age categories were 22 – 29 (37.4%) and 30 – 39 (37.1%). The age of first conviction for criminal activity was 21.3 (reference pattern 18 years). A total of 61.7% of those convicted were first recorded in the Register as early as between the ages of 15 and 20.

One of the facts monitored was the time from first conviction to the actual conditional release (this was in fact the time the criminal career of the person released was registered up to the date of conditional release). On average this was 10.8 years, and the longest interval was 40 years. Generally most numerous was the group whose criminal activity had lasted over a long time period (for 41.8% of convicted persons the time from first conviction to the time of conditional release was more than ten years). According to the number of previous convictions in the sample, individuals for whom 4 to 6 previous legal convictions had been recorded in the Register (40.1% of the whole set) dominated. More than a fifth of those convicted already had 7 and more records. On the other hand, only a tenth had been convicted for the first time. As regards the nature of recidivism, for more than half of those conditionally released (52.5%) this was specific recidivism (repeat of criminal offences involving the same facts of the crime), for 29.6% general recidivism (repeat of criminal activity as such) and for 17.9% recidivism of the same nature (repeat of the same type of criminal offence). By far the majority of persons were conditionally released by courts from serving a prison sentence for a conviction for a crime against property under section nine of the Criminal Code (almost half of the total sample), then a fifth for committing a criminal offence under section eight (the majority of them for the criminal offence of robbery). As regards the length of sentence imposed which the convicted person had served before conditional release, sentences of up to three years predominated (65.3%). Sentences of up to one year constituted more than a quarter.

The average length of probation amounted to just under 4 years. Probation for one year was stipulated by a court only for 11 persons (2.1%), whereas in contrast to this courts stipulated the longest possible length in 50 cases (7.4%). A three-year probation period was

the most common (25.6% of those convicted). It was shown that there is a clear and statistically significant connection with the length of the preceding sentence. The longer a sentence is served the longer the probation period set by the court. Also the relationship to the age of the person conditionally released appears to be interesting, where the courts impose a somewhat shorter probation period on younger persons but a longer probation period on older persons.

Certification of fitness was already indicated in the Criminal Register for 14.6% of the persons in this sample, whereas we noted an order to serve the rest of a prison sentence for 15%. If we look at persons with a shorter probation period, where a court was close to reaching a decision on termination during the period in which our research was being conducted (probation period of 1 to 3 years – a total of 132 persons), certification of fitness was indicated in the Register for 64 of these (48.5%), whereas 24 persons in this group had been ordered to serve the rest of their sentence (18.2%).

We have to regard as very alarming the finding that we noted further convictions (most frequently one) recorded in the Criminal Register during the probation period for 268 of those conditionally released in our sample (39.9%). There were even 18 persons who were convicted more than three times during the conditional release with supervision probation period. Statistical analysis indicated a clear connection with the age of the person conditionally released, in that the older he/she was the less likely a further conviction was in the probation period. We certainly cannot overlook the fact that half of the youngest persons conditionally released were re-convicted in the probation period (whereas roughly only every tenth one of the oldest was). The Criminal Register also made it possible to deal with any further convictions after the end of the actual probation period (this affected a total of 266 persons). Recidivism was recorded for 15% of this group, while for half of them there was a further conviction within six months following the end of the probation period.

An important part of the research was a specialist questionnaire survey conducted with a sample of probation officers and social curators – coordinators of social care for socially unadjusted persons. Its aim was to map out the experience of respondents regarding performance of supervision of those conditionally released, cooperation between individual entities and the actual work with clients. We sent out questionnaires designed for probation officers through the Czech Probation and Mediation Service Directorate to all 76 centres (always one questionnaire for a probation officer who deals with the issue examined). 68 questionnaires were returned to us (so the return rate amounted to 89%). The questionnaire for social curators was sent through the nationwide Pandora electronic conferencing system. A total of 208 social workers were approached and 59 of them sent in questionnaires (a return rate of 28%).

It can be regarded as a positive finding that, in the opinion of the majority of probation officers, promotion of the appropriate methodological procedures and standards in probation and parole have been by and large successful. It is shown, however, that some of them would welcome certain changes in current practice in the field of preparation and execution of supervision of persons conditionally released. There is widespread dissatisfaction in particular with the standard of cooperation between the court and the PMS (66% of the responses from probation officers commented on this issue), and the necessity was stressed in particular for timely response by the courts to probation officers' reports on the progress of supervision. Respondents also recommended a number of legislative changes, inter alia in the field of issuing decisions on conditional release. Proposals were also made to shorten the

period of supervision or probation and to tighten up execution of supervision in general. Greater attention should be devoted according to some probation officers to selection of suitable convicted persons for conditional release, including creation of tools for objective assessment of risks and the needs of convicted persons. Certain room for improvement can also be seen in encouraging probation resocialisation programmes and other measures and services for those conditionally released (in particular opportunities for accommodation and finding suitable work). As in other surveys, this time too dissatisfaction was expressed with the staffing and technical facilities of the PMS, which should according to the respondents be significantly enhanced.

The opinion prevails among probation officers that supervision is by and large successful in reducing the risk of recidivism for convicted persons conditionally released, and also ensuring positive changes in their behaviour. As regards ordering service of the rest of a sentence, the commonest reason according to probation officers is further legal conviction of the client for commission of a criminal offence during the probation period. Some respondents stated in their comments that they do not receive the necessary feedback from courts as to whether there was a reaction and what it was to their notification that supervision conditions had not been complied with. Probation officers consider the most common reasons for recidivism to be financial problems on the part of a person conditionally released, return to a bad environment, a worsened possibility of finding employment, loss of family and social background and loss of a home. This basically corroborates the findings from other criminological studies.

Respondents in general evaluated conditions for performing selected duties connected with conditional release as average or rather poor. They had a more favourable view of conditions for treating intoxicating substances addiction; in contrast conditions for implementing social training and re-education programmes came out worst. Probation officers pointed out that restrictions of a general statement nature (for example, avoiding visits to an unsuitable environment, avoiding contact with certain persons or avoiding gambling games) are very difficult to enforce and to check. At actual meetings with clients, the most frequent problems dealt with are those of a financial nature, in particular compensation for damage and other debts of a person sentenced.

Findings concerning cooperation of probation officers with social curators showed a favourable response. According to them, the latter have specific information on convicted persons and are willing to provide them to the PMS. A number of respondents appreciated the fact that this cooperation leads to better motivation of clients and their direction to other organisations (for example for ensuring a stay in shelters). A further benefit is provision of a financial allowance to sentenced persons, and also greater possibilities for curators in making investigations in the place where a convicted person lives. Some probation officers also see positive elements in cooperation with providers of social and other services specifically targeted to work with those conditionally released. The advantages, as seen by them, are in particular an individualised approach to the client and more intensive work with him/her, or better awareness of his/her problems.

The questionnaire survey conducted among social curators showed that the services most frequently provided to persons conditionally released are social assistance from them, advisory activities and individualised short-term action. On the other hand, in only relatively exceptional cases do they engage in specialist psychosocial and therapeutic activity. Conditionally released clients utilise mainly the possibility of provision of financial and in-

kind social care benefits or other social benefits. They approach the curators most often on the initiative of a certain facility or institution. As regards their actual activity in practice, a slight majority of social curators (63%) stated that they provide it on the basis of notification in writing from the Czech Prison Service where the client is placed in prison.

According to social curators, supervision mostly proves successful in getting victims involved in the conditional release process. On the other hand, it is not particularly successful in achieving positive changes in the behaviour of a conditionally released person; nearly half of the respondents did not see any influence of supervision on reducing recidivism. By far the greatest benefit of supervision with respect to the provision on conditional release according to social curators is freeing the capacity in prisons. As regards the causes of re-offending, respondents saw as the most problematic the return of a sentenced person to a bad environment, loss of family and social background, worsened opportunities for finding employment and unwillingness to change the way of life he/she has led so far.

Like probation officers, most social curators also appreciated the possibility of mutual cooperation. The advantages according to them are mainly mutual provision of information, willing, helpful and flexible cooperation, the professionalism and specialist skills of probation officers, the possibility of consultation and individualisation of cases and also the possibility of greater socio-therapeutic action on a client. Vital in the cooperation with providers of social and other services is, according to the social curators, the opportunity of specific help to clients in the form of providing accommodation, offers of employment, material assistance, specialist advisory services and psycho-social help. An inadequacy, unfortunately, is the very limited network of providers for the time being, and thus a limited availability of these services for clients (or limited capacity of already existing facilities).

The concluding part of the research report consists of a summary of findings from analysis of 97 court files entered in the conditional release register in 18 district (area) courts. This was part of a sample of sentenced persons for whom conditions of court decisions on their release had been ascertained in previous research in 2004 (see above). It was shown that monitoring of the execution of supervision in the cases examined was always (except for two omissions) entrusted to the appropriate PMS centre. This remit was implemented by an instruction in writing from the offices for dispatch of form 151 of Office Rules; courts also attached legal decisions on conditional release to it and in some cases sent notification of or attached written documents with further information required for correct targeting of the execution of supervision. PMS centres were given a statutory six-month time limit for submitting reports to courts, and sometimes a specific date was even set for submission of the first report. Only for two convicted persons was a time limit other than the statutory one set for submission of reports. In most cases, PMS centres were charged with execution of supervision shortly after the decision on conditional release came into legal force (in more than half the cases within 14 days). However, we also noted cases when this authorisation was sent late, usually as a result of delay in implementing an instruction of the presiding judge by court offices.

It was ascertained that, after registering the conditionally released persons, PMS centres were quick in inviting them to a first consultation (in nearly half of the cases the first mutual contact took place within two months of a conditional release). Any delays were caused by failure to respond to an invitation to a meeting with the probation officer by the sentenced person, often repeated. On the other hand it was shown that some of those conditionally released did not wait for an invitation and appeared at the PMS centre of their

own accord. For a total of 10 conditionally released persons in our sample there was no contact at all with a probation officer (the reason here was most often custody or starting to serve a prison sentence).

Unfortunately it was shown that the legally stipulated obligation to inform a court was not always duly complied with by probation officers. For the first report, probation officers complied with the six-month time limit only for 40.2% of those conditionally released and also further regular reports were submitted very irregularly. On this point, probation officers requested a change in the statutory time limit in only three cases. Courts pressed the PMS centres concerned for submission of reports after the statutory time limit had elapsed, sometimes repeatedly. So it was not always done conscientiously and often after a relatively longer period of execution of supervision. Nevertheless it applied in general that probation officers complied with the obligation to inform the court concerning more serious breaches of supervision conditions (mostly loss of contact or decisions made in further criminal prosecution) or concerning more systematic breach of reasonable restrictions or obligations. Together with actual notification that supervision had not been performed, they requested provision of measures which would lead to elimination of defects ascertained, assistance in tracing where people lived or views on further procedure.

Courts mostly responded to defects indicated depending on their gravity, from written warning of a person conditionally released, pointing out the necessity of due compliance with supervision conditions and the possibility of ordering service of the rest of the sentence in the event of continuation in inappropriate behaviour, up to ordering a public hearing and if need be a decision to order service of the rest of the sentence already during the probation period. Cases were also found, however, when courts did not respond at all even after repeated notification by probation officers. In addition to the actual reports from PMS centres, courts requested additions to the Criminal Register transcript at regular half-yearly or annual intervals and also further reports from the place of residence, as well as reports from the Czech Police and the Czech Prison Service, and reports on compensation for damage or costs of criminal proceedings. But in some cases these reports were requested only once, shortly before or even after the end of the probation period, or not furnished at all.

51 cases (52.5% of the total number) had been completed by court decision during the period of our survey. Of these a judgement of certification of fitness was issued for 21 persons and an order to serve the rest of the sentence issued for 30. For 22 persons there was certification by legal fiction and for 23 proceedings were not completed because the probation period had not yet ended, or no decision was made within the time limit of one year following the end of the probation period. In one case the method of completion could not be ascertained from the file. The district courts concerned decided to order service of the rest of the prison sentence for 22 persons conditionally released during the probation period, and issued a similar decision for 8 persons conditionally released after it had elapsed. The reason for initiating proceedings was primarily probation officers' reports which indicated serious shortcomings in the behaviour of those conditionally released or in complying with supervision conditions. The reason for ordering service of the rest of the prison sentence for most of those conditionally released (roughly 90%) was legal conviction for further criminal activity, and in the rest of the cases the reason was the failure to fulfil the obligations arising from supervision. However, these reasons were in most cases cumulative, often also including the failure to fulfil other obligations, in particular obligations to provide compensation for damage caused or to pay ongoing and owed maintenance.

Judgements were made on certification of fitness for persons conditionally released during the whole year after the probation period had elapsed, most often within three months, and always when all the statutory conditions for this decision had been met. Recommendations to courts for a judgement of certification of fitness often also contained final reports from probation officers. Written consent to issue of a judgement of certification of fitness at a closed hearing, after the written documentation had been examined, was given in all cases by a state prosecutor.

In a number of disputed cases the occurrence of a legal fiction was found in completed proceedings on conditional release from serving a prison sentence. The proportion of these (30.1%) is relatively high in relation to all cases terminated. Conditional release was also terminated in this way in cases when, after all the statutory conditions had been met, it was immediately possible upon expiry of the probation period to issue a judgement of certification of fitness pursuant to Section 64, para. 1 of the Criminal Code. In all cases the previous consent of a state prosecutor to this procedure was also given. By its systematic inclusion in the law and by its nature, a court decision to issue a judgement of certification of fitness is to take precedence over certification by indicating a fiction.

In addition, certain cases where a public hearing was to be ordered were also completed in the way stated above, for the facts ascertained indicated that conditional release had not led to a respectable life during the probation period, the stipulated conditions had been breached in a serious manner and obligations arising from supervision had culpably not been fulfilled. The fact that courts did not respond to deficiencies ascertained and allowed the probation period and also a further period of one year to pass without discussing the case detracted from the purpose of the provision on conditional release with supervision and also its educational nature. And finally, cases were noted of completion by indication of a legal fiction, where there were reasonable doubts concerning fulfilment of one of the basic statutory conditions for this procedure, namely that the person conditionally released was not to blame for the fact that the court had not come to a decision. Those conditionally released changed their place of residence without notifying the authorities concerned of the change, so that courts could not make the necessary investigations and make a decision within the stipulated time limit. In these cases a legal fiction was indicated prematurely, for it could be traced where the person conditionally released was living and a decision could be made in one of the statutory ways before the statutory limitation period expired (Section 68 of the Criminal Code).

In the written statements of judgements, the practice of courts varied when stating the provisions applied; some courts only stated substantive law provisions (Section 64, para. 1 of the Criminal Code) and others supplemented these with procedural provisions (Section 332, para. 1 of the Criminal Procedure Code). Differences were also found when it was ruled that the rest of a sentence should be served. The correct procedure was adopted by courts which stated all provisions in their rulings and gave a numerical indication of the rest of the sentence which the person conditionally released was obliged to serve. Where a judgement to order service of the rest of a prison sentence contained the reasons, the provision on supervision was in some cases underrated in their written statements, when the conditions for it had not been met at all, or was assessed quite inadequately.

In analysing PMS reports on the progress of supervision, we also focused on certain other factors. One of these related to employment of persons conditionally released. For a total of 28% of those convicted in our research sample, a commitment by a future

employer was submitted before the court made its decision on conditional release. Several of these were persons for whom the PMS had acted before release. Nevertheless it was shown that only about half of this number actually started work, whereas the others registered at a job centre after their release. Actually, the great majority of those convicted went to one during their probation period (this did not apply only to 16% of those for whom the required information is available in PMS reports). However, the time during which individual persons convicted cooperated with this institution varied. Whereas some were only registered briefly and actively looked for work, some of those released were basically content to receive the social benefits they were given.

Very typical for most of those convicted is the existence of debts in connection with their previous stay in prison and costs of the criminal proceedings that had taken place (this applied to nearly 90% of the sample surveyed). For 47 of those convicted it could be seen in the PMS reports whether and to what extent they paid these debts. We found that roughly 40% of debts were paid in the probation period and the required documentation for this presented to the PMS, then approximately the same number paid them only partly and did not submit proof regularly to a probation officer. A fifth of those convicted did not pay their debts at all. This proportion would probably, however, turn out to be less positive if all the clients in our sample were included, namely including those in whose case there was practically no cooperation with the probation service.

For a total of 36 clients, the court imposed reasonable restrictions or reasonable obligations. Most frequently these related to compensation for damage caused by criminal activity (24 persons). It can be seen from PMS reports that of the 21 clients concerning whom we had the required information only two actually duly paid it. Ten clients paid compensation for damage only partly and did not submit the required documentation to the probation officer at their meetings, and a further seven clients did not pay it at all, most frequently giving the reason that their financial situation did not make it possible for them. They came in for criticism for this attitude in some cases from the PMS, but in others the probation officer responded to an argument of this type and stated it in his/her assessment as an objective impediment to the client fulfilling his/her particular obligations. In the last two cases of this number the clients showed interest in paying for damage, but did not succeed in doing this during their probation period despite the efforts of the probation officer to link them up with the injured party.

The second most common obligation stipulated by the court was the obligation to enter employment without delay, or to register at a job centre as an applicant for employment. This concerned a total of 10 persons; eight of these fulfilled this obligation to register at a job centre, and one entered employment (in the last case the relevant findings could not be obtained). The obligation to pay maintenance imposed in addition to ordering supervision related to 6 convicted persons. Analysis of PMS reports showed that most had serious problems in meeting these payment obligations and when they did pay maintenance it was only irregularly. Probation officers generally criticised this attitude in their reports for the court.

Absolutely crucial information in PMS reports on the progress of supervision is overall assessment of the client's cooperation with the probation officer and compliance with supervision conditions. For nearly half of those convicted we were able to find positive assessment throughout the probation period, and for roughly another fifth of the clients the probation officer had minor reservations, though not such that would according to them lead

to an order to serve the rest of their sentence. Despite this, some of these clients did not prove themselves during their probation period, most frequently because they committed a further criminal offence. It can be seen from their PMS reports that the probation officer was often informed of these facts late, and we even found cases when the PMS sent a positive report on cooperation with a client who was already serving a further prison sentence at this time. Probation officers already had serious reservations concerning compliance with supervision conditions for roughly a quarter of the clients in our sample, and for 10% supervision basically did not take place. Also the court usually ordered these sentenced persons to serve the rest of their sentence. As has been stated above, however, unfortunately cases were found when the court took no notice of information from the PMS and granted certification to the client despite repeated warnings from the probation officer that supervision was not fulfilling its purpose.

These findings indicate that the effectiveness of supervision for those conditionally released is not yet adequate. In the authors' opinion it could be enhanced by a number of measures. For instance, attention needs to be devoted to the question of the actual selection of convicted persons for whom this provision appears suitable. A key point here also appears to be cooperation between the court and the Probation and Mediation Service, which according to the findings presented above is not always ideal. Inadequacies can be detected in particular in connection with responses by courts to probation officers' reports on failure to comply with supervision conditions by a sentenced person. A point worth considering is to regulate the duty of the court to notify the PMS centre of the termination of supervision. Similarly, it would be useful in practice in this area to introduce the possibility of flexibly revoking supervision where needed during the probation period of a person conditionally released, or conversely to stipulate it; the authors also propose to regulate by law the obligation for a person conditionally released to report to the PMS within a certain time limit after release (for example within seven days). The overall effectiveness of the provision on conditional release understandably cannot be assessed without creating appropriate offers of resocialisation programmes and other services for those released, let alone without adequate personnel and also technical reinforcement of the Probation and Mediation Service.

Translated by: Marvel s.r.o.

Příloha č. 1 – Dotazník pro probační úředníky

1. Jak se podle Vašich osobních zkušeností daří v praxi prosazovat metodické postupy PMS v oblasti zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu o možném podmíněném propuštění s dohledem (označte jednu možnost)

1	<i>zcela daří</i>
2	<i>spíše daří než nedaří</i>
3	<i>spíše nedaří než daří</i>
4	<i>vůbec se nedaří</i>

Jestliže se domníváte, že se **spíše či vůbec nedaří** prosazovat výše uvedené postupy, uveďte, prosím, v čem konkrétně a kde v praxi vidíte **nedostatky**, které by měly být odstraněny:

2. Jak se podle Vašich osobních zkušeností daří v praxi prosazovat metodické postupy PMS v oblasti výkonu dohledu nad podmíněně propuštěnými (označte jednu možnost)

1	<i>zcela daří</i>
2	<i>spíše daří než nedaří</i>
3	<i>spíše nedaří než daří</i>
4	<i>vůbec se nedaří</i>

Jestliže se domníváte, že se **spíše či vůbec nedaří** prosazovat výše uvedené postupy, uveďte, prosím, v čem konkrétně a kde v praxi vidíte **nedostatky**, které by měly být odstraněny:

3. Jak se podle Vašeho názoru v uvedených oblastech, prostřednictvím dohledu u podmíněně propuštěných, daří zajistit

1. snížení recidivy u podmíněně propuštěného

1	<i>rozhodně ano</i>
2	<i>spíše ano</i>
3	<i>spíše ne</i>
4	<i>rozhodně ne</i>

2. pozitivní změny v chování podmíněně propuštěného

1	<i>rozhodně ano</i>
2	<i>spíše ano</i>
3	<i>spíše ne</i>
4	<i>rozhodně ne</i>

3. zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění

1	<i>rozhodně ano</i>
2	<i>spíše ano</i>
3	<i>spíše ne</i>
4	<i>rozhodně ne</i>

4. Zhodnoťte **přínos dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených u níže uvedených hledisek** (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž 1 označte hlediska, u nichž vidíte velký přínos)

		<i>velký přínos</i>				<i>žádný přínos</i>
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>1</i>	<i>předcházení trestné činnosti</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>2</i>	<i>kontrola chování odsouzeného</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>3</i>	<i>možnost stanovení dohledu - pomoc soudu při rozhodování o podmíněném propuštění</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>4</i>	<i>pomoc při návratu odsouzeného do běžného života</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>5</i>	<i>uvolnění kapacity věznic</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>6</i>	<i>napravení následků trestného činu</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

5. U každé níže uvedené **reakce soudu na Vaši zprávu o neplnění podmínek výkonu dohledu nad podmíněně propuštěnými uveďte, jak často se vyskytuje** (vyznačte u každé reakce na škále od 1 do 5, přičemž 1 označte reakci nejčastější)

		<i>nejčastější reakce</i>				<i>vůbec</i>
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>1</i>	<i>pouze vezme na vědomí a dále nereaguje</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>2</i>	<i>nařídí veřejné zasedání</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>3</i>	<i>vydá rozhodnutí o nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>4</i>	<i>vyžádá si doplňující informace a zprávy od PMS</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>5</i>	<i>osobně projedná s odsouzeným nebo jej jinak vyzve k respektování podmínek dohledu</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

6. U každého níže uvedeného **důvodu, který soud vedl k nařízení výkonu zbytku nepodmíněného trestu uveďte, jak často se vyskytuje** (vyznačte u každého důvodu na škále od 1 do 5, přičemž 1 označte důvod nejčastější)

		<i>nejčastější důvod</i>				<i>vůbec</i>
		<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>1</i>	<i>porušení výkonu uložené povinnosti/omezení</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>2</i>	<i>porušení podmínek dohledu uvedených v TrZ</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>3</i>	<i>zahájení nového trestního stíhání</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>4</i>	<i>pravomocné odsouzení za spáchání dalšího trestného činu</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>5</i>	<i>jiný důvod</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

Vypište jiný důvod.....

7. Zhodnoťte z hlediska důležitosti uvedené příčiny, které podle Vašeho názoru vedou k opětovnému páchání trestné činnosti osobami podmíněně propuštěnými pod dohledem (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž 1 označte příčiny, kterým přiřadíte velkou důležitost)

		velká důležitost			bez významu	
1	formální dohled prob. úředníků z důvodu nedostatku času na odsouzené pro značnou případovou zahlcenost	1	2	3	4	5
2	přístup podmíněně propuštěných k plnění podmínek dohledu	1	2	3	4	5
3	špatná spolupráce všech subjektů podílejících se na uložení a výkonu dohledu	1	2	3	4	5
4	nedostatek resocializačních programů a organizací je poskytujících	1	2	3	4	5
5	finanční problémy odsouzených	1	2	3	4	5
6	ztráta rodinného a sociálního zázemí odsouzených	1	2	3	4	5
7	ztráta bydliště odsouzených	1	2	3	4	5
8	neochota odsouzených změnit způsob života	1	2	3	4	5
9	návrat odsouzených do zavadového prostředí	1	2	3	4	5
10	zhoršená možnost nalézt zaměstnání u odsouzených	1	2	3	4	5
11	nadměrná konzumace alkoholu odsouzenými	1	2	3	4	5
12	užívání drog odsouzenými	1	2	3	4	5

8. Jak hodnotíte v působišti Vašeho střediska podmínky podle ustanovení § 63 odst.1 tr. zák. pro realizaci následujících povinností, které mohou být uloženy v rámci podmíněného propuštění? (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž 1 označte podmínky velmi dobré)

Podmínky pro -

		velmi dobré				velmi špatné
1	výcvik pro získání vhodné pracovní kvalifikace	1	2	3	4	5
2	programy sociálního výcviku a převýchovy	1	2	3	4	5
3	léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením	1	2	3	4	5
4	programy psychologického poradenství	1	2	3	4	5

9. Zhodnoťte, zda je probační a mediační služba **schopna dostatečně zkontrolovat uvedená omezení**, která soud může podmíněně propuštěným uložit

1. zdržet se návštěv nevhodného prostředí

1	ano
2	spíše ano
3	spíše ne
4	ne

2. zdržet se styku s určitými osobami

1	ano
2	spíše ano
3	spíše ne
4	ne

3. zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek

1	ano
2	spíše ano
3	spíše ne
4	ne

4. zdržet se nadměrného požívání alkoholických nápojů

1	ano
2	spíše ano
3	spíše ne
4	ne

10. Jak hodnotíte Vaši spolupráci s níže uvedenými subjekty při výkonu dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených? (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž 1 označte spolupráci velmi dobrou)

Spolupráce následujících subjektů s PMS je:

		velmi dobrá				velmi špatná	žádná není
1	soud	1	2	3	4	5	0
2	státní zástupce	1	2	3	4	5	0
3	policie ČR	1	2	3	4	5	0
3	sociální kurátoři	1	2	3	4	5	0
4	další střediska PMS	1	2	3	4	5	0
5	poskytovatelé sociálních a dalších služeb obecně	1	2	3	4	5	0
6	poskytovatelé sociálních a dalších služeb specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými	1	2	3	4	5	0

11. Pokud spolupracujete při realizaci podmíněného propuštění s dohledem se sociálními kurátory, sdělte nám, jaké přednosti či případné obtíže při spolupráci s nimi vidíte :

a) přednosti

b) obtíže

12. Pokud spolupracujete při realizaci podmíněného propuštění s dohledem s poskytovateli sociálních a dalších služeb specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými, sdělte nám, jaké přednosti či případné obtíže při spolupráci s nimi vidíte:

a) přednosti

b) obtíže

13. Jak často řešíte s podmíněně propuštěnými při realizaci dohledu následující problémy(témata)? (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5)

	<i>problém řešíme</i>				
	<i>velmi často</i>				<i>vůbec</i>
<i>1 motivace spáchané trestné činnosti</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>2 náhrada škody poškozeným</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>3 problémy s ubytováním</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>4 problémy s penězi / dluhy</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>5 problémy se zaměstnáním</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>6 problémy v rodině</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>7 partnerské problémy</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>8 osobní problémy</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>9 problémy s přáteli</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>10 užívání drog</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>11 problémy s alkoholem</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>12 zdravotní problémy</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>13 volnočasové aktivity</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

14. Odsouzený, kterému byl při podmíněném propuštění uložen dohled, je povinen podle příslušných ustanovení TrZ podrobit se jeho podmínkám a případně dalším přiměřeným omezením a povinnostem, pokud byly soudem uloženy (§ 63 odst. 2 TrZ). Zhodnoťte, prosím, jaký je **přístup podmíněně propuštěných odsouzených** k jednotlivým povinnostem. (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž označte přístup velmi zodpovědný)

		<i>Odsouzení přistupují k následujícím povinnostem většinou</i>				
		<i>velmi zodpovědně</i>		<i>zcela nezodpovědně</i>		
1	<i>spolupracovat s probačním úředníkem způsobem stanoveným na základě probačního programu</i>	1	2	3	4	5
2	<i>dostavovat se k probačnímu úředníkovu ve stanovených lhůtách</i>	1	2	3	4	5
3	<i>informovat probačního úředníka o důležitých okolnostech pro výkon dohledu</i>	1	2	3	4	5
4	<i>umožnit probačnímu úředníkovu vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje</i>	1	2	3	4	5
5	<i>vykonat přiměřené povinnosti či omezení, pokud jsou soudem uloženy</i>	1	2	3	4	5

15. V rámci systému postpenitenciární péče s podmíněně propuštěnými mohou působit **i sociální kurátoři pro dospělé**. Zajímalo by nás, zda se s nimi **setkáváte nad jednotlivou případovou prací s podmíněně propuštěnými** ?

1	<i>Ano</i>
2	<i>Spíše ano</i>
3	<i>Spíše ne</i>
4	<i>Ne</i>

16. Pokud jste odpověděli, že **schůzky nad jednotlivou případovou prací se sociálními kurátory žádné nejsou**, uvítali byste společná pracovní setkání ?

1	<i>Ano</i>
2	<i>Spíše ano</i>
3	<i>Spíše ne</i>
4	<i>Ne</i>

17. Jaké máte nejzásadnější doporučení **pro změnu stávající praxe v oblasti přípravy a výkonu dohledu u podmíněně propuštěných**, prosím, uveďte konkrétně.

Vážená paní kolegyně, vážený pane kolego, **děkujeme Vám za laskavé vyplnění dotazníku**. Budeme Vám samozřejmě velmi vděční, jestliže uvedete - zde či na dalších listech- ještě jakékoliv náměty nebo poznatky z praxe, které se vztahují k problematice podmíněného propuštění.

Příloha č. 2 – Dotazník pro sociální pracovníky – sociální kurátory / koordinátory péče o osoby tzv. společensky nepřizpůsobené

1. Sociální pomoc poskytovaná na úrovni obecního úřadu obce s rozšířenou působností podmíněně propuštěným odsouzeným představuje komplex různých činností. Které z uvedených činností při Vaší práci s podmíněně propuštěnými odsouzenými vykonáváte? (zhodnoťte na škále od 1-5, přičemž 1 označte činnost, kterou poskytujete velmi často)

		<i>velmi často</i>		<i>vůbec</i>		
1	<i>Krizová sociální intervence</i>	1	2	3	4	5
2	<i>Terapeutická činnost</i>	1	2	3	4	5
3	<i>Poradenská činnost</i>	1	2	3	4	5
4	<i>Sociální pomoc (služby či dávky)</i>	1	2	3	4	5
5	<i>Individuální krátkodobé působení</i>	1	2	3	4	5
6	<i>Individuální dlouhodobé působení</i>	1	2	3	4	5
7	<i>Odborná psychosociální činnost</i>	1	2	3	4	5
8	<i>Motivování</i>	1	2	3	4	5

2. Podmíněně propuštění odsouzení se k pomoci sociálního kurátora dostanou (určete pořadí uvedených možností od 1 do 3)

- *Z vlastní iniciativy propuštěných osob v tíživé sociální situaci*
- *Z iniciativy určitého zařízení či instituce (soud, věznice, probační služba)*
- *Vlastní depistážní činností sociálního kurátora*

3. Vlastní depistážní činnost provádíte (označte jednu možnost)

- 1 *spíše formou osobní návštěvy v zařízení Vězeňské služby*
- 2 *spíše na základě písemného vyrozumění VS ČR o místě pobytu klienta ve věznicích na území ČR*
- 3 *jiným způsobem (vypište).....*

4. Sociální kurátor může odsouzenému po propuštění nabídnou tyto konkrétní služby. Jak jsou v praxi odsouzenými využívány? (zhodnoťte na škále od 1- 5, přičemž 1 označte služby, které poskytujete velmi často)

1 Poskytnutí peněžité a věcné dávky sociální péče (dle vyhlášky 182/1991 Sb.) případně dalších sociálních dávek na příslušných úřadech.

Velmi často

Vůbec

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2 Zajištění nebo zprostředkování celého souboru sociálních a charitativních služeb v daném regionu klienta bydliště.

Velmi často

Vůbec

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3 Zprostředkování komunikace mezi klientem a jeho sociálním prostředím v případech, kdy hrozí konflikt a klient požádá o pomoc.

Velmi často

Vůbec

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4 Koordinace postupů při řešení potřeb klienta mezi ním a různými úřady (např. pomoc při vyřízení evidence na Úřadu práce) a institucemi v místě trvalého pobytu, se kterými se klient obrátil na sociálního kurátora.

Velmi často

Vůbec

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5 Socioterapeutické působení na klienta.

Velmi často

Vůbec

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6 Spolupráce s PMS v situacích, které vyžadují koordinaci postupu.

Velmi často

Vůbec

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

7 Podání informací o průběhu spolupráce mezi sociálním kurátorem a klientem během trvání dohledu.

Velmi často

Vůbec

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5. Jak se podle Vašeho názoru v uvedených oblastech, prostřednictvím dohledu u podmíněně propuštěných, daří zajistit

1. snížení recidivy u podmíněně propuštěného

1	rozhodně ano
2	spíše ano
3	spíše ne
4	rozhodně ne
5	nedovedu posoudit

2. pozitivní změny v chování podmíněně propuštěného

1	rozhodně ano
2	spíše ano
3	spíše ne
4	rozhodně ne
5	nedovedu posoudit

3. větší zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění

1	rozhodně ano
2	spíše ano
3	spíše ne
4	rozhodně ne
5	nedovedu posoudit

6. Zhodnoťte **přínos dohledu u podmíněně propuštěných odsouzených u níže uvedených hledisek** (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž 1 označte hlediska, u nichž vidíte velký přínos)

		velký nedovedu přínos					žádný přínos posoudit
1		1	2	3	4	5	0
1	předcházení trestné činnosti	1	2	3	4	5	0
2	kontrola chování odsouzeného	1	2	3	4	5	0
3	možnost stanovení dohledu - pomoc soudu při rozhodování o podmíněném propuštění	1	2	3	4	5	0
4	pomoc při návratu odsouzeného do běžného života	1	2	3	4	5	0
5	uvolnění kapacity věznic	1	2	3	4	5	0
6	napravení následků trestného činu	1	2	3	4	5	0

7. Zhodnoťte z hlediska důležitosti uvedené příčiny, které podle Vašeho názoru vedou k opětovnému páchání trestné činnosti osobami podmíněně propuštěnými s dohledem (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5, přičemž 1 označte příčiny, kterým přiřadíte velkou důležitost, 0 označte, v případě, že nedokážete posoudit)

		velká důležitost				bez významu		
1	formální dohled prob. úředníků z důvodu nedostatku času na odsouzené pro značnou případovou zahlcenost	1	2	3	4	5	0	
2	přístup podmíněně propuštěných k plnění podmínek dohledu	1	2	3	4	5	0	
3	špatná spolupráce všech subjektů podílejících se na uložení a výkonu dohledu	1	2	3	4	5	0	
4	nedostatek resocializačních programů a organizací je poskytujících	1	2	3	4	5	0	
5	finanční problémy odsouzených	1	2	3	4	5	0	
6	ztráta rodinného a sociálního zázemí odsouzených	1	2	3	4	5	0	
7	ztráta bydliště odsouzených	1	2	3	4	5	0	
8	neochota odsouzených změnit způsob života	1	2	3	4	5	0	
9	návrat do zavadového prostředí	1	2	3	4	5	0	
10	zhoršená možnost nalézt zaměstnání	1	2	3	4	5	0	
11	nadměrná konzumace alkoholu odsouzenými	1	2	3	4	5	0	
12	užívání drog odsouzenými	1	2	3	4	5	0	

8. Jak hodnotíte Vaši spolupráci s níže uvedenými subjekty při výkonu dohledu u podmíněného propuštění (parole)? (odpověď vyznačte u každé položky na stupnici 1 až 5)

Spolupráce následujících subjektů se sociálními kurátory je:

		velmi dobrá				velmi špatná	žádná není
1	soud	1	2	3	4	5	0
2	probační a mediační služba	1	2	3	4	5	0
3	poskytovatelé sociálních a dalších služeb specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými	1	2	3	4	5	0

9. Zajímalo by nás, zda se s probačními úředníky setkáváte nad jednotlivou případovou prací s podmíněně propuštěnými ?

1	Ano
2	Spíše ano
3	Spíše ne
4	Ne

10. Pokud jste odpověděli, že schůzky nad jednotlivou případovou prací s probačními úředníky žádné nejsou, uvítali byste společná pracovní setkání?

1	<i>ano</i>
2	<i>spíše ano</i>
3	<i>ne</i>
4	<i>spíše ne</i>

11. Pokud spolupracujete při realizaci podmíněného propuštění s dohledem s probačními úředníky, sdělte nám, jaké přednosti či případné obtíže při spolupráci s nimi vidíte:

a) přednosti

b) obtíže

12. Pokud spolupracujete při realizaci podmíněného propuštění s dohledem s poskytovateli sociálních a dalších služeb specificky zaměřených na práci s podmíněně propuštěnými, sdělte nám, jaké přednosti či případné obtíže při spolupráci s nimi vidíte:

a) přednosti

b) obtíže

Vážená paní kolegyně, vážený pane kolego, **děkujeme Vám za laskavé vyplnění dotazníku.** Budeme Vám samozřejmě velmi vděční, jestliže uvedete - zde či na dalších listech- ještě jakékoliv náměty nebo poznatky z praxe.

Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných

Autoři: Jan Rozum
Petr Kotulan
Jan Tomášek
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14.října 12, 150 21 Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tisk: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Dáno do tisku: červen 2008
Vydání: první
Náklad: 200 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-073-1